

Migraties en migrantenpopulaties in België

Statistisch en demografisch verslag 2013

Migraties en migrantenpopulaties in België

Université Catholique de Louvain

Centre de recherche en démographie et sociétés (DEMO)

&

Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding

CENTRUM VOOR
GELIJKHEID
VAN KANSEN
EN VOOR RACISME
BESTRIJDING

Voorwoord

Dit verslag is opgemaakt en geactualiseerd door Sophie Vause¹ (**Centre de Recherche en démographie et sociétés**, Université Catholique de Louvain) in samenwerking met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. De opstelling van dit rapport kadert binnen de wettelijke opdracht van het Centrum te waken over de grondrechten van vreemdelingen en de overheid in te lichten over de aard en de grootte van de migratiestromen. Het gaat hier om een geactualiseerde versie van het verslag, waarin de meest recente statistieken inzake migratiestromen en demografische dynamiek van de immigrantenpopulaties, worden voorgesteld.

Deze tekst was echter nooit tot stand gekomen zonder de hulp van talrijke personen:

- Alle medewerkers van het departement Migratie van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding;
- Thierry Eggerickx en Luc Dal, van het centrum DEMO (UCL);
- Binnen de FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Patrick Lusyne, Michel Willems en Lydia Merckx;
- Binnen de FOD Binnenlandse Zaken - Dienst Vreemdelingenzaken, Nicolas Perrin, Michelle Alexandre en Freddy Rosemont.

Voor opmerkingen over dit verslag kan men terecht bij:

Sophie Vause
Centre de Recherche en démographie et sociétés (DEMO)
Université Catholique de Louvain
Place Montesquieu, 1 bte 17
B-1348 Louvain-la-Neuve

Email: sophie.vause@uclouvain.be

Website: <http://www.uclouvain.be/demo>

Indien u contact wenst op te nemen met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding:

Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding
Koningsstraat 138
1000 Brussel
Tel.: + 32(2) 212 30 00
Email: epost@cntr.be
Website: <http://www.diversiteit.be>

¹ De eerste versie is van N. Perrin (in 2008), later geactualiseerd door Q. Schoonvaere (tussen 2009 en 2011).

Inhoud

VOORWOORD	1
INLEIDING	4
HOOFDSTUK 1. MIGRATIESTATISTIEKEN: GEGEVENSBRONNEN EN DEFINITIES	6
1. DEFINITIES EN CONCEPTEN	6
1.1. <i>Migratiestromen en migrantenstocks</i>	6
1.2. <i>Nationaliteitengroepen</i>	6
2. MIGRATIETHEMA'S	7
3. BELANGRIJKSTE BESTAANDE GEGEVENSBRONNEN	8
3.1. <i>Het bevolkingsregister en het vreemdelingenregister (maken deel uit van het RR)</i>	8
3.2. <i>Het wachtregister (komt uit het RR)</i>	17
3.3. <i>De volkstellingen en de algemene socio-economische enquête uit 2001</i>	18
3.4. <i>Database over visa</i>	20
3.5. <i>De gegevensbank van de Dienst Vreemdelingenzaken</i>	21
3.6. <i>Andere gegevensbronnen</i>	23
4. NAAR EEN SYNTHESE VAN DE BESTAANDE CIJFERS	24
HOOFDSTUK 2. IMMIGRATIE- EN EMIGRATIESTROMEN NAAR EN VAN BELGIË	26
1. HISTORISCH PERSPECTIEF EN RECENTE ONTWIKKELINGEN	26
1.1. <i>Belgen en vreemdelingen bepalen mee de migratiebewegingen in België</i>	26
1.2. <i>Internationale mobiliteit en toenemende emigratie van Belgen</i>	28
1.3. <i>Internationale mobiliteit van vreemdelingen</i>	31
1.3.1. <i>Algemene tendensen</i>	31
1.3.2. <i>Geografische herkomst van de vreemde migranten</i>	36
2. DEMOGRAFISCH PORTRET VAN VREEMDE MIGRANTEN	51
2.1. <i>Sterke immigratie op de actieve leeftijd</i>	51
2.2. <i>Aantal vrouwen in de immigraties van vreemdelingen</i>	54
2.3. <i>Favoriete bestemmingen voor vreemde immigranten in België</i>	56
2.4. <i>Migratiemotieven van de onderdanen uit derde landen</i>	60
HOOFDSTUK 3. ASIELINSTROOM	66
1. INLEIDING	66
2. DEFINITIES EN GEGEVENSBRONNEN	66
3. INTERNATIONALE EN EUROPESE CONTEXT	67
3.1. <i>Asiel in de wereld (gegevensbron: UNHCR)</i>	67
3.2. <i>Asielaanvragers binnen de Europese Unie (gegevensbron: Eurostat)</i>	70
4. EVOLUTIE VAN DE ASIELAANVRAAG IN BELGIË	70
4.1. <i>Verskillende indicatoren die inzicht bieden in het asielfenomeen</i>	71
4.2. <i>Tendensen</i>	72
4.3. <i>Kenmerken van de asielaanvragers</i>	75
4.4. <i>Erkenningspercentage van asielaanvragers</i>	79
HOOFDSTUK 4. DE VREEMDE POPULATIE (IN WETTIG VERBLIJF) EN ZIJN KENMERKEN	84
1. HISTORISCHE TENDENSEN EN RECENTE EVOLUTIES VAN DE VREEMDE AANWEZIGHEID IN BELGIË	84
1.1. <i>Een niet-lineaire evolutie van de vreemde populatie</i>	84
1.2. <i>De componenten van de vreemde populatie</i>	86
2. AFKOMST VAN DE VREEMDELINGEN	93
2.1. <i>Algemeen overzicht: belang van de vreemde Europese populatie</i>	93
2.2. <i>Een Europese populatie die evolueert</i>	94
2.3. <i>Een niet-Europese populatie die stagneert</i>	101
3. EEN VREEMDE POPULATIE DIE VERVROUWELIJKT	104
4. EEN VREEMDE POPULATIE DIE VEROUDERT	106
5. GEOGRAFIE VAN DE VREEMDE POPULATIE: WEERGAVE VAN DE HUIDIGE EN VROEGERE IMMIGRATIES	108

HOOFDSTUK 5. VERWERVING EN TOEKENNING VAN DE BELGISCHE NATIONALITEIT AAN VREEMDELINGEN	112
1. WETBOEK VAN DE BELGISCHE NATIONALITEIT: GEVOLGEN VAN DE VERSCHILLENDE HERVORMINGEN	112
2. WIJZEN VAN TOEKENNING OF VERKRIJGING VAN DE BELGISCHE NATIONALITEIT AAN VREEMDELINGEN	113
3. KENMERKEN VAN DE BELG GEWORDEN VREEMDELINGEN	117
3.1. <i>Afkomst van de “nieuwe Belgen”</i>	117
3.2. <i>Geboorteplaats</i>	123
3.3. <i>Verblijfplaats</i>	123
3.4. <i>Leeftijd</i>	124
3.5. <i>Geslacht</i>	126
HOOFDSTUK 6. DE POPULATIE VAN VREEMDE AFKOMST	128
1. WAAROM IS DE POPULATIE VAN VREEMDE AFKOMST VAN BELANG?	128
2. HOE INZICHT KRIJGEN IN DE POPULATIE VAN VREEMDE AFKOMST?	128
2.1. <i>Definities en concepten</i>	128
2.2. <i>Gegevensbronnen en beschikbaarheid</i>	129
3. TYPOLOGIE VAN PERSONEN VAN VREEMDE AFKOMST	133
3.1. <i>Definitie</i>	133
3.2. <i>Schatting van de populatie van vreemde afkomst op 1 januari 2012</i>	136
3.3. <i>Recente tendensen en evoluties</i>	138
4. DE SOCIO-ECONOMISCHE MONITORING	147
HOOFDSTUK 7. VREEMDE POPULATIE IN IRREGULIER VERBLIJF	150
1. GEGEVENSBRONNEN, DEFINITIES EN BESCHIKBARE INDICATOREN	150
2. INDIRECTE SCHATTINGEN VAN DE POPULATIE IN IRREGULIER VERBLIJF IN BELGIË	152
2.1. <i>Irreguliere immigratie (stromen)</i>	152
2.2. <i>Aanwezigheid van vreemdelingen in irregulier verblijf (stocks)</i>	157
2.2.1. <i>Regularisatie van vreemdelingen in irregulier verblijf</i>	157
2.2.2. <i>Administratieve aanhoudingen en de gevolgen die eraan worden gegeven</i>	159
2.2.3. <i>Repatriëringen of begeleide vrijwillige terugkeer</i>	165
2.2.4. <i>Detentie in een gesloten centrum</i>	171

Inleiding

De problematiek van de internationale migraties is aanleiding voor felle discussie en kan op veel belangstelling rekenen van de publieke opinie en de politieke wereld. De meeste aandacht gaat evenwel naar bepaalde gebeurtenissen of stereotype beeldvorming, waardoor een meer globale en genuanceerde visie op migraties soms ontbreekt. Onwetendheid inzake migratierealiteiten zal het onbegrip binnen een maatschappij – ook als die steeds meer door bevolkingen van diverse afkomst wordt gekenmerkt - versterken en tegelijk dreigt ze tot maatschappijkeuzes en politieke denkpijsten te leiden, die slecht aan die realiteit zijn aangepast.

Daarom is het Statistisch en demografisch verslag van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding een essentieel instrument, dat de meest recente en beschikbare statistieken inzake migratiestromen en demografische dynamiek van de migrantenpopulaties bundelt.

Om een beter inzicht te krijgen in de migratie- en demografische dynamiek van de migrantenpopulaties worden in dit verslag zeven facetten belicht:

Hoofdstuk 1. Gegevensbronnen en definities. Dit eerste hoofdstuk gaat dieper in op de gegevensbronnen die inzicht bieden in het migratiefenomeen. Wie stelt de migratiestatistieken op en hoe krijgen we er toegang toe? Wat zijn de beschikbare indicatoren en wat zijn de beperkingen ervan? Wat zijn de gehanteerde methodes en voor welke elementen moet de lezer waakzaam blijven? Het lijkt ons belangrijk de lezer een kritische handleiding aan te reiken over migratiestatistieken, gelet op het debat rond zowel migraties als rond de immigratiecijfers.

Hoofdstuk 2. Immigratie- en emigratiestromen naar en van België. Dit hoofdstuk behandelt de migratiestromen, of het aantal zowel Belgen als vreemdelingen, die het land binnenkomen en verlaten. Het geeft een beeld van de grote tendensen en recente evoluties.

Hoofdstuk 3. Asielinstroom. Migraties in het kader van een asielaanvraag zijn slechts een van de facetten van de internationale migratiestromen. Door het politieke belang ervan, verdienen ze evenwel bijzondere aandacht. Dit hoofdstuk plaatst asielmigratie in België binnen een Europese en internationale context. Bovendien wordt toelichting gegeven bij de verschillende gegevensbronnen en worden de daaraan gekoppelde indicatoren geanalyseerd.

Hoofdstuk 4. De vreemde populatie (in wettig verblijf) en de kenmerken. Na een analyse in hoofdstukken 2 en 3 van migraties op basis van gegevens in termen van *migratiestromen*, gaan hoofdstukken 4, 5 en 6 dieper in op informatie over *migrantenstocks*. Dit hoofdstuk behandelt de populatie met een *vreemde nationaliteit*, en de evolutie en belangrijkste kenmerken ervan. De populatie van vreemde nationaliteit is trouwens niet hetzelfde als de populatie van vreemde afkomst. Bij de eerste groep gaat het om personen die niet de Belgische nationaliteit hebben, terwijl het bij de tweede groep vooral gaat om personen van vreemde “afkomst”. Deze laatste groep komt in hoofdstuk 6 aan bod.

Hoofdstuk 5. Verwerving en toekenning van de Belgische nationaliteit aan vreemdelingen. Statistieken over de vreemde populatie geven geen volledig beeld van het migratiefenomeen in België, vooral omwille van de talrijke nationaliteitswijzigingen van de migranten. De hervormingen aan de nationaliteitswetgeving hebben bijgedragen tot een snellere nationaliteitsverwerving door

vreemdelingen en hebben daarom een grote impact op de evolutie van de vreemde populatie. Het is noodzakelijk het fenomeen op zich beter te begrijpen, maar ook om een beter inzicht te krijgen in de statistieken over de migrantenpopulaties.

Hoofdstuk 6. De populatie van vreemde afkomst en haar kenmerken. De populatie *met een vreemde nationaliteit* is een juridisch belangrijk begrip. Tegelijk hebben de internationale migraties en de nationaliteitswetgeving een niet onbelangrijke groep van personen doen ontstaan die aan migratie kunnen gelinkt worden, of van vreemde *afkomst* zijn. Ook al zijn alle Belgen gelijk voor de wet, Belgen van vreemde afkomst vormen net als vreemdelingen, het voorwerp van een aantal beleidsinitiatieven die hun integratie moeten bevorderen en die ook de strijd aanbinden tegen discriminaties waarvan ze omwille van hun afkomst het slachtoffer kunnen zijn. Een beter begrip van deze populaties lijkt in dit verband van belang.

Hoofdstuk 7. Vreemde populatie in irregulier verblijf. De vreemde populatie in wettig verblijf en de legale migratiestromen zijn relatief makkelijk in statistieken te vatten. Over de vreemde populatie in onwettig verblijf en de irreguliere migratiestromen daarentegen zijn er evenwel nog heel wat hiaten. Een volledige databank voor de identificatie van vreemdelingen die onwettig in België verblijven, bestaat er niet maar dit hoofdstuk doet alvast een poging bepaalde indicatoren te bundelen.

HOOFDSTUK 1. Migratiestatistieken: gegevensbronnen en definities

Dit eerste hoofdstuk formuleert om te beginnen enkele voorstellen van definities van de belangrijkste concepten die in dit verslag worden gebruikt. Vervolgens overloopt het verslag de verschillende bestaande gegevensbanken, geeft het toelichting bij de registratieprincipes en gaat het dieper in op de sterke en zwakke punten.

1. Definities en concepten

1.1. Migratiestromen en migrantenstocks

Op basis van de beschikbare gegevens kan het fenomeen internationale migraties vanuit twee verschillende invalshoeken in kaart worden gebracht: die van de *migratiestromen* en die van de *migrantenstocks*.

- De **migratiestromen** hebben betrekking op het aantal personen dat in de loop van een jaar het land binnenkomt (immigraties) en het aantal personen dat vertrekt (emigraties). Dat soort gegevens vergt een continue registratie. Het voordeel is dat deze gegevens een volledig beeld bieden van het migratiefenomeen en de algemene tendensen over min of meer langere periodes in de tijd weergeven. De studie van migratiestromen in een gegeven jaar maakt het ook mogelijk om meer variabelen aan te duiden.²
- De **migrantenstock** heeft betrekking op het aantal immigranten dat in een land aanwezig is, op een bepaalde datum. Het gaat, met andere woorden, om een soort 'foto' van de geïmmigreerde of vreemde populatie op een bepaald ogenblik. Aan de hand van dit soort informatie is het mogelijk een beeld te ontwikkelen van evoluties van de ene datum tot een andere datum. Het betreft dan vooral schattingen van het residueel effect van migraties op verschillende ogenblikken in de tijd.

1.2. Nationaliteitengroepen

Verschiedende groepen van nationaliteiten worden gebruikt doorheen de verschillende tabellen en figuren van dit verslag. Doorlopend wordt de keuze gemaakt voor een onderscheid tussen "**derdelanders**"³ en "**EU-burgers**" (met soms een onderscheid tussen de landen van de "EU-15"⁴ en de "twaalf nieuwe lidstaten"⁵). Soms belichten we een extra categorie die deel uitmaakt van de derde landen maar die Europese landen groepeerd, de zogenaamde "andere Europese landen buiten de EU"⁶. Overeenkomstig de classificaties gebruikt door de Belgische (ADSEI: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie) en Europese (Eurostat) statistiek, maakt Turkije deel uit van deze categorie. In de mate van het mogelijke wordt de specifieke situatie van Turkije afzonderlijk behandeld, omdat de Turkse migratie een belangrijk aandeel vormt van de migratie in België.

² Door bijvoorbeeld de stromen van een jaar als basis te nemen, kan een groter aantal variabelen worden gekruist zoals geslacht, leeftijd en nationaliteit, wat niet evident is wanneer migratietendensen worden voorgesteld.

³ De "derde landen" omvatten alle andere landen van de wereld die geen deel uit maken van de EU-27 en van Kroatië. Kroatië is sinds 2013 een van de nieuwe lidstaten maar het is pas vanaf 2015, wanneer we over de gegevens voor het jaar 2013 beschikken, dat we Kroatië zullen kunnen opnemen in deze groep van landen. In dit verslag maakt Kroatië dus nog deel uit van de Europese landen "buiten de EU".

⁴ De landen van de 'EU-15' zijn: (België), Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden.

⁵ De "12 nieuwe lidstaten" zijn: Bulgarije, Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Roemenië, Slowakije, Slovenië en de Tsjechische republiek. Kroatië is sinds 2013 een van de nieuwe lidstaten (EU-28) maar het is pas vanaf 2015, wanneer we over de gegevens voor het jaar 2013 beschikken, dat we Kroatië zullen kunnen opnemen in deze groep van landen. In dit verslag maakt Kroatië dus nog deel uit van de Europese landen "buiten de EU".

⁶ De "andere Europese landen buiten de EU" zijn alle Europese landen buiten de EU-27, met inbegrip van Turkije, met name: Albanië, Andorra, IJsland, Liechtenstein, Monaco, Noorwegen, San-Marino, Zwitserland, Joegoslavië, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Rusland, Kroatië (de meest recente gegevens dateren immers van 2011), Macedonië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro, Servië, Kosovo, en Turkije.

2. Migratiethema's

De bestaande gegevens hebben betrekking op een aantal aspecten die te maken hebben met migratiefenomenen. Tabel 1 geeft een beknopt overzicht van de verschillende gegevens met betrekking tot de migratiethematieken en van hun bronnen.

Tabel 1. Overzichtstabel over de migratiethema's en overeenkomstige gegevensbronnen

Migratiethema's	Gegevensbronnen	Publicatie/toegang tot de gegevens
Gegevens in termen van <i>stromen</i> en <i>stocks</i>	- Rijksregister (RR): bevolkingsregister en vreemdelingenregister - Volkstelling en socio-economische enquête 2001	➔ Gegevens gepubliceerd door de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie (ADSEI) ➔ Gegevens gepubliceerd door de ADSEI in monografieën
Gegevens over de uitreiking van <i>verblijfstitels</i>	Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) via het RR	➔ Gegevens gepubliceerd door Eurostat (interactieve gegevensbank op internet)
Gegevens over de wijzigingen van <i>nationaliteit</i>	RR: Bevolkingsregister en vreemdelingenregister	➔ Gepubliceerde gegevens - door de ADSEI (website) - en door de Kamer van Volksvertegenwoordigers (via parlementaire vragen)
Gegevens over <i>visa</i>	FOD Buitenlandse Zaken	➔ Gegevens geleverd aan het Centrum door FOD Buitenlandse Zaken
Gegevens over <i>internationale bescherming</i>	- RR: wachtregister - DVZ - Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) - Fedasil	➔ Gegevens geleverd aan het Centrum door het wachtregister (RR) ➔ Gegevens gepubliceerd door de DV (jaarverslagen) ➔ Gegevens gepubliceerd door het CGVS (jaarverslagen) ➔ Gegevens gepubliceerd door Fedasil (jaarverslagen)
Gegevens over <i>irreguliere immigratie</i>	- DVZ	➔ Gegevens gepubliceerd door de DVZ (jaarverslagen, en over Eurostat)
Gegevens over de <i>economische activiteit</i> en de <i>arbeidskaarten</i>	- Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ) - FOD Werkgelegenheid - Database van het Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen (RSVZ) - Database LIMOSA ⁷ - Volkstelling en socio-economische enquête 2001 - Gewestelijke diensten	➔ Gegevens van de Kruispuntbank ➔ Gegevens van de FOD Werkgelegenheid, beschikbaar op verzoek ➔ Gegevens beschikbaar op de website van het RSVZ ➔ Gegevens beschikbaar op de website van LIMOSA ➔ Gegevens gepubliceerd door de ADSEI in monografieën ➔ Websites van de Gewesten

⁷ *Limosa* is een controle-instrument dat de Belgische regering heeft ingevoerd om na te gaan hoeveel vreemdelingen activiteiten in België uitoefenen. Op de website www.limosa.be staan een aantal statistieken inzake economische activiteit van vreemdelingen.

Deze tabel brengt diverse migratiethema's aan het licht: *de stromen en de stocks, de verblijfstitels, de nationaliteiten, de visa, asiel, de irreguliere immigratie en de economische en professionele activiteit* van de migranten. Deze thema's kunnen worden bestudeerd op basis van verschillende gegevensbanken. De belangrijkste zijn het bevolkingsregister, het vreemdelingenregister en het wachtregister (alle drie komen ze uit het rijksregister), de volkstellingen en de socio-economische enquête uit 2001, de gegevensbank van Buitenlandse Zaken en de gegevensbank van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ). Voor een meer gerichte analyse van bepaalde aspecten zoals de economische activiteit van migranten zijn andere gegevensbronnen beschikbaar. Gegevensbanken zoals die van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, de FOD Werkgelegenheid, LIMOSA of het RSVZ bevatten heel wat interessante informatie ter zake.

In het volgende onderdeel gaan we behalve op de werking en rijkdom, de betrouwbaarheid en beperkingen en op de beschikbaarheid van elk van die gegevens, ook in op de voorwaarden om toegang te krijgen tot die verschillende gegevensbronnen.

3. Belangrijkste bestaande gegevensbronnen

3.1. Het bevolkingsregister en het vreemdelingenregister (maken deel uit van het RR)

Werking en rijkdom van de gegevensbank

In België zijn het bevolkings- en vreemdelingregister (die deel uitmaken van het Rijksregister, hierna RR) de voornaamste informatiebronnen over de *migratiestromen* en de *migrantensterks* (zie 1.1 hierboven), het gaat hier immers om een gegevensbank met een relatief volledige registratie van de interne en externe bewegingen. Elk individu dat langer dan drie maanden op het Belgische grondgebied verblijft moet zich inschrijven in het bevolkingsregister van zijn verblijfsgemeente, en eenieder die het land voor een periode van meer dan drie maanden verlaat, moet ook melding maken van zijn vertrek. De informatie uit de bevolkingsregisters van de gemeenten wordt dan gecentraliseerd in het RR. Op die manier kan het aantal personen dat hier regelmatig verblijft en dat het land binnenkomt en verlaat (stroom) in kaart worden gebracht, en kan het aantal vreemdelingen en Belgen dat op een bepaald ogenblik op het grondgebied verblijft worden ingeschat (stock). In het eerste geval moet de gegevensbank worden geraadpleegd om de nieuw of opnieuw ingeschreven personen te identificeren, terwijl we in het tweede geval eerder stilstaan bij het aantal personen dat op een bepaald ogenblik aanwezig is.

Kader 1. Het Rijksregister

De gegevens in het RR worden geleverd en bijgehouden door de gemeenten, de diplomatieke en consulaire posten en de DVZ. Het RR omvat de gegevens van de personen die ingeschreven zijn in de verschillende registers:

- Het **Bevolkingsregister**: hierin staan alle Belgen die in België verblijven, ingeschreven, alsook de gevestigde vreemdelingen⁸ en derdelanders die in België het statuut van langdurig ingezetene⁹ hebben verkregen, evenals de EU-burgers en hun familieleden die een duurzaam verblijf¹⁰ hebben.
- Het **Vreemdelingenregister**: hierin zijn alle derdelanders opgenomen die beschikken over een verblijf van meer dan drie maanden, van bepaalde duur of onbepaalde duur, maar niet-gevestigd zijn en geen langdurig ingezetene zijn. Ook EU-burgers en hun familieleden - vooraleer ze een permanent verblijfsrecht hebben - worden in het Vreemdelingenregister ingeschreven.
- Het **Wachtregister** (sinds 1995): hierin staan alle asielzoekers ingeschreven en ook de EU-burgers in afwachting van hun registratie in een ander register. De asielzoekers blijven ingeschreven tot aan hun vertrek of tot de inschrijving in een ander register.
- Tot slot maken we nog melding van de **registers die worden bijgehouden door de diplomatieke en consulaire posten**: deze bevatten de Belgen die ingeschreven zijn in een Belgische diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging in het buitenland (en niet in een Belgische gemeente).

Het RR bevat overigens ook statistieken over de *wijzigingen van nationaliteit*, ongeacht of het gaat om vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verwerven, of om Belgen die van nationaliteit veranderen.

Tot voor kort konden de *redenen voor de migratie* niet via het RR worden achterhaald. Als antwoord op de verordening over migratie en internationale bescherming (2007)¹¹, werd in het Register een nieuwe variabele opgenomen over de reden van verblijf die de basis vormt voor de uitreiking van een verblijfstitel¹². De verschillende redenen voor een verblijf worden in acht grote categorieën onderverdeeld:

1. Gezinshereniging, samenwonen en adoptie;
2. Asiel en diverse bescherming;
3. Regularisatie;
4. Werknemer;
5. Andere redenen;
6. Student;
7. Langdurig ingezetene;
8. Vreemdeling die een bijzonder statuut geniet.

Op basis van andere gegevens in die gegevensbank zoals de leeftijd, het geslacht, de nationaliteit bij de geboorte of de burgerlijke stand krijgen we een meer gedetailleerd beeld van de

⁸ Art. 14 en 15 van de wet van 15 december 1980.

⁹ Art. 15bis van de wet van de 15 december 1980.

¹⁰ Art. 42quinquies van de wet van 15 december 1980; art. 55 van het KB van 8 oktober 1981.

¹¹ Het gaat hier om verordening (EG) nr. 862/2007 van het Europees Parlement en van de Raad van 11 juli 2007.

¹² Het gaat hier de code I.T. 202 die is ingevoerd vanaf 3 maart 2008. Een meer gedetailleerde lijst van het I.T. 202 is beschikbaar in de Richtlijnen voor het bijhouden van de Informatiegegevens in het Rijksregister van de natuurlijke personen), onder Hoofdstuk 45, d), beschikbaar op de website van het Rijksregister, die deel uitmaakt van de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken.

www.ibz.rn.fgov.be/fileadmin/user_upload/Registre/fr/instructions/INSTRUCTIONS_20120901.pdf

migratietendensen en -profielen. Door de omvang van de informatie in het RR, zowel in tijd als in ruimte, is die gegevensbank essentieel voor het bestuderen van migratiefenomenen in België. De stromen kunnen vanaf 1948 in kaart worden gebracht en voor de meer recente jaren, beschikken we over een geografische opdeling (op het niveau van de gemeenten), die gedetailleerde analyses mogelijk maakt.

Berekening van de migratiestromen

Een van de belangrijkste voordelen van het RR is dat migratietendensen op een relatief lange periode in de tijd kunnen worden bestudeerd (vanaf 1948). Momenteel berekent de ADSEI de emigratie- en immigratiestromen als volgt:

Internationale emigraties = aangegeven emigraties + schrappingen van ambtswege + registerwijzigingen (RW2) (van een ander register naar het Wachtregister)

Internationale immigraties = aangegeven immigraties + herinschrijvingen van schrappingen van ambtswege + registerwijzigingen (RW1) (van het Wachtregister naar een ander register)

De emigratie- en immigratiestromen werden evenwel niet altijd op basis van die formules berekend. De huidige berekeningen zijn opgemaakt op basis van verschillende methodologische aanpassingen die zich sinds 2007 hebben voorgedaan, en die retroactief zijn toegepast op vorige statistieken. Tabel 2 schetst de historiek van methodologische wijzigingen die de ADSEI heeft toegepast om de emigratie- en immigratiestromen in België in kaart te brengen. Daarentegen geeft de emigratie- en immigratiestromen weer rekening houdend met de verschillende in de loop van de tijd gehanteerde formules. De formules worden over de hele periode toegepast, zonder rekening te houden met de datum waarop ze zijn ingevoerd, noch met hun retroactief karakter en ze brengen in beeld wat we tot hier toe als migratiestromen hadden beschouwd indien geen enkele statistische aanpassing was doorgevoerd.

- (1) Tot in 2006 bestonden de *internationale immigraties* enkel uit aangegeven immigraties. Twee statistische aanpassingen werden evenwel doorgevoerd om de *internationale emigraties* in aanmerking te nemen.
 - Enerzijds werden bij de aangegeven emigraties de individuen gevoegd die "*van ambtswege waren geschrap*". Het gaat hier om individuen van wie de overheden het vertrek op de een of de andere manier hebben vastgesteld, of van wie de verblijfstitel is verstreken. Het voordeel van die methode is dat ze een poging doet de problemen met het niet aangeven van het vertrek te corrigeren. Aangezien de schrappingen soms laattijdig gebeuren, of op een weinig nauwkeurige manier, zitten er in de statistieken over emigraties nogal wat fouten. In de praktijk moeten we vaststellen dat niet alle individuen die hun gemeente verlaten systematisch worden geschrap en dat niet alle geschrapte personen de gemeente waar ze verbleven ook daadwerkelijk hebben verlaten.
 - Anderzijds werden personen die opnieuw waren ingeschreven *nadat ze waren geschrap*, uit de emigraties gehaald. Tussen 1988 en 2006 beschouwde de ADSEI die als onterechte schrappingen. De aanbeveling luidde dan ook er geen rekening mee te houden bij de internationale immigraties, maar ze van de emigraties af te trekken. Deze methodologie zorgde evenwel voor een aantal problemen, met name dat de uitkomst van het aantal emigraties van bepaalde nationaliteiten een negatief getal werd.
- (2) Daarom beschouwde de ADSEI die inschrijvingen vanaf 2007 als internationale immigraties. Sindsdien worden de "herinschrijvingen van ambtswege" bij de aangegeven immigraties opgeteld, en dit op een retroactieve manier in de berekening van de stromen. Deze methodologische wijziging leidt ertoe dat niet enkel het aantal individuen dat binnenkomt, maar ook het aantal vertrekken toeneemt. Volgens de ADSEI benaderen we op die manier zo beter de realiteit. Een deel van de schrappingen en herinschrijvingen hebben evenwel geen betrekking op echte populatiebewegingen. Ze zijn veeleer een weerspiegeling van het

administratieve parcours van een aantal migranten. Een vreemdeling kan bijvoorbeeld zijn verblijfsrecht verliezen en uit het Rijksregister worden geschrapt om vervolgens te worden geregulariseerd, en iets later opnieuw te worden ingeschreven. In de officiële statistieken zal dit individu worden meegeteld bij de emigraties en vervolgens bij de immigraties, terwijl hij het Belgische grondgebied in feite nooit heeft verlaten.

Tabel 2. Historiek van de verschillende methodologieën om de emigratie- en immigratiestromen in kaart te brengen

	(1)	(2)	(3)
	Tot 2006	Vanaf 2007	Vanaf 2010
Internationale emigraties	AE + AS – HAS	AE + AS – HAS	AI + AS + RW (2)
Internationale immigraties	AI	AI + HAS + CR	AI + HAS + RW (1)
Toepassing van de formules		HAS: retroactief toegepast sinds 1988 RW : retroactief toegepast (sinds 1995) ¹³ voor de totale stromen en vanaf 2007 voor de stromen per nationaliteiten.	RW (1) en RW (2): toegepast vanaf 2010 Wijziging van definitie van de AS en HAS: toegepast vanaf 2010.

Met:

- AE = aangegeven emigraties
- AI = aangegeven immigraties
- AS: schrappingen van ambtswege
- HAS: herinschrijvingen na schrappingen van ambtswege
- RW (1) =registerwijzigingen (overstap van Wachtregister naar een ander register)
- RW (2) =registerwijzigingen (overstap van een ander register naar een Wachtregister)
- RW = RW (1) – RW (2)

Het toevoegen van opnieuw ingeschreven personen die zijn geschrapt aan de immigraties is goed voor zo'n 10% ervan tot halverwege de jaren 1990, en iets meer dan 20% sindsdien. Dat in 2011 nog slechts 11% van de personen die van ambtswege was geschrapt is heringeschreven, is het gevolg van een definitiewijziging van deze categorie vanaf 2010 (zie *infra*).¹⁴ Vanuit het standpunt van de emigraties, was het aantal personen dat van ambtswege was geschrapt tot in 1997 goed voor 10 à 20% van de stromen, tot in 2002 voor zo'n 25% en tot voor kort voor meer dan 30%. Na de onlangs ingevoerde definitiewijziging is dit aantal sinds 2010 onder de 20% gezakt. We stellen dus vast dat die methodologische wijziging belangrijke implicaties heeft voor het inschatten van de migratiestromen.

¹³ Voor de registerwijzigingen van uit 1995 en 1996 gaat het om schattingen op basis van onvolledige gegevens. De gegevens uit 1997 zijn geraamd door interpolatie op basis van de geraamde gegevens voor 1996 en de waargenomen gegevens voor 1998.

¹⁴ Sinds 2010 worden enkel personen die tijdens het jaar zijn geschrapt en die niet tijdens datzelfde jaar zijn heringeschreven, beschouwd als van ambtswege geschrapt.

Tabel 3. Aantallen en percentages van de drie componenten van de migratie, 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

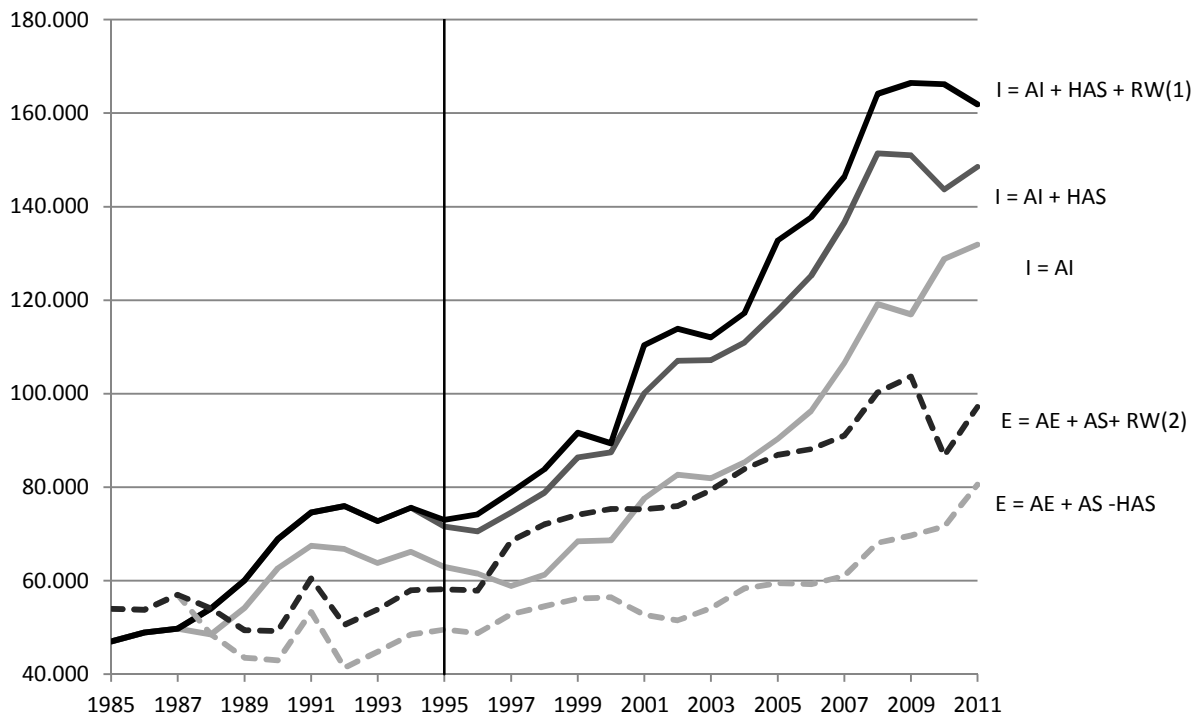
	Aantallen			Percentages		
	Aangegeven binnenkomers	Registerwijzigingen	Opnieuw ingeschreven personen die zijn geschrap	Aangegeven binnenkomers	Registerwijzigingen	Opnieuw ingeschreven personen die zijn geschrap
1990	62.662		6.267	91%	0%	9%
1991	67.460		7.157	90%	0%	10%
1992	66.763		9.177	88%	0%	12%
1993	63.749		9.013	88%	0%	12%
1994	66.147		9.474	87%	0%	13%
1995	62.950	1.445 (*)	8.613	86%	2%	12%
1996	61.522	3.615 (*)	9.059	83%	5%	12%
1997	58.849	4.300 (*)	15.729	75%	5%	20%
1998	61.266	4.985	17.561	73%	6%	21%
1999	68.466	5.275	17.883	75%	6%	20%
2000	68.616	1.931	18.841	77%	2%	21%
2001	77.584	10.262	22.564	70%	9%	20%
2002	82.655	6.805	24.397	73%	6%	21%
2003	81.913	4.871	25.276	73%	4%	23%
2004	85.378	6.305	25.553	73%	5%	22%
2005	90.364	14.989	27.457	68%	11%	21%
2006	96.290	12.496	28.913	70%	9%	21%
2007	106.576	9.828	30.005	73%	7%	20%
2008	119.191	12.748	32.213	73%	8%	20%
2009	116.950	15.501	34.028	70%	9%	20%
2010	128.813	22.487	14.877	78%	14%	9%
2011	131.869	13.323	16.689	81%	8%	10%

(*) *schattingen van ADSEI*

Een tweede belangrijke wijziging wordt doorgevoerd op de stromen uit 2007: de categorie "registerwijzigingen" wordt bij de immigraties toegevoegd om de cijfers voor de asielzoekers te corrigeren. Tot in 1995 werden die bij de populatie van de gemeenten geteld, net zoals dat voor de andere vreemdelingen het geval is. Sinds de invoering van het Wachtregister op 1 februari 1995, worden die afzonderlijk geregistreerd, waardoor die categorie van individuen niet langer in de officiële statistieken opduikt. Pas in 2007 heeft de ADSEI beslist om die individuen opnieuw in de cijfers die ze publiceert op te nemen. Na erkenning of nadat ze op een andere grond gemachtigd werden tot verblijf, verdwijnen asielzoekers uit het Wachtregister om te worden opgenomen in de registers van de gemeenten onder de categorie "Registerwijzigingen". Deze tot in 1995¹⁵ retroactief toegepaste methodologie zorgt ervoor dat het aantal asielzoekers niet volledig uit de immigratiestatistieken verdwijnt maar is vermoedelijk niet aangewezen om de migratierealiteit in kaart te brengen. In volgende afdeling gaan we dieper in op de beperkingen ervan voor de analyse en de interpretatie van de cijfers.

¹⁵ Behalve voor de stromen per nationaliteit die pas sinds 2008 rekening houden met deze methodologie.

Figuur 1. Immigratie- en emigratiestroom van Belgen en buitenlanders tussen 1985 en 2011, volgens de verschillende door de ADSEI gehanteerde methodologieën (Bron: RR-ADSEI)¹⁶

Lezing van de grafiek: bij de hier weergegeven immigratie- (volle lijn) en emigratiestromen (stippellijn) wordt rekening gehouden met de verschillende formules die de ADSEI in de loop der tijd heeft gebruikt. De formules worden over de hele periode toegepast, zonder rekening te houden met de datum waarop ze zijn ingevoerd, noch met hun retroactief karakter. De ADSEI heeft de curve $I=AI$ (lichtgrijs) slechts gebruikt tot in 2006 en heeft die dan vervangen door de curve $I=AI+HAS+RW$ (zwart). De twee zwarte strepen geven de stromen weer zoals ze momenteel door de ADSEI worden berekend en gepubliceerd.

- (3) Vanaf 2010 worden de registerwijzigingen in twee categorieën onderverdeeld: enerzijds zij die van het Wachtregister in een ander bevolkingsregister terechtkomen en die bij de immigratiebewegingen (RW1) worden meegeteld, en anderzijds zij die van een ander bevolkingsregister in het Wachtregister terechtkomen en die bij de emigratiebewegingen (RW2) worden meegeteld. De eerstgenoemden komen het meest voor omdat het om erkende of op een andere grond tot verblijf gemachtigde asielzoekers gaat, terwijl het bij de tweede groep om individuen gaat die in het Vreemdelingenregister zijn opgenomen en die om uiteenlopende redenen, pas jaren na hun aankomst in België een asielaanvraag indienen¹⁷. In 2010 was de eerste categorie goed voor 22.487 individuen, tegenover 292 voor de tweede categorie. In 2011 waren deze beide categorieën goed voor respectievelijk 13.323 en 2.510 individuen.¹⁸ Vóór 2010 werd enkel het saldo van die beide categorieën weergegeven en als immigraties beschouwd.

¹⁶ De interpretatie van en commentaar bij de omvang van de migratiestromen en de vastgestelde tendensen worden opgesomd onder hoofdstuk 2. Hier volgt gewoon een methodologische opsomming van elementen die belangrijk zijn voor een goed begrip van de figuren uit de volgende hoofdstukken.

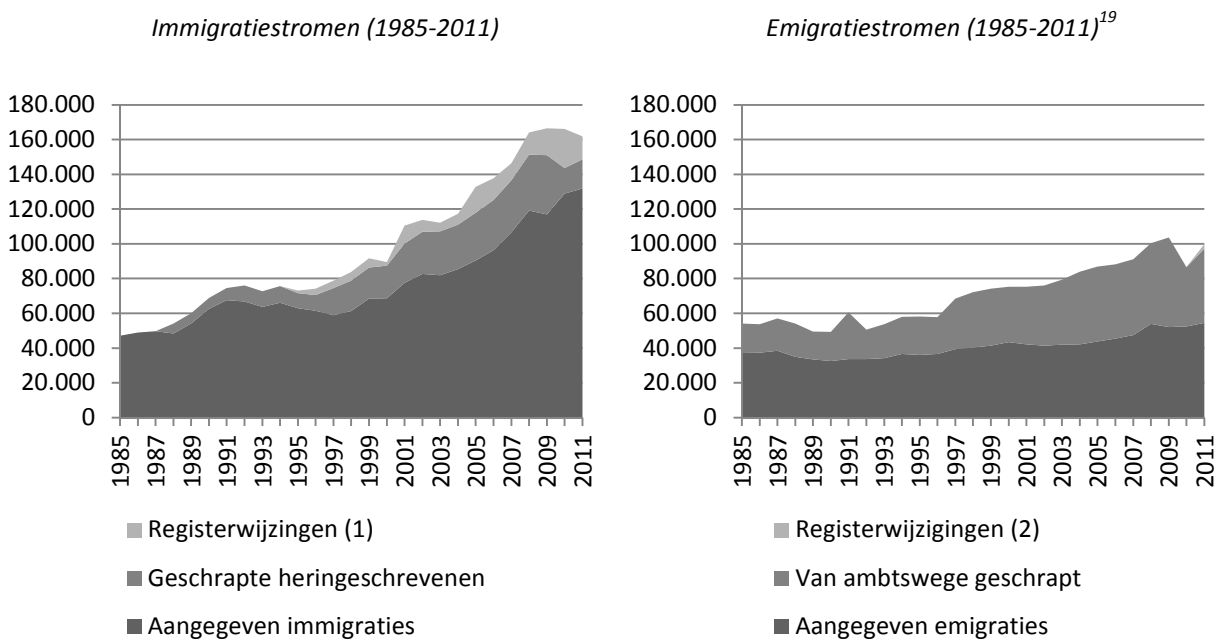
¹⁷ Het kan bijvoorbeeld gaan om een student die legaal in België verblijft en die aan het einde van zijn studies, en dus van de geldigheid van zijn verblijfstitel, beseft dat de politieke situatie in zijn land van herkomst op dat ogenblik voor hem een bedreiging betekent. Dat kan hem ertoe verplichten een asielaanvraag in te dienen.

¹⁸ Er is nog geen verklaring voor de aanzienlijke stijging van de nieuwe categorie registerwijzigingen tussen 2010 en 2011 (overgang van een ander register naar een wachtregister). Het zou interessant zijn de kenmerken te bestuderen van de

Een tweede wijziging wordt vanaf 2010 doorgevoerd, wat betreft de definitie van personen die van ambtswege zijn geschrapt, of die zijn heringeschreven. Enkel personen die tijdens het jaar zijn geschrapt en die niet tijdens datzelfde jaar zijn heringeschreven, worden beschouwd als van ambtswege geschrapt. Daarom worden ze bij de emigraties meegeteld. Zo worden enkel zij die de afgelopen jaren zijn geschrapt en die tijdens het referentiejaar opnieuw zijn ingeschreven, opgenomen bij de personen die zijn heringeschreven, en dus bij de immigraties meegeteld. Deze wijziging moet ervoor zorgen dat die categorieën niet artificieel worden opgeblazen omwille van laattijdige aangiftes of registraties.

In tegenstelling tot de vorige wijzigingen van de formules, werden die wijzigingen die zijn doorgevoerd op de gegevens van 2010 niet retroactief toegepast. Het gaat hier namelijk eerder om wijzigingen van de definitie van bepaalde bestanddelen van de stromen, dan van wijzigingen in de formules ervan.

Figuur 2. Onderdelen van de immigratie- en emigratiestromen van Belgen en vreemdelingen volgens de sinds 2010 toegepaste methodologie (Bron: RR-ADSEI)

De grafieken van Figuur 2 zijn een weergave van de verschillende onderdelen van de immigratie- (links) en emigratie- (rechts) stromen, volgens de momenteel door de ADSEI gehanteerde formules. Die grafieken tonen het belang aan van elk van die onderdelen in de stromen. Zo zien we dat het enigszins grillige karakter van de curves veeleer het gevolg is van de statistische aanpassingen (registerwijzigingen en personen die zijn geschrapt en/of heringeschreven), dan van het effectief aangegeven aantal binnenkomers en vertrekkers. Vooral de duidelijke stagnatie van immigraties tussen 2009 en 2010 zou het gevolg zijn van een daling van het aantal herinschrijvingen van personen die zijn geschrapt en die niet is gecompenseerd door een stijging van de registerwijzigingen van asielzoekers. We wijzen er nog op dat die daling van het aantal "HAS" personen in 2010 deels kan worden toegeschreven aan de definitiewijziging die reeds in detail aan bod is gekomen. In 2009 bedroeg het aantal aangegeven nieuwkomers 116.950, in 2010 waren dat er 128.813. In 2010 stellen we dus een stijging van 10% vast ten opzichte van het jaar daarvoor. Door de statistische

personen die er deel van uitmaken, om een beter beeld te krijgen van hun profiel. In dit stadium zijn deze gegevens nog niet beschikbaar bij ADSEI.

¹⁹ De Registerwijzigingen (RW2) zijn niet duidelijk zichtbaar op deze figuur, omdat ze maar 292 eenheden in 2010 en 2.510 in 2011 betreffen.

aanpassingen valt die toename van de aangegeven immigraties niet uit de immigratiestromen op te maken. Tussen 2010 en 2011 stellen we ook een lichte daling van de internationale immigraties vast (van 166.177 naar 161.881). Deze daling is het gevolg van een daling van het aantal registerwijzigingen (van het wachtregister naar een ander register), en dus van een daling van het aantal personen die als vluchteling zijn erkend, of die op een andere basis zijn gemachtigd tot verblijf. Tussen 2010 en 2011 is dit cijfer gedaald van 22.487 naar 13.323 (of een daling van 40%). Als we daarentegen het aantal aangegeven binnenkomers bekijken, stellen we tussen beide data een lichte toename vast (van 128.813 naar 131.869). Deze elementen komen uitgebreider aan bod in hoofdstuk 2 over de migratiestromen.

Het is dus belangrijk rekening te houden met die definities en met de methodologische wijzigingen om de schijnbare evoluties in de migratiestromen niet overhaast of verkeerdelijk te interpreteren.

Betrouwbaarheid en beperkingen van de gegevens

In het algemeen genomen wordt de betrouwbaarheid van het registratiesysteem van de bevolking als toereikend beschouwd. De vreemdelingen hebben er alle belang bij zich te schikken naar de verplichting zich in het Register in te schrijven omdat dit een aantal administratieve zaken uit het dagdagelijkse leven zoals het openen van een bankrekening, het regelen van sociale zekerheid, enz. vergemakkelijkt. Daarom zijn er vermoedelijk maar weinig migranten, die hier langer willen verblijven, die geen aangifte doen. Een aantal categorieën individuen is daarentegen slecht, of helemaal niet geregistreerd. Bijgevolg zijn technische aanpassingen bij de analyse van de gegevens soms nodig en bij de interpretatie moet dan ook een zekere nuance aan de dag worden gelegd. Het gaat hier dan vooral om *immigraties van korte duur* (a), *emigraties* (b), *asielzoekers* (c) en *migranten die niet over geldige papieren beschikken om in België te verblijven* (d).

- (a) De registratie van individuen die voor een *relatief korte periode* in België verblijven is ongetwijfeld minder volledig dan die van personen die lang in België verblijven. Enerzijds zijn de immigranten die op het grondgebied aanwezig zijn voor een periode van minder dan drie maanden niet in het Rijksregister opgenomen, en anderzijds kan zelf voor de individuen die hier langer dan drie maanden verblijven maar niettemin voor een korte periode (tussen de drie en twaalf maanden bijvoorbeeld), de betrouwbaarheid van hun registratie in twijfel worden getrokken. Inschrijving is voor hun kort verblijf op het Belgische grondgebied niet essentieel en om die reden laten ze het dan vaak ook na dit te doen.
- (b) De registratie van inschrijvingen van lange duur lijkt bevredigend te verlopen, bij de registratie van *de emigraties* is dat veel minder het geval. Een vertrek aangeven kan voor een aantal omslachtig zijn. Anderen doen het dan weer bewust niet omdat ze willen blijven genieten van een aantal voordelen die met de inschrijving verbonden zijn (sociale bijstand, verblijfsrecht, enz.), of omdat ze schrik hebben die te verliezen. Individuen van wie de overheden het vertrek op een of andere manier hebben vastgesteld, of van wie de verblijfstitel is verstreken, worden zoals reeds vermeld, uit het register geschrapt. Het is dus via een statistische aanpassing dat diegene die uit het register verdwijnen, als emigraties worden opgeteld. Een aantal individuen daarentegen dat is geschrapt wordt in het register heringeschreven en wordt dan bij de immigraties opgeteld. Die verschillende methodologische aanpassingen zijn belangrijk omdat ze een onvolledige registratie van de bewegingen van de individuen kunnen compenseren.
- (c) Behalve die problemen met de aangifte zijn andere aanpassingen van gegevens nodig om rekening te houden met een bijzondere populatie: *de asielzoekers*. Zoals reeds vermeld worden de asielzoekers sinds 1995 in het Wachtregister geregistreerd en worden ze pas in het vreemdelingenregister opgenomen zodra ze zijn erkend als vluchteling of op een andere grond gemachtigd zijn tot verblijf. Ze worden dan meegeteld in de instroom, ook al gaat het niet echt om immigraties, aangezien er een zekere periode zit tussen het ogenblik waarop ze het Belgische grondgebied fysiek betreden en het moment waarop de statistieken rekening met

hen houden. Dit heeft belangrijke methodologische gevolgen. Enerzijds duiken die individuen pas sinds 1995 op (in de stocks en in de stromen) vanaf het ogenblik waarop ze internationale bescherming genieten of op een andere grond gemachtigd zijn tot verblijf. Dit betekent dat asielzoekers van wie de procedure lopende is, of die zijn uitgeprocedeerd, niet in de cijfers zijn opgenomen. Anderzijds duiken die erkende individuen, vluchtelingen of op een andere grond gemachtigd zijn tot verblijf, pas in de immigraties op na een statistische aanpassing en een tijdje nadat ze hier effectief zijn binnengekomen. Het is dus belangrijk er rekening mee te houden bij de interpretatie van de statistieken.

- (d) Wat de *irreguliere immigranten* betreft, doet zich hetzelfde probleem voor. Met hen wordt immers geen rekening gehouden in het Rijksregister zolang hun situatie niet is geregulariseerd. Dit betekent dat met een aantal immigranten nooit rekening wordt gehouden, of met vertraging, op het ogenblik van hun verblijfsmachtiging. Die komt er in vele gevallen soms pas jaren na hun effectieve binnenkomst op het grondgebied.

Beschikbaarheid en toegang tot de gegevens

Bepaalde algemene statistieken van het RR is rechtstreeks beschikbaar op de website <http://www.ibz.rn.fgov.be>, maar ze zijn nogal bondig.²⁰ De toegang tot de informatie in het Register wordt toegekend door het Sectoraal Comité RR bij de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer (de Privacy commissie), met name aan publieke of private instellingen bij de uitvoering van de taken van algemeen belang die hen worden toevertrouwd. Zo hebben heel wat besturen toegang tot het RR maar enkel twee instellingen publiceren regelmatig gedetailleerde en betrouwbare gegevens inzake internationale migraties. Het gaat om de ADSEI en de DVZ. Ook de Kamer van Volksvertegenwoordigers publiceert - in mindere mate weliswaar - bepaalde informatie over nationaliteitswijzigingen. (Ook op basis van het RR).

De meeste statistieken van de ADSEI zijn rechtstreeks online toegankelijk via de website www.statbel.fgov.be. De beschikbare gegevens bevatten volgende informatie²¹:

- *In termen van stromen*:
 - o Het aantal internationale immigraties en emigraties van Belgen en buitenlanders (afzonderlijk) sinds eind van de jaren 1940, en jaarlijks tot 2010.²²
 - o Het aantal internationale immigraties en emigraties van Belgen en buitenlanders (samen) per provincie en arrondissement in 2008, 2009, 2010 en 2011.²³
- *In termen van stocks*²⁴:
 - o De populatie per nationaliteit en per gemeente op 1 januari 2011.
 - o De populatie per nationaliteit, geslacht en leeftijdscategorie op 1 januari 2010.
- *Over de nationaliteiten*²⁵:
 - o Het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen per verblijfsgebied tussen 2003 en 2007.²⁶

²⁰ Wat de internationale migraties betreft worden enkel cijfers over het aantal Belg geworden personen per gewest, het aantal schrappingen voor het buitenland en het aantal inschrijvingen van personen die uit het buitenland afkomstig zijn, gepubliceerd.

²¹ Het gaat om alle gegevens die vrij toegankelijk zijn op het ogenblik dat dit verslag is opgemaakt. Wat de gegevens betreft die in dit verslag worden toegelicht, werd een aantal statistieken die niet via de website beschikbaar zijn, rechtstreeks bij de ADSEI bekomen (zoals bijvoorbeeld voor de gevallen van de stromen per nationaliteit).

²² Beschikbaar in het tabblad "Bevolking" "Migraties" "Internationale migratie" op de website van de ADSEI.

²³ Beschikbaar in het tabblad "Bevolking" "Loop van de bevolking" op de website van de ADSEI.

²⁴ Beschikbaar in het tabblad "Bevolking" "Structuur van de bevolking" op de website van de ADSEI.

²⁵ Dit punt komt gedetailleerd aan bod onder hoofdstuk 5.

²⁶ Beschikbaar in het tabblad "Bevolking" "Nationaliteitswijzigingen" "Per voornaamste nationaliteiten" op de website van de ADSEI.

- Het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen per provincie en arrondissement in 2008, 2009 en 2010.²⁷

Aangezien de asielzoekers (op het ogenblik van hun aankomst in België of van wie de procedure loopt) niet in het Bevolkingsregister zijn opgenomen, houden die verschillende statistieken er ook geen rekening mee.

3.2. Het wachtregister (komt uit het RR)

Werking en rijkdom van de gegevensbank

Zoals we er reeds op wezen zijn de asielzoekers slechts gedeeltelijk geïdentificeerd in de gegevens over de internationale migraties aangezien enerzijds enkel de erkende of op een andere grond gemachtigde asielzoekers in de statistieken zijn opgenomen en ze er anderzijds pas na een zekere periode in opduiken (op het ogenblik van hun erkenning of verblijfsmachtiging). Om rekening te houden met deze volledige categorie van individuen, en met het precieze tijdstip van hun aankomst op het Belgische grondgebied, moet het *wachtregister* worden ingeschakeld (ook afkomstig uit het RR).

Dat register bevat twee types informatie: enerzijds, *de kenmerken van de asielzoekers* en van hun begeleider(s)²⁸ (zoals leeftijd, geslacht en nationaliteit bij de geboorte) en anderzijds, *de verschillende stappen in hun administratief parcours* (met name de verschillende beslissingen, beroepen en gebeurtenissen vanaf het indienen van de asielaanvraag tot aan de erkenning van het statuut van vluchteling, het verkrijgen van de subsidiaire bescherming of het verwerpen van de aanvraag). Die gegevens zijn bijzonder interessant en belangrijk, niet enkel omdat ze het mogelijk maken de omvang van de erkenning van het statuut van vluchteling en van de subsidiaire bescherming te evalueren (met name via het erkenningspercentage per cohorte), maar ook om de volledige procedure te bestuderen (via individuele longitudinale analyses).²⁹

Betrouwbaarheid en beperkingen

Net zoals voor het bevolkingsregister en het vreemdelingenregister mag het registratiesysteem van asielaanvragen als betrouwbaar worden beschouwd. Toch moet op minstens twee problemen worden gewezen. Het eerste heeft te maken met de *administratieve aard van de gegevens* (a), het tweede met de *aanmaak van statistische indicatoren* (b).

- Een eerste moeilijkheid kan te maken hebben met het feit dat de verschillende instellingen die in de asielprocedure optreden, betrokken zijn bij de "inzameling van gegevens". Zowel de DVZ als het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) of de instanties voor dewelke beroep kan worden ingediend³⁰ geven informatie door over hun beslissingen. Die worden vervolgens gecentraliseerd in het wachtregister. Aangezien de informatie afkomstig is uit verschillende bronnen, kan het zijn dat een aantal elementen die niet zijn doorgegeven of die slecht zijn aangeduid, lijken te ontbreken.³¹
- Bovendien kan de manier waarop de informatie wordt geregistreerd leiden tot problemen met de aanmaak van statistische indicatoren. Elke asielaanvraag wordt als afzonderlijke

²⁷ Beschikbaar in het tabblad "Bevolking" "Loop van de bevolking" op de website van de ADSEI.

²⁸ De *begeleiders* zijn de kinderen die geen asielaanvraag indienen maar die een *hoofdasielaanvrager* begeleiden. In principe worden de kinderen in hetzelfde dossier ingeschreven als de moeder.

²⁹ Hoofdstuk 3 van dit verslag gaat dieper in op die verschillende indicatoren.

³⁰ Met name de Vaste Beroepscommissie voor Vluchtelingen (VBV) (vóór 2007), de Raad van State (RvS), of de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV).

³¹ We zullen zien dat dit voor een aantal problemen zorgt in het kader van de negatieve beslissingen, omwille van de verschillende niveaus in de procedure waarin die beslissingen kunnen vallen (met name omwille van de beroepsmogelijkheden bij de verschillende instanties tijdens de verschillende stappen in de procedure).

gebeurtenis in de gegevensbank geregistreerd. Eenzelfde persoon kan evenwel verschillende keren asiel aanvragen,³² of eenzelfde dossier kan betrekking hebben op verschillende personen (een *hoofdaanvrager* en zij die hem eventueel vergezellen. Daarom werden verschillende indicatoren ontwikkeld om het asiefenomeen in kaart te brengen (zie Hoofdstuk 3), maar de gepubliceerde gegevens hebben niet altijd betrekking op dezelfde indicatoren, wat kan leiden tot foutieve interpretaties. Hoofdstuk 3 van dit verslag gaat dieper in op deze problematiek en op de verschillende indicatoren die asiel in België meten.

Beschikbaarheid en toegang tot de gegevens

In het kader van zijn wettelijke informatieopdracht over migratiestromen heeft het Centrum onlangs een overeenkomst afgesloten met het RR om over de gegevens te kunnen beschikken over asielzoekers die in het wachtregister zijn opgenomen. Die heel gedetailleerde gegevens zijn evenwel niet voor het grote publiek beschikbaar.

Deze statistieken worden gepubliceerd door verschillende instellingen die zich met asiel bezighouden, met name:

- De DVZ³³: publiceert jaarlijks (en maandelijks) het aantal aanvragen en meervoudige asielaanvragen, de belangrijkste nationaliteiten, het aantal beslissingen, de cijfers over het aantal terugnames/overnames in het kader van "Dublin"³⁴.
- Het CGVS³⁵: publiceert jaarlijks (en maandelijks) het aantal eerste aanvragen en meervoudige asielaanvragen, het aantal aanvragen van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV), de belangrijkste nationaliteiten, de cijfers over de door het CGVS genomen beslissingen.
- Het Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers (Fedasil)³⁶: publiceert regelmatig statistische verslagen over de evolutie van de opvang van asielzoekers in gespecialiseerde centra.

De beschikbare statistieken inzake asiel zijn talrijk, soms kunnen ze evenwel tegenstrijdig lijken al naargelang de instelling die ze publiceert. De verschillen die opduiken tussen de verschillende instanties zijn vaak te wijten aan verschillende berekeningsmethodes, afwijkende definities en aan de wijze waarop bepaalde specifieke gevallen worden verwerkt. Een van de belangrijkste verschillen tussen de cijfers is het feit om het aantal *asielaanvragers (individuen)*, dan wel het aantal *asielaanvragen* weer te geven (*dossiers*). Sinds de inwerkingtreding van de Europese verordening inzake statistieken over migratie en internationale bescherming. ((CE) nr. 862/2007), stellen we een echte wil vast om de voorgestelde indicatoren te harmoniseren.

3.3. De volkstellingen en de algemene socio-economische enquête uit 2001

Zoals we net hebben kunnen vaststellen laten de gegevens uit het rijksregister (met name het bevolkingsregister, het vreemdelingenregister en het wachtregister) vooral toe het fenomeen migratie op een bijna exhaustieve manier te kwantificeren in termen van migrantenstromen en -stocks. Ondanks een aantal problemen in die gegevensbronnen, zijn ze uiterst nuttig en belangrijk voor het bestuderen van migraties. Toch bevatten die gegevens relatief weinig informatie over de

³² Er kunnen zich twee gevallen voordoen: ofwel brengt de aanvrager nieuwe elementen aan in zijn dossier, ofwel doet hij een nieuwe aanvraag maar onder een andere identiteit. In dat laatste geval is het voor de bevoegde overheden (DVZ) niet altijd eenvoudig om dit door te hebben en beide dossiers tot een enkel dossier te laten samensmelten. Eenzelfde persoon kan dan ook verschillende keren worden meegeteld.

³³ In zijn online beschikbaar jaarverslag <https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/index.html>.

³⁴ De Dublinverordening beoogt te bepalen welke Lidstaat verantwoordelijk is voor de behandeling van een asielverzoek dat door een onderdaan van een derde land bij een van de lidstaten wordt ingediend.

³⁵ www.cgvs.be/nl/cijfers/.

³⁶ www.fedasil.be/nl/home/cijfers.

kenmerken van migranten (behalve de nationaliteit, leeftijd en het geslacht). De volkstelling en de socio-economische enquête uit 2001 kunnen dit euvel ongetwijfeld verhelpen.

Werking en rijkdom van de gegevensbank

België heeft voor het laatst in 1991 een volkstelling gehouden. Sindsdien gebeurt de telling van de bevolking rechtstreeks via het rijksregister. Op die manier is het makkelijk de bevolking per leeftijd, geslacht, nationaliteit en verblijfsgemeente in kaart te brengen, zonder dat daarvoor een omslachtige volkstelling nodig is. De traditionele volkstelling verzamelde evenwel ook informatie over de activiteit, de opleiding of de kenmerken van de woning, die niet in het rijksregister te vinden zijn. De algemene socio-economische enquête van 2001 heeft dit soort vragen voorgelegd aan alle in het register ingeschreven personen. Ook al wordt ze vaak als een volkstelling beschouwd, toch zijn de doelstellingen niet helemaal dezelfde. De hoofdbetrachting van de enquête is immers niet het *tellen* van de bevolking. In die enquête lag de nadruk veel meer dan voordien op het verzamelen van demografische en socio-economische informatie zoals de scholingsgraad, de activiteit of de woning. Bij die informatie gaat het meestal om gegevens die elders niet beschikbaar zijn, of toch tenminste niet dermate nauwkeurig.

Een van de belangrijkste voordelen van beide types gegevensbanken (volkstelling en socio-economische enquête) is dat de informatie die erin is opgenomen kan worden gekruist met die uit het rijksregister. De komende jaren zou er een nieuwe soortgelijke volkstelling worden georganiseerd, maar enkel op basis van bestaande administratieve gegevens.

Betrouwbaarheid en beperkingen

De enquête uit 2001 waarvan de gegevens als betrouwbaar kunnen worden beschouwd, is bijzonder nuttig voor het bestuderen van het profiel van de migranten. Het unieke karakter van deze enquête en het feit dat ze in de toekomst niet langer wordt georganiseerd, zijn een belangrijke beperking van die gegevensbron. Ondanks het nut ervan voor het onderzoek, had die operatie slechts een keer plaats in 2001 en zijn er geen plannen om dat in de toekomst nogmaals over te doen.³⁷ België heeft er immers voor gekozen zich te beperken tot de informatie in de administratieve registers. De enquête komt trouwens niet helemaal tegemoet aan de informatiebehoeften inzake migratie. Enerzijds heeft ze betrekking op de volledige populatie en niet enkel op migranten. De enquête bevat daarom algemene vragen die ongetwijfeld niet helemaal zijn afgestemd op de specifieke situatie van die categorie individuen. Anderzijds vertelt ze niets over de kenmerken van migranten die na 2001 zijn toegekomen, terwijl de situatie rond migratie net zo snel evolueert. Deze gegevensbron is dus niet de meest geschikte om recente tendensen op vlak van migratie te bestuderen.

Beschikbaarheid en toegang tot de gegevens

De lijst van tabellen met beschikbare gegevens voor zowel de volkstellingen van 1981 en 1991 als voor de socio-economische enquête kan worden gedownload van de website van de ADSEI. Die verschillende inzameloperaties waren voor de ADSEI, in samenwerking met verschillende onderzoeksteams, overigens ook de aanleiding voor het opstellen van monografieën over verschillende thema's. Zo bestudeert één monografie de allochtone populatie in België op basis van de volkstelling uit 1991³⁸. Tot op vandaag is op basis van de enquête uit 2001, evenwel nog geen enkel document afgewerkt over internationale migraties.

³⁷ Er is voorzien om binnenkort een telling van het administratieve type uit te voeren (vertrekkende van de verschillende registers), maar momenteel is hiervoor nog geen definitieve beslissing genomen noch een planning opgesteld.

³⁸ Beschikbaar online: http://statbel.fgov.be/nl/binaries/03_nl%5B1%5D_tcm325-57733.pdf.

3.4. Database over visa

Voor bepaalde nationaliteiten is de toegang tot het Belgische grondgebied onder meer onderhevig aan het verkrijgen van een visum. Onderdanen van landen uit de Schengenruimte zijn vrijgesteld van de visumplicht. Onderdanen uit derde landen hebben over het algemeen wel een visum nodig om de Belgische grens over te steken.³⁹ De Europese dimensie in het visumbeleid beoogt het reguleren van de bevoegdheden van de lidstaten inzake de afgifte van twee types visa: het visum *kort verblijf* (voor een verblijf van minder dan drie maanden) en het visum *lang verblijf* (voor een verblijf van meer dan drie maanden). Visa kort verblijf – ook wel Schengenvisa genoemd – moeten afgeleverd worden door de lidstaat waarheen de aanvrager hoofdzakelijk wil reizen. Eens de toegang tot het Schengen grondgebied wordt gemachtigd, kunnen de visumhouders vrij reizen in de Schengenzone. Wanneer een lidstaat echter niet over een diplomatieke post beschikt in het land van de aanvrager, dan kan men bij de diplomatieke vertegenwoordiging van een andere lidstaat het vereiste visum aanvragen. Visa lang verblijf behoren tot de nationale bevoegdheden en kunnen dus enkel afgeleverd worden door Belgische consulaire en diplomatieke posten in het buitenland.

Werking en rijkdom van de gegevensbank

Verschillende instanties kunnen visumaanvragen ontvangen. Over het algemeen zijn de Belgische diplomatieke en consulaire posten in het buitenland bevoegd om visa uit te reiken.⁴⁰ Ook de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) wordt soms gevraagd een beslissing te nemen, vooral wanneer een visumaanvraag een grondig onderzoek vereist (voornamelijk voor visa lang verblijf). De FOD Buitenlandse Zaken blijft wel de belangrijkste verantwoordelijke voor de registratie van informatie over visumaanvragen en over de (positieve of negatieve) afloop ervan, ongeacht de instelling die de beslissing heeft genomen. Al die informatie (inclusief bepaalde kenmerken van de aanvragers zoals hun geslacht, geboortedatum of beroep) wordt elektronisch geregistreerd.

De databank met visumgegevens is een interessante bron om migraties in kaart te brengen, in het bijzonder om naast de verschillende *types* migraties ook de *redenen* die individuen ertoe aanzetten het Belgische grondgebied te betreden, te bestuderen. Er bestaan twee grote types visa: het meest voorkomende, het “C-visum” voor kort verblijf en het “D-visum” voor lang verblijf.⁴¹ Ook de redenen waarom individuen een visumaanvraag indienen worden geregistreerd. Op basis daarvan kunnen de verschillende migratiemechanismen worden bestudeerd en wordt bijvoorbeeld een opdeling gemaakt tussen migratie in het kader van gezinshereniging, of migraties om studie- of arbeidsredenen, enz.

Betrouwbaarheid en beperkingen

Ondanks die enorme hoeveelheid gegevens vertoont de databank een aantal belangrijke beperkingen.

- (a) Om te beginnen *zijn bepaalde individuen niet opgenomen in die databank*, waardoor die niet representatief is voor de voltallige migrantenpopulatie. Zo zijn twee categorieën individuen er opvallend afwezig. Enerzijds individuen uit landen waarvoor in België geen visumplicht bestaat en die gemachtigd willen worden tot een kort verblijf, en/of anderzijds personen die zonder visum en zonder verblijfstitel het Belgische grondgebied betreden en die eens ter plaatse, gemachtigd worden tot verblijf.

³⁹ Voor de lijst van derde landen, wiens onderdanen vrijgesteld zijn van de visumplicht, zie: https://sif-gid.ibz.be/NL/sans_visu.aspx.

⁴⁰ De Belgische diplomatieke en consulaire posten in het buitenland kunnen geen negatieve beslissingen nemen – alleen de DVZ is hiervoor bevoegd.

⁴¹ Naast beide categorieën, zijn er nog de “A- en B-visa”, die toegang verlenen tot het grondgebied voor transit (al dan niet via de luchthaven). Die zijn echter veel minder frequent en daarom niet in deze cijfers opgenomen. Sinds kort bestaan de B-visa overigens niet meer.

- (b) Bovendien is het helemaal *niet zeker of een onderzoek naar de verschillende types visa en naar de motieven een exacte weergave van de werkelijkheid is*. Zo kunnen individuen die het grondgebied betreden met een visum kort verblijf er uiteindelijk langer blijven, door bijvoorbeeld een andere verblijfstitel te bekomen. Sommige individuen komen in de statistieken soms voor in een bepaalde categorie terwijl zij in werkelijkheid onder een andere categorie ressorteren.
- (c) Deze databank *kan tenslotte een vertekend beeld geven van de binnenkomsten*. Ze houdt namelijk rekening met de visumaanvragen maar het verkrijgen van een visum betekent echter nog niet dat de individuen ook daadwerkelijk de Belgische grenzen zullen oversteken.

Beschikbaarheid en toegang tot de gegevens

Zoals vaak op vlak van migratie is de gegevensbank van de FOD Buitenlandse Zaken uiterst waardevol maar de productie van statistieken op basis van deze bron is gering en de toegang tot de gegevens beperkt. Een aantal tabellen wordt wijd verspreid maar de informatie is meestal enkel toegankelijk voor specialisten. Zo is er bijvoorbeeld de recente publicatie door het Belgische Contactpunt van het Europees Migratienetwerk (EMN) met als titel "Visa policy as migration channel in Belgium"⁴² die vooral toelichting geeft bij de werking van de visa en bij de recente wetswijzigingen ter zake maar die ook een aantal tabellen met gegevens publiceert.

Voor zijn jaarlijkse publicaties ontvangt het Centrum van de FOD Buitenlandse Zaken ieder jaar voor alle aanvragen, verkrijging of weigering van visa, en:

- de datum van de aanvraag;
- de datum van de beslissing;
- het geslacht van de aanvrager;
- de geboortedatum van de aanvrager;
- de nationaliteit van de aanvrager;
- de post waar de aanvraag is ingediend;
- het type visum;
- de reden van het verblijf (gezinshereniging op basis van artikel 10, 10bis of 40; de studies, het werk in loondienst; de officiële of politieke redenen, stage of opleiding, en de andere redenen).

3.5. De gegevensbank van de Dienst Vreemdelingenzaken

Werking en rijkdom van de gegevensbank

De Dienst Vreemdelingenzaken beschikt over een waaiër aan gegevens op basis van de registratie van de administratieve situatie van vreemdelingen die in België verblijven. Sinds de inwerkingtreding van verordening (EG) nr. 862/2007 van het Europees Parlement en van de Raad van 11 juli 2007 betreffende communautaire statistieken over migratie en internationale bescherming is de DVZ verantwoordelijk voor de aanmaak van bepaalde gegevens die aan die Europese standaards beantwoorden. Het gaat hier met name om:

- gegevens over asiel;
- gegevens over verblijfstitels;
- statistieken over de preventie van irreguliere binnenkomst en irregulier verblijf.

⁴² Online beschikbaar op volgend adres:
www.emnbelgium.be/sites/default/files/publications/study_be_20120214_visapolicy_final1.pdf.

Heel wat van die gegevens overlappen andere gegevensbronnen (zoals de aanvragen en beslissingen omtrent de asielprocedure⁴³), maar een aantal is onuitgegeven, zoals dat het geval is voor de gegevens over de verblijfstitel en die over de repressie van irreguliere immigratie (de aanhoudingen, detenties, teruggedrijvingen en verwijderingen). De door de DVZ ingezamelde informatie wordt gekoppeld aan het RR en tussen beide gegevensbronnen wordt informatie uitgewisseld. Een aantal vreemdelingen en informatie over die personen worden enkel bij de gegevens van de DVZ opgeslagen.

Betrouwbaarheid en beperkingen van de gegevens

De gegevens over de strijd tegen de irreguliere immigratie hebben een belangrijke beperking. Aangezien ze het resultaat zijn van de werking van administratie en politie is bij de presentatie en analyse ervan heel wat voorzichtigheid geboden. De voorgelegde statistieken zijn een weergave van zowel het fenomeen van de irreguliere immigratie als van controle- en verwijderingspraktijken, die voldoen aan eigen politionele regels en die in de tijd kunnen evolueren.

Ook de gegevens over de eerste verblijfstitels⁴⁴ hebben een aantal nadelen. Het voordeel is dat ze een beeld geven van de immigratie volgens de motieven, ze brengen de stromen evenwel niet zo getrouw in kaart als de gegevens van de ADSEI op basis van het aantal personen dat vertrek en aankomst heeft aangegeven en de statistische aanpassing ervan. Sommige migranten komen in België aan nog voor ze een eerste geldige verblijfstitel voor minstens drie maanden hebben,⁴⁵ waardoor het beeld van het fenomeen migratie enigszins vertekend is.⁴⁶ Bovendien zijn die gegevens weliswaar beschikbaar voor alle immigranten, ze worden echter enkel gepubliceerd voor de onderdanen uit *derde landen* (zie 1.2 voor een definitie van die groep).

Beschikbaarheid en toegang tot de gegevens

De meeste door de DVZ geproduceerde statistieken zijn jaarlijks beschikbaar in zijn activiteitenrapporten onder de vorm van tabellen⁴⁷. Dit is met name het geval voor de gegevens over de strijd tegen de irreguliere immigratie waaraan elk jaar een hoofdstuk wordt gewijd. Een aantal eenvoudige indicatoren is tevens beschikbaar op Eurostat.

Wat betreft de verblijfstitels produceert de DV sinds 2008 twee types statistieken over de redenen van uitreiking ervan voor onderdanen uit derde landen. Die cijfers worden gepubliceerd door Eurostat en volgen een methodologie die dezelfde is voor de andere EU-landen:

- *Het aantal eerste verblijfsvergunningen:*
 - o Volgens nationaliteit, geldigheidsduur en reden (gezin, studie, arbeid, andere) van 2008 tot 2011.
- *Het aantal geldige verblijfsvergunningen op een bepaalde datum*
 - o Per leeftijd, geslacht en nationaliteit, van 2008 tot 2011.

⁴³ Het wachtregister is veel vollediger als het over asielgegevens gaat.

⁴⁴ Om als eerste verblijfstitel te worden beschouwd moet de uitreikingstermijn tussen het verstrijken van de vroegere titel en het uitreiken van de nieuwe titel (om eenzelfde reden) volgens de methodologie van Eurostat, minstens zes maanden bedragen. Bovendien nemen de gepubliceerde gegevens enkel de verblijfstitels in aanmerking waarvan de geldigheidsduur minstens drie maanden bedraagt.

⁴⁵ De duur van drie maanden is een voorwaarde opdat in de over Eurostat gepubliceerde gegevens rekening zou worden gehouden met een verblijfstitel.

⁴⁶ Opvallend is ook dat een groot aantal vreemdelingen beschikken over wat we in Belgisch recht *verblijfsdocumenten* (of attesten van immatriculatie) noemen, wat wettelijk gezien niet als verblijfstitel wordt beschouwd.

⁴⁷ Beschikbaar online: <https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/FR/Pages/Publications.aspx>.

3.6. Andere gegevensbronnen

De vorige lijst met gegevensbanken is uiteraard niet volledig. In een aantal gevallen kunnen de volgende gegevensbanken als aanvulling nuttig zijn:

De Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid en de socio-economische gegevens

Het nadeel van de variabelen uit het Rijksregister is dat ze geen socio-economisch overzicht geven van de situatie van de immigranten. Zo is er geen informatie in opgenomen over de economische activiteit, het beroep of het opleidingsniveau. Ook al maakt dit geen deel uit van deze studie, toch wijzen we erop dat die informatie elders beschikbaar is. Een van die gegevensbanken is de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. De Kruispuntbank bevat gedetailleerde informatie over de beroepsactiviteit van de individuen (type job, activiteitensector, enz.).

Onlangs hebben we er in dit verband een nuttig instrument bijgekregen. Dankzij een in 2006 opgestarte samenwerking tussen het Centrum, de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, het Rijksregister, de gewestelijke diensten voor arbeidsvoorziening en universiteitsexperts is werk gemaakt van een duurzaam instrument, de zogenaamde “socio-economische monitoring”. Die moet het belang meten van de etnostratificatie van de arbeidsmarkt. “Hierbij gaat men uit van de hypothese dat de situatie van werknemers op de arbeidsmarkt een gedeeltelijke weerspiegeling is van een opsplitsing gebaseerd op de nationaliteit of de nationale origine van de betrokken personen.”⁴⁸

De FOD Werkgelegenheid en de gegevens over de werknemers

De gewesten publiceren elk jaar het aantal arbeidsvergunningen die ze afleveren voor buitenlandse werknemers. De FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg publiceert een synthese van deze gegevens per gewest, nationaliteit, geslacht en type vergunning op de website www.werk.belgie.be. Deze informatie mag dan al interessant zijn, ze is moeilijk bruikbaar omwille van de talrijke door de wet georganiseerde vrijstellingen van vergunning. Artikel 2 van het KB van 9 juni 1999 houdende de uitvoering van de wet van 30 april 1999 betreffende de tewerkstelling van buitenlandse werknemers zegt dat onderdanen uit de Europese Economische Ruimte⁴⁹ geen arbeidsvergunning nodig hebben. Voor onderdanen van de nieuwe EU-lidstaten (met uitzondering van Cyprus en Malta) zijn of waren er tijdelijke beperkingen van kracht die geleidelijk aan zullen verdwijnen. Voor landen die op 1 mei 2004⁵⁰ tot de EU zijn toegetreten, gelden sinds 1 januari 2009 geen beperkingen meer. Voor Roemenen en Bulgaren gelden die beperkingen nog tot 1 januari 2014. Let wel: onderdanen van deze landen kunnen of konden voor bepaalde knelpuntberoepen gebruik maken van een versnelde procedure om een arbeidskaart B te bekommen.

En verder nog:

- De gewestelijke gegevensbanken over de arbeidskaarten;
- de gegevensbank van het RSVZ over buitenlandse zelfstandigen met een beroepskaart,
- de gegevensbank van LIMOSA over werknemers gedetacheerd door gedetacheerde bedrijven. Die gegevens worden bijgehouden en geactualiseerd door de Rijksdienst voor de Sociale Zekerheid (RSZ);
- de gegevensbank van de Regularisatiecommissie;

⁴⁸ Centrum en FOD Werkgelegenheid (2013), Socio-economische Monitoring, Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Brussel, p. 7.

⁴⁹ EU-27 en IJsland, Liechtenstein en Noorwegen.

⁵⁰ Estland, Letland, Litouwen, Polen, Republiek Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Slovenië, (ten aanzien van onderdanen van Cyprus en Malta waren nooit overgangsmatregelen van kracht). Vergeten we niet dat Kroatië de “nieuwe lidstaten” heeft vervoegd in 2013 en voor dit rapport nog hoort bij de Europese landen “buiten de EU”.

- de gegevens van de protocoldienst van de FOD Buitenlandse Zaken inzake de personen die in het kader van het diplomatiek of consulaire statuut in België verblijven, ...

4. Naar een synthese van de bestaande cijfers

Afsluitend kunnen we stellen dat er weliswaar heel wat gegevensbronnen zijn over de verschillende facetten van het fenomeen migratie maar dat de publicatie van nauwkeurige statistieken en de toegang tot de gegevens nog heel beperkt zijn voor het brede publiek. Bovendien zijn de beschikbare gegevens tussen verschillende instanties verspreid en worden ze soms op een heel verschillende manier voorgesteld, waardoor het moeilijk is een globaal beeld te krijgen van de door de bestaande cijfers beschreven realiteit. De hoofdbetrachting van dit verslag is nu juist om die verschillende informatie te verzamelen en op die manier een globaler overzicht van het fenomeen te geven.

HOOFDSTUK 2. Immigratie- en emigratiestromen naar en van België

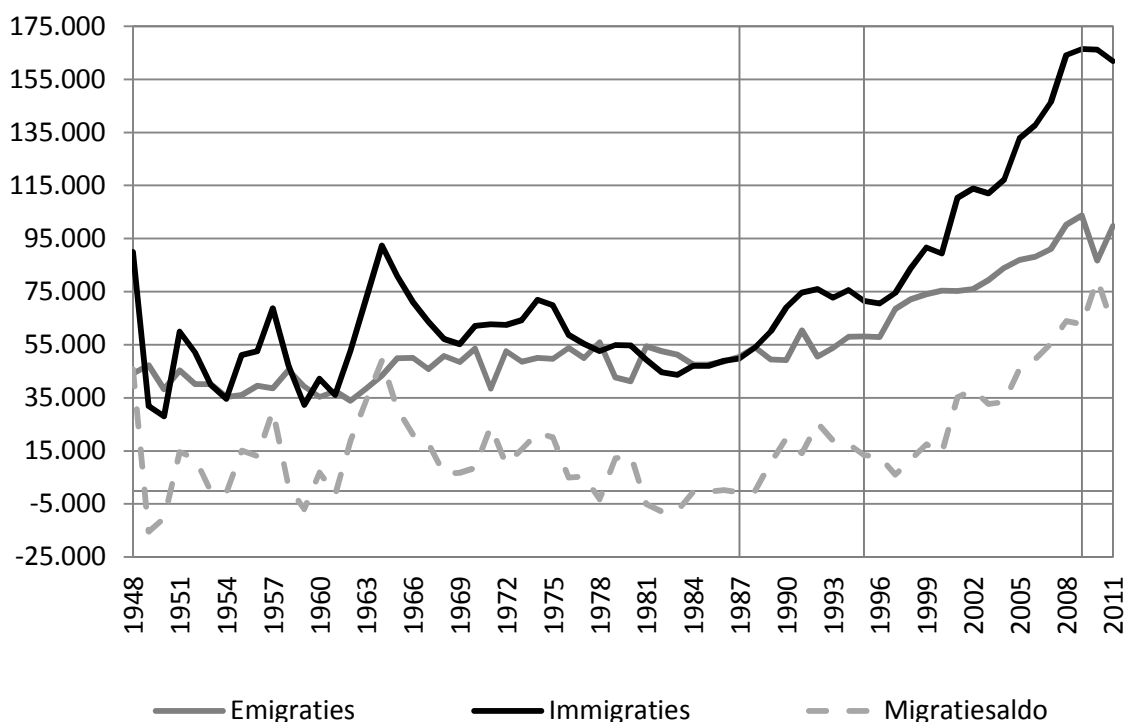
1. Historisch perspectief en recente ontwikkelingen ⁵¹

1.1. Belgen en vreemdelingen bepalen mee de migratiebewegingen in België

Migratiestromen worden vaak enkel op basis van immigratie van vreemdelingen bestudeerd. Migratiebewegingen in België zijn echter het resultaat van *in-* en *uitwaartse* stromen van zowel *Belgische onderdanen* als van *vreemdelingen*. Om geen vertekend beeld van het migratiefenomeen te krijgen is het daarom belangrijk die verschillende aspecten te belichten.

België kent sinds verschillende decennia een sterke en toenemende mobiliteit. In 2009, 2010 en 2011 werden jaarlijks iets meer dan 160.000 immigraties (Belgen en vreemdelingen⁵²) geregistreerd. Die cijfers zijn veruit de hoogste sinds we over migratiestatistieken beschikken (Figuur 3). In tegenstelling tot vorige periodes met een immigratiepiek (met name in 1948 en 1964), houdt de huidige groei sinds halverwege de jaren 1980 aan en kan die daarom niet als conjunctureel worden bestempeld. We zullen zien dat deze sterke immigratie hoofdzakelijk is te wijten aan de instroom van vreemdelingen op het Belgische grondgebied (zie 1.3 hieronder). We stellen ook een aanzienlijke stijging vast van het aantal emigraties, maar in mindere mate dan het aantal immigraties. Dit leidt sinds eind van de jaren 1980 tot een positief migratiesaldo. In de jaren 1980 bedroeg het aantal emigraties (van Belgen en vreemdelingen) nog zo'n 50.000, in de jaren 2000 waren dat er tussen de 75.000 en 100.000.

Figuur 3. Evolutie van het totaal aantal immigraties en emigraties (Belgen en vreemdelingen) en migratiesaldo, 1948-2011 (Bron: RR-ADSEI)

⁵¹ In dit hoofdstuk heeft het merendeel van de analyses betrekking op de stromen van het jaar 2011. De cartografische analyses hebben echter betrekking op het jaar 2012. De gegevens 2012 werden slechts ter beschikking gesteld op het einde van de redactie van dit rapport, daarom deze temporele discrepantie.

⁵² Asielzoekers worden bij de immigraties geteld (onder de categorie "registerwijzigingen" in de ADSEI statistieken) wanneer ze als vluchteling worden erkend, wanneer ze subsidiaire bescherming genieten of indien ze op een andere grond gemachtigd worden tot verblijf. Voor een detail over de berekening van de stromen, zie hoofdstuk 1, Tabel 4.

Tijdens de afgelopen decennia is er dus duidelijk een toenemende tendens van migratiebewegingen, die vooral het gevolg zijn van vreemdelingen maar in mindere mate ook van Belgen. Sinds 2008 evolueren die bewegingen minder snel maar we gaan daar in het volgende hoofdstuk dieper op in.

Kader 2. Methodologische wijzigingen die een impact hebben op de analyse van de grafieken⁵³

Zoals in het vorige hoofdstuk reeds is besproken, heeft de ADSEI verschillende methodologische wijzigingen doorgevoerd bij de berekening van de stromen. Een aantal daarvan is retroactief gebeurd. Die hebben geen impact op de analyse van de migratietendensen, aangezien alle gegevensreeksen op dezelfde manier zijn “gecorrigeerd”. Andere wijzigingen daarentegen zijn niet retroactief toegepast, met name omdat de bestanddelen van die nieuwe berekeningswijzen niet voor alle vorige gegevensreeksen beschikbaar zijn. In dat geval is bij de analyse van de zichtbare evoluties voorzichtigheid geboden omdat ze sterk door de gewijzigde berekeningswijzen kunnen worden beïnvloed.

Bij het bestuderen van de migratiestromen zijn drie data belangrijk. Om het de lezer makkelijker te maken de verschillende figuren te interpreteren, geven verticale lijnen aan waar een methodologische wijziging de curve van immigraties en/of emigraties beïnvloedt.

- **1988 (Wijziging 1): statistische aanpassing met de nieuwe categorie van herinschrijvingen van schrappingen van ambtswege**, wat een belangrijke wijziging betekent in de berekening van de immigraties. Vóór die datum werd bij de schatting van de immigraties enkel met de aangegeven immigraties rekening gehouden. Daarom stellen we een lichte stijging vast van de immigraties tussen 1987 en 1988, en ook in de daaropvolgende jaren, wat een weerspiegeling is van die statistische aanpassing.⁵⁴
- **1995 (Wijziging 2): verdwijning van de asielzoekers uit de immigratiestromen, en herinschrijving eens ze zijn erkend of gemachtigd tot verblijf op een andere grond**. Daardoor stellen we in de jaren die volgen op het begin van die methodologische praktijk (1995-1996) een vertraging van de immigraties vast, en vervolgens een soort inhaalbeweging (omdat de asielzoekers die werden erkend of gemachtigd tot verblijf op een andere grond opnieuw in de statistieken opduiken). Indien we evenwel rekening zouden willen houden met alle asielzoekers (ook met die van wie het verzoek is afgewezen) zou de immigratiecurve hoger zijn.
- **2010 (Wijziging 3): wijziging in de berekeningswijze van de heringeschrevenen en de schrappingen van ambtswege**. Vanaf 2010 worden enkel personen *die in het jaar zijn geschrapt* en die niet *tijdens hetzelfde jaar zijn heringeschreven* als schrappingen van ambtswege beschouwd. Bijgevolg worden enkel zij die in de afgelopen jaren van ambtswege zijn geschrapt en in hetzelfde jaar zijn heringeschreven opgenomen in de herinschrijvingen naschrappingen. Deze methodologische wijziging wil vermijden dat die posten, die mogelijks enkel het gevolg zijn van laattijdige aangiften of registraties, kunstmatig worden opgeblazen. Deze wijziging heeft een sterke daling van zowel de immigraties als emigraties tot gevolg, terwijl de aangegeven immigraties en emigraties deze dalende tendens niet volgen.

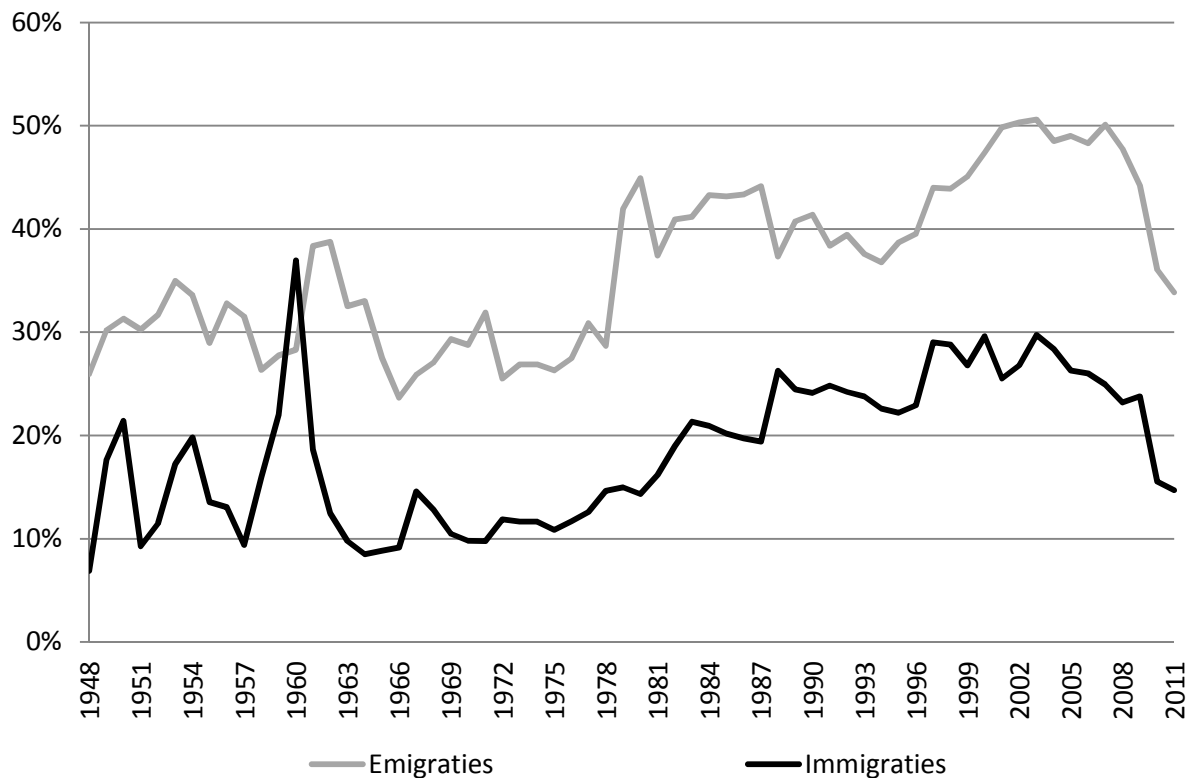
⁵³ Dit kader is een overzicht van wat in het vorige hoofdstuk aan bod is gekomen en moet de lezer ertoe aanzetten enige voorzichtigheid aan de dag leggen bij de interpretatie van deze tendensen.

⁵⁴ Dit fenomeen wordt duidelijk uitgelegd in hoofdstuk 1 over de gegevensbronnen (Figuur 3).

1.2. Internationale mobiliteit en toenemende emigratie van Belgen

Over het algemeen heeft men het enkel over de instroom van vreemdelingen. De migratiebewegingen van Belgen die België verlaten of naar België terugkeren en het aandeel ervan in de totale migratiestromen vallen evenwel niet te onderschatten. In 2011 waren de Belgen goed voor zo'n 15% van de immigranten en 34% van de emigranten (Figuur 4)⁵⁵

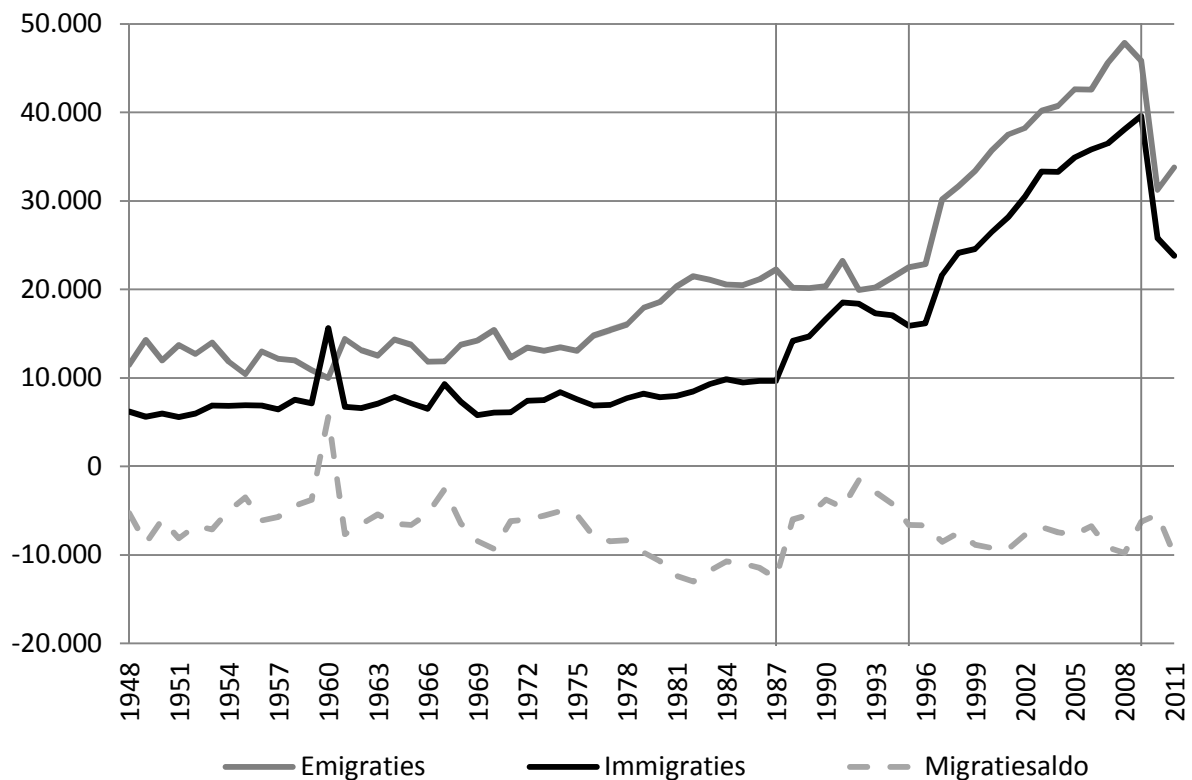
Figuur 4. Aantal Belgen in de internationale immigraties en emigraties in België, 1948-2011 (Bron: RR-ADSEI)

In absolute cijfers hebben er in 2010, 33.773 Belgen het land verlaten en 23.810 zijn teruggekeerd, of een negatief migratiesaldo van 9.963 personen (Figuur 5). Uit de curves blijkt dat die cijfers aanzienlijk dalen in vergelijking met de jaren daarvoor. Nadat er zeven jaar lang jaarlijks meer dan 40.000 emigraties werden genoteerd, halen we momenteel weer het niveau van eind van de jaren 1990. Deze recente evolutie is veeleer het gevolg van de methodologische wijziging die de ADSEI in de berekeningswijze van herinschrijvingen en schrappingen van ambtswege heeft doorgevoerd, dan dat we kunnen spreken van een echte nieuwe tendens (zie "Wijziging 3", Kader 2)

⁵⁵ De aanzienlijke daling van het aantal Belgen in de migratiestromen is een gevolg van de methodologische wijzigingen uit 2010, die sterker de curven van de Belgen hebben beïnvloed, dan die van de vreemdelingen. Voor de vreemdelingen wordt de sterke daling van het aantal herinschrijvingen van schrappingen uit 2010 ruimschoots goedgemaakt door de categorie registerwijzigingen (die groter is dan in 2009). Zie ook hoofdstuk 1 voor meer details in dit verband.

Figuur 5. Evolutie van het aantal immigraties en emigraties van Belgen en migratiesaldo, 1948-2011 (Bron: RR-ADSEI)

Over het algemeen hebben Belgen eerder de neiging het land te verlaten, dan om er terug te keren. Dit negatieve migratiesaldo is echter geen volledig nieuw fenomeen. We vergeten soms dat België in de 19de eeuw vooral een emigratieland was⁵⁶. De evolutie van de vreemde immigratie uit de XX^{ste} eeuw krijgt alle aandacht maar dit betekent daarom niet dat er geen emigratie van Belgen meer bestaat. Wel integendeel. Sinds de Eerste Wereldoorlog lag het aantal Belgen dat het land verlaat steeds hoger dan het aantal Belgen dat naar België terugkeert⁵⁷. Er zijn twee uitzonderingen. Enerzijds lag, met de crisis aan het begin van de jaren 1930, het aantal Belgen dat terugkwam hoger dan het aantal vertrekken en, anderzijds keerden, in 1960 ongeveer 16.000 Belgen terug als gevolg van de onafhankelijkheid van Congo, wat eveneens tot een positief migratiesaldo heeft geleid. Behalve enkele uitzonderlijke crisisperiodes, is de emigratie van Belgen dus een constant gegeven maar sinds de tweede helft van de jaren 1970 heeft die beweging zich nog sterker doorgezet.

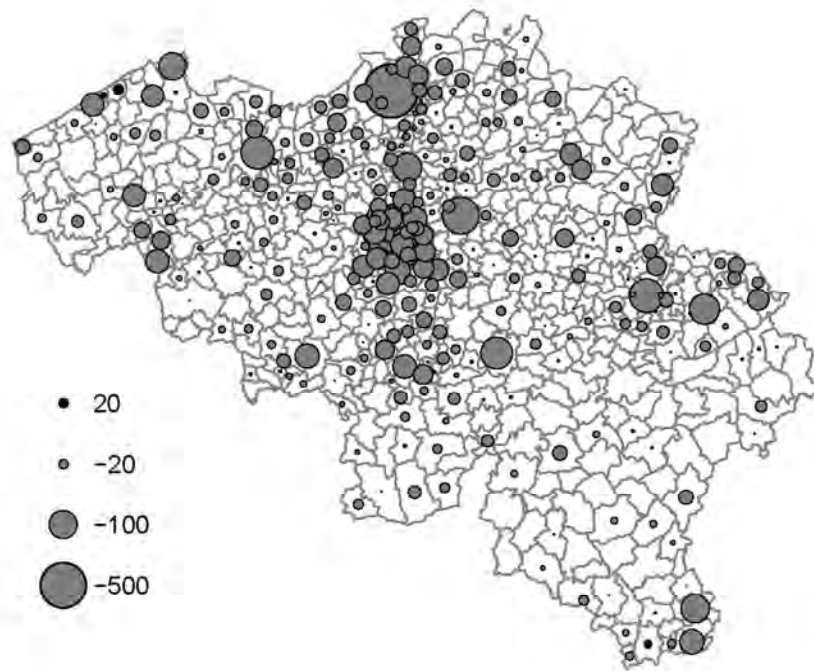
In tegenstelling tot wat men zou kunnen denken, worden ongeveer alle gemeenten van het land door de Belgische emigratie getroffen (Figuur 6). Slechts enkele gemeenten kennen een positief migratiesaldo voor wat de migratiestromen van de populatie met Belgische nationaliteit betreft. (Dit is met name het geval voor de gemeente Oostende.)

Bij de Belgen die het land verlaten gaat het vooral om mannen op actieve leeftijd, soms ook om vrouwen en kinderen en in een aantal zeldzame gevallen om 65-plussers (Figuur 7), wat grosso modo overeenkomt met de leeftijd waarop vreemdelingen immigreren.

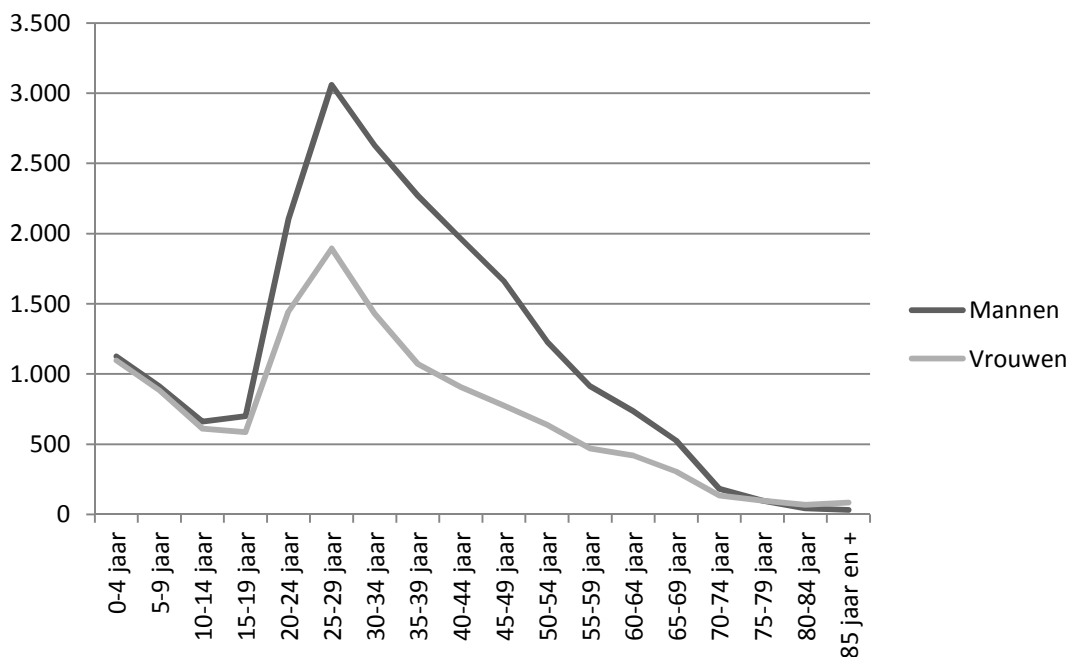
⁵⁶ Morelli, Anne (dir.), 1998, *Les émigrants belges*, Evo-Histoire, Bruxelles, 344 p

⁵⁷ Dufasne, A., 1943, *Démographie de la Belgique, de 1921 à 1939*, I.N.S. : Bruxelles et Wattelar, Christine, 1988, *L'émigration des Belges*, La Gazette Démographique, n°12, mars 1988, pp. 1-4

Figuur 6. Migratiesaldo van de Belgische populatie per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

Figuur 7. Emigraties van Belgen per leeftijd en volgens geslacht, 2011 (Bron: RR-ADSEI)

De omvang van de migratiebewegingen van de Belgen en vreemdelingen zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar, ze mogen evenwel ook niet volledig los van mekaar worden gezien. De steeds frequentere migratie van Belgen wijst, net als de instroom van vreemdelingen, op een algemeen toenemende internationale mobiliteit met een stijgende impact op de Belgische samenleving. Ons verslag richt zich op de internationale migratie van vreemdelingen maar de groeiende internationale mobiliteit van de Belgen mag daarbij niet worden vergeten om het algemene kader te begrijpen waarin deze vreemde immigratie zich afspeelt.

1.3. Internationale mobiliteit van vreemdelingen

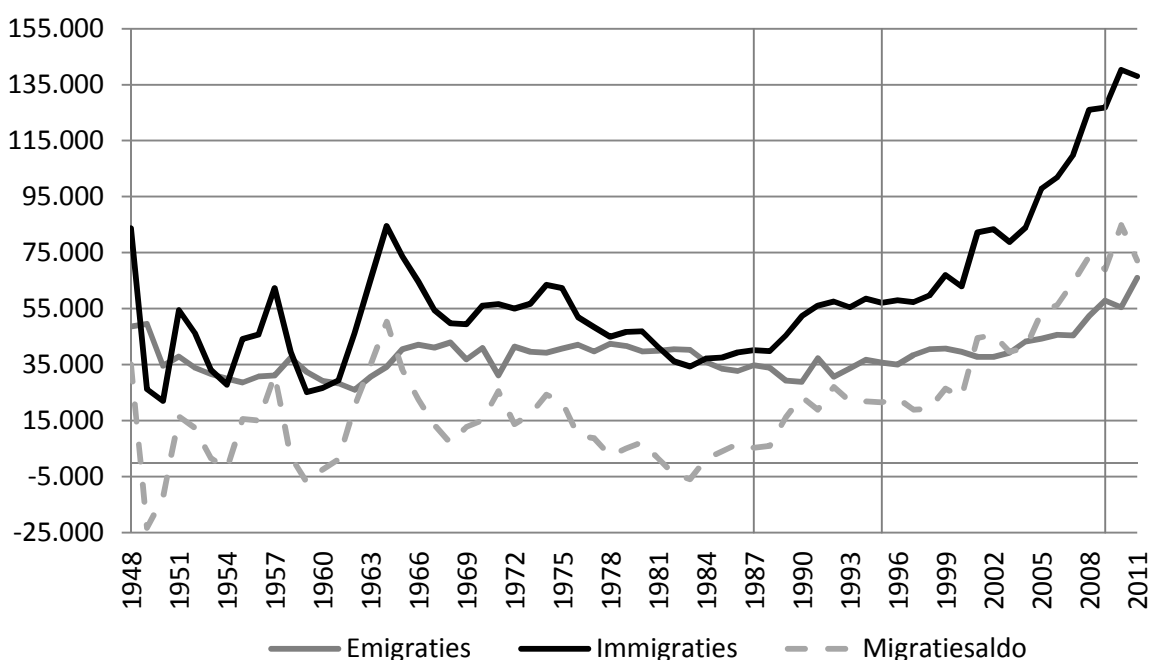
1.3.1. Algemene tendensen

Stijgende immigratie van vreemdelingen

Ook al hebben Belgen de neiging om het land te verlaten, toch blijft het totale migratiesaldo van België (Belgen en vreemdelingen inbegrepen) ruim positief dankzij de inbreng van de buitenlandse immigratie.

De instroom van het aantal vreemdelingen is de laatste jaren historisch hoog (Figuur 8). Ondanks de stagnerende instroom in 2009 in vergelijking met 2008 en de lichte daling in 2011 in vergelijking met 2010, wijst de algemene tendens duidelijk op een gestage toename sinds begin van de jaren 2000. In 2011 werden 138.071 internationale immigraties geregistreerd, wat veel hoger is dan de maxima die werden geregistreerd in 1948 en 1964. Als vergelijkingspunt hanteren we het aantal aangegeven immigraties in 2011, zonder rekening te houden met de registerwijzigingen en de heringeschreven personen die uit het register zijn geschrapt.⁵⁸ Tijdens de twee belangrijke pieken (van 1948 en 1964) werden telkens iets meer dan 83.000 aangegeven immigraties geregistreerd⁵⁹, tegenover 117.948 en 2011. Ook de context waarbinnen die immigraties verlopen is sterk veranderd. In de naoorlogse periode en in de jaren 1960 was de buitenlandse immigratie georganiseerd door de Belgische overheid en de pieken tijdens die periodes van rekrutering van arbeidskrachten waren conjunctureel. De stijging van de laatste jaren heeft alles behalve met de conjunctuur te maken maar kadert binnen een context die veel negatiever staat tegenover het openzetten van de Belgische grenzen.

Figuur 8. Evolutie van het aantal immigraties en emigraties van vreemdelingen, 1948-2011 (Bron: RR-ADSEI)

⁵⁸ Beide laatste categorieën zijn niet beschikbaar voor de jaren vóór 1988 voor de herinschrijving van ambtswege geschrapt en voor de jaren vóór 1995 voor de registerwijzigingen. Een detaillering van die verschillende categorieën is belangrijk voor een vergelijking van vergelijkbare cijfers in de tijd, die dus zouden verwijzen naar een voor beide periodes identieke definitie.

⁵⁹ 83.741 in 1948 en 84.490 in 1964.

Na de eerste oliecrisis in 1974 werd beslist een einde te stellen aan de arbeidsimmigratie met een duidelijke beperking van het aantal buitenlandse immigraties als gevolg, in die mate zelfs dat het migratiesaldo in 1982 en 1983 negatief was. In 1984 was de instroom evenwel weer groter dan de emigratie waardoor het migratiesaldo weer in evenwicht kwam.⁶⁰ Deze heropleving van de immigratie is het gevolg van twee belangrijke elementen. Om te beginnen was er de ontwikkeling van wat algemeen de “gezinshereniging” wordt genoemd.⁶¹ Het gaat hier enerzijds om een deel van de reeds in België gevestigde vreemdelingen van wie de in het land achtergebleven familieleden beslissen om te immigreren, en anderzijds om in België gevestigde vreemdelingen en Belgen die in het huwelijk treden met vreemdelingen die zo het recht verwerven om België binnen te komen. De heropleving van de immigratie in de jaren 1980 valt samen met een heropleving van de *immigratie van Europeanen*, die door de crisis van de jaren 1970 een terugval had gekend.

Vanaf het begin van de jaren 1990 neemt de instroom snel toe, niet enkel door de gezinshereniging en de Europese immigratie, maar ook als gevolg van een derde fenomeen: de spectaculaire toename van het aantal asielaanvragen sinds 1989. De daling van de asielaanvragen van 1994 tot 1997 leidt tot een tijdelijke beperking van de instroom, die nog wordt versterkt door het uitsluiten van de asielzoekers uit de immigratiestatistieken vanaf 1995 (de dalende instroom is van 1995 tot 1998 redelijk artificieel). En toch gaat de instroom vanaf 1998 sterk stijgen met een piek in 2001 en 2002.

In een recenter verleden is het aantal immigraties van vreemdelingen enigszins afgenomen (2002-2003) met een nieuwe opvallende stijging vanaf 2004, vooral na de *opeenvolgende uitbreidingen in 2004 en 2007 van de Europese Unie* met landen van Centraal en Oost-Europa evenals Cyprus en Malta. De gevolgen van de recente toetreding van Kroatië (2013) zullen pas zichtbaar zijn in de statistieken voor 2013.

Impact van asiel en regularisaties op de schatting van de immigraties

Over de schatting van het aantal immigraties zijn reeds heel wat opmerkingen gemaakt en vooral dan over de evolutie in de berekeningsmethodes (zie *infra*). Twee bijkomende elementen zijn belangrijk omdat ze een niet te onderschatten invloed hebben op de schatting van de migratiestromen en omdat ze belangrijk zijn voor de interpretatie van de curves, met name sinds halverwege de jaren 1990. Het gaat hier om het asielfenomeen en de regularisatie-operaties.

We hebben er reeds op gewezen dat door de uitsluiting van de asielzoekers uit het wachtregister vanaf 1995, het gebruik van statistieken een delicate oefening is. Ook de aanpassing van de methode, met name een herintegratie van de asielzoekers eens die zijn erkend of gemachtigd tot verblijf op een andere grond, helpt niet om deze realiteit in kaart te brengen.

Figuur 9 is een weergave van drie afzonderlijke curves. De donkere lijn staat voor de aangegeven immigraties en de heringeschreven personen die zijn geschrapt. Tot in 1995 worden asielzoekers opgenomen in de aangegeven immigraties, maar vanaf deze datum geldt dit niet langer. Ze kunnen dan op twee manieren worden toegevoegd: (1) ofwel door toevoeging van de categorie registerwijzigingen (grijze stippellijn), (2) ofwel door jaarlijkse toevoeging van het aantal eerste asielzoekers (volle grijze lijn).

- (1) De eerste optie is die die de ADSEI voorstelt in de cijfers over de internationale immigraties. In dat geval zijn het niet de asielzoekers die worden toegevoegd aan de wettelijke immigraties maar enkel de asielzoekers die een verblijfstitel hebben verkregen, m.a.w. zij die als vluchteling zijn erkend of die op een andere grond een verblijfstitel hebben bekommen. Deze keuze is te rechtvaardigen omdat de asielzoekers die niet over een duurzaam

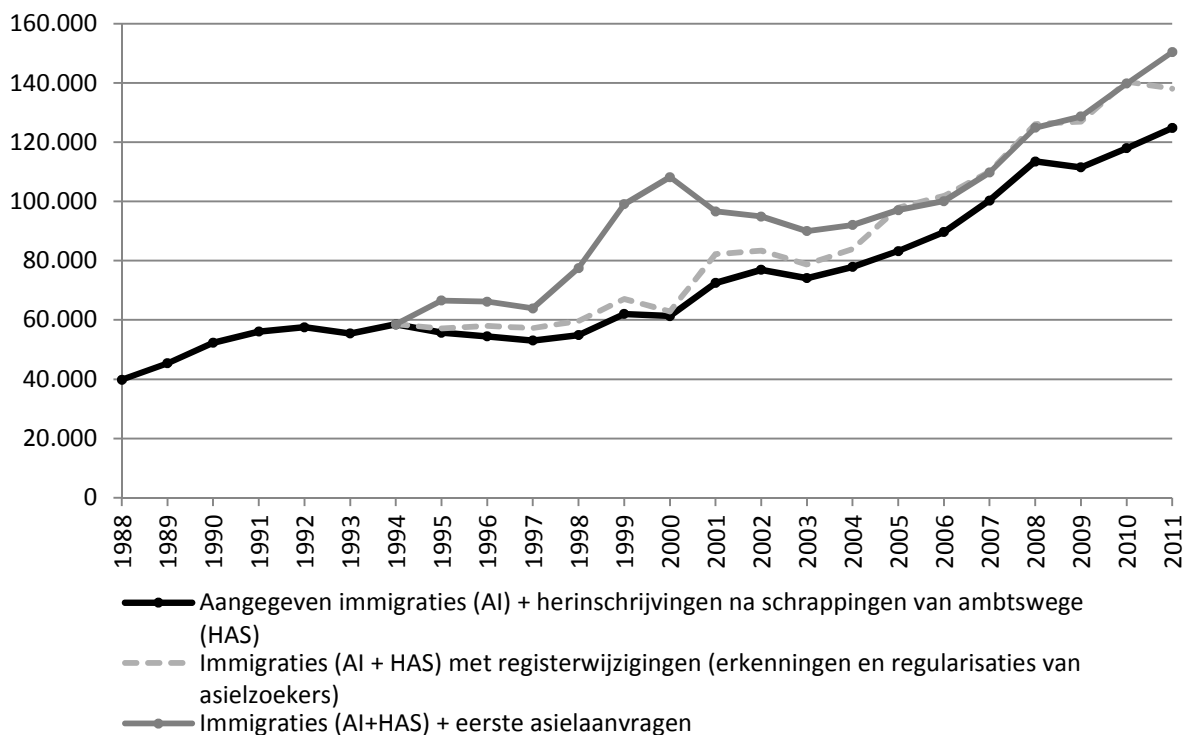
⁶⁰Die stijging die vanaf halverwege de jaren 1980 is vastgesteld, is niet enkel het gevolg van de methodologische wijziging uit 1988. Ook uit onderzoek van enkel de aangegeven immigraties blijkt deze stijgende tendens.

⁶¹Dit begrip is in de loop der tijd sterk geëvolueerd maar de voortekenen ervan waren reeds merkbaar in de cijfers over de immigraties van vreemdelingen.

verblijfsrecht beschikken, niet systematisch in de officiële statistieken moeten worden opgenomen; ze moeten wel in de migratiestromen worden meegerekend wanneer ze toegang krijgen tot een meer stabiel statuut.

- (2) De tweede optie is die waarbij rekening wordt gehouden met de asielzoekers zodra hun aanvraag is ingediend, waardoor de statistiek aansluit bij de migratierealiteit van het moment. Verder in dit hoofdstuk zijn de voorgestelde migratiestromen evenwel gebaseerd op de eerste optie omdat de informatie over asielzoekers *van wie de procedure hangende is* relatief beperkt is.⁶²

Figuur 9. Schatting van de evolutie van het aantal buitenlandse immigraties volgens de verschillende methodes om rekening te houden met asielzoekers, 1988-2011 (Bronnen: RR-ADSEI en DVZ)⁶³

Tussen 1995 en 2005 zien we dat de statistische aanpassing de omvang van het asielfenomeen sterk minimaliseert en de massale instroom van asielzoekers van 1998 tot 2000 verdoezelt. Tussen 2005 en 2010 zorgt het toevoegen aan de immigraties van de eerste asielzoekers (volle lijn), of de erkende of geregulariseerde asielzoekers (stippellijn), niet voor een significante wijziging van de curve van de internationale immigraties. Deels gaat het hier om twee afzonderlijke groepen van individuen maar de schatting van de immigraties wordt er slechts in geringe mate door beïnvloed. Voor 2011 daarentegen wordt een aanzienlijk verschil vastgesteld. Houden we rekening met de registerwijzigingen, dan bedraagt het officiële cijfer van de internationale immigraties 138.071. In vergelijking met 2010 (140.375), zien we een daling van het totaal. Die is het gevolg van een aanzienlijke afname van het aantal registerwijzigingen tussen die beide data (van 22.410 naar 13.278). Tussen 2010 en 2011 zien we dat het aantal aangegeven immigraties is blijven toenemen. Indien we daarentegen het aantal eerste asielzoekers toevoegen aan de immigraties (en niet zozeer het aantal erkende of geregulariseerde personen), zouden we in 2011 zo'n 150.000 immigraties

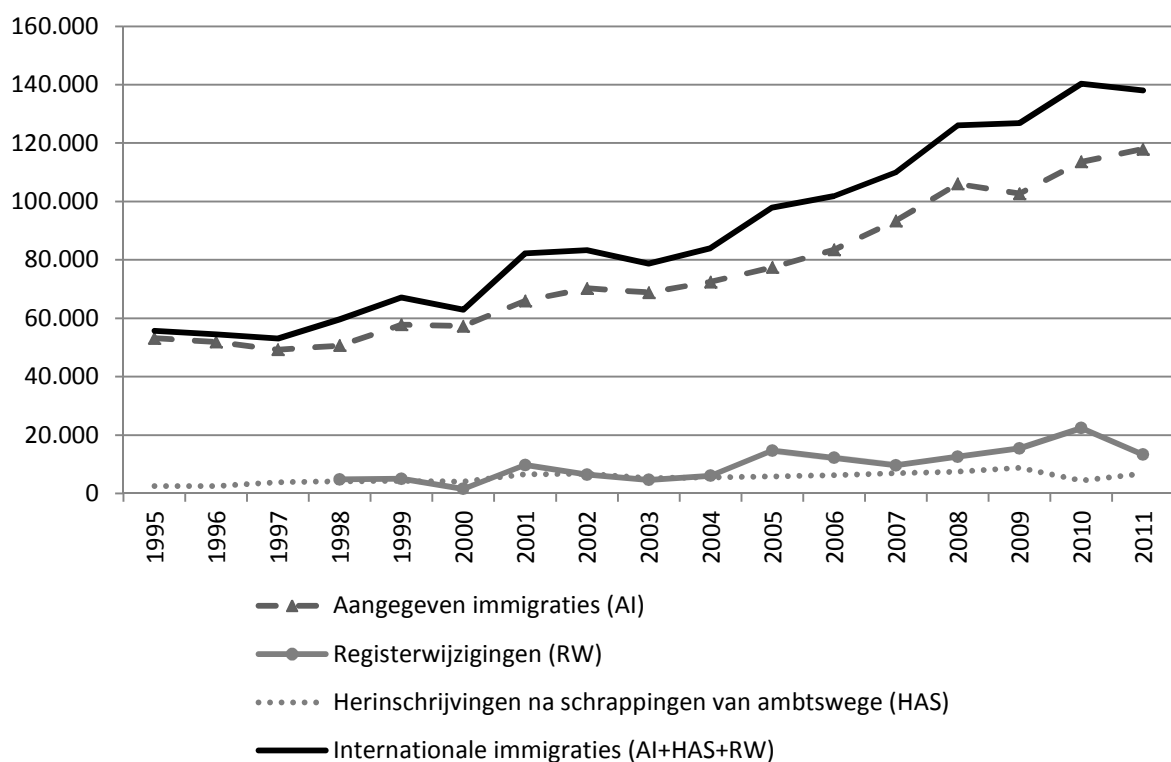
⁶² Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de stroom van asielzoekers.

⁶³ Zie hoofdstuk 1 voor meer details over de methodologie.

tellen. Daarmee zou de curve een stijgende tendens vertonen, in het verlengde van wat reeds een tiental jaar wordt vastgesteld.

Hieronder figuur wijst nogmaals op de moeilijke interpretatie van de cijfers over immigratie indien onvoldoende rekening wordt gehouden met het fenomeen asiel en met de regularisatie-operaties. Deze figuur is een weergave van de evolutie van de curve van de internationale immigraties volgens de schattingen van de ADSEI (donkere volle lijn) en van de verschillende categorieën waaruit deze curve bestaat. Zo blijkt duidelijk dat de stagnatie van de internationale immigraties tussen 2008 en 2009 te wijten is aan een lichte daling van het aantal aangegeven immigraties, terwijl de tussen 2010 en 2011 vastgestelde daling van de internationale migraties eerder het gevolg is van een gevoelige daling van de registerwijzigingen. Tussen beide data is het aantal aangegeven immigraties immers blijven toenemen.

Figuur 10. Evolutie van de verschillende categorieën die de internationale immigraties vormen volgens de berekening van de ADSEI, 1995-2011 (Bron: RR-ADSEI)

De curve van de registerwijzigingen vertoont drie lichte pieken: in 2001, 2005 en 2010. Die komen overeen met verschillende grootschalige regularisatieoperaties van vreemdelingen. De piek van 2001 komt overeen met de regularisatie in 2000, die de belangrijkste impact heeft gehad op de cijfers van 2001. In dat jaar werd een groot aantal dossiers behandeld die aan de regularisatiecriteria voldeden. Bij het afhandelen in 2005 van de grote achterstand van het CGVS heeft de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken een regularisatiebeleid gevoerd voor dossiers die in een lange asielprocedure waren verwickeld. De piek in 2010 tenslotte is het gevolg van de regularisatieoperatie die vanaf juli 2009 is doorgevoerd en waarvan de meeste dossiers in de loop van 2010 zijn verwerkt. Deze conjuncturele stijgingen van de categorie registerwijzigingen hebben wel degelijk een impact op de migratiestromen, waaruit die deels is samengesteld. De in 2011 vastgestelde daling van de totale immigraties is dus te wijten aan een afname van de registerwijzigingen, die het gevolg is van een piek in 2010 en niet van het inzetten van een reële daling van de vreemde immigraties in België.

Die verschillende elementen moeten ons dus tot enige voorzichtigheid aanmanen bij de analyse en interpretatie van de cijfers over de immigratiestromen.

Relatief geringe her-emigratie en terugkeer van vreemdelingen

Zelden zijn grondige kwantitatieve studies gevoerd naar het proces van reë migratie, of het vertrek van een migrant vanuit zijn gastland naar het buitenland, of de terugkeer naar het land van herkomst.

In België hebben de belangrijkste beschikbare statistieken in dit verband betrekking op het aantal door vreemdelingen aangegeven emigraties, opgeteld bij het aantal schrappingen uit het register (bevolkings- of vreemdelingenregister). Een vreemdeling wordt uit het RR geschrapt als zijn verblijfstitel vervalt of als hij zijn vertrek niet heeft aangegeven en de overheid dat vertrek zelf heeft vastgesteld.⁶⁴ Hoewel de instroom van vreemdelingen sinds het einde van de jaren 1980 aanzwelt, stellen we vast dat de emigratiecijfers niet even sterk zijn gegroeid, in ieder geval niet in die mate (Figuur 8). Op lange termijn, blijven de vertrekken van vreemdelingen relatief stabiel, met een lichte stijging sinds het begin van de jaren 1990 en een duidelijke toename voor de jaren 2008-2009. De stijging van dat aantal vertrekken blijft een matige stijging die bij lange na niet de reële explosie van de binnenkomsten compenseert. De slotsom is dat door de lage emigratie en de groeiende immigratie het migratiesaldo van de vreemde populatie veruit positief is en blijft groeien.

De redenen voor de stagnering van die terugkeer zijn divers en spreken elkaar soms tegen. Een element dat vaak wordt aangehaald als gedeeltelijke verklaring voor dat fenomeen is het grote verschil in levensstandaard tussen de traditionele emigratielanden en België. Migranten krijgen gunstige omstandigheden om naar België te immigreren, terwijl de voorwaarden om naar hun land van herkomst terug te keren dat veel minder zijn. Ook de anciënniteit van bepaalde immigraties en de opkomst van tweede of zelfs derde generaties migranten (personen die in België zijn geboren, wiens ouders migranten zijn) zouden er tevens voor zorgen dat migranten en hun nakomelingen minder geneigd zijn naar hun land van herkomst terug te keren. Ten slotte zouden ook de problemen waarmee ze bij de immigratie af te rekenen kregen migranten ervan weerhouden naar hun land terug te keren, uit schrik achteraf niet meer naar het Belgische grondgebied te kunnen terugkeren.

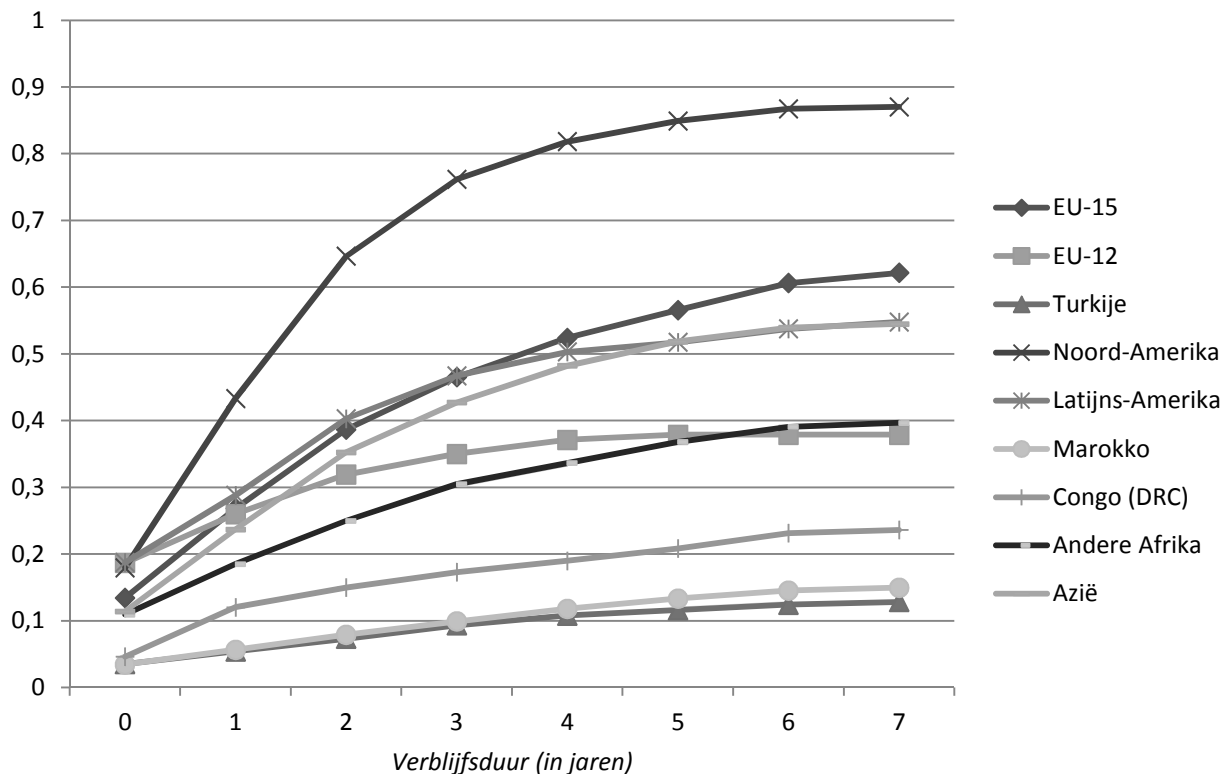
Kader 3. Terugkeer en verwijderingen: verwarren van de termen

Wanneer we het hier hebben over “terugkeer”, spreken we over het terugkeerproces van migranten die hier wettelijk verblijven en die België verlaten (of die geacht worden België te hebben verlaten, omdat ze hun verblijfstitel niet hebben verlengd). Het gaat dus niet om “begeleide vrijwillige terugkeer” of “gedwongen terugkeer” van vreemdelingen in irregulier verblijf die uit het land worden verwijderd. De problematiek rond de verwijdering komt aan bod in het laatste hoofdstuk van dit verslag over de statistieken inzake irregulier verblijf.

De verschillen op vlak van terugkeermobiliteit kunnen worden bestudeerd volgens de herkomst van migranten, door te analyseren hoe groot de kans op terugkeer is in functie van de verblijfsduur. We moeten uitgaan van een redelijk oude cohorte voor de analyse van de terugkeer in functie van de verblijfsduur. Op basis van de beschikbare gegevens, hebben we gekozen voor de migranten die in de loop van 1998 in België zijn aangekomen (Figuur 11). Een eerste vaststelling is het opvallende verschil tussen de verschillende nationaliteitsgroepen. 87% van de onderdanen uit Noord-Amerika is geremigreerd na zeven jaar verblijf in België, voor de onderdanen van de EU-15 is dat 62%. Voor de Marokkanen en Turken zijn resp. 15% en 13% van de immigranten uit 1998 geremigreerd na zeven jaar verblijf. De kans op reë migratie hangt dus sterk af van de herkomst van de migranten.

⁶⁴ Zie hoofdstuk 1 voor meer details over de methodologie.

Figuur 11. Gecumuleerd percentage van emigraties per nationaliteit en verblijfsduur in België voor personen die in 1998 zijn geïmmigreerd (Bron: RR-ADSEI)

1.3.2. Geografische herkomst van de vreemde migranten

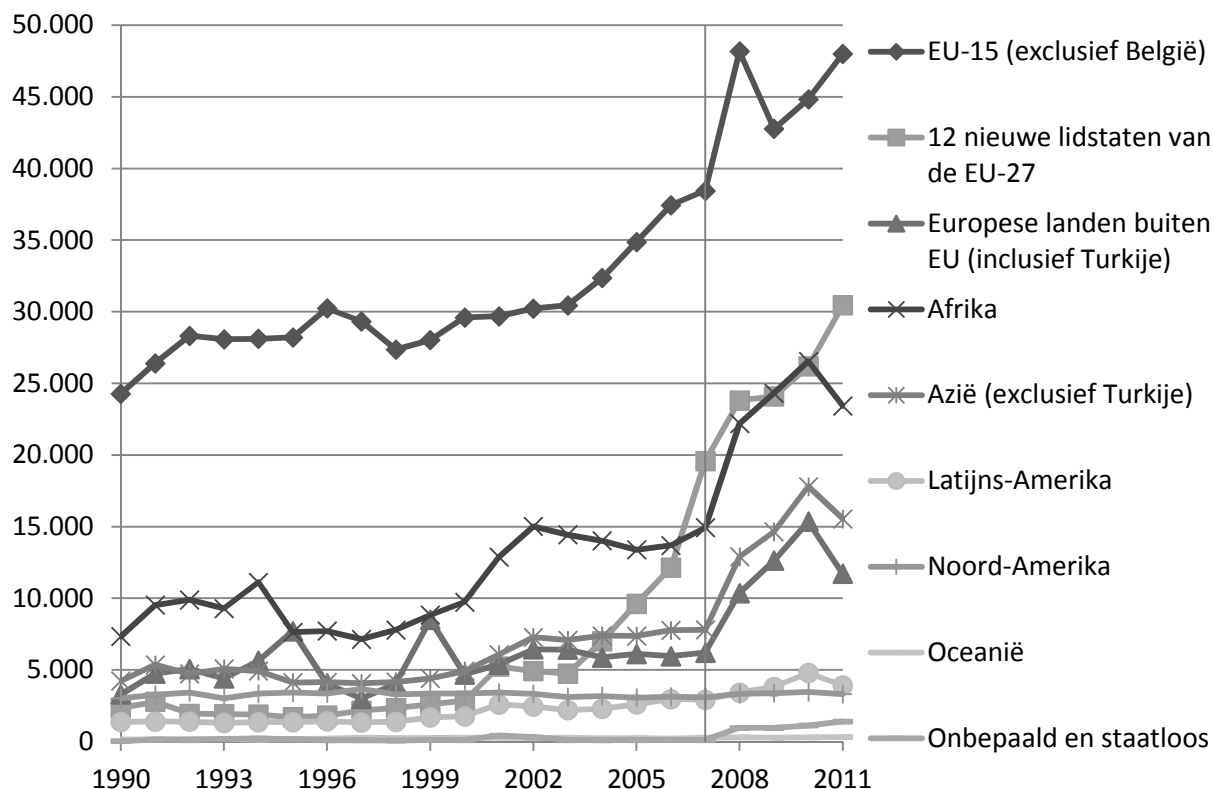
Overzicht

Behalve de algemene tendensen die net aan bod zijn gekomen, is het interessant een blik te richten op de verschillende nationaliteiten waaruit de immigratie bestaat. Uit volgende (Figuur 12 en Figuur 13) grafieken blijken twee belangrijke elementen: ze wijzen enerzijds op de gevolgen van de methodologische wijzigingen op de stromen per nationaliteit en anderzijds maken ze een visualisatie mogelijk van de tendensen van de afgelopen twintig jaar inzake migratiestromen in functie van de herkomst van de migranten.

Zoals reeds meermaals op gewezen wordt immigratie momenteel gemeten als de som van het *aantal personen dat het land binnenkomt en zich heeft gemeld*, van de *herinschrijvingen van personen die van ambtswege zijn geschrappt* en van de *registerwijzigingen* (zie Kader 3). De ADSEI heeft deze recente methode retrospectief toegepast op de totale stromen voor de vorige jaren. Op de stromen per nationaliteit wordt die methode pas sinds 2008 toegepast (vanaf de verticale lijn op Figuur 12 is een gevoelige wijziging van de tendensen te zien). In de grafieken van Figuur 13 tonen de stippellijnen op de jaren vanaf 2008 aan hoe de immigratiestromen er zouden uitzien indien enkel rekening was gehouden met de aangegeven immigraties en de herinschrijving van ambtswege geschrapten (zoals dit het geval was vóór 2007). Dit verschil in methode blijft dus niet zonder gevolg voor de recente tendensen, vooral voor de immigraties vanuit het Afrikaanse en Aziatische (Turkije niet meegerekend) continent, en ook voor Europese onderdanen buiten de EU (Turkije meegerekend). Die verschillen zijn vooral een weergave van het opduiken in de statistieken van de asielzoekers die een internationale bescherming krijgen of een machtiging tot verblijf op een andere basis. Onder de Afrikaanse onderdanen die afkomstig zijn uit landen waar de politieke situatie enigszins onstabiel is (of is geweest), waren er in 2011 iets meer registerwijzigingen dan aangegeven immigraties. Dit is met name het geval voor bepaalde Afrikaanse nationaliteiten die sterk zijn

vertegenwoordigd in de vreemdelingenstromen in België: Guineeërs en Angolezen.⁶⁵ Dit fenomeen doet zich nog sterker voor bij bepaalde Aziatische landen zoals Armenië, Irak of Afghanistan, omdat de voor die nationaliteiten in 2011 uitgevoerde registerwijzigingen, veel hoger lagen dan de voor dit jaar aangegeven immigraties.⁶⁶ Binnen de Europese landen (buiten de EU) maken ook Rusland, Kosovo en Servië deel uit van die categorie van landen.⁶⁷ Deze gewijzigde methode heeft er dus mee voor gezorgd, het asielfenomeen op de voorgrond te plaatsen - zij het nog steeds met een vertraging - waardoor de recente migratierealiteiten nauwkeuriger in beeld kunnen worden gebracht.

Figuur 12. Evolutie van het aantal immigraties per grote nationaliteitengroepen (I=AE tot in 2007 meegerekend en I=AE+HAS+RW tussen 2008 en 2010), 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

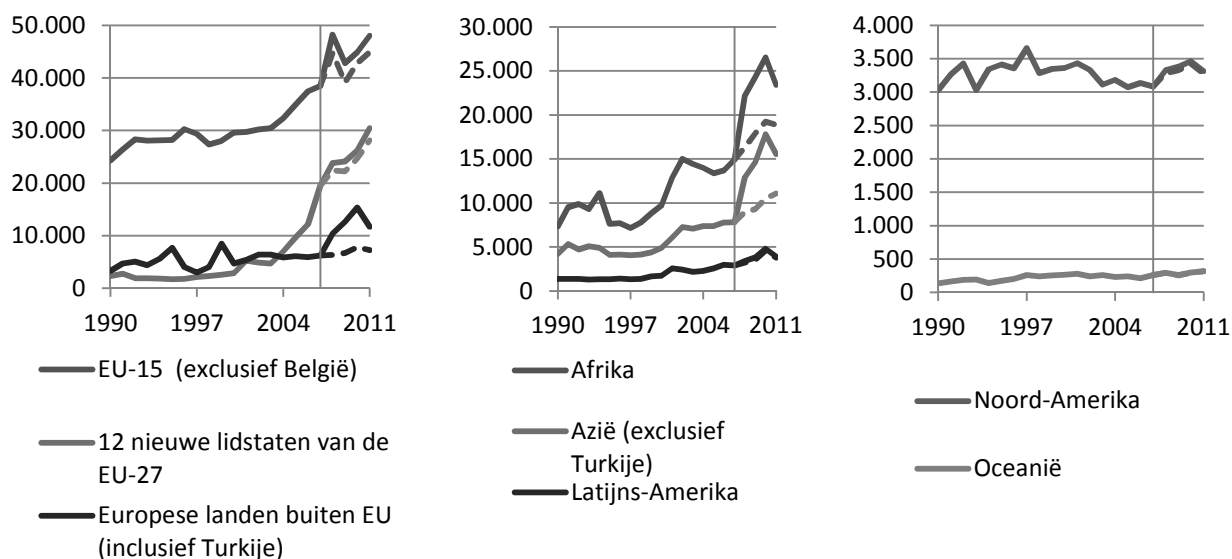

⁶⁵ In 2011 werden 756 registerwijzigingen (RW) van Guineeërs en 659 aangegeven immigraties geregistreerd. Voor de Angolezen ging het om resp. 164 RW en 114 aangegeven immigraties.

⁶⁶ In 2011 bedroeg het aantal aangegeven immigraties van Armeniërs 269, tegenover 776 registerwijzigingen (RW). Voor de Irakezen en Afghanen bedroegen die cijfers resp. 587 aangegeven immigraties tegenover 1018 RW en 285 aangegeven immigraties tegenover 916 RW.

⁶⁷ Voor Kosovo ging het voor het jaar 2011 om 366 aangegeven immigraties tegenover 1.006 immigraties via de registerwijzigingen. Voor Rusland ging het om 970 aangegeven immigraties tegenover 1.223 RW, en voor Servië, om 632 aangegeven immigraties tegenover 329 RW.

Figuur 13. Details van de evolutie van het aantal immigraties per grote nationaliteitengroepen 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

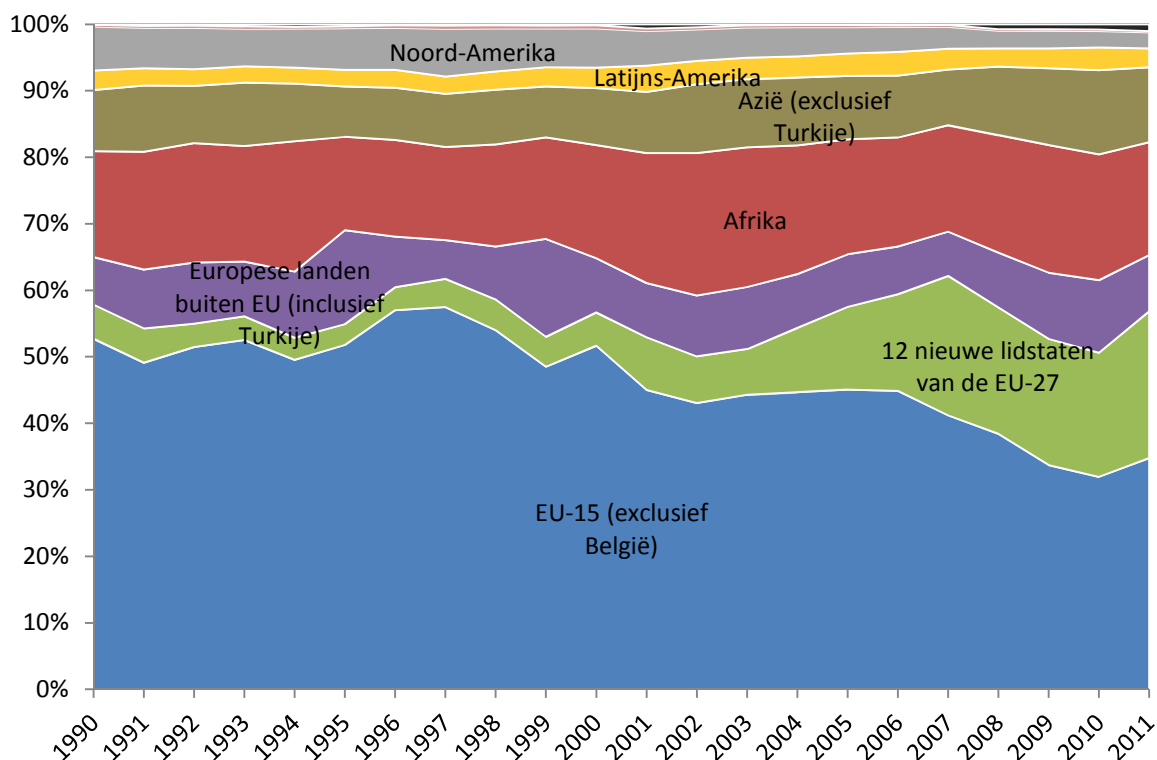
Interpretatie van de figuren: de stippellijnen stellen de immigraties voor zonder de registerwijzigingen, daar deze pas sedert 2008 per nationaliteit beschikbaar zijn.

Uit onderzoek van de migratietendensen van de afgelopen twintig jaar blijkt dat *immigratie vooral een zaak is van EU onderdanen* (Figuur 12 en Figuur 13). Zo ging het in 2011, bij de 138.071 immigraties van vreemdelingen, om 78.473 immigraties van onderdanen uit de EU-27, zijnde 56,8%, of een stijging van 6% ten opzichte van 2010. Die migranten komen vooral uit de 15 oude lidstaten van de Europese Unie zoals die tot 2004 bestond (47.996, of 34,8% van de volledige instroom). Het aandeel van de onderdanen van de lidstaten die in 2004 en 2007 zijn toegetreden, is tussen 2004 en 2011 meer dan verdubbeld, van 10% naar 22% (Figuur 15). Van de nieuwe lidstaten is vooral de migratiestroom uit Roemenië en Polen het sterkst, maar ook Bulgaren dragen – zij het dan in mindere mate – bij tot de toename (Figuur 15). Sinds 2011 zijn de migratiestromen uit de nieuwe lidstaten intussen belangrijker geworden als de instroom uit het Afrikaanse continent. Ook al is immigratie uit derde landen het laatste decennium sterk toegenomen en krijgt ze vaak de meeste aandacht, toch valt de stijging van de immigratie van EU onderdanen niet te onderschatten.

Na Europa is Afrika het tweede belangrijkste continent van herkomst van nieuwe migranten. De ene helft van de immigranten komt uit Sub-Saharisch Afrika, de andere helft uit Noord-Afrika (van wie acht op tien migranten Marokkaan zijn). De meeste immigranten uit Sub-Saharisch Afrika komen uit de Democratische Republiek Congo (ongeveer een kwart van de Sub-Saharische migranten zijn Congolezen), gevolgd door Kameroen en Guinee⁶⁸.

⁶⁸ De Guineese immigratie is duidelijk zichtbaar sinds de registerwijzigingen (asielzoekers die erkend werden als vluchteling, of die machtiging tot verblijf kregen op een andere basis) in de immigratiestatistieken per nationaliteit zijn opgenomen.

Figuur 14. Evolutie van de verdeling van de grote nationaliteitengroepen van de internationale immigraties, 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

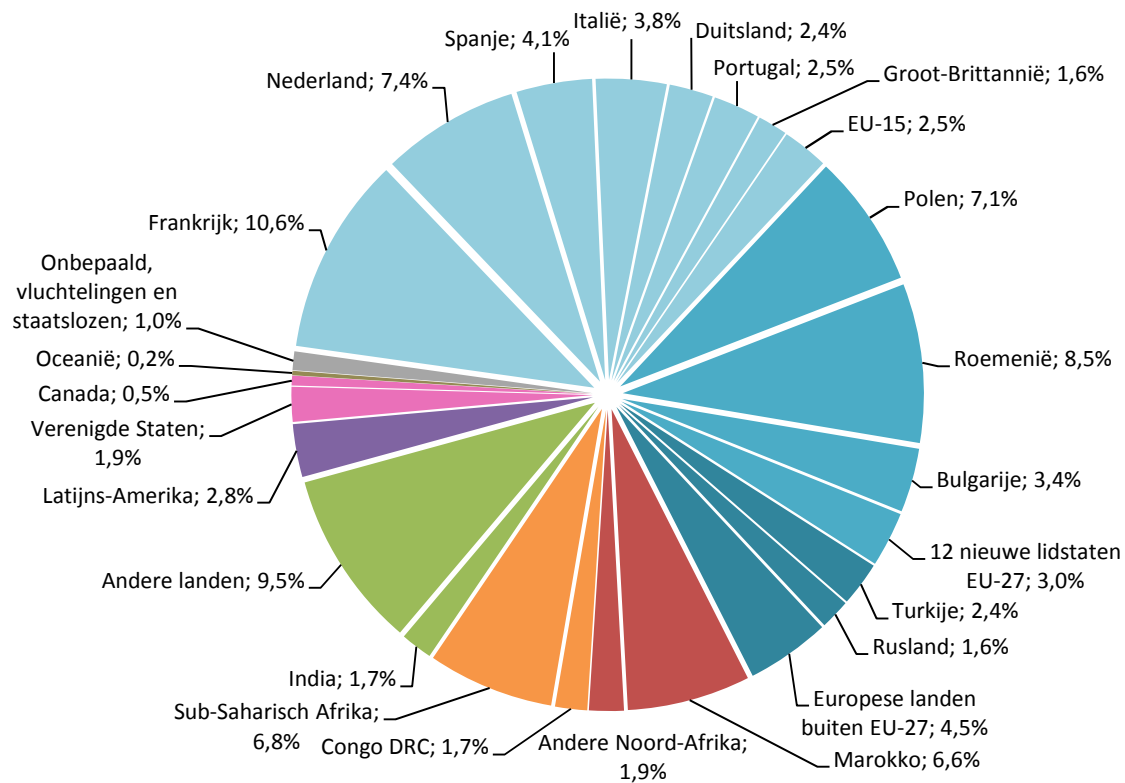

Tabel 4. Aantal personen en percentages van de grote nationaliteitengroepen van de internationale immigraties, 2011 (Bron: RR-ADSEI)

	Aantal personen	%
EU-15 (behalve België)	47.996	34,8%
12 nieuwe lidstaten EU-27	30.457	22,1%
Europa buiten EU-27 (met Turkije)	11.717	8,5%
Noord-Afrika	11.689	8,5%
Sub-Saharisch Afrika	11.729	8,5%
Azië	15.541	11,3%
Latijns-Amerika	3.912	2,8%
Noord-Amerika	3.312	2,4%
Oceanië	318	0,2%
Onbepaald, vluchtelingen en staatlozen	1.400	1,0%
Totaal	138.071	100%

Ook wordt de laatste jaren een *toename vastgesteld van immigraties uit Azië* (Turkije niet meegerekend) met heel wat migranten uit India, China en Japan, maar ook uit Armenië, Irak en Afghanistan. Op basis van de gegevens per nationaliteit, die ook de registerwijzigingen bevatten, krijgen we een beter beeld van immigratie, en hoofdzakelijk asielmigratie, uit die drie laatstgenoemde landen (zie *supra*).

Figuur 15. Nationaliteiten van de internationale immigraties, 2011, N=138.071 (Bron: RR-ADSEI)

Uit een analyse van de verdeling van de nationaliteiten van immigranten (Figuur 15) in 2011 springen een aantal nationaliteiten in het oog: de Fransen (10%), de Nederlanders (7%), de Roemenen (8%), de Polen (7%) en de Marokkanen (7%). Andere nationaliteiten zijn minder sterk vertegenwoordigd. Het gaat hier dan om Spanjaarden, Italianen en Bulgaren die voor elk van die nationaliteiten goed zijn voor 3 à 5% van de in 2011 geregistreeerde immigraties. Daarna volgen de Duitsers, Portugezen, Turken, Russen en Congolezen.

Tabel 5. Detail van de immigraties per grote groepen en voornaamste nationaliteiten, 2001-2011 (Bron: RR-ADSEI)

Land	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Totaal	77.572	82.637	81.890	85.370	90.337	96.290	129.828	164.152	166.479	166.177	161.881
Belgen	11.610	12.423	13.113	12.932	12.950	12.857	36.483	38.083	39.602	25.802	23.810
Vreemdelingen	65.962	70.214	68.777	72.438	77.387	83.433	93.345	126.069	126.877	140.375	138.071
Europa (Turkije meegerekend)	40.294	41.581	41.602	45.231	50.615	55.531	64.233	82.983	79.489	86.370	90.170
EU-27	34.916	35.139	35.185	39.362	44.500	49.573	57.973	72.008	66.855	71.018	78.453
EU-15, waaronder:	29.685	30.220	30.446	32.356	34.872	37.435	38.395	48.178	42.766	44.832	47.996
Duitsland	2.883	2.965	2.942	3.307	3.250	3.290	3.385	3.913	3.541	3.389	3.258
Oostenrijk	220	258	248	248	254	250	282	295	290	294	314
Denemarken	383	326	339	299	343	318	295	279	269	255	303
Spanje	1.527	1.503	1.545	1.591	1.827	1.848	1.902	3.095	3.861	4.795	5.603
Finland	389	510	388	421	387	377	389	464	419	401	375
Frankrijk	8.039	8.134	8.187	9.520	10.377	11.570	12.269	15.048	13.306	14.071	14.687
Groot-Brittannië	2.660	2.545	2.496	2.364	2.207	2.015	2.042	2.488	2.023	2.269	2.184
Griekenland	554	593	636	601	716	558	495	855	830	829	1.201
Ierland	344	348	292	278	285	256	228	386	382	438	463
Italië	2.439	2.310	2.293	2.301	2.459	2.613	2.708	4.499	4.399	4.747	5.227
Luxemburg	218	234	231	227	244	301	246	341	258	270	250
Nederland	8.167	8.403	8.546	8.789	10.109	11.488	11.370	12.321	9.436	9.654	10.198
Portugal	1.347	1.565	1.822	1.907	1.933	2.030	2.293	3.541	3.218	2.910	3.442
Zweden	515	526	481	503	481	521	491	653	534	510	491
12 nieuwe landen EU-27, waaronder:	5.231	4.919	4.739	7.006	9.628	12.138	19.578	23.830	24.089	26.186	30.457
Polen	2.929	2.427	2.085	3.481	4.815	6.694	9.393	9.183	10.345	9.121	9.851
Bulgarije	425	474	498	706	853	797	2.625	7.257	6.568	4.553	4.740
Roemenië	966	996	998	1.438	2.322	3.059	5.491	4.222	3.592	8.447	11.784
Andere landen van de 12 Nieuwe landen EU-27	911	1.022	1.158	1.381	1.638	1.588	2.069	3.168	3.584	4.065	4.082
Europese landen buiten EU (Turkije meegerekend) waaronder,;	5.378	6.442	6.417	5.869	6.115	5.958	6.260	10.975	12.634	15.352	11.717
Bosnië-Herzegovina	76	77	90	113	99	101	80	288	344	375	190
Kroatië	112	95	60	86	99	96	114	154	137	178	195
Macedonië	185	233	232	201	267	253	251	500	580	1.119	886
Rusland	445	449	486	492	497	760	783	2.112	2.798	3.116	2.241
Paspoort ex-USSR	200	145	124	107	150			48	52	66	
Servië en Montenegro	161	222	259	296	281	465	350	509	596	574	143
Kosovo								226	745	1.535	1.387
Turkije	2.987	3.874	3.831	3.237	3.389	2.999	3.180	3.965	3.852	3.914	3.265
Andere Europa	1.212	1.347	1.335	1.337	1.333	1.284	1.502	3.173	3.530	4.475	3.410

Vervolg Tabel 5: Detail van de immigraties per grote groepen en voornaamste nationaliteiten, 2001-2011 (Bron: RR-ADSEI)

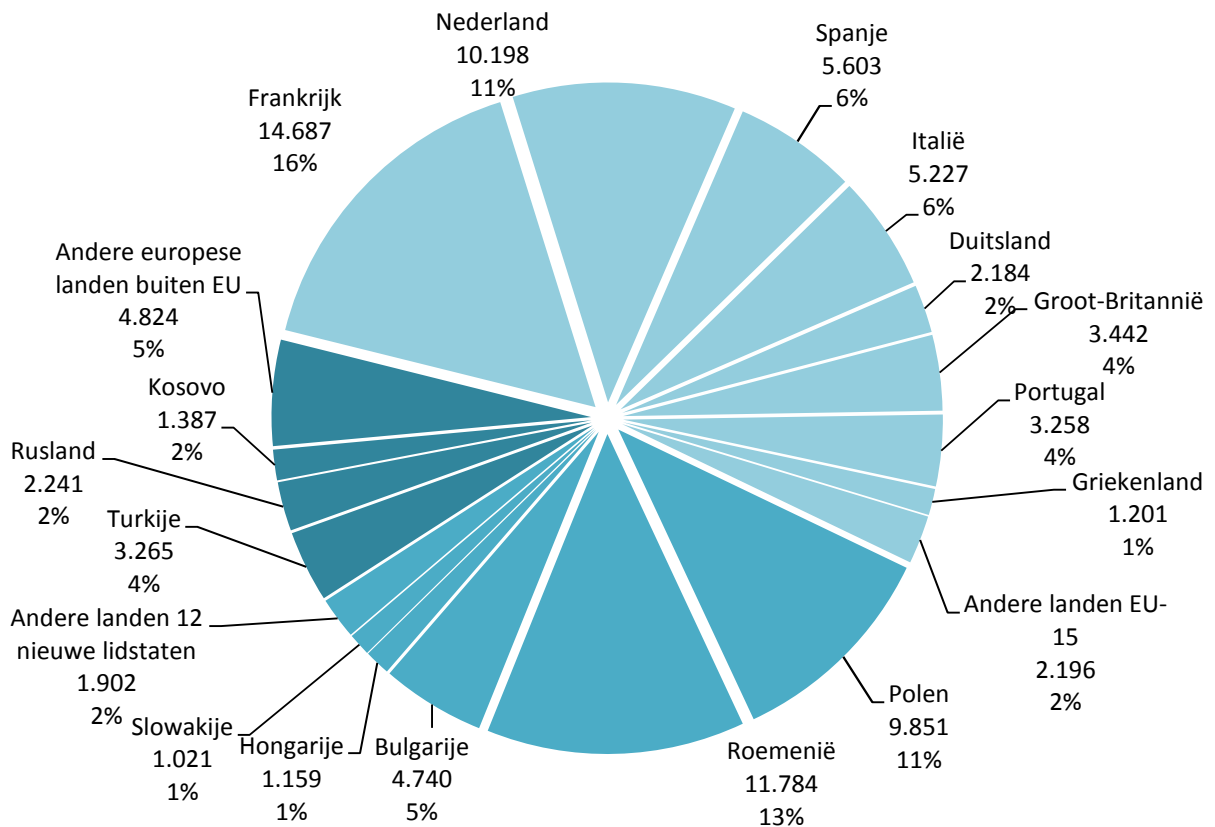
Land	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Azië (Turkije niet meegerekend)	6.074	7.281	7.072	7.385	7.370	7.772	7.801	12.902	14.655	17.797	15.541
China	1.280	2.127	1.579	1.394	1.225	1.469	1.171	1.477	1.567	1.916	1.826
India	852	959	1.101	1.213	1.339	1.516	1.640	2.119	1.863	2.475	2.359
Japan	798	820	938	1.083	1.027	999	1.027	1.089	1.068	921	1.070
Pakistan	283	383	390	564	673	511	456	541	762	930	936
Filippijnen	559	538	399	368	349	435	436	504	513	638	689
Thailand	447	469	553	614	573	546	555	632	618	695	589
Armenië						105	123	1.077	1.503	1.977	1.060
Irak						37	108	802	880	1.248	1.616
Iran						180	174	585	940	889	529
Andere Azië	1.855	1.985	2.112	2.149	2.184	1.974	2.111	4.076	4.941	6.108	4.867
Afrika	12.884	15.025	14.435	14.012	13.388	13.690	14.933	22.190	24.319	26.538	23.418
Algerije	674	710	732	769	725	736	879	1.187	1.414	1.553	1.294
Kameroen	335	468	456	510	618	638	835	1.647	1.658	1.844	1.603
Congo (DRC)	1.413	1.313	1.133	1.143	1.106	1.068	1.181	2.619	2.888	3.200	2.367
Ghana	370	617	387	261	529	411	385	525	496	653	777
Marokko	7.072	8.495	8.438	8.014	7.106	7.488	7.831	8.994	9.957	10.360	9.124
Rwanda	147	138	207	203	163	192	263	731	671	797	656
Tunesië	440	494	510	445	494	530	567	725	653	746	844
Guinee						145	163	817	1.132	1.303	1.439
Andere Afrika	2.433	2.790	2.572	2.667	2.647	2.482	2.829	4.945	5.450	6.082	5.314
Noord-Amerika	3.430	3.331	3.110	3.181	3.073	3.137	3.081	3.327	3.381	3.459	3.312
Canada	540	632	628	578	665	584	626	666	698	717	724
Verenigde Staten	2.890	2.699	2.482	2.603	2.408	2.553	2.455	2.661	2.683	2.742	2.588
Latijns-Amerika	2.587	2.450	2.196	2.294	2.594	2.969	2.925	3.415	3.812	4.788	3.912
Brazilië	487	472	451	584	737	1.022	996	1.239	1.383	1.654	1.371
Andere Latijns-Amerika	2.100	1.978	1.745	1.710	1.857	1.947	1.929	2.176	2.429	3.134	2.541
Oceanië	278	241	259	234	240	212	262	296	261	299	318
Onbepaald, vluchtelingen en staatlozen	415	305	103	101	107	122	110	956	960	1.124	1.400

Deze analyse van de evolutie van immigratiestromen per nationaliteit de afgelopen twintig jaar brengt ons ertoe twee elementen meer in detail te bekijken: enerzijds *de buitenlandse Europese immigratie die lijkt te wijzigen* (a) en anderzijds *de immigratie van onderdanen uit derde landen die tegenstrijdige tendensen vertoont* (b).

De Europese buitenlandse immigratie wijzigt (a)

Begin de jaren 2000 was er een sterke instroom van migranten uit de nieuwe EU-lidstaten en nog steeds is een groot deel van de Europese immigraties een zaak van onderdanen uit de landen van de voormalige EU-15. Tot in 2000 waren de migranten uit de EU-15 goed voor meer dan 50% van de stromen en het is pas sindsdien dat hun aantal verhoudingsgewijs is gedaald, vooral dan in vergelijking met de nieuwe lidstaten. Die laatste waren tot in 2004 goed voor minder dan 10% van de totale instroom. Sinds de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de EU in 2007, is dat zo'n 20% (Figuur 13 en Tabel 5). In 2011 gaat het bij 35% van de immigraties om onderdanen van de EU-15, en in 22% om burgers van de 12 nieuwe lidstaten. De tendensen op vlak van Europese immigratie uit derde landen schommelt meer. Ze zijn goed voor tussen de 7 en 10% van de totale stromen sinds begin van de jaren 2000.

Figuur 16. Verdeling van de nationaliteiten van de Europese immigraties, 2011 (N=90.170) (Bron: RR-ADSEI)

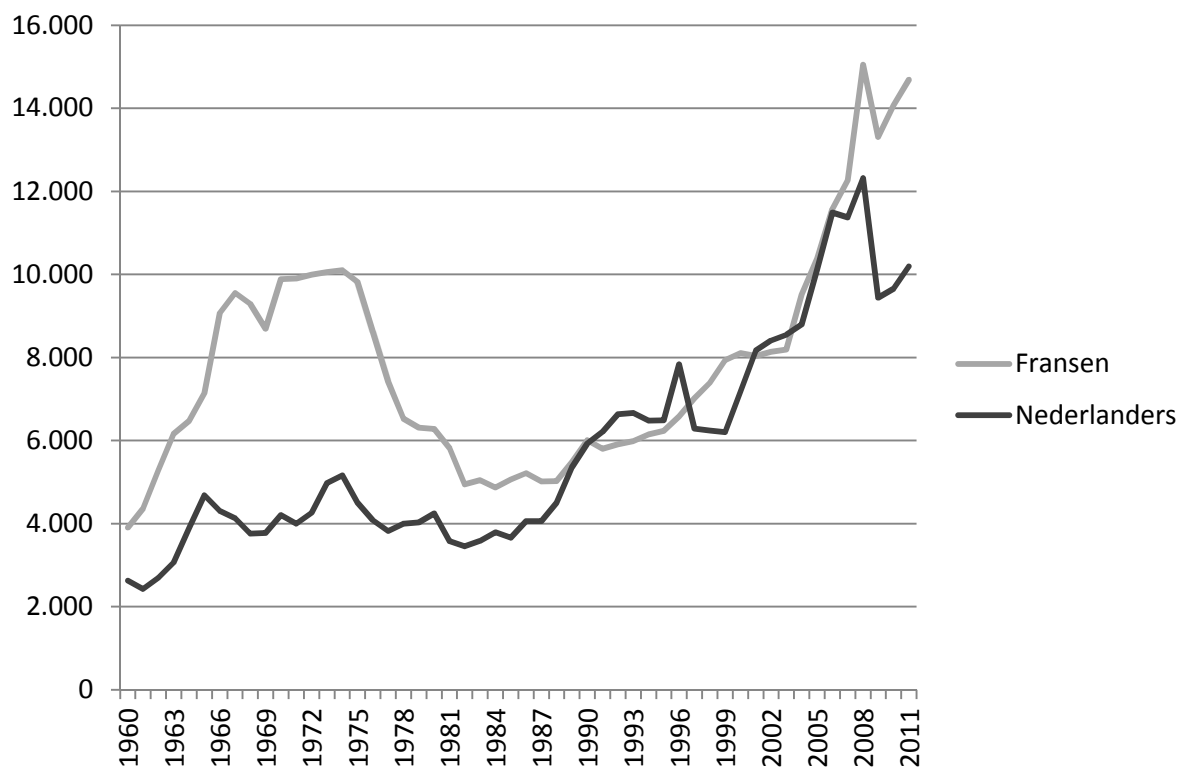
Een gedetailleerde analyse van de drie Europese stromen (EU-15, 12 nieuwe lidstaten en Europa buiten de EU), en van de bestanddelen ervan, levert het volgende op:

- **Immigratie uit landen van de EU-15**

In 2011 was één Europese immigratie op de drie afkomstig uit een van de buurlanden (Frankrijk, Nederland, Duitsland en Luxemburg) (Figuur 16) Die stromen over korte afstand, die veel meer zijn dan de traditionele grensmigratie, evolueren snel, zoals blijkt uit Figuur 17, voor immigraties uit

Frankrijk en Nederland. De Franse immigratiestroom kende al een hoogtepunt in de jaren 1960 maar de crisis in de jaren 1970 heeft tot een vertraging van de instroom naar België geleid. Sinds de jaren 1980 zit de instroom weer in de lift, met een historische piek in 2008 met meer dan 15.000 immigraties. In 2009 is die instroom weer gaan dalen (13.306 immigraties), in 2010 en 2011 lijkt de instroom weer in de lift te zitten. Verschillende jaren al is Frankrijk het belangrijkste herkomstland voor internationale immigranten. In het geval van de Nederlanders is de groei meer lineair maar daarom niet minder opvallend. Dat maakt dat een aanzienlijk deel van de legale immigranten in België uit Nederland komt. De instroom ligt onder het Franse niveau, maar is met iets meer dan 10.000 immigranten in 2011 vergelijkbaar met de migratiestroom van Roemenen, Polen en Marokkanen.

Figuur 17. Evolutie van de immigraties van Fransen en Nederlanders, 1960-2011 (Bron: RR-ADSEI)

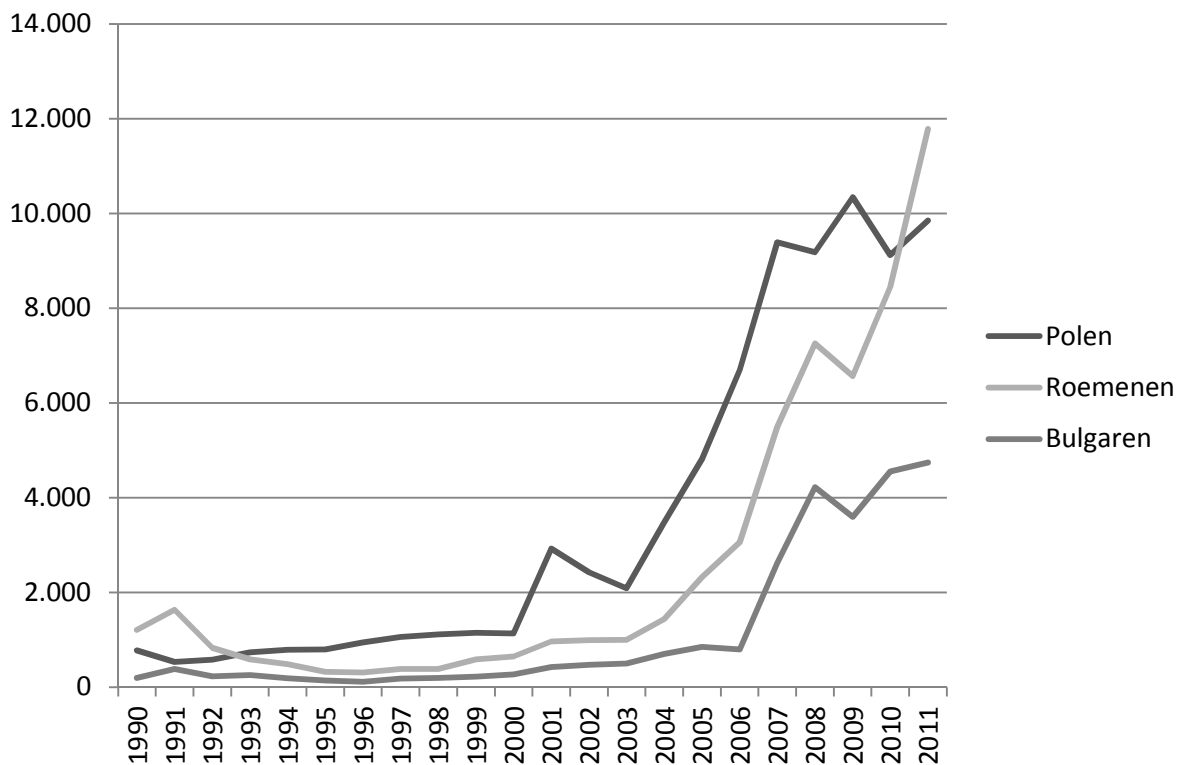

Behalve uit de buurlanden komt een ander groot deel van de immigraties uit andere lidstaten van de EU-15: Spanje, Italië, Duitsland, Groot-Brittannië en Portugal om het bij de belangrijkste te houden.

- **Immigratie uit 12 nieuwe EU-lidstaten**

De migraties van Roemenen, Polen en Bulgaren hebben de laatste jaren een opvallende ontwikkeling gekend. In 2011 noteerden we voor die drie nieuwe EU-lidstaten resp. 11.784, 9.851 en 4.740 immigraties naar België. Uit Figuur 18 blijkt duidelijk dat de instroom uit Polen sterk is toegenomen vanaf 2004, jaar waarin het land is toegetreden tot de EU, en dat de immigraties van Roemenen en Bulgaren drie jaar later dezelfde tendens hebben gevolgd, toen zij in 2007 tot de EU zijn toegetreden. Terwijl de instroom uit Polen sinds 2007 stagneert, blijft die uit Roemenië sterk toenemen. In 2011 was de immigratie van Roemenen voor het eerst groter dan die van de Polen (11.784 immigraties tegenover 9.851).

Figuur 18. Evolutie van de immigraties van Roemenen, Polen en Bulgaren, 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

- **Europese immigratie van buiten de EU-27**

De Turkse immigratie is belangrijk en na de Marokkaanse, de op één na belangrijkste stroom uit Europa buiten de EU-27. Terwijl de instroom van Marokkanen en Turken aan het begin van de jaren 1990 ongeveer gelijk op ging, is de Turkse immigratie veel minder snel gaan stijgen dan de Marokkaanse (Figuur 19). De vertekening die het gevolg is van de uitsluiting van asielzoekers uit de statistieken vanaf 1995 heeft voor de Turken een aanzienlijke impact gehad⁶⁹, terwijl dit niet het geval was voor de stromen van Marokkanen. De asielaanvragen van Turkse onderdanen blijven hoe dan ook relatief beperkt, dit verschil alleen kan dan ook niet de enige verklaring zijn voor de tendensverschillen tussen beiden landen. Terwijl er een sterke heropleving is geweest van Marokkaanse immigraties, was er bij de Turken eerder sprake van een stagnatie.⁷⁰

⁶⁹ De terugval van de Turkse immigratie in 1995 en de trendbreuk (Figuur 19) zijn een mooie illustratie van die vertekening.

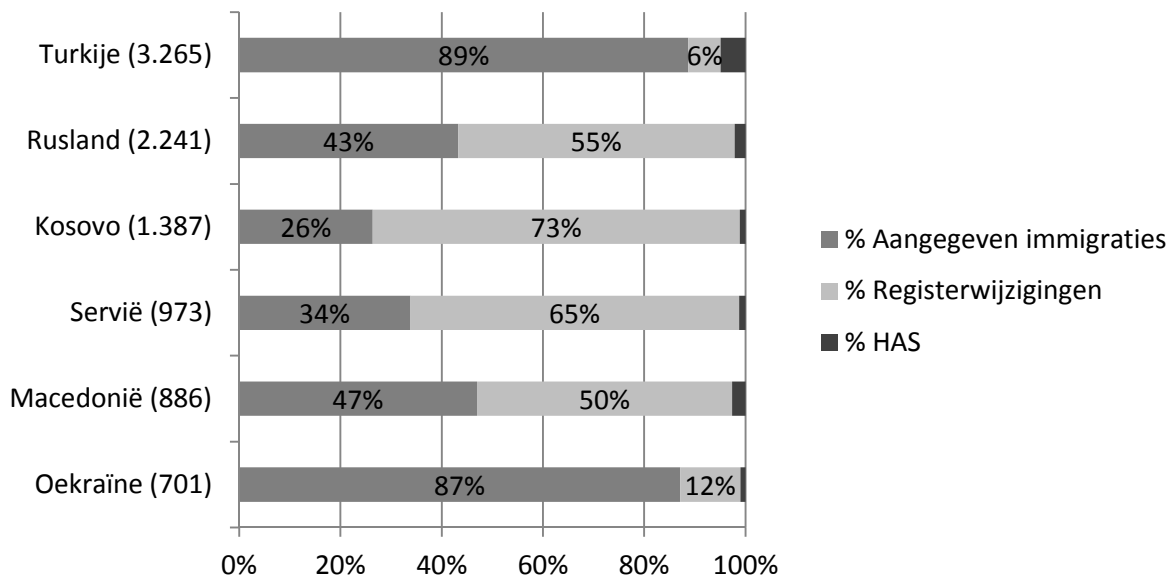
⁷⁰ Voor een meer gedetailleerde analyse van de Turkse en Marokkaanse stromen: zie ook de themastudies van het Centrum in dit verband.

Figuur 19. Evolutie van de immigraties van Turken en Marokkanen (voor vergelijking), 1980-2011 (Bron: RR-ADSEI)

Omdat sinds 2008 ook ingeweken asielzoekers op het moment van hun regularisatie in de statistieken worden opgenomen, krijgen we een beter beeld van de instroom uit Rusland en ex-Joegoslavische landen zoals Kosovo, Servië, Macedonië of Albanië.

Figuur 20. Verdeling van de aangegeven immigraties, registerwijzigingen en herinschrijvingen voor de immigraties van de belangrijkste Europese nationaliteiten EU-27 niet meegerekend, 2011 (Bron: RR-ADSEI)

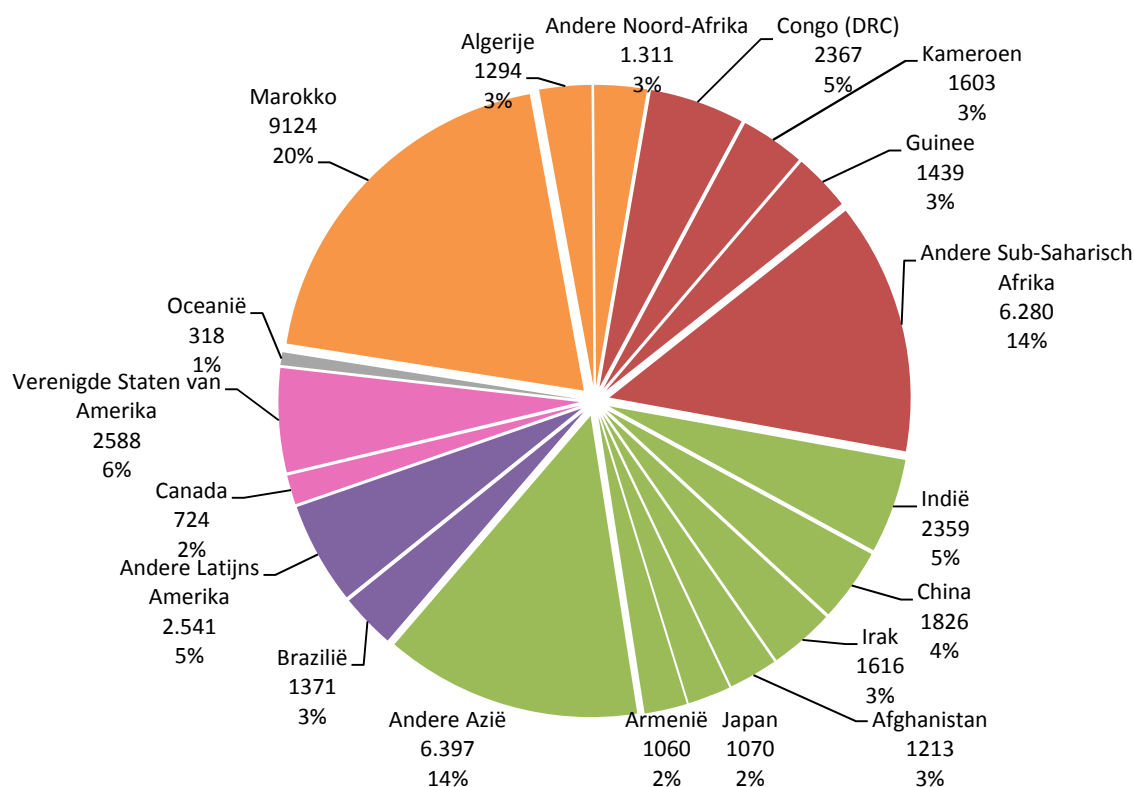
De figuur hierboven geeft de verdeling weer van de drie categorieën waaruit de geregistreerde immigraties bestaan (aangegeven immigraties, registerwijzigingen en herinschrijvingen van

schrappingen van ambtswege) voor de zes belangrijkste Europese landen, EU-27 niet meegerekend, waaruit migranten in België in 2011 afkomstig waren. Voor Turkije en Oekraïne zijn er opvallend minder registerwijzigingen (goed voor resp. 6% en 12% van deze immigraties) dan voor andere landen, waar dit cijfer tussen de 50 en 73% schommelt.

De Europese immigratie blijft dus belangrijk. De migraties vanuit de buurlanden mogen dan al wijzigingen ondergaan, ze blijven de belangrijkste en het ritme van de wijzigingen verloopt zeer evenwichtig. De nieuwe stromen vanuit Polen en Roemenië, en in mindere mate vanuit Bulgarije, zijn een nieuw gegeven dat grondiger moet worden bestudeerd. Bepaalde Europese stromen zijn overigens ook een illustratie van het niet te onderschatten asielfenomeen in België. De jaren 1990 werden gekenmerkt door een massale instroom van asielzoekers, als gevolg van de crisissen in Bosnië en Kosovo aan het begin en het einde van dat decennium.

Tegenstrijdige tendensen bij de immigratie van onderdanen uit derde landen (b)

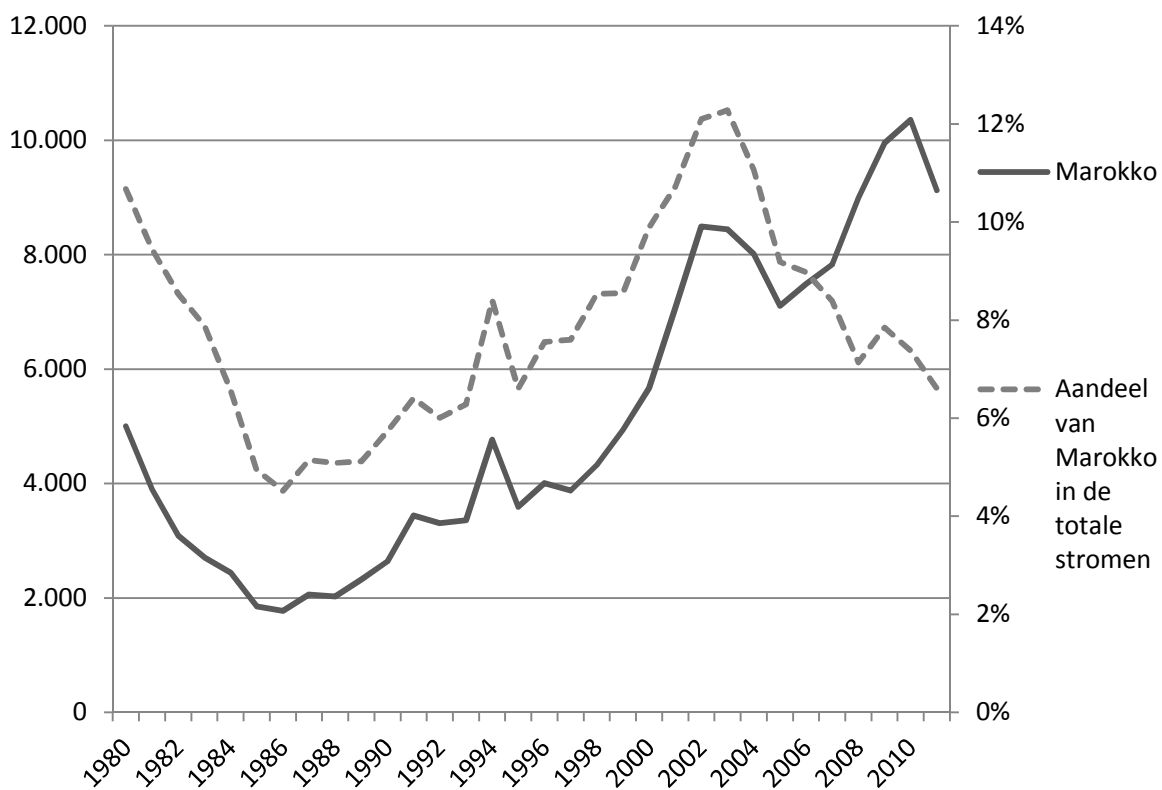
Figuur 21. Verdeling van de nationaliteiten van de niet-Europese immigraties, 2011 (N=46.501) (Bron: RR-ADSEI)

Bij de niet-Europese immigratie valt in de eerste plaats de Marokkaanse immigratie op, die met ongeveer 7% van de totale instroom (Figuur 15) en 20% van de niet-Europese instroom (Figuur 21) een vele grotere plaats inneemt dan de andere landen. Deze immigratie uit Marokko is voor België intussen een migratie die ver in de tijd teruggaat aangezien ze al meer dan veertig jaar een van de belangrijkste migratiestromen is. Net als voor de immigraties uit andere landen, heeft de Marokkaanse immigratie sterk onder het einde van de arbeidsmigratie te lijden gehad, om halverwege de jaren 1980 geleidelijk aan opnieuw toe te nemen. In tegenstelling tot andere immigraties, is de instroom eind van de jaren 1990 opvallend gestegen (Figuur 22), wat bij weinig andere groepen vreemdelingen het geval is. Deze heropleving van de Marokkaanse immigratie is vooral te wijten aan de sterke dynamiek van de gezinshereniging. Uit recente gegevens over de

motieven voor de uitreiking van eerste verblijfstitels blijkt dat de meeste eerste verblijfstitels die tussen 2008 en 2011 aan Marokkanen zijn uitgereikt, om huwelijksredenen zijn uitgereikt (waarvan heel wat betrekking hebben op huwelijken met EU-onderdanen of met Belgen). Als we het aandeel van de Marokkaanse stromen in de totale immigratiestromen bekijken (Europese + niet-Europese), dan zien we dat het aandeel van de Marokkaanse immigratie in de totale immigratie tussen 1990 en 2003 van 5% naar 12% is verdubbeld, om tussen 2004 en 2011 opnieuw te dalen tot 7%. Het aantal Marokkanen in de buitenlandse immigratie nam dus af terwijl tegelijk het absolute aantal van de Marokkaanse immigraties is blijven stijgen tot in 2010. Dit kan het gevolg zijn van een sterkere stijging van de andere groepen vreemde immigranten (met name de onderdanen van de 12 nieuwe EU-lidstaten). Tussen 2010 en 2011 stellen we evenwel een plotse daling vast van het aantal Marokkaanse immigraties. De komende jaren moet deze dalende tendens aandachtig worden opgevolgd, om na te gaan of het om een conjuncturele, dan wel een structurele evolutie gaat.

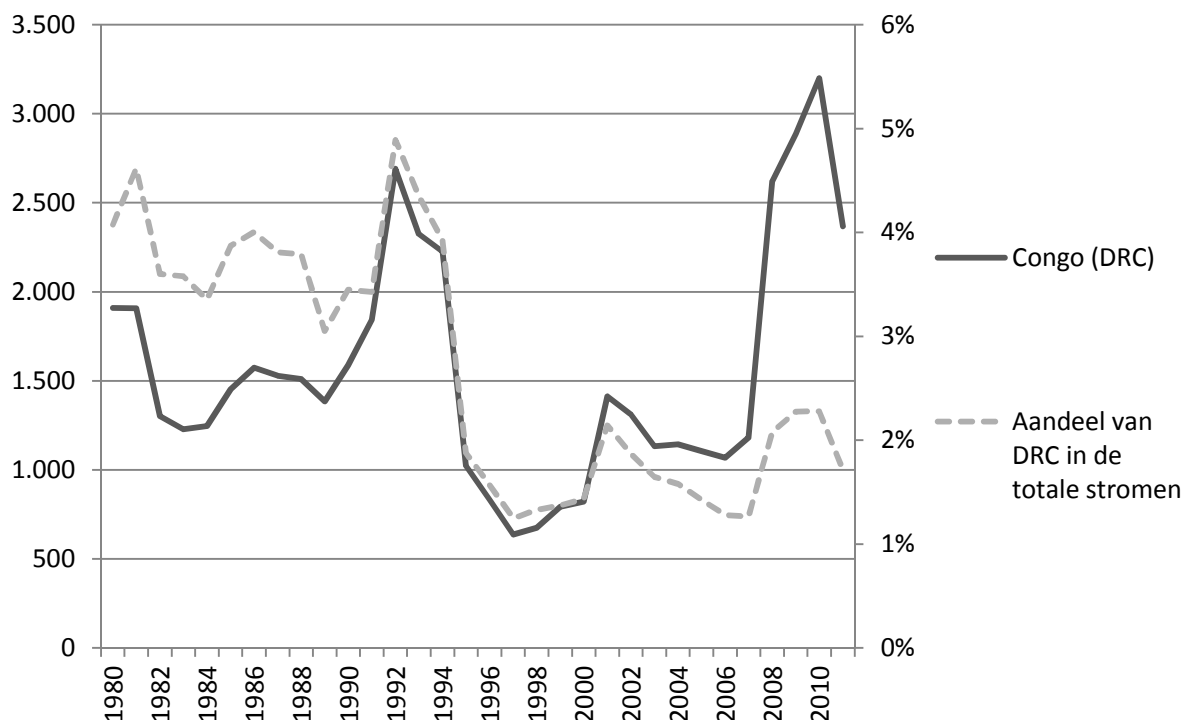
Figuur 22. Evolutie van het aantal immigraties afkomstig uit Marokko en aandeel van Marokko in de totale stromen (in %), 1980-2011 (Bron: RR-ADSEI)

Het op een na, in de immigraties van 2010 meest vertegenwoordigde niet-Europese land, is de Democratische Republiek Congo (DRC) met iets minder dan 2% van de totale immigraties (Figuur 15) en 4% van de niet-Europese immigraties (Figuur 21). Ook al vormen de Congolezen nog steeds een belangrijke groep omwille van de historische banden tussen de DRC en België, toch is de Congolese immigratie in aantal lang niet meer zo belangrijk als in het verleden. De sterke terugval van de Congolese immigraties halverwege de jaren 1990 is vooral te wijten aan de schrapping van de asielzoekers uit de officiële statistieken vanaf 1995. Daardoor alleen al is het officiële aantal Congolese immigraties tussen 1994 en 1995 gehalveerd (Figuur 23). Na de jaren 1990, de opeenvolgende politieke crisissen in Congo en de sluiting van andere immigratie“kanalen”, is de Congolese migratie steeds meer een asielmigratie geworden. De herinvoering van de asielzoekers in de immigratiestromen per nationaliteit vanaf 2008 heeft voor meer dan een verdubbeling van de instroom gezorgd, waarmee het beeld van de Congolese migratie ook nauwer aansluit bij de migratierealiteit. In 2010 zijn er 3.200 immigraties van Congolezen geregistreerd, wat meteen het

hoogste aantal officiële immigraties was die ooit voor die groep is genoteerd. In 2011 daarentegen doet er zich een opvallende daling voor van het aantal immigraties van Congolezen (2.367). Het belangrijkste verschil tussen beide data is de drastische daling van het aantal registerwijzigingen. Nu de socio-politieke situatie in grote delen van de DRC is gestabiliseerd, is ook het aantal asielaanvragen uit dat land de laatste jaren afgenomen. In 2011 waren er dan ook meer aangegeven immigraties dan registerwijzigingen (1.522 tegenover 652), terwijl die tendens in 2010 nog omgekeerd was (1.403 tegenover 1.620).

Figuur 23. Evolutie van het aantal immigraties uit de DRC en aandeel van de DRC in de totale stromen (in %), 1980-2011 (Bron: RR-ADSEI)

Het laatste decennium zijn een aantal migratiestromen vanuit Azië bijzonder dynamisch gebleken: het gaat onder meer om migraties vanuit China, India, Pakistan en vanuit Zuid-Oost Azië, vooral Thailand en de Filipijnen. We moeten ook de grotere toestroom van immigranten uit Armenië, Iran, Irak en Afghanistan onderstrepen. Die is sinds 2008 duidelijk merkbaar omdat sindsdien ook de asielzoekers die erkend worden of die een machtiging tot verblijf op een andere basis hebben gekregen in de statistieken worden opgenomen. Deze nieuwe migraties zijn allesbehalve homogeen en lijken zich op verschillende gronden te hebben ontwikkeld.

De Chinese migratie heeft rond het jaar 2001 een hoogtepunt gekend waardoor het plots het vijfde land van herkomst van immigranten is geworden, vooraleer het aantal immigraties opnieuw fel is teruggezakt (Figuur 24). Zoals uit een aantal studies⁷¹ moet blijken, heeft het gewijzigde Amerikaanse beleid op vlak van visumuitreiking na de aanslagen van 11 september 2001 ervoor gezorgd dat een deel van de traditionele stromen richting de Verenigde Staten, in België is terechtgekomen. Aan het begin van de jaren 2000 waren de Chinezen de grootste groep buitenlandse studenten aan bepaalde

⁷¹ Pang, Ching Lin, 2005, *L'immigration chinoise en Belgique. Evolutions et perspectives*, Rapport du Centre pour l'égalité des chances et la lutte contre le racisme, www.antiracisme.be, 49 p.

Belgische universiteiten. Het is bekend dat de Chinese aanwezigheid in België vaak met studieredenen te maken heeft. Deze boom in de Chinese instroom is echter slechts tijdelijk van aard.⁷² In 2011 waren er nog 1.826 Chinese immigraties, goed voor zo'n 4% van het totale aantal niet-Europese immigraties.

Figuur 24. Evolutie van het aantal immigraties uit China, India en Japan, 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

De Indische migratie heeft niet diezelfde tendens gevolgd maar de stijging is daarom niet minder opvallend met in 2011, in totaal 2.359 Indische immigraties (Figuur 24). India is intussen ook het belangrijkste land geworden dat visa aanvraagt⁷³. Uit de statistieken over de redenen voor de uitreiking van verblijfstitels blijkt dat 31% van de eerste titels die in 2011 aan Indiërs was uitgereikt, te maken had met het uitoefenen van een betaalde activiteit. Met twee maal zoveel werknemers als de in 2011 aangekomen Amerikanen, vormen de Indiërs veruit de belangrijkste migrantengroep afkomstig uit derde landen die naar België komt om er een beroepsactiviteit uit te oefenen. Naast die stroom uit India, is er ook een niet te onderschatten migratiestroom uit Pakistan die minder aandacht krijgt, ook al is het fenomeen niet minder opvallend.

Behalve de Chinese en Indische migraties heeft er zich ook een evolutie voorgedaan in de stromen uit Zuidoost-Azië, aanvankelijk voor de Filippijnen, later voor Thailand en ten slotte voor Vietnam. Bij die stromen zou het vooral om een vrouwelijke immigratie gaan, die gericht is op huwelijken met Belgische onderdanen⁷⁴. Naast de immigratie van vrouwen uit Zuidoost-Azië neemt ook de instroom

⁷² Is dit een gevolg van de Belgische maatregelen om de toekenning van studentenvismen in China beter te controleren, of gaat het hier om een nieuwe aanpassing van de Chinese migrantenstromen aan de situatie zoals die na 2001 was?

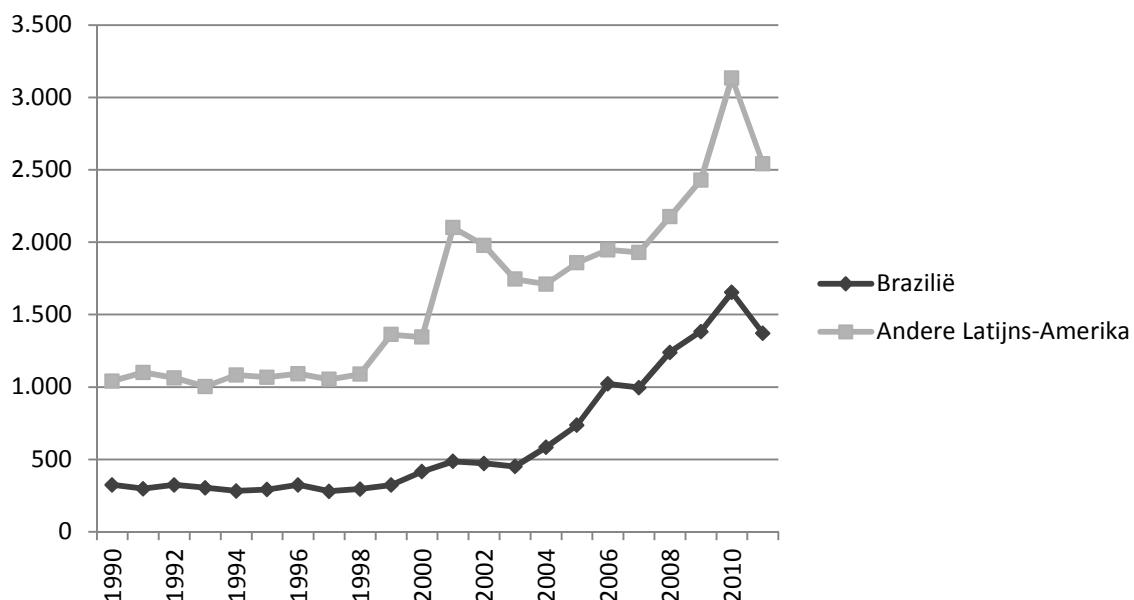
⁷³ Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racisme bestrijding, 2012, *Jaarverslag Migratie*, www.diversite.be, 214p.

⁷⁴ Dit fenomeen is evenwel al te weinig gedocumenteerd, opdat er sprake zou zijn van een echte tendens. Pauwels Fernando, Petra Heyse, Johan Wets et Christiane Timmerman, 2007, *Gezinshereniging: Kwantitatieve en Kwalitatieve Analyse van Tendensen en Praktijken*, Rapport in opdracht van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, gefinancierd door het Federale Wetenschapsbeleid, 283 p.

van asielzoekers uit het Midden-Oosten (Iran, Irak, Armenië, Afghanistan) de laatste jaren toe. Deze immigratie is statistisch zichtbaar sinds 2008 (Tabel 5), de evolutie van de aanwezigheid van die populaties in België wijst evenwel op een aanzienlijke stijging sinds halverwege de jaren 2000 (zie hoofdstuk 4 voor de analyse van de stocks).

Andere stromen tekenen zich af of zetten zich door. Het gaat onder meer om de Zuid-Amerikaanse migraties, vooral vanuit Brazilië. De instroom vanuit Brazilië groeide sterk in 2004 en op 6 jaar tijd verdrievoudigde het aantal Braziliaanse immigranten zelfs. In 2003 spraken we nog van 451 immigranten op jaarbasis, in 2010 waren dat er al 1.654 (Figuur 25). De regularisatiegolf van 1999 heeft ook de instroom van immigranten uit andere Latijns-Amerikaanse landen – voornamelijk uit Ecuador, Colombia en Peru – weer op gang gebracht. We komen later nog terug op de demografische kenmerken en wettelijke motieven van die nieuwe migranten. Zoals voor vele nationaliteiten is de instroom in 2011 fel verminderd. Pas over enkele jaren zullen we evenwel kunnen evalueren of het al dan niet om een nieuwe tendens gaat.

Figuur 25. Evolutie van het aantal immigraties uit Brazilië en andere landen uit Latijns-Amerika, 1990-2011 (Bron: RR-ADSEI)

2. Demografisch portret van vreemde migranten

2.1. Sterke immigratie op de actieve leeftijd

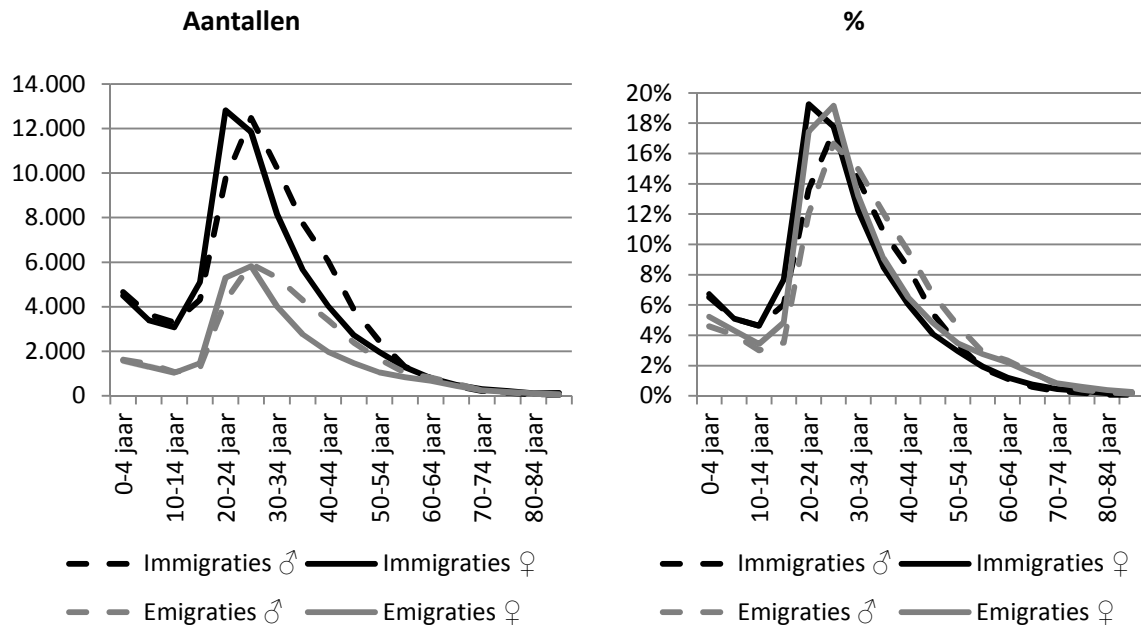
De meeste migranten komen in België aan tussen de 20 en 40 jaar (57% van de immigraties in 20011) met een belangrijke piek bij de 25- tot 29-jarigen. Vrouwen migreren op iets jongere leeftijd dan mannen en ook de modale leeftijdsgroep⁷⁵ is verschillend: voor de vrouwen gaat het om de leeftijdsgroep 20-24 jaar, voor de mannen is dat 25-29 jaar. Een mogelijke verklaring is een leeftijdsverschil die binnen koppels wordt vastgesteld, over het algemeen in het voordeel van de mannen. Die migranten op actieve leeftijd zijn vaak vergezeld van kinderen, wat verklaart waarom iets minder dan een kwart van de immigraties een zaak is van migranten onder de 20 jaar.

Ook al zijn er veel minder emigraties dan immigraties, toch zijn de leeftijdscategorieën en geslachten redelijk gelijklopend (dit blijkt uit Figuur 26, die een weergave is van de verdeling per leeftijd).

⁷⁵ De modale leeftijd bij de immigratie is de leeftijd waarop de instroom het hoogst is.

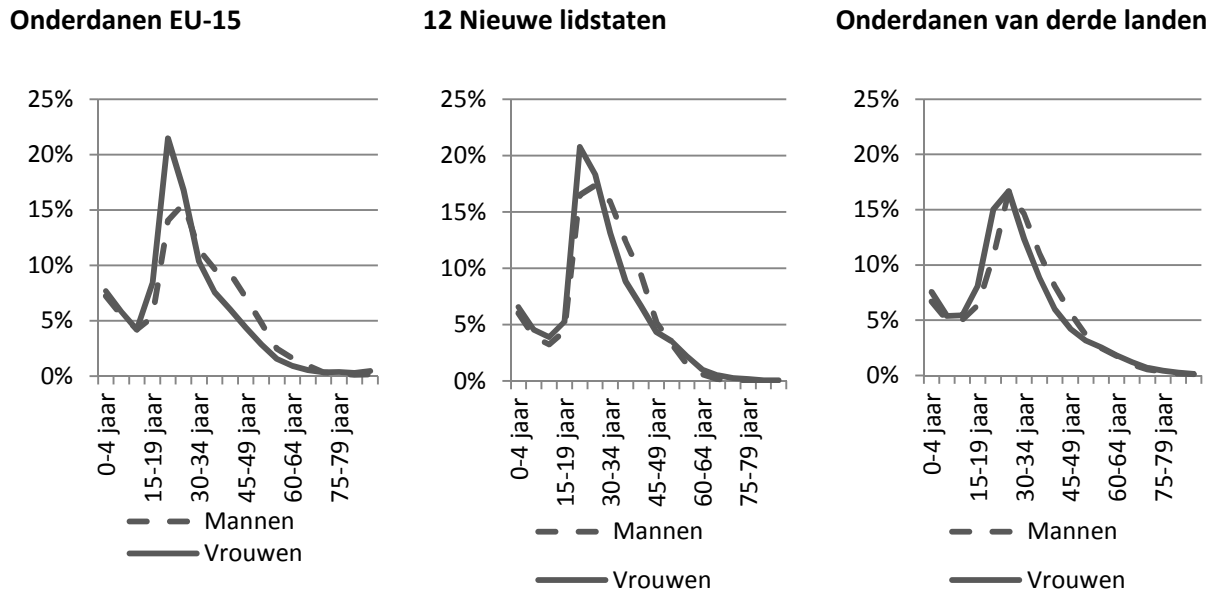
Bij de betrouwbaarheid van de gegevens inzake emigraties kunnen evenwel vragen worden gesteld door de moeilijke registratie van de vertrekkers. De onderaangifte van de emigraties wordt deels beperkt door de schrappingen van ambtswege en de schrappingen in geval van niet vernieuwing van een verblijfstitel. Het blijft wel een feit dat dat soort gegevens niets vertelt over bepaalde vormen van meervoudig verblijf waarbij een verblijf in België, wordt afgewisseld met een verblijf in het land van herkomst.

Figuur 26. Aantal immigraties en emigraties van de vreemdelingen per leeftijdsgroep en per geslacht, 2011 (Bron: RR-ADSEI)

Het schema per leeftijd en per geslacht volgens de nationaliteit van de migranten die in 2011 in België zijn aangekomen vertoont enkele schommelingen. Het model mannen en vrouwen van migraties van onderdanen uit EU-lidstaten en dat dat voor de meeste derde landen wordt waargenomen, is niet fundamenteel verschillend. Heel vaak gaat het bij de instroom om jonge volwassenen tussen 20 en 35, van wie sommigen met kinderen. Opvallend zijn de enkele verschillen tussen de drie hieronder voorgestelde nationaliteitengroepen (Figuur 27). Een eerste verschil op vlak van leeftijd van de migranten is het onderscheid tussen enerzijds de EU-landen van de 27 en anderzijds de derde landen. De klasse van de modale leeftijd voor de derdelanders is hoger dan die die wordt vastgesteld binnen de groep van EU-immigranten (25-29 jaar tegenover 20-24 jaar voor de EU-landen) en de verdeling over de verschillende leeftijdsklassen is iets homogener (terwijl bij de EU immigraties een duidelijkere piek wordt vastgesteld op de klasse van de modale leeftijd). Een tweede verschil, dit keer tussen de EU-landen van de 15 en de andere, heeft dan weer te maken met de verschillende kalender per leeftijd. Vergeleken met de immigraties uit de 12 nieuwe EU-lidstaten en uit de derde landen, zijn de immigraties uit de EU-landen van de 15 minder evenwichtig verdeeld tussen mannen en vrouwen: het aantal vrouwen is veel lager, vooral op de actieve leeftijd.

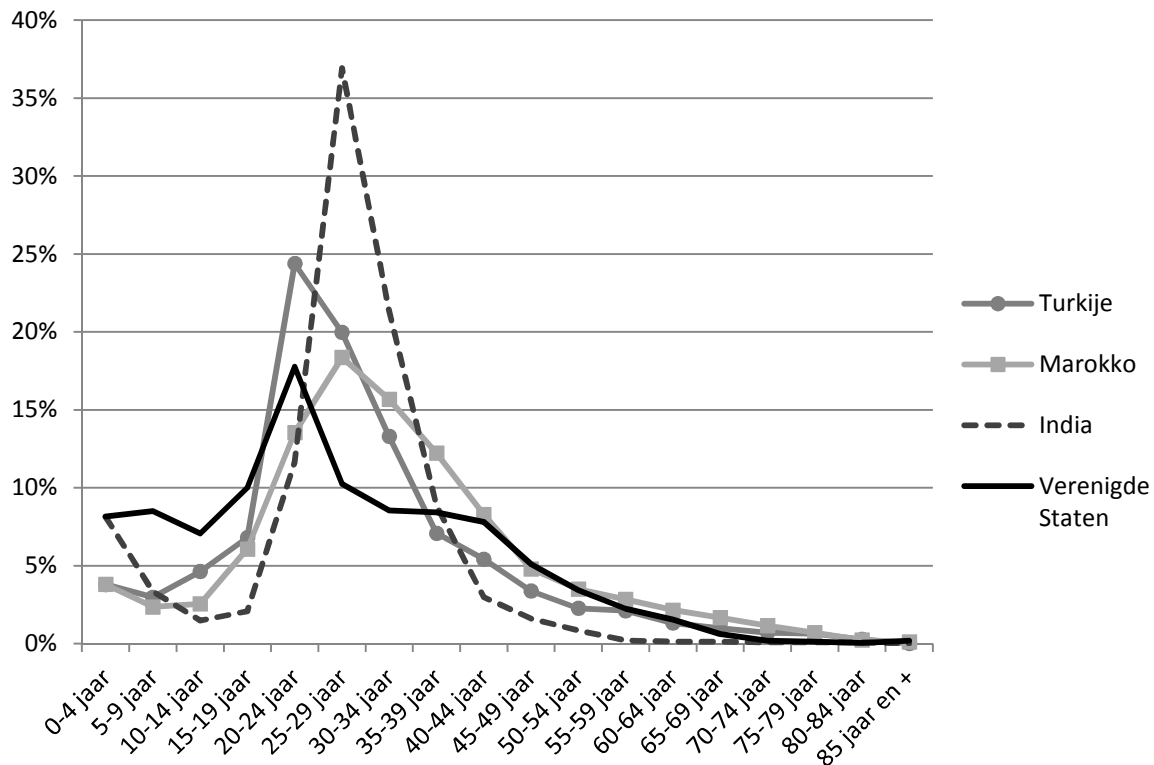
Figuur 27. Verdeling van de immigraties van de vreemdelingen per leeftijdsgroep en per geslacht (%) volgens drie grote nationaliteitengroepen, 2011 (Bron: RR-ADSEI)

Uit een meer nauwkeurige analyse van enkele nationaliteiten komen verschillende elementen naar voor (Figuur 28). Figuur 28 geeft een overzicht van vier derde landen, waardoor verschillende regio's en tegelijk de belangrijkste nationaliteiten die voor de instroom naar België zorgen, kunnen worden weergegeven. De schema's per leeftijd zijn sterk verschillend. Voor de Amerikanen is er behalve een relatief belangrijke lichte immigratiepiek voor de 20-24-jarigen – die ongetwijfeld een weergave is van de mobiliteit in het kader van studies - ook een groot aantal kinderen, wat een weergave is van een gezinsmigratie, dat vermoedelijk te maken heeft met de beroepsmobiliteit van de ouders. Bij de Indiërs gaat het vooral om jongeren tussen de 25 en 29 jaar, die om werkredenen immigreren. Wat ook opvalt is de jonge leeftijd waarop Turken aankomen, vaak naar aanleiding van een huwelijk met een relatief jonge partner.⁷⁶ Die huwelijkspraktijken gelden weliswaar ook grotendeels voor de Marokkaanse immigratie, alleen stellen we vast dat het bij die instroom om een oudere populatie gaat. Wat de kinderen betreft wijzen we er nogmaals op dat de migratiecyclus van de Marokkanen en Turken (de twee niet communautaire groepen die het talrijkst zijn) wordt gekenmerkt door huwelijken en gezinstichtingen in het land van herkomst, nog vóór de emigratie. Dit verklaart waarom er in die groepen zo weinig geïmmigreerde kinderen zijn. Ook al wordt de partner nog vaak in het land van herkomst gekozen, toch begint de samenleving en het koppellevens meestal in België, waar dus ook de kinderen worden geboren.

⁷⁶ Tal van auteurs hebben gewezen op deze huwelijken op jonge leeftijd binnen de populatie van Turkse afkomst (Schoenmaeckers e.a. 1999; Deboosere, P., Lesthaeghe, R e.a., 2009).

Figuur 28. Verdeling van de immigraties van de vreemdelingen per leeftijdsgroep (%) voor een aantal belangrijke nationaliteiten in België, 2011 (Bron: RR-ADSEI)

Deze analyses tonen aan dat bepaalde migrantenpopulaties heel specifieke immigratieprofielen per leeftijdscategorie hebben. Dat is te verklaren door de herkomst van de migrant en de reden voor de migratie.

2.2. Aantal vrouwen in de immigraties van vreemdelingen

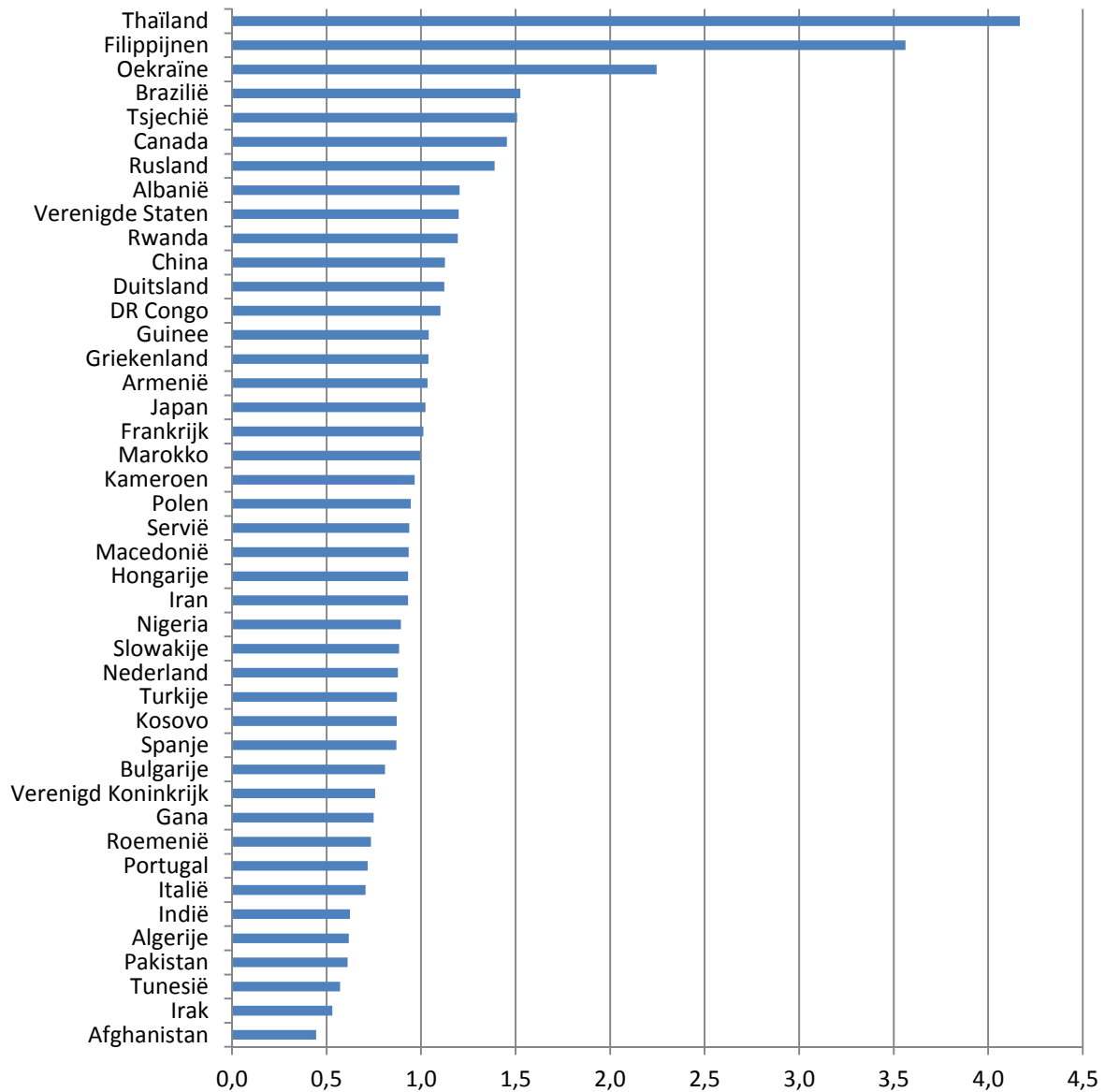
De laatste jaren is de aanwezigheid van vrouwen in de immigratiestromen richting België aanzienlijk. In 2011 was 48% van de internationale immigraties een zaak van vrouwen. Dit aantal is echter sterk afhankelijk van de herkomst van de immigranten. Zo zien we dat de landen waar meer vrouwen migreren dan mannen, meestal in Zuidoost-Azië liggen (zoals Thailand of de Filipijnen) en in Oost-Europa (Oekraïne of Rusland). Opvallend is ook de oververtegenwoordiging van vrouwen binnen immigratie vanuit Latijns-Amerika, en vooral dan uit Brazilië.

Voor een aantal andere landen is er dan weer een oververtegenwoordiging van mannen. Het gaat hier dan vooral om EU-landen (zoals Portugal, Italië, Verenigd Koninkrijk, Nederland). Die opvallende mannelijke aanwezigheid geldt overigens ook voor een aantal niet-Europese landen (zoals Afghanistan, Irak, India, Pakistan, Tunesië of Algerije).

We onderstreepten het al voor de instroom uit Oost-Europa: het opnemen van asielzoekers die erkend worden als vluchteling of een machtiging tot verblijf verkrijgen op een andere basis in de migratiestatistiek per nationaliteit kan invloed hebben op de man-vrouwverhouding binnen een migratiestroom. Het klopt dat er vanuit Afghanistan en Irak vooral mannen immigreren, maar we moeten er toch ook op wijzen dat die statistieken zijn beïnvloed door mannen uit de categorie 'registerwijzigingen', die asielzoekers bevat die hier al langer zijn. De vrouwen zijn dan weer sterker vertegenwoordigd in de statistieken voor aangegeven immigraties. Zo was de immigratie uit Afghanistan en Irak in 2007 grotendeels vrouwelijk, omdat enkel rekening werd gehouden met de aangegeven immigraties. Voor veel groepen asielzoekers stellen we vast dat eerst de mannen naar

België komen om internationale bescherming vragen. Nadien vervrouwelijkt de immigratiestroom door de vele gezinsherenigingen.

Figuur 29. Aantal vrouwen op het aantal mannen in de immigraties van vreemdelingen volgens de belangrijkste nationaliteiten⁷⁷, 2011 (RR-ADSEI)

⁷⁷ Bij de nationaliteiten in deze figuur gaat het om die met meer dan 500 immigraties in 2011.

2.3. Favoriete bestemmingen voor vreemde immigranten in België

Terwijl Wallonië lange tijd de bestemming bij uitstek was in België, is die tendens intussen volledig gekeerd. Aan het begin van de jaren 1990 ontvingen de drie gewesten elk ongeveer evenveel vreemde migranten maar al heel snel is Vlaanderen tot het gewest met de meeste nieuwkomers uitgegroeid, met 42% van de geregistreerde immigraties in 2010, tegenover 33% voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 25% voor Wallonië. Omwille van de beperkte omvang van het grondgebied is de impact van die beweging uiteraard het sterkst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De afgelopen jaren hebben de drie gewesten het aantal immigraties van EU-onderdanen zien toenemen. Die tendens is veruit het sterkst in Brussel die altijd al een aantrekkingspool is geweest, vooral dan door de Europese instellingen die er zijn gevestigd. Migranten uit derde landen trekken opvallend minder naar Wallonië, dan naar het Vlaams en Brussels Gewest.

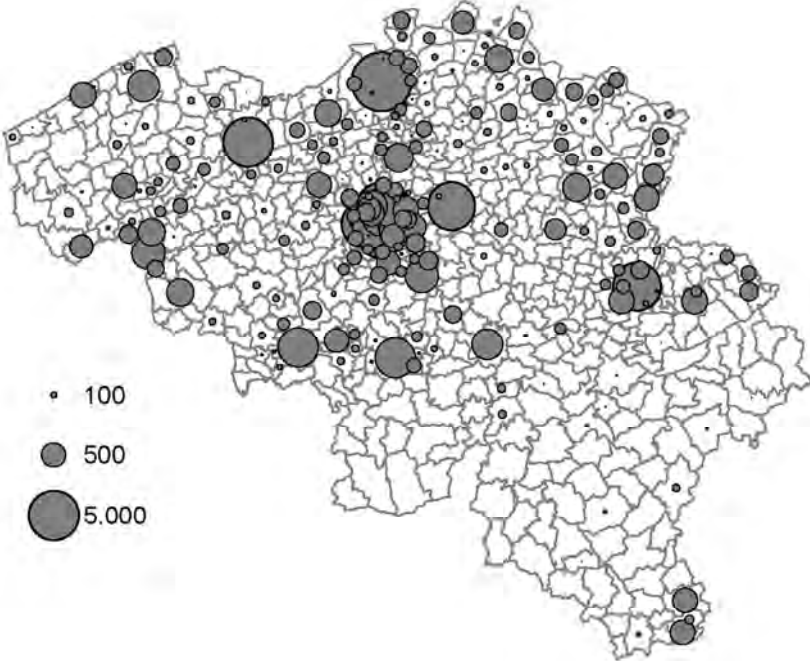
Typisch voor de immigratie is dat ze zich op een aantal welomlijnde gebieden concentreert. Het Brussels Gewest en Antwerpen zijn tijdens de laatste twee jaar waarvoor we over gegevens beschikken (2008-2009), duidelijk de aantrekkingspolen die het meeste immigranten opvangen. De aantrekkingskracht van Brussel reikt veel verder dan enkel het administratieve kader van het Brussels Gewest in de strikte zin, namelijk de 19 gemeenten. In het oosten en het zuiden breidt het fenomeen zich immers uit naar de gemeenten die dichtbij Vlaams en Waals Brabant liggen. Naast de twee voornaamste agglomeraties van het land, tekenen er zich in mindere mate een aantal secundaire aantrekkingspolen af. Het gaat dan eerst en vooral om de universiteitsstad Leuven in Vlaanderen.⁷⁸ Vervolgens zijn er nog de belangrijkste steden van het land zoals Gent, Luik, Bergen en Charleroi. In een aantal andere zones is de immigratie meer verspreid. Vooral in Limburg maar ook langs de grens met Nederland, Luxemburg en Frankrijk (Figuur 30).

De traditionele Europese immigratie vanuit de landen van de voormalige EU-15 wijkt opvallend veel af van het algemene model door de vestiging van Fransen, Nederlanders en in mindere mate Duitsers langs de grenzen (Figuur 31). De immigranten afkomstig uit de 12 nieuwe lidstaten van de EU-27 en de niet-EU migranten daarentegen vestigen zich in de belangrijkste steden met Brussel als grootste aantrekkingspool, gevolgd door Antwerpen, Gent en in mindere mate Leuven (Figuur 32).

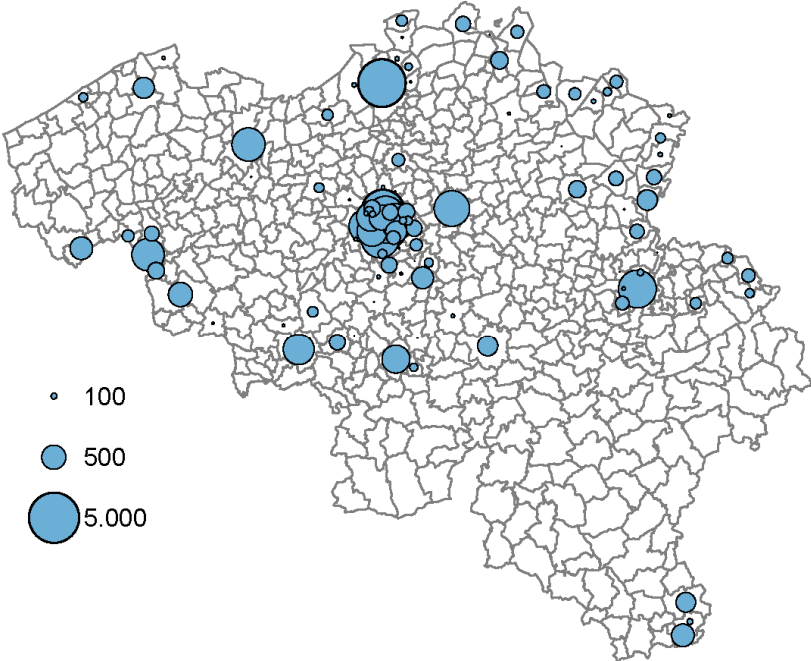
Ondanks de gelijkenissen, zijn er heel duidelijke eigenheden voor de voornaamste niet-EU immigraties wat hun geografische verdeling betreft. Zo vestigt de Marokkaanse immigratie zich vooral langs de as Brussel-Antwerpen, ondanks een hoge instroom in Luik en, zij het op kleinere schaal, in Charleroi (Figuur 33). De Turkse immigratie is veel verspreider (Figuur 34), met heel wat migranten verdeeld over Brussel, Gent en Antwerpen, met een sterkere vertegenwoordiging in Gent dan in Brussel. Opvallend is ook de sterke aanwezigheid in industriële regio's zoals Limburg, de streek van Charleroi, Luik, Verviers, enz. Er is uiteraard een sterke concentratie Congolese (DRC) migranten in Brussel, maar ook in het Waalse Gewest is er een opvallende aanwezigheid. Vooral de Luikse agglomeratie, en Louvain-la-Neuve en de omliggende gemeenten, zijn sterke aantrekkingspolen. Recent kiezen ook meer Congolezen Antwerpen uit als bestemming (Figuur 35). Immigrantengroepen uit andere niet-EU-landen werden in 2008 en 2009 vooral geregistreerd in Antwerpen en in de Brusselse gemeentes, gevolgd door Gent, Leuven en Luik (Figuur 36).

⁷⁸ Hetzelfde fenomeen doet zich op veel kleinere schaal voor in Louvain-la-Neuve.

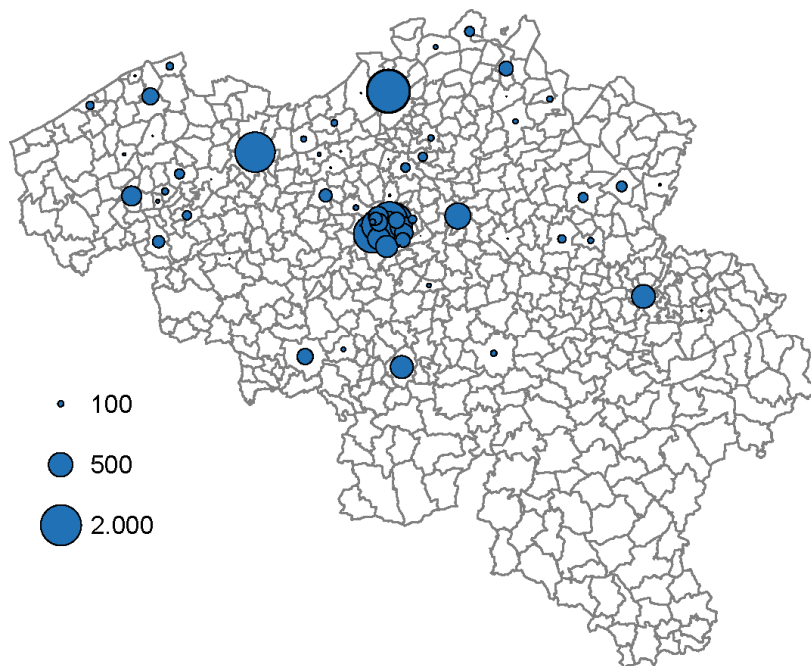
Figuur 30. Immigratie van vreemdelingen per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

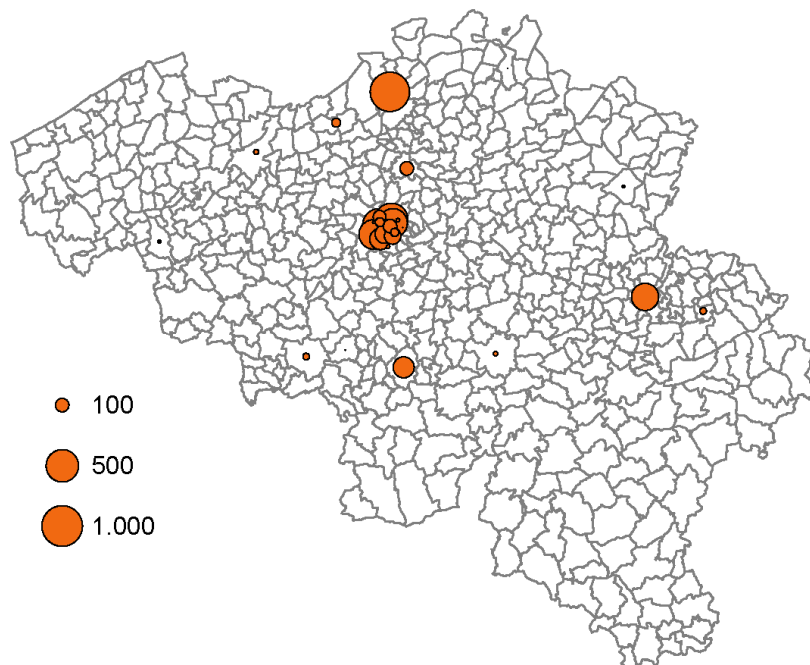
Figuur 31. Immigratie van onderdanen uit de EU-15 per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

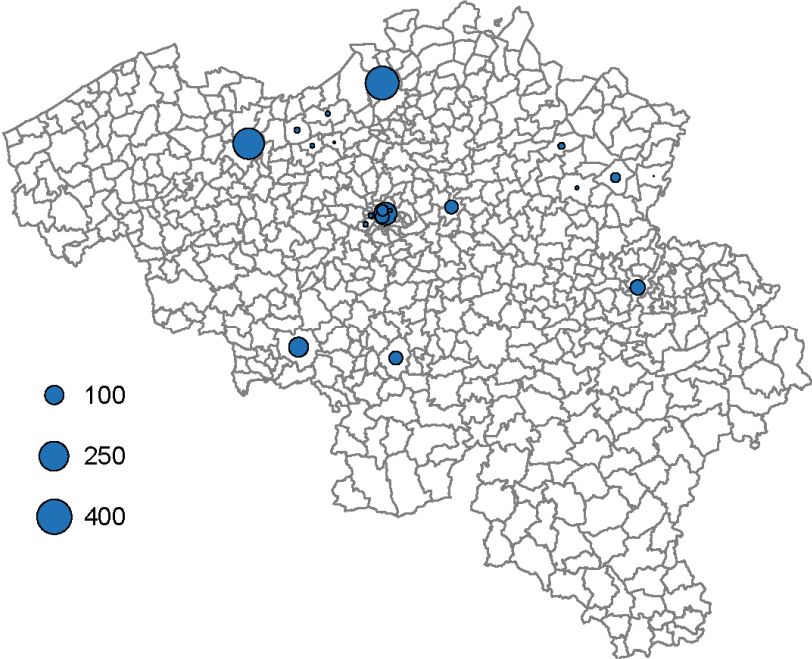
Figuur 32. Immigraties van onderdanen uit de 12 nieuwe lidstaten per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

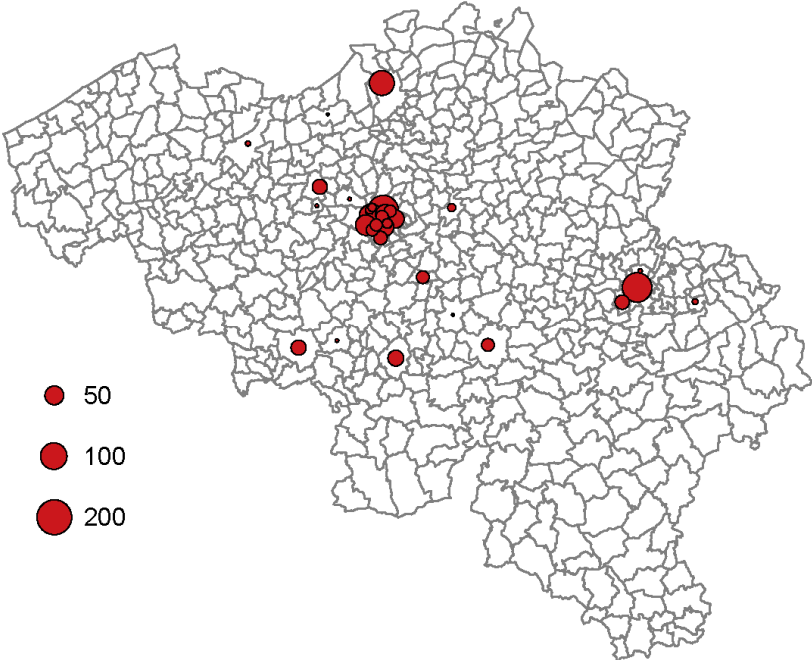
Figuur 33. Immigraties van Marokkanen per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

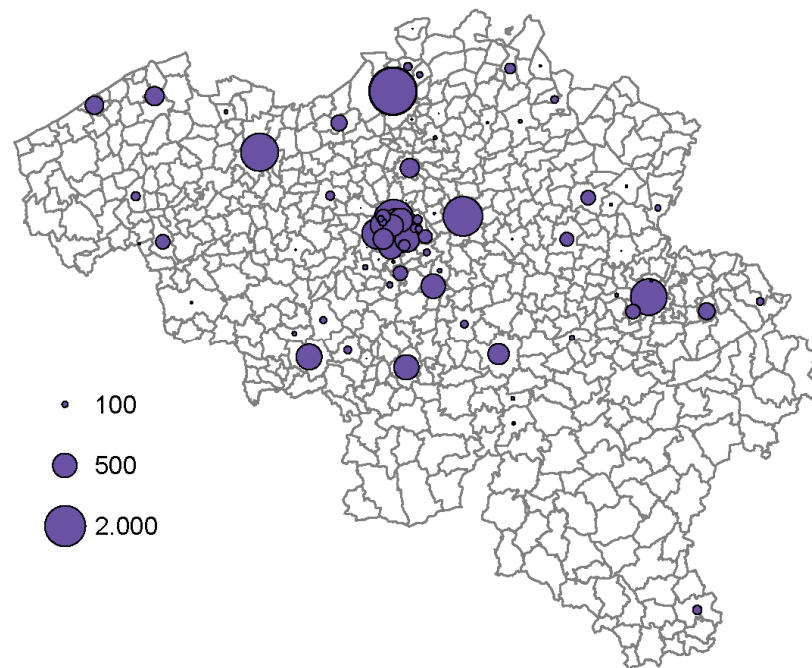
Figuur 34. Immigraties van Turken per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

Figuur 35. Immigraties van Congolezen (DRC) per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

Figuur 36. Immigraties van andere onderdanen uit derde landen⁷⁹ per gemeente, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

2.4. Migratiemotieven van de onderdanen uit derde landen

Een laatste type gegevens over migratiestromen is een graadmeter voor de belangrijkste motieven voor legale migratie in België. Behalve een studie naar de immigratie- en emigratiestromen op het Belgische grondgebied, is het ook interessant de redenen te kennen waarom vreemdelingen naar België zijn gekomen. De wettelijke motieven van migratie in België kunnen worden bestudeerd op basis van statistieken over de eerste verblijfstitels die aan derdelanders zijn uitgereikt. Deze databank van de DVZ die via Eurostat ter beschikking wordt gesteld (sinds de inwerkingtreding van het K.B. van 27 januari 2008), is **om verschillende redenen interessant**. Migratiemotieven kunnen er op een gedetailleerde manier worden bestudeerd (zowel in termen van *stromen* als van *stocks*) en een vergelijking met de andere EU-lidstaten is mogelijk op basis van gemeenschappelijke criteria.⁸⁰

Toch zijn er **twee belangrijke beperkingen**:

Ten eerste hebben de beschikbare statistieken enkel betrekking op *derdelanders*. We hebben echter net gezien dat de instroom in België vooral betrekking had op migranten uit EU-lidstaten. Bij de interpretatie van informatie uit deze databank is dus een zekere nuancering noodzakelijk, omdat het slechts om een deel van de immigranten gaat. Sinds de invoering van de elektronische verblijfskaarten moeten de gemeentebesturen de migratiemotieven in het RR invoeren. Deze verplichting geldt zowel voor derdelanders als voor Europese onderdanen. We hopen dus dat de DVZ ons binnenkort de gegevens voor alle nationaliteiten zal bezorgen, waardoor we een vollediger beeld van de migratiemotieven in België zullen kunnen schetsen.

⁷⁹ Het gaat hier om alle onderdanen uit derde landen, met uitzondering van de Marokkanen, Turken en Congolezen.

⁸⁰ Door de sterk uiteenlopende nationale wetgevingen inzake verblijf van vreemdelingen, en omwille van de door de lidstaten toegepaste administratieve praktijken bij het registreren van de migrantenpopulaties, dient voorzichtigheid aan de dag te worden gelegd bij de vergelijking van deze gegevens. Daardoor is het niet zeker dat de categorie "andere" telkens betrekking heeft op dezelfde elementen.

Ten tweede is vanaf 2010 een belangrijke *methodologische wijziging* doorgevoerd bij het aanleveren van die gegevens, waardoor een vergelijking tussen de afgelopen jaren moeilijk is. Vóór 2010 waren enkel de eerste verblijftitels in het kader van de gezinshereniging gebaseerd op een combinatie van gegevens van het Rijksregister en de databank van de DVZ. De overige titels waren volledig en uitsluitend gebaseerd op cijfers die de operationele diensten van de DVZ ter beschikking stelden, zonder toetsing van deze gegevens aan de Rijksregistergegevens. Voor de gegevens van 2010, werden alle statistieken over de verblijftitels opgesteld op basis van de gecentraliseerde databank, met daarin de gegevens van het RR. Deze wijziging heeft met name geleid tot een aanzienlijke stijging van de categorie “andere redenen” (zie Kader 4).

Volgens de DVZ is deze nieuwe methodologie beter dan de vorige omdat de uitgereikte verblijftitels op die manier optimaler in kaart worden gebracht.

Kader 4. Een belangrijke categorie “andere redenen”

Een belangrijk gevolg van die methodologische wijziging van de DVZ bij het aanleveren van de statistieken over de eerste verblijftitels is het ontstaan van een relatief belangrijke restcategorie zowel in 2010 (21,8%) als in 2011 (26,9%), ten opzichte van de gegevens voor het jaar 2009 (minder dan 1%). Deze categorie omvat o.a. de personen voor wie de registratie in het Rijksregister tekortschiet en de personen die buiten de belangrijkste door Eurostat bepaalde categorieën vallen (gezinsredenen, redenen i.v.m. onderwijs, redenen i.v.m. betaalde arbeid, status van vluchteling of van subsidiaire bescherming en humanitaire redenen) en van wie de reden voor het uitreiken van de eerste verblijftitel nochtans bekend is. Vermeldenswaard is bovendien dat deze categorie “andere redenen” ook een deel asielzoekers omvat van wie de procedure nog hangende is (zij die een voorlopige verblijftitel ontvangen in het kader van hun procedure). In die categorie zijn met name de asielzoekers opgenomen van wie het attest van immatriculatie minstens een keer is verlengd.

Bovendien, en om andere redenen, is een groot deel van de erkende vluchtelingen en begunstigen van de subsidiaire bescherming niet opgenomen in de categorie “status van vluchteling of van subsidiaire bescherming” omdat ze niet voldoen aan de door Eurostat bepaalde criteria. Om deel uit te maken van deze categorie moeten de kandidaat vluchtelingen hun aanvraag hebben ingediend en in datzelfde kalenderjaar zijn erkend. In deze categorie zijn de asielzoekers van wie de procedure nog hangende is en die, aan wie de status van vluchteling is toegekend in een ander kalenderjaar dan dat van de aanvraag, dus niet opgenomen. Deze methodologie kan problematisch lijken omdat de categorie met betrekking tot de vluchtelingen geen correcte weergave is van de asielrealiteit in België.

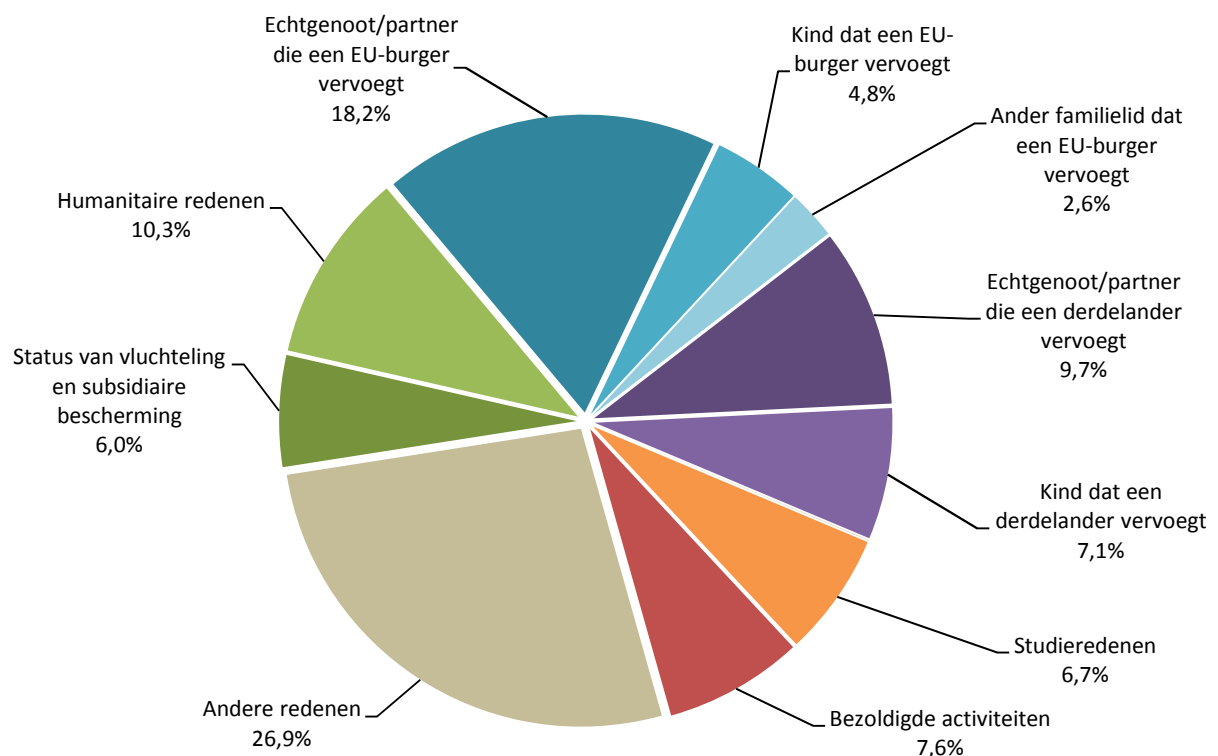
Deze categorie “andere redenen” vertoont dus verschillende facetten, waarbij met alle andere bestaande categorieën overlapping bestaat. Voor het tweede jaar op rij blijkt een juiste interpretatie van deze categorie moeilijk.

Het onderzoeken van motieven van afgifte van de eerste verblijftitels blijft in elk geval een moeilijke en complexe oefening. De derdelanders moeten hun aankomst melden bij de gemeente waar ze verblijven en ontvangen een verblijfsdocument naargelang het visum of verblijftitel waarover ze beschikken. Maar de redenen waarvoor iemand migreert kunnen meervoudig zijn en variëren sterk en kunnen daarom soms moeilijk onder één van de mogelijke administratieve categorieën worden ondergebracht. Het komt er op aan de wettelijke migratiemotieven en niet de persoonlijke motieven te onderzoeken, met alle mogelijke nuances.

Uit een eerste analyse van de motieven voor de uitreiking van eerste verblijftitels die in 2011 in België zijn uitgereikt (Figuur 37) blijkt dat immigratie om *familiale redenen* het eerste wettelijke migratiemotief is voor onderdanen uit derde landen. Zo stellen we vast dat van de **60.085** in 2011 toegekende machtigingen tot verblijf, iets meer dan een vierde betrekking had op gezinshereniging met een Belg of een Europees burger, en dat de meeste daarvan worden uitgereikt om een

echtgenoot te vervoegen. Gezinshereniging met een derdelander valt niet te onderschatten, het gaat nl. om bijna 17% van alle uitgereikte verblijfstitels (zowel voor de echtgenoot als voor kinderen). Na de gezinshereniging, komen de uitgereikte verblijfstitels op basis van *humanitaire redenen*, die 10,3% uitmaken van het totaal. De DVZ geeft aan dat in deze categorie de machtigingen tot verblijf opgenomen zijn op basis van artikels 9bis, 9ter, en het vorige artikel 9 alinea 3 van de wet van 15 december 1980.⁸¹ Derdelanders in België lijken vervolgens te immigreren om te *studeren* of te *werken*, maar deze redenen bedragen niet meer dan 6,7% en 7,6% van alle uitgereikte machtigingen. Tot slot, verblijfstitels afgeleverd omwille van toekenning van de *status van vluchteling of van subsidiaire bescherming*, zijn goed voor 6% van het totale aantal. Zoals we er reeds vaak hebben op gewezen, is deze categorie omwille van de door Eurostat gemaakte methodologische keuzes, geen optimale weergave van het asielfenomeen (zie Kader 4).

Figuur 37. Verdeling van de eerste in België uitgereikte verblijfstitels volgens het motief van uitreiking, 2011 (Bron: DVZ – Eurostat)

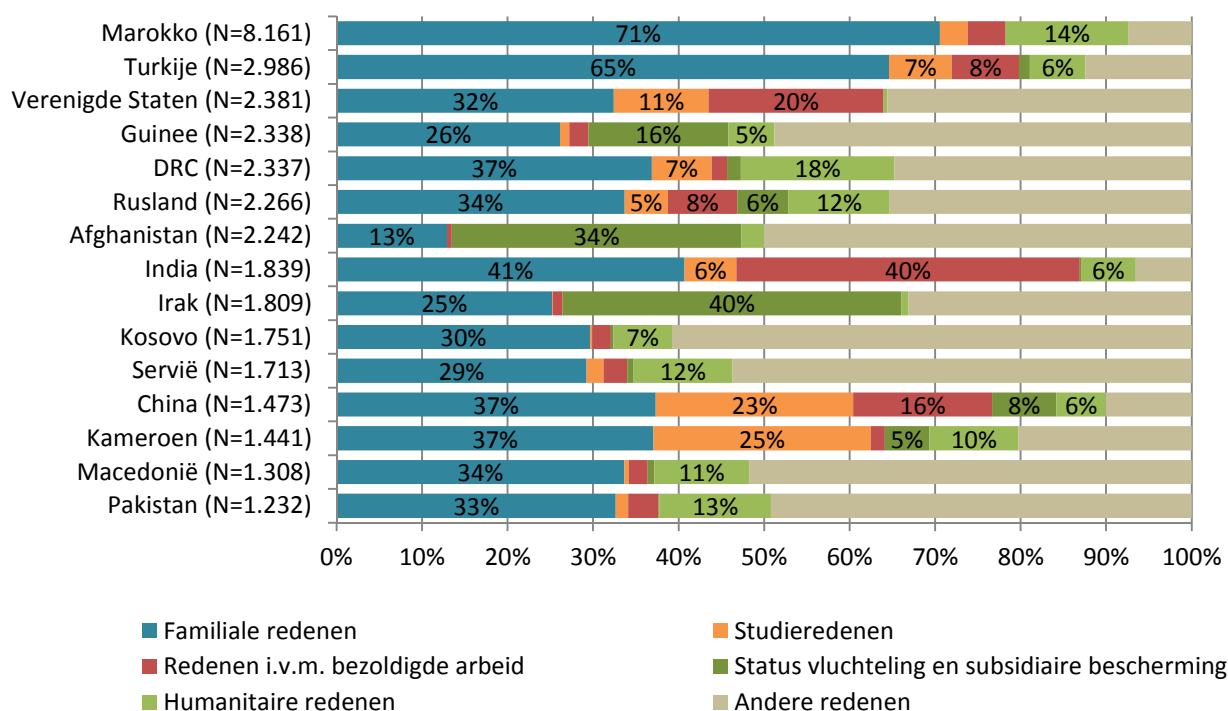

De algemene tendensen die zichtbaar zijn voor het geheel van derdelanders lijken evenwel sterk te verschillen afhankelijk van de nationaliteit van de immigranten. Zoals blijkt uit Figuur 38 is de indeling van de migratiemotieven afhankelijk van de geografische afkomst van de migranten. Globaal genomen heeft familiemigratie betrekking op alle voornaamste nationaliteiten die vertegenwoordigd zijn in België, maar de omvang ervan verschilt. Zo onderscheiden Marokko en Turkije zich van de andere nationaliteitengroepen, omdat de meeste verblijfstitels aan onderdanen uit die beide landen om die redenen worden uitgereikt (met resp. 71% en 65%). Humanitaire redenen betreffen vooral bepaalde nationaliteiten zoals onderdanen uit de DR Congo, Kameroen, Marokko, Pakistan, Macedonië Servië en Rusland, landen waarvoor 10% van de verblijfstitels om die redenen is

⁸¹ Hoewel een humanitaire reden geen rechtstreeks migratiemotief is, gaat het om een administratieve beslissing die het verblijf wettigt van vreemdelingen die wellicht al een tijdje in België verblijven. De aflevering van een verblijfstitel komt niet noodzakelijk overeen met de datum waarop iemand in België aankomt. Dit geldt ook voor vluchtelingen die asiel hebben aangevraagd alvorens hun migratie definitief als wettelijk wordt beschouwd, met andere woorden de datum van de verblijfstitel valt samen met het ogenblik dat hen het vluchtelingenstatuut wordt toegekend.

uitgereikt. Het aantal in België ingediende asielverzoeken voor die verschillende nationaliteiten ligt de laatste jaren relatief hoog. Typisch voor de situatie van de Irakezen, Afghanen en Guineeërs is het hoge aantal uitgereikte verblijfstitels op basis van de status van vluchteling of van subsidiaire bescherming. Bezoldigde arbeid betreft vooral onderdanen uit India, die in 2011 in 41% van de gevallen om die reden een titel hebben ontvangen, en burgers uit de Verenigde Staten, voor wie dit cijfer 20% bedraagt. In vergelijking met andere nationaliteiten is ook de economische immigratie vanuit China aanzienlijk (16%), ook al zijn studieredenen daar nog steeds het voornaamste migratiemotief (23%). Ook voor Kameroen is dat een belangrijke reden met een vierde van de verblijfstitels die om die reden worden uitgereikt.

Figuur 38. Verdeling van de motieven voor de uitreiking van eerste verblijfstitels volgens het motief voor de belangrijkste nationaliteiten⁸², 2011 (Bron: DVZ - Eurostat)

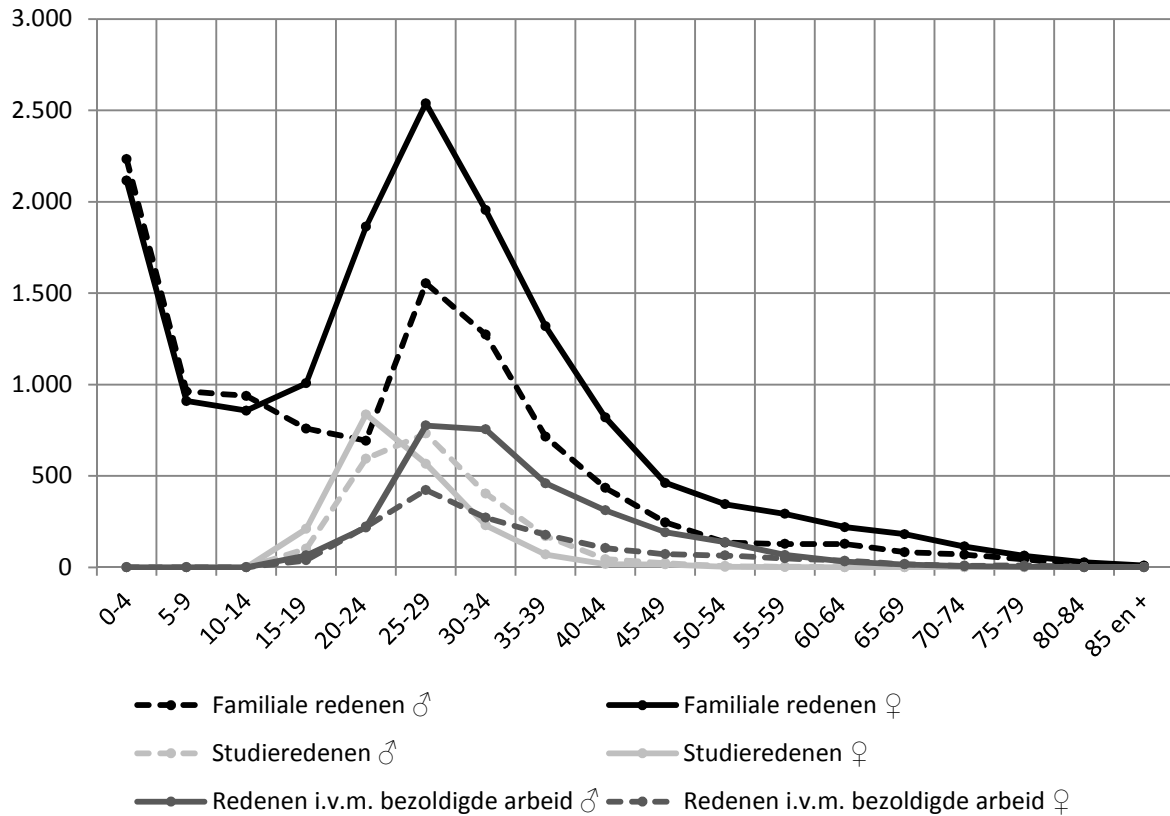
Migratietypes onderscheiden zich op basis van de nationaliteit maar verschillen soms ook in functie van andere kenmerken van de migranten. Figuur 39 geeft een overzicht van het aantal eerste in 2011 uitgereikte verblijfstitels op basis van de drie belangrijkste wettelijke motieven (familiale redenen, studieredenen en economische redenen), in functie van de leeftijd en van het geslacht van de migranten.

Immigraties om familiale redenen zijn het meest frequent en zijn meer een zaak van vrouwen. De begunstigden van de om die reden uitgereikte verblijfstitels zijn vooral jonge kinderen (jonger dan 4 jaar) en volwassenen tussen de 20 en 44 jaar. Boven de 45 jaar wordt wel nog een aantal titels uitgereikt maar in veel mindere mate. Gezinshereniging lijkt dus vooral een kwestie van kinderen en echtgenoten. Immigratie om studieredenen betreft evenveel mannen als vrouwen, met een piek voor de leeftijdscategorie tussen de 20-24 jaar, de leeftijd voor universitaire studies. In mindere mate worden die titels nog uitgereikt aan personen tussen de 25 en 29 jaar, vanaf 30 jaar zijn die bijna onbestaand. Verblijfstitels voor economische activiteiten komen op de laatste plaats en hebben

⁸² De vijftien belangrijkste nationaliteiten zijn in deze figuur opgenomen. Samen zijn ze goed voor zo'n 60% van de in 2011 in België uitgereikte eerste verblijfstitels.

vaker betrekking op mannen dan op vrouwen. Vooral personen tussen de 25 en 40 jaar krijgen die uitgereikt.

Figuur 39. Aantal verblijfstitels volgens de drie belangrijkste motieven per leeftijdsklasse en geslacht, voor alle nationaliteiten, 2011 (Bronnen: DVZ – Eurostat)

HOOFDSTUK 3. Asielinstroom

1. Inleiding

Het “klassieke” profiel van de asielaanvrager heeft in de loop der jaren belangrijke evoluties doorgemaakt, van de geïsoleerde asielzoeker uit het Oostblok tijdens de Koude Oorlog, tot meer gevarieerde profielen waaronder heel wat vrouwen en kinderen, en van zeer diverse herkomst. Asielmigratie is intussen een onmiskenbaar deel geworden van de immigratie in Europa. De figuur van de asielzoeker mag dan al “populair” zijn geworden, de kennis over het fenomeen en de evolutie ervan blijft vaak nogal beperkt, ofwel sterk vervormd. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op dit fenomeen in België en plaatsen het vervolgens in een internationale en Europese context. We doen dit aan de hand van een aantal eenvoudige vragen. Hoe is het aantal asielaanvragen de laatste decennia geëvolueerd? Hoeveel asielaanvragers zijn er vandaag? Wie zijn ze? Waar komen ze vandaan? Hoeveel zijn er als vluchteling erkend? Hoeveel worden er afgewezen? Waar komen vluchtelingen en uitgeprocedeerden terecht eens hun verzoek is afgesloten?

2. Definities en gegevensbronnen

Het Verdrag van de Verenigde Naties betreffende vluchtelingen en staatlozen (1951), ook wel Verdrag van Genève genoemd, reglementeert de erkenning van het statuut van vluchtelingen, bepaalt hun rechten en de verplichtingen van de deelnemende Staten. De goedkeuring ervan dateert van na de Tweede Wereldoorlog en de doelstelling was om personen, die omwille van verschillende specifieke redenen hun land moesten ontvluchten, een minimale internationale bescherming te bieden.

Asielaanvrager. Een asielaanvrager is iemand die zijn land verlaat om in een ander land asiel aan te vragen. Om te bepalen of de persoon effectief redenen heeft om te vrezen in zijn land te worden vervolgd, wordt zijn aanvraag onderzocht door de bevoegde instanties van het gastland. Asielaanvragers die het statuut van vluchtelingen wordt geweigerd, zijn “afgewezen” en worden daarom gevraagd terug te keren naar hun land van herkomst.

Vluchteling. Volgens artikel 1 van het Verdrag van Genève is een vluchteling een persoon die “een gegronde vrees voor vervolging heeft wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging” en die “zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van de bovenbedoelde vrees, niet wil inroepen”. Een vluchteling is dus iemand wiens asielaanvraag is aanvaard door het gastland omdat hij aan de vastgelegde criteria in deze definitie beantwoordt. In dat geval heeft men het over een “erkende vluchteling”. De procedure tot erkenning van het vluchtelingenstatuut kan sterk variëren volgens het land en in bepaalde ontwikkelingslanden, die geconfronteerd worden met massale volksverhuizingen, wordt er soms overgegaan tot een collectieve toekenning van het vluchtelingenstatuut.⁸³

Begunstigde van de subsidiaire bescherming. Sinds 2006 zijn de asieloverheden op grond van een in Belgisch recht omgezette Europese richtlijn ook bevoegd, subsidiaire bescherming te verlenen. Deze bescherming is er voor personen die niet als vluchtelingen kunnen worden beschouwd maar die in geval van terugkeer naar hun land van herkomst een reëel risico lopen te worden blootgesteld aan doodstraf of executie, aan wrede, onmenselijke of mensonterende behandelingen, of aan ernstige bedreigingen ten aanzien van hun leven of hun persoon omwille van blind geweld in geval van intern of internationaal gewapend conflict (dit laatste punt geldt enkel voor burgers, niet voor militairen).

⁸³ Dit kan via de zogenaamde “prima facie” methode, een procedure *a priori* zonder individuele controle maar die rekening houdt met het ‘collectief op verplaatsing’ (procedure die de Verenigde Naties in 1967 hebben toegevoegd aan de initiële en individuele criteria van de vluchtelingendefinitie van het Verdrag van Genève).

Na de toelichting bij de belangrijkste definities inzake verzoeken om internationale bescherming, in het vervolg 'asielaanvragen' genoemd, gaan we in onderstaand kader dieper in op de gegevensbronnen.

Kader 5. Gegevensbronnen

Om het globale asielfenomeen te bestuderen zijn verschillende gegevensbronnen beschikbaar.

De gegevens die het meest geschikt zijn voor internationale vergelijkingen worden gebundeld en verspreid door de dienst van het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) via een online beschikbare interactieve databank.⁸⁴ Zij stelt statistieken voor volgens het land van verblijf, het land van herkomst en het type migranten (vluchtelingen, asielaanvragers, ontheemden, enz.) voor de periode tussen 2000 en 2012. Deze databank is een zeer uitgebreide gegevensbron om het fenomeen internationaal in kaart te brengen. Haar belangrijkste tekort ligt echter in de weinige informatie die zij meedeelt over de definitie van de gebruikte indicatoren.

Op Europees niveau vindt men maar redelijk summiere statistieken op de website van Eurostat. Ook dat is een online beschikbare interactieve databank⁸⁵, met onder meer over statistieken over de asielaanvragen en de beslissingen daarover. De gastlanden blijven evenwel beperkt tot de Europese landen en de herkomstlanden tot de derde landen.

In België geven bepaalde instanties die bevoegd zijn inzake de asielprocedure (DVZ, CGVS) meerdere indicatoren vrij. Die cijfers zijn voornamelijk beschikbaar in hun jaarverslagen. Verder bestaat er een meer volledige databank: het Wachtregister, dat individuele gegevens bevat. In deze, van nature administratieve, bron worden alle asielaanvragers ingeschreven vanaf de indiening van hun asielaanvraag tot aan hun vertrek of hun inschrijving in een ander register. Daarin zijn behalve de verschillende stappen van hun procedure (met de data), ook een bepaald aantal individuele kenmerken opgenomen (zoals nationaliteit, leeftijd of geslacht). Die gegevens brengen ons verder dan de meestal beschikbare indicatoren omdat op basis daarvan bijvoorbeeld het erkenningspercentage per cohorte (jaar van de aanvraag) van de aanvragers kan worden berekend.

3. Internationale en Europese context

3.1. Asiel in de wereld (gegevensbron: UNHCR)

Vluchtelingen op internationaal niveau

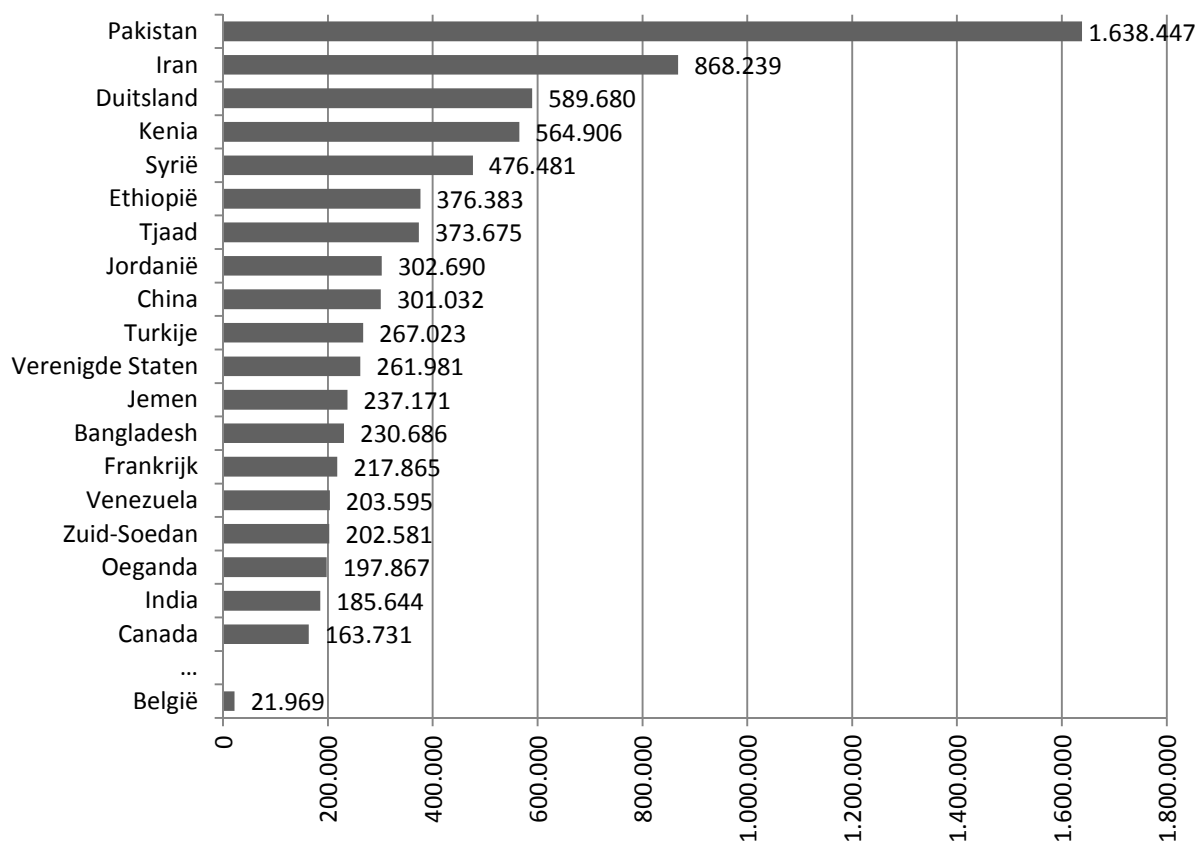
Op internationaal niveau betreft het begrip vluchteling zowel de personen die dit statuut toegewezen kregen na een asielprocedure, als zij die hun herkomstland hebben verlaten tijdens massale volksverhuizingen. Het aantal vluchtelingen mag vanuit België gezien soms hoog lijken, toch dient dit cijfer te worden gerelativeerd aan de hand van het aantal door het UNHCR geregistreerde vluchtelingen in de andere landen ter wereld. In 2012 schatte het UNHCR het aantal vluchtelingen wereldwijd op zo'n 10,5 miljoen. Afghanistan, Somalië, Irak, Syrië en Soedan zijn de vijf belangrijkste landen van herkomst van vluchtelingen, en samen zijn ze goed voor meer dan 55% van alle door het UNHCR erkende vluchtelingen. De belangrijkste landen die deze gedwongen migranten opvangen zijn de ontwikkelingslanden (Figuur 40). Zo boden deze landen eind 2012 opvang aan zo'n 8,5 miljoen vluchtelingen, of 81% van de wereldwijde vluchtelingenpopulatie. Ongeveer een vierde van

⁸⁴ <http://popstats.unhcr.org/Default.aspx>.

⁸⁵ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

die vluchtelingen verbleef in de 49 minst ontwikkelde landen (MOL).⁸⁶ Bovendien is de situatie in een bepaald aantal van die gastlanden zelf vaak weinig stabiel. Tien jaar geleden kwam gemiddeld 70% van de wereldwijde vluchtelingenpopulatie in de ontwikkelingslanden terecht. Pakistan en Iran staan bovenaan deze lijst, met respectievelijk 1.638.447 en 868.239 vluchtelingen (goed voor 16% en 8% van alle vluchtelingen), onder wie voornamelijk Afghanen. De drie voornaamste gastlanden voor vluchtelingen binnen de groep van ontwikkelde landen zijn Duitsland, de Verenigde Staten en Frankrijk met respectievelijk 589.680 (6%), 261.981 (2%) en 217.865 (2%) als vluchteling erkende personen.

Figuur 40. Voornaamste gastlanden van vluchtelingen, 2012 (Bron: UNHCR)

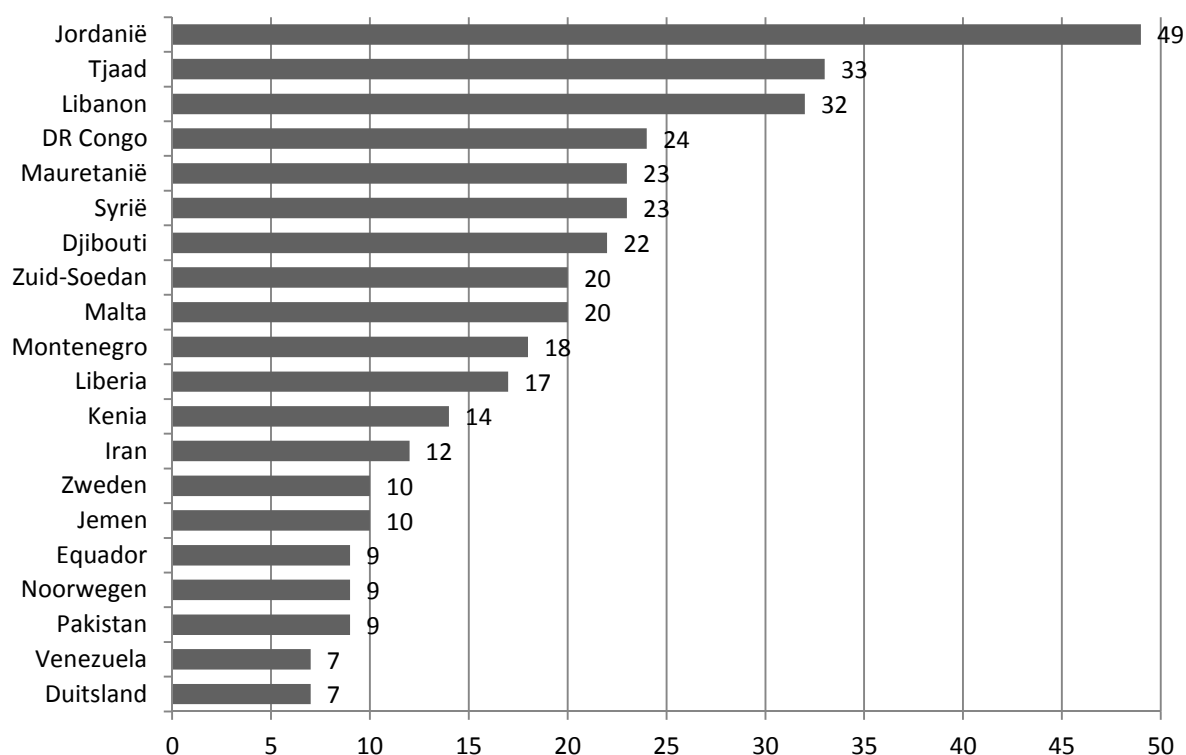

Eind 2012 bood de Europese Unie onderdak aan 17% van de wereldwijde erkende vluchtelingenpopulatie en Noord-Amerika 4%. Nog steeds volgens het UNHCR kende België op het eind van 2012 aan een totaal van bijna 22.000 individuen het statuut van vluchteling toe, wat relatief weinig kan lijken rekening houdend met het jaarlijkse aantal aanvragen. Dit kan voornamelijk uitgelegd worden via drie redenen: (i) van alle personen die een Asielaanvraag indienen, is het aantal personen dat effectief als vluchteling wordt erkend relatief gering (zie verder in dit hoofdstuk), (ii) een aantal vluchtelingen verlaat België om terug te keren naar hun land van herkomst en tenslotte (iii) verkrijgt een deel van de vluchtelingen de Belgische nationaliteit, waardoor ze niet langer bij de vluchtelingenpopulatie worden meegeteld.

De volgorde van landen wijzigt wanneer het aantal vluchtelingen wordt vergeleken met de totale populatie die in die verschillende gastlanden verblijft (Figuur 41). Jordanië komt op de eerste plaats met 49 vluchtelingen voor 1.000 inwoners, gevolgd door Tsjaad met 33 vluchtelingen voor 1.000 inwoners, Libanon (32), de DR Congo (24) en Syrië (23).

⁸⁶ Deze categorie telt 33 landen in Afrika, 9 in Azië, 1 in Amerika (Haïti) en 5 in Oceanië, met zeer lage gemiddelde inkomens per inwoner, een geringe Index van de menselijke ontwikkeling (HDI) en een hoge economische kwetsbaarheid.

Figuur 41. Aantal vluchtelingen voor 1.000 inwoners, 2012 (Bron: UNHCR)

Tot slot waren in 2012, zoals het UNHCR het verduidelijkt, “de belangrijkste herkomstregio’s van vluchtelingen, ook de opvangregio’s van gemiddeld 75 tot 93% van de vluchtelingen” (eigen vertaling, UNHCR 2012, p. 10). Men gaat ervan uit dat zo’n 1,8 miljoen vluchtelingen - slechts 17% - buiten hun herkomstregio leven.

Asielaanvragers op internationaal niveau

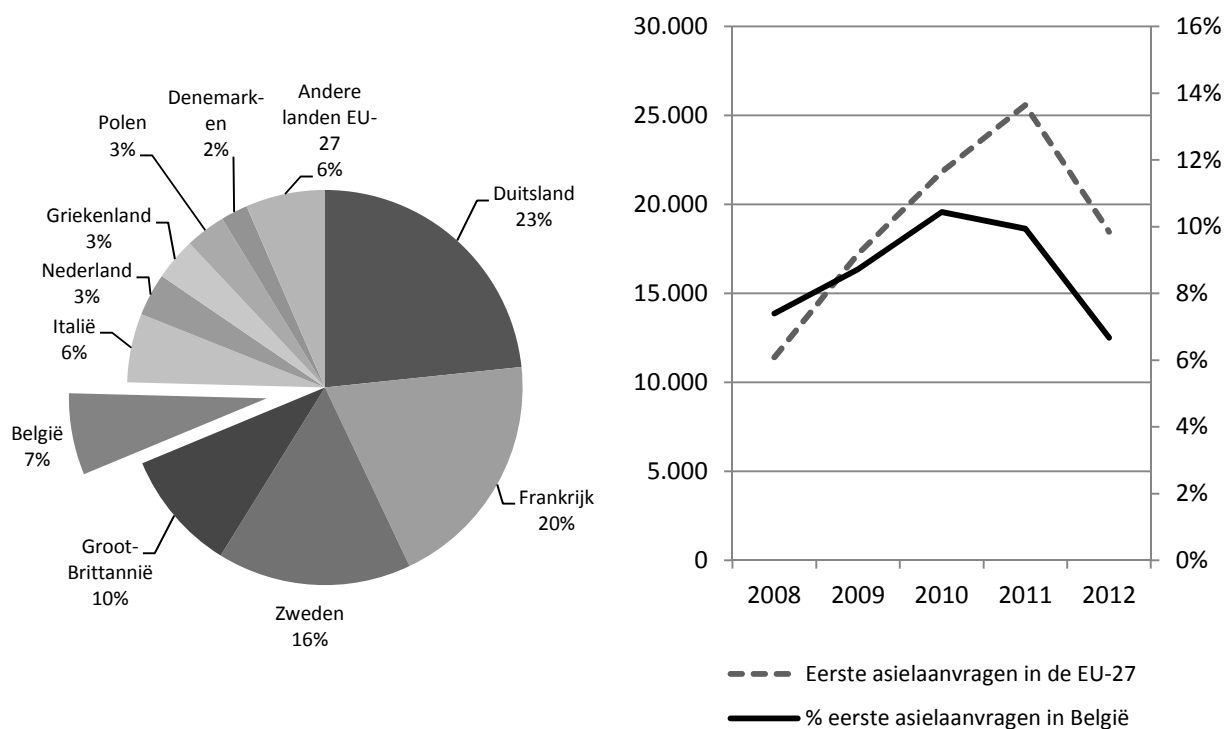
De door UNHCR verstrekte gegevens over asielaanvragers hebben geen betrekking op personen die het vluchtelingenstatuut collectief of *prima facie* toegewezen kregen. Er wordt enkel rekening gehouden met de individuele asielaanvragen die zijn ingediend bij de overheidsinstanties van de gastlanden en bij de kantoren van het lokale Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen (HCR). In 2011⁸⁷ werden zo’n 876.100 van dat soort asielaanvragen ingediend in meer dan 170 landen of gebieden. Dit cijfer ligt 3% hoger dan in 2010. Met 107.000 nieuw ingediende asielaanvragen in 2011 was Zuid-Afrika wereldwijd de voornaamste bestemming van asielaanvragers, en dit voor het vierde jaar op rij. Zo’n 10% van alle asielaanvragen werd in dit land ingediend. De Zimbabwanen zijn de belangrijkste groep aanvragers. De Verenigde Staten komen op de tweede plaats, met meer dan 60.000 asielaanvragen in 2011, vooral van migranten afkomstig uit China, Mexico of El Salvador. België komt op de zevende plaats, na Duitsland, Frankrijk, Zweden en Groot-Brittannië. In het algemeen, en in meerdere gastlanden, heeft de “Arabische lente”, vooral dan in Libië en Syrië, een belangrijke impact gehad op de asielaanvragen voor deze nationaliteiten in het bijzonder. Ook de Afghanen zijn sterk vertegenwoordigd in de meeste landen die asielaanvragers opvangen.

⁸⁷ De meest recente gegevens over asielaanvragen dateren van 2011 en niet van 2012 (in tegenstelling tot de gegevens over de vluchtelingen).

3.2. Asielzoekers binnen de Europese Unie (gegevensbron: Eurostat)

Op basis van de via Eurostat verzamelde gegevens kan de asielaanvraag ook in een Europese context worden geplaatst. In 2012 heeft België 7% van de asielzoekers binnen de EU opgevangen. Met 18.450 personen die een eerste asielaanvraag hebben ingediend, bekleedt België de vijfde plaats, na Duitsland, Frankrijk, Zweden en Groot-Brittannië (Figuur 42, linkse grafiek). De rechtse grafiek (Figuur 42) toont dat over de vier laatste jaren, tussen de 7 en 10% van alle asielzoekers binnen de EU zich in België bevond, wat niet verwaarloosbaar is gelet op de grootte van ons land. Voor de periode vóór 2008 is het moeilijker om conclusies te trekken omdat de lidstaten toen geen homogene methodes hanteerden en de gegevens tussen lidstaten dan ook niet precies kunnen worden vergeleken.

Figuur 42. Verdeling van het aantal aanvragers (eerste asielaanvragen) onder de landen van de EU 27 in 2012 (links) en aandeel asielzoekers (eerste aanvragen) in België in vergelijking met het aantal aanvragers in de EU-landen, 2008-2012 (Bron: DVZ-Eurostat)

4. Evolutie van de asielaanvraag in België

Met 21.461 asielaanvragen (waarvan 15.204 eerste aanvragen) vormt het jaar 2012 een breuklijn met de voorgaande jaren, aangezien er zich een daling voordoet van het aantal asielaanvragen (16% minder dan in 2011). De aanvragers zijn vooral afkomstig uit Afghanistan, Guinee, Rusland en de DR Congo. Een aantal Balkanlanden uit de lijst van “veilige landen”⁸⁸ (Kosovo, Servië en Albanië) staat nog in de top tien van de herkomstlanden van asielzoekers.

⁸⁸ Voor de definitie van het concept “veilig land”, zie verder in dit hoofdstuk.

4.1. Verschillende indicatoren die inzicht bieden in het asielfenomeen

De statistieken inzake asiel lijken voor zich te spreken. Toch is enige methodologische verduidelijking nodig op vlak van meting en definitie om het fenomeen te kunnen bestuderen.

Asielaanvragen: dossiers of personen?

We moeten een onderscheid maken tussen de cijfers over *asielaanvragen* en die over *asielaanvragers*. Over het algemeen verwijzen de eerste naar het aantal ingediende dossiers, de tweede hebben dan weer betrekking op het aantal personen. Aangezien elke meerderjarige of niet-begeleide minderjarige vreemdeling zijn eigen asielaanvraag indient, verwijst het aantal aanvragen niet zozeer naar het aantal dossiers maar wel naar het aantal *hoofdasielaanvragers*. Zoals het CGVS in zijn laatste jaarverslag stelt, “vormt het asieldossier van een koppel één geheel, maar geldt dat als twee aanvragen”⁸⁹. Kinderen in gezelschap van hun ouder(s) hangen af van het dossier van de hoofddouder (in de meeste gevallen de moeder).

Vaak publiceren de asielinstanties statistieken over asielaanvragen (d.w.z. over de hoofdasielaanvragers), terwijl die over de aanvragers (d.w.z. alle personen, dus ook de kinderen in gezelschap van) de omvang van de asielstromen beter in kaart lijken te brengen. Sinds 2008⁹⁰ publiceert Eurostat statistieken over de aanvragers. Daarvoor was het de DVZ die schattingen maakte op basis van het RR. Vervolgens werden die aan het Centrum overgemaakt in het kader van zijn jaarlijkse publicaties.

Tabel 6. Aantal asielaanvragen volgens verschillende indicatoren, 2008-2012 (Bronnen: DVZ-Eurostat)

		2008	2009	2010	2011	2012
Asielaanvragen (hoofdasiel- aanvragers)	Asielaanvragen	12.252	17.186	19.941	25.479	21.461
	Eerste aanvragen	8.921	12.836	16.532	20.330	15.204
	Meervoudige aanvragen	3.331	4.350	3.409	5.149	6.257
	Percentage meervoudige aanvragen op het totaal van alle aanvragen	27%	25%	17%	20%	29%
Asielaanvragers (inclusief de begeleiders)	Asielaanvragen	15.940	22.955	26.560	32.270	28.285
	Eerste aanvragen	11.395	17.215	21.815	25.585	18.450
	Gemiddeld aantal begeleiders per aanvraag	1,30	1,34	1,33	1,27	1,32
	Gemiddeld aantal begeleiders per nieuwe aanvraag	1,28	1,34	1,32	1,26	1,21

⁸⁹ Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen, Jaarverslag CGVS 2012, Brussel, juni 2013, p. 5.

⁹⁰ In antwoord op de inwerkingtreding van Verordening (EG) nr. 862/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 11 juli 2007 betreffende communautaire statistieken over migratie en internationale bescherming.

Eerste asielaanvragen versus meervoudige aanvragen

Bij de presentatie van de statistieken worden vaak drie indicatoren gehanteerd: (1) de *asielaanvragen*, (2) de *eerste aanvragen* en (3) de *meervoudige aanvragen*. De statistieken over de aanvragen omvatten de eerste aanvragen en de meervoudige aanvragen. Heeft iemand voordien nooit een aanvraag ingediend, dan gaat het om een eerste aanvraag (soms ook wel nieuwe aanvraag genoemd). Een meervoudige aanvraag komt er van iemand die in het verleden reeds een of meerdere asielaanvragen heeft ingediend en afgesloten, en er een nieuwe indient (de asielaanvrager moet dan nieuwe elementen invoeren).

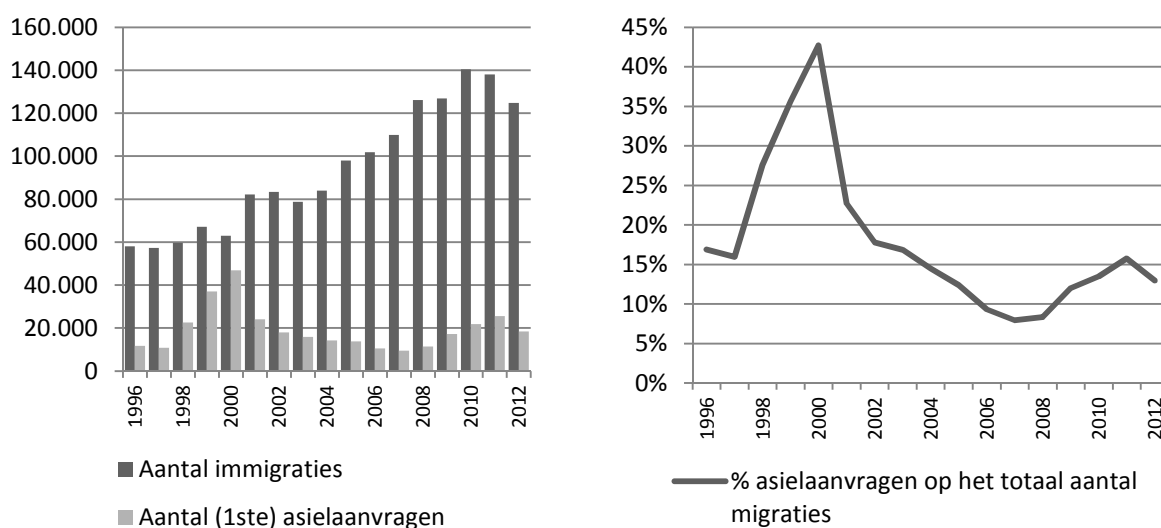
De meest geschikte indicator is ongetwijfeld het aantal *asielaanvragers* die een *eerste aanvraag* hebben ingediend, omdat die het meest representatief is voor het migratiefenomeen in het kader van de asielprocedure: alle aanvragers (de hoofdasielaanvragers en de begeleiders) zijn erin opgenomen en personen die in het verleden reeds een asielaanvraag hebben ingediend, worden niet meegerekend. Volgens de gegevensbronnen die voor bepaalde analyses worden gebruikt en de nagestreefde doelstellingen, stellen we de een of de andere van de hierboven behandelde indicatoren voor.

4.2. Tendensen

Aandeel van asiel in de legale migraties in België

Vluchtelingen (in de ruime betekenis van het woord) houden zich vooral op in de ontwikkelingslanden, en dan vooral in de regio's waaruit ze afkomstig zijn. Asielaanvragers daarentegen komen vaak in de ontwikkelde landen terecht. Op Europees vlak staat België vijfde en gelet op de grootte van het land, verklaart dit waarom asiel een van de meest gekende facetten van de migratie in België is. Dieper ingaan op het aandeel van de asielmigratie binnen de volledige immigratiestromen, brengt toch een nuancering van deze visie.

Figuur 43. Evolutie van het aantal legale immigraties en van het aantal asielaanvragers, 1996-2012 (Bronnen: RR-ADSEI, RR/DVZ) (links), en evolutie van het aandeel asielaanvragers in de totale immigratiestromen, 1996-2012 (berekeningen: S. Vause)⁹¹

⁹¹ In deze figuur worden de asielaanvragers die hun aanvraag hebben ingediend en die tijdens hetzelfde kalenderjaar zijn erkend, afgetrokken van het totale aantal legale immigraties. Op die manier wordt vermeden dat ze zowel in de teller als in de noemer worden meegerekend. In deze figuur wordt het aantal asielaanvragers maar weergegeven tot in 2011, omdat het wordt vergeleken met de gegevens over de legale immigraties, waarvan de cijfers maar tot 2011 bekend zijn.

Wanneer we de evolutie van het aantal asielzoekers sinds halverwege de jaren 1990 (Figuur 43, linkse grafiek) bekijken, zien we dat er zich in 1999 en 2000 een ongekeerde piek voordoet bij de instroom van asielaanvragers in België (meer dan 37.000 in 1999 en meer dan 46.000 in 2000). Het hoge aantal Kosovaren dat in die tijd bescherming in België heeft aangevraagd hangt samen met de Kosovocrisis. De daaropvolgende jaren neemt de instroom van asielaanvragers opnieuw af, tot minder dan 10.000 asielaanvragers in 2007. Vanaf 2008 neemt de instroom opnieuw toe en die tendens lijkt zich de jaren daarna ook te bevestigen. Zo hebben in 2011 meer dan 25.000 personen een eerste asielaanvraag ingediend.

Dit gezegd zijnde, nuanceren minstens twee elementen deze laatste groeifase. Enerzijds haalt de stijging nooit het niveau van de laatste grote instroom (in de jaren 2000) en betekent het jaar 2012 een keerpunt met de periode 2008-2011, met een daling van de asielmigratie en van de legale instroom. Wanneer we anderzijds de asielaanvragers afwegen tegenover de totale immigratiestromen, dan blijkt dat de stijging van het aantal asielaanvragen gepaard ging met een sterke toename van het aantal legale immigraties. In 2011 bedroeg het aandeel asielaanvragers in de totale stromen (Figuur 43) niet meer dan 16%, terwijl dit cijfer bij de vorige instroompiek, meer dan 40% bedroeg (in 2000). Of anders gezegd, ondanks hun toegenomen aantal, is het niet zo dat asielaanvragers een steeds groter deel van de totale immigratiestroom uitmaken. In 2012 wordt het aandeel asielaanvragers binnen de totale legale migratiestromen op niet meer dan 13% geschat.

Migratietendensen op vlak van asiel tijdens de 30 laatste jaren

Het aantal asielaanvragen is de laatste twintig jaar fors gestegen, met drie periodes van asielinstroom: een eerste tussen 1989 en 1993, een tweede tussen 1998 en 2000 en een laatste periode tussen 2008 en 2011.

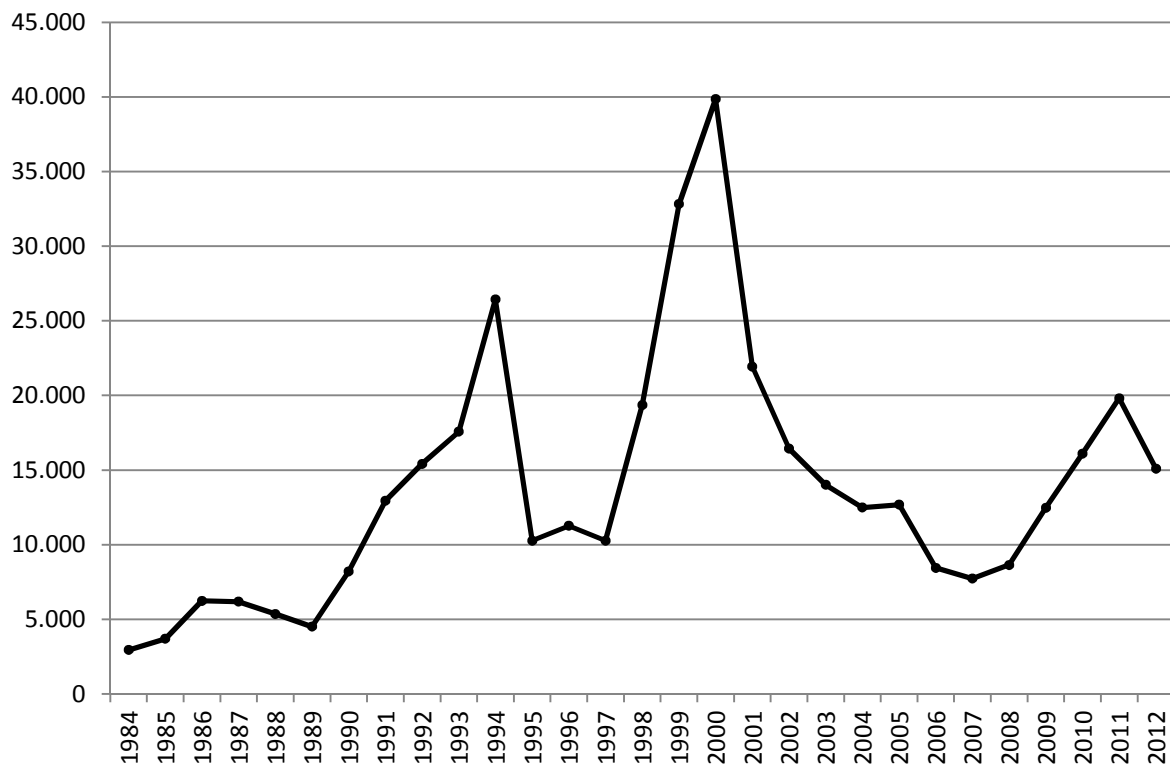
Sinds 1989 luidde de geleidelijke ineenstorting van de communistische regimes in Centraal- en Oost-Europa en het uiteenvallen van ex-Joegoslavië, het begin van een forse stijging van het aantal asielaanvragen in België zoals in tal van andere Europese landen. De instroom van asielaanvragers heeft een eerste hoogtepunt bereikt in 1993 met meer dan 25.000 aanvragen die vooral afkomstig waren uit de DR Congo, Roemenië en ex-Joegoslavië. Deze eerste piek valt samen met het einde van de communistische regimes en de opening van het IJzeren Gordijn, gevolgd door de opeenvolgende onafhankelijkheidsverklaringen van Slovenië, Kroatië, Macedonië en Bosnië die tijdens de eerste helft van de jaren 1990 tot bloedige gewapende conflicten hebben geleid, vooral dan in Bosnië. Tegelijk bleef ook het aantal asielaanvragers uit het Zaïre van Mobutu hoog. Tijdens de jaren 1994 tot 1997 daalde het aantal aanvragen gevoelig, maar weliswaar nooit tot op het niveau van vóór 1989.

Tijdens de tweede periode van 1998 tot 2001 was de instroom sterker. Die periode viel samen met de hevige conflicten in Kosovo, het begin van de tweede Tsjetsjeense oorlog en het heroplaaien van de gevechten in de DR Congo.

Na 2001 is het aantal aanvragen weliswaar sterk gedaald tot 11.115 aanvragen in 2007 - of het laagste niveau sinds het begin van de jaren 1990 - maar tussen 2008 en 2011 is er een nieuwe instroom op gang gekomen. Tussen 2008 en 2011 is het aantal asielaanvragen meer dan verdubbeld (van 12.252 aanvragen naar 25.479). Deze stijgende tendens lijkt zich evenwel niet door te zetten, met in 2012 een daling van het aantal asielaanvragen (-16% tussen 2011 en 2012). Ook deze tendens lijkt zich voor de maanden van 2013 waarvoor we reeds over cijfers beschikken, te bevestigen.⁹²

⁹² Volgens de maandelijkse bulletins van het CGVS werden in 2013, t.e.m. oktober, 13.671 asielaanvragen geteld. Zie website CGVS.

Figuur 44. Evolutie van het aantal asielaanvragen, 1995-2012 (Bron: Wachtregister, berekeningen: S. Vause)

Kader 6. Lijst van “veilige” herkomstlanden

Eind 2011 introduceerde België het concept van de lijst van veilige herkomstlanden. De evaluatie ervan gebeurt op basis van een aantal informatiebronnen en de lijst, die de verwerking van asielaanvragen voor een aantal nationaliteiten moet versnellen, wordt minstens een keer per jaar bijgewerkt. Het KB van 26 mei 2012 trad op 1 juni 2012 in werking en legt de lijst vast van landen die België momenteel als veilige herkomstlanden beschouwt. Momenteel zijn dat de zeven volgende landen: Albanië, Bosnië, Kosovo, Macedonië, Montenegro, Servië en India.

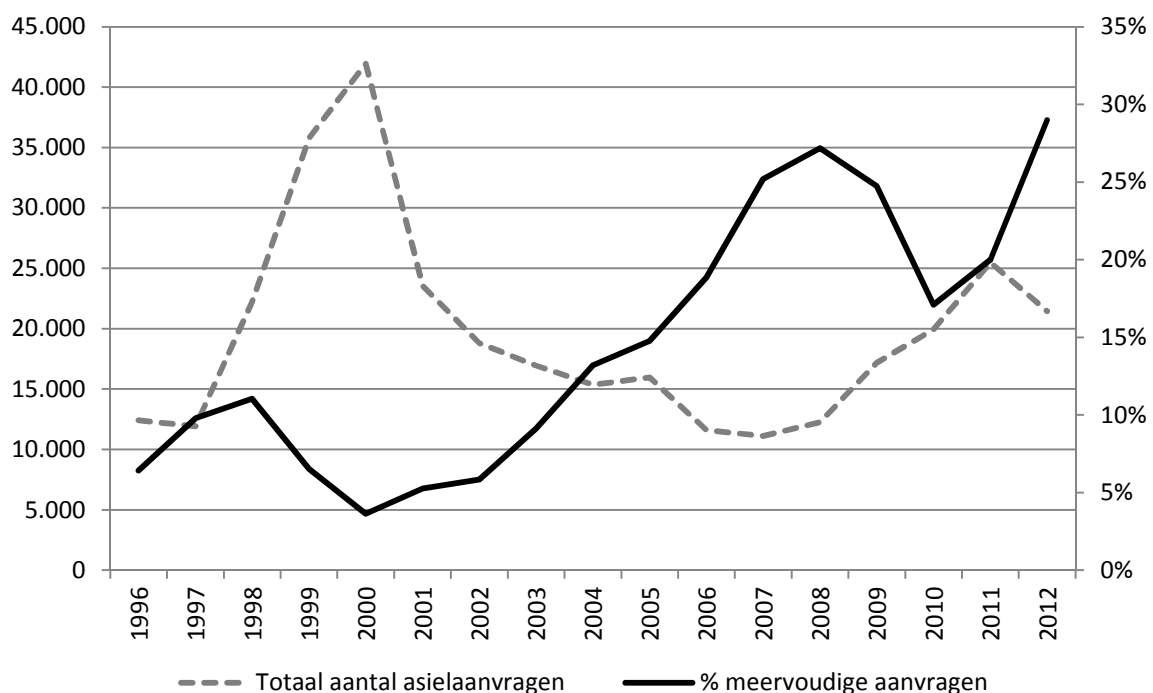
In termen van statistieken stellen we vast dat het aantal asielaanvragers (aanvragers en nieuwe aanvragers) dat uit die zeven landen afkomstig is, tussen 2008 en 2010 is gestegen van 2.240 naar 7.740 aanvragers. Voor 2011 doet er zich een sterke vertraging voor, aangezien het totale aantal aanvragers op 7.715 is blijven steken, of een vierde van het totale aantal aanvragers (ongeacht de nationaliteit). In 2012 is het totale aantal asielaanvragers voor de veilige herkomstlanden gedaald tot 5.175, of 18% van het totale aantal asielaanvragers.

Binnen die groep van zeven nationaliteiten, onderscheiden de Kosovaren, Albanen en Serviërs zich op twee punten van de andere. Enerzijds vertegenwoordigen zij het grootste aandeel aanvragers uit de veilige herkomstlanden en anderzijds kenmerken zij zich door een snelle en recente stijging van het aandeel meervoudige aanvragers in verhouding tot de nieuwe aanvragers.

Evolutie van de meervoudige aanvragen

Halverwege de jaren 1990 is het aantal meervoudige aanvragen, net toen het totaal aantal aanvragen relatief laag was, toegenomen. Tijdens de instroomperiode tussen 1998 en 2001 zal deze proportie meervoudige aanvragen opnieuw afnemen (Figuur 45). Sinds het einde van deze periode, wordt het verschil tussen de meervoudige aanvragen en de eerste aanvragen steeds groter. In 2002 werd amper 6% meervoudige aanvragen geteld, tussen 2007 en 2009 bedroeg dit aandeel net geen 25%. In 2010 is het aandeel meervoudige aanvragen fel gedaald tot 17%. In 2011 en 2012 zitten de meervoudige aanvragen opnieuw in de lift, met respectievelijk 20 en 29% van alle tijdens deze twee jaren ingediende asielaanvragen. De interpretatie van deze tendensen is dus niet eenvoudig. Heeft de toename van de meervoudige aanvragen iets te maken met de ontwikkelingen van de situatie in bepaalde herkomstlanden? Of is het meer in het bijzonder een gevolg van de hervorming van de asielprocedure (met de invoering van de subsidiaire bescherming en de mogelijkheid om sinds 2007 vreemdelingen die een meervoudige asielaanvraag indienen administratief vast te houden)? Of zit de hervorming van de "Opvang-" wet door de programmawet van 30 december 2009 (uitsluiting van de opvang voor een deel van deze categorie van asielaanvragers) er voor iets tussen? Waar we alvast met zekerheid op kunnen vooruitgaan, is dat het stijgend belang van de meervoudige aanvragen sinds halverwege de jaren 2000, ons uitnodigt de heropleving van de asielstromen te relativiseren, aangezien een groot deel van de asielaanvragen personen betreft die reeds sinds een aantal jaren op het Belgische grondgebied aanwezig zijn. Het zou interessant zijn om op meer gedetailleerde wijze de kenmerken te onderzoeken van de asielaanvragers die meervoudige aanvragen doen (in termen van onder meer nationaliteit, leeftijd en geslacht).

Figuur 45. Totale aantal asielaanvragen en percentage meervoudige aanvragen, 1996-2012
(Bronnen: DVZ en CGVS, berekeningen: S. Vause)

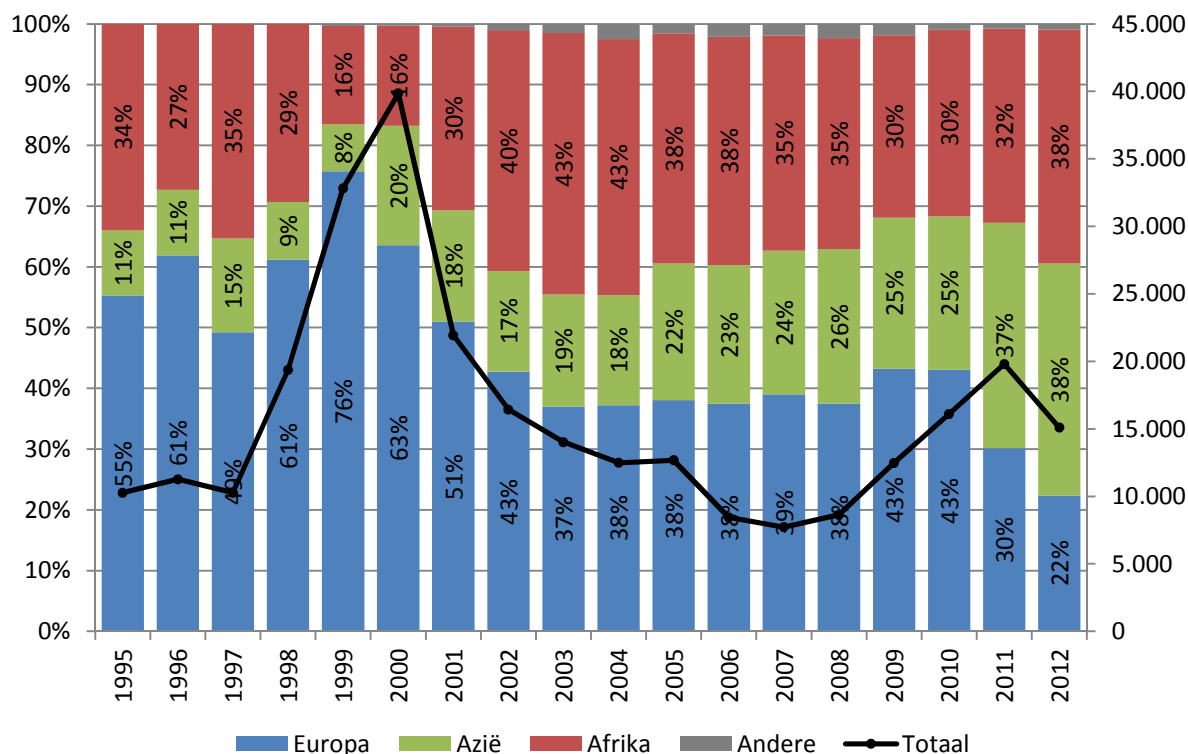
4.3. Kenmerken van de asielaanvragers

Geografische herkomst

Tijdens de jaren 1990 en nog tot aan het begin van de jaren 2000 waren de meeste asielaanvragers afkomstig uit Europa (vooral Centraal- en Oost-Europa, en vooral uit de landen van ex-Joegoslavië en

de voormalige USSR), maar ook uit Afrika (vooral de DR Congo en Ghana, en in de 2de helft van de jaren 1990 uit Rwanda). De asielaanvragen uit het Afrikaanse continent zijn sinds het begin van de jaren 2000 relatief stabiel gebleven (tussen 30 en 40% van het totaal aantal ingediende aanvragen), terwijl de aanvragen uit Europa fel zijn gedaald na de toevloed van aanvragen tussen 1998 en 2000. Ze waren goed voor meer dan 75% van de in 1999 ingediende aanvragen, terwijl in 2012, zij minder dan 25% van het totaal aantal ingediende aanvragen innamen.

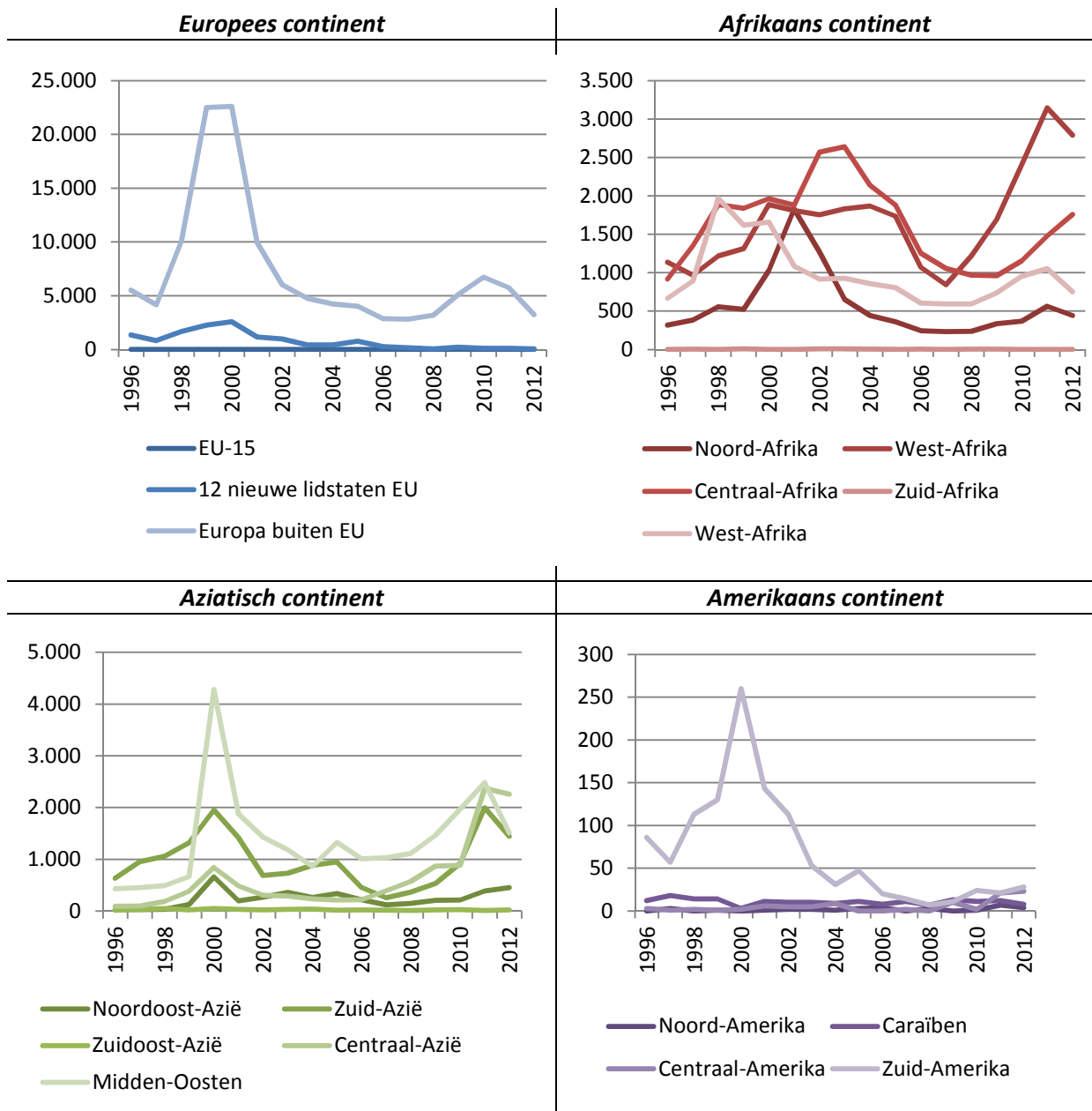
Figuur 46. Evolutie van het aantal asielaanvragen (1ste aanvragen en hoofdasielzoekers) en evolutie van de verdeling volgens de drie belangrijkste herkomstregio's (Bron: Wachtregister, berekeningen: S. Vause)

De asielaanvragen uit het Aziatische continent zijn sinds het begin van de jaren 2000 fel gestegen. Momenteel zijn ze goed voor zo'n 40% van alle aanvragen, terwijl dit in 2000 nog minder dan 10% was. Deze toename is voornamelijk het gevolg van de stijging van ingediende aanvragen door Afghanen en Irakezen. In 2012 waren de Afghanen goed voor meer dan 15% van de eerste asielaanvragen, die in de loop van dat jaar waren ingediend. Wat de andere Aziatische landen betreft, stellen we een toename vast van aanvragen van Armeniërs sinds 2009, maar ook een diversifiëring van nationaliteitengroepen uit Azië (Pakistan, Syrië, China, Iran, enz.).

Uit een iets fijnere analyse van de afkomst van asielaanvragers blijkt duidelijk dat de laatste twee pieken uit 2000 en 2011 niet het gevolg zijn van dezelfde stromen. In 2000 vormden de Europeanen van buiten de EU (vooral aanvragers uit ex-Joegoslavië en de voormalige USSR) de meerderheid van de asielaanvragers die hier toen zijn aangekomen. Bepaalde landen uit het Aziatisch continent (het Midden-Oosten met Iran of enkele landen uit Zuid-Azië) waren eveneens sterk vertegenwoordigd in de asielstromen in 2000. In 2011 zijn de stromen uit Europese niet EU-landen weliswaar veel geringer dan tien jaar daarvoor maar toch nog steeds goed vertegenwoordigd (uit diezelfde landen). Het grootste verschil met de piek uit 2000 is dat de Aziatische subregio's betrokken zijn (Centraal-Azië met Afgaanse asielaanvragers, Irakezen uit het Midden-Oosten, aanvragers afkomstig uit Pakistan of in mindere mate Bangladesh voor Zuid-Azië), en dat ook het Afrikaanse continent sterk vertegenwoordigd is (met Guinee voor West-Afrika).

Figuur 47. Evolutie van het aantal asielaanvragen (1ste aanvragen en hoofdasielzoekers) per continent en subregio (Bron: Wachtregister, berekeningen: S. Vause)

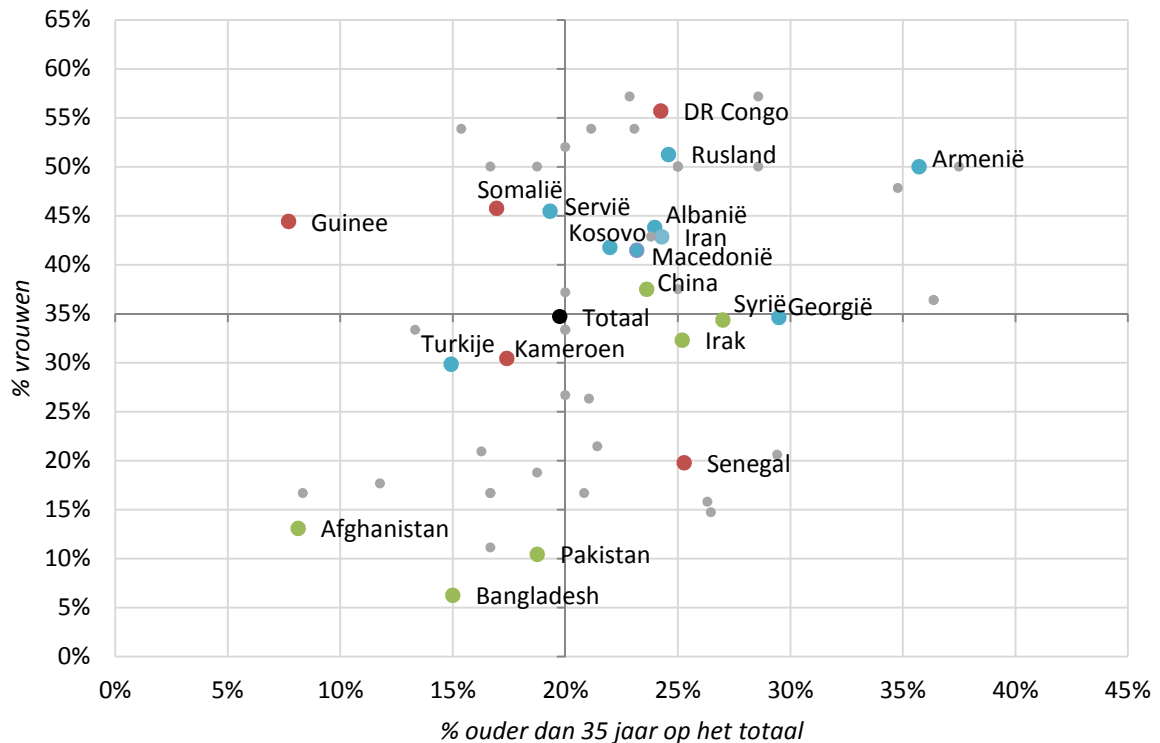

Verdeling per leeftijd en geslacht van de asielaanvragers

De meeste asielaanvragen in België worden in grote meerderheid ingediend door jonge mannen. Tussen 1990 en 2012, werden de aanvragen voornamelijk ingediend door personen jonger dan 35 jaar en het aandeel vrouwen was relatief stabiel, te weten rond de 30-40%. Ondanks dat zijn deze proporties in termen van leeftijd en geslacht verschillend volgens de herkomst van de asielaanvragers. Onderstaande figuur geeft de belangrijkste nationaliteiten in de asielstromen in 2012 met een gekleurde stip weer. Op de horizontale as, kunnen we het aandeel asielaanvragers ouder dan 35 lezen en op de verticale as, het aandeel vrouwen. De kruising van beide assen geeft de gemiddelde waarde (ongeacht de nationaliteit) aan voor deze twee variabelen. In 2012 was slechts 20% van de asielaanvragers in België ouder dan 35 en in 35% van de gevallen ging het om vrouwen. We zien bijvoorbeeld dat aanvragers uit Guinee, Somalië en Servië jonger zijn en dat de vrouwen er meer vertegenwoordigd zijn dan gemiddeld. Terwijl de Irakezen, Syriërs en Senegalezen iets ouder zijn en de mannen er meer vertegenwoordigd zijn dan gemiddeld. Drie Aziatische landen halen het

gemiddelde van de vrouwelijke aanwezigheid fel naar beneden: de Afghaanse, Pakistaanse en Bengaalse asielzoekers tellen veel vaker mannen, dan de anderen. Gemiddeld zijn ze ook jonger dan de anderen. Diezelfde trend stellen we ook vast binnen de legale immigratiestromen.

Figuur 48. Proportioneel aantal vrouwen en 35-plussers bij de asielaanvragers, volgens hun nationaliteit, 2012 (Bron: DVZ-Eurostat)

Van de personen die in 2012 een eerste asielaanvraag hebben ingediend, was meer dan de helft (53%) tussen de 18 en 34 jaar, 18% was jonger dan 14 jaar en 19% was tussen de 35 en 64 jaar. De 14- tot 17-jarigen waren amper goed voor 9% van de aanvragers en minder dan 1% was ouder dan 64. Uit een gedetailleerde studie van de 14- tot 17-jarigen blijkt dat in 2012, minstens 56% van de jongens en 44% van de meisjes van 14 tot 17 jaar, niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV) waren. Ook bij de minderjarige migratie gaat het vooral om mannen, wat meteen ook het groter aantal mannen in die leeftijdsgroep verklaart. Opvallend is een sterke stijging van het aantal asielaanvragen van NBMV tijdens de afgelopen vijf jaar (deze populatie is tussen 2008 en 2012 verdriedubbeld) en dit ondanks een lichte daling tussen 2010 en 2011. Bij de NBMV gaat het vooral om Afghanen, Guineeërs en Congolezen (Eurostat).

Samenvattend is uit de analyse van de demografische kenmerken van asielaanvragers gebleken dat het vaak om alleenstaande mannen op de actieve leeftijd gaat. Asielaanvragers die hier alleen zijn aangekomen en die een vorm van internationale bescherming hebben verkregen, kunnen het recht op gezinshereniging openen.⁹³ Voor bepaalde groepen is asielmigratie vaker een zaak van gezinsmigratie (met partner en/of kind(eren)). Meestal gaat het dan om aanvragers uit Rusland en uit de landen van ex-Joegoslavië (Servië, Kosovo of Macedonië). Een andere vaststelling is dat de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen meestal asielaanvragers uit Afghanistan of Guinee zijn.

⁹³ Uit de gegevens over de uitreikingsmotieven van eerste verblijfstitels die in hoofdstuk 2 aan bod komen, blijkt gezinsmigratie voor een aantal groepen asielmigranten die de laatste jaren sterk vertegenwoordigd waren (Guineeërs, Russen, Irakezen, enz.) een belangrijke factor.

4.4. Erkenningspercentage van asielaanvragers

Tussen het indienen van de aanvraag en de definitieve beslissing over de al dan niet erkenning van het vluchtelingenstatuut, zit een complexe procedure waarbij het dossier in verschillende stappen, met telkens mogelijkheden tot beroep, wordt onderzocht. Statistisch gezien en binnen dit algemene kader, heeft het weinig zin om technisch dieper in te gaan op het verloop van deze procedure. Om het voor zoveel mogelijk personen begrijpelijk te houden, zullen we toch de noties gebruiken van de eindbeslissing, die ofwel leidt tot de erkenning van het vluchtelingenstatuut of tot de weigering van erkenning van het vluchtelingenstatuut maar toekenning van de subsidiaire bescherming, of tot slot tot de weigering van elke vorm van internationale bescherming. Sinds meerdere jaren, onderstreept het CGVS de forse stijging van het aantal genomen beslissingen, zowel de positieve als de negatieve, waardoor de achterstand in het aantal te behandelen dossiers voor een groot stuk gedaald is.

Om inzicht te krijgen in de evolutie van de erkenning van het vluchtelingenstatuut of de toekenning van de subsidiaire bescherming, moet een percentage worden berekend. Dit percentage moet ertoe leiden het aantal asielaanvragers dat een positieve beslissing ontvangt te vergelijken met het aantal asielaanvragers dat een negatieve beslissing ontvangt. Dit percentage “mag dan al politiek onvermijdelijk zijn, de berekening ervan blijft een technisch en methodologisch moeilijke oefening”⁹⁴.

De oplossing die asielinstanties vaak hanteren om dit cijfer te berekenen, is het berekenen van een “conjunctureel percentage”, dat het aantal over een jaar gespreide positieve beslissingen, toetst aan de som van de tijdens datzelfde jaar genomen eindbeslissingen (positieve en negatieve). Zo is er voor 2012 sprake van een erkenningspercentage van 22,4%, waarvan 15,4% vluchtelingenstatuten en 7% begunstigen van subsidiaire bescherming die door het CGVS zijn toegekend. Indien we deze methode gebruiken moeten we voor ogen houden dat het onderzoek van een asioldossier in verschillende fases gebeurt, met telkens mogelijkheden om beroep aan te tekenen. Dit leidt tot procedures die soms langer dan een jaar duren, wat impliceert dat beslissingen die in een bepaald jaar worden getroffen, vaak betrekking hebben op aanvragen die de jaren daarvoor zijn ingediend. Op die manier worden niet alleen aanvragen die snel worden afgehandeld en aanvragen die verschillende jaren hebben aangesleept, maar ook aanvragen die in zeer verschillende contexten zijn ingediend, door elkaar gehaald.

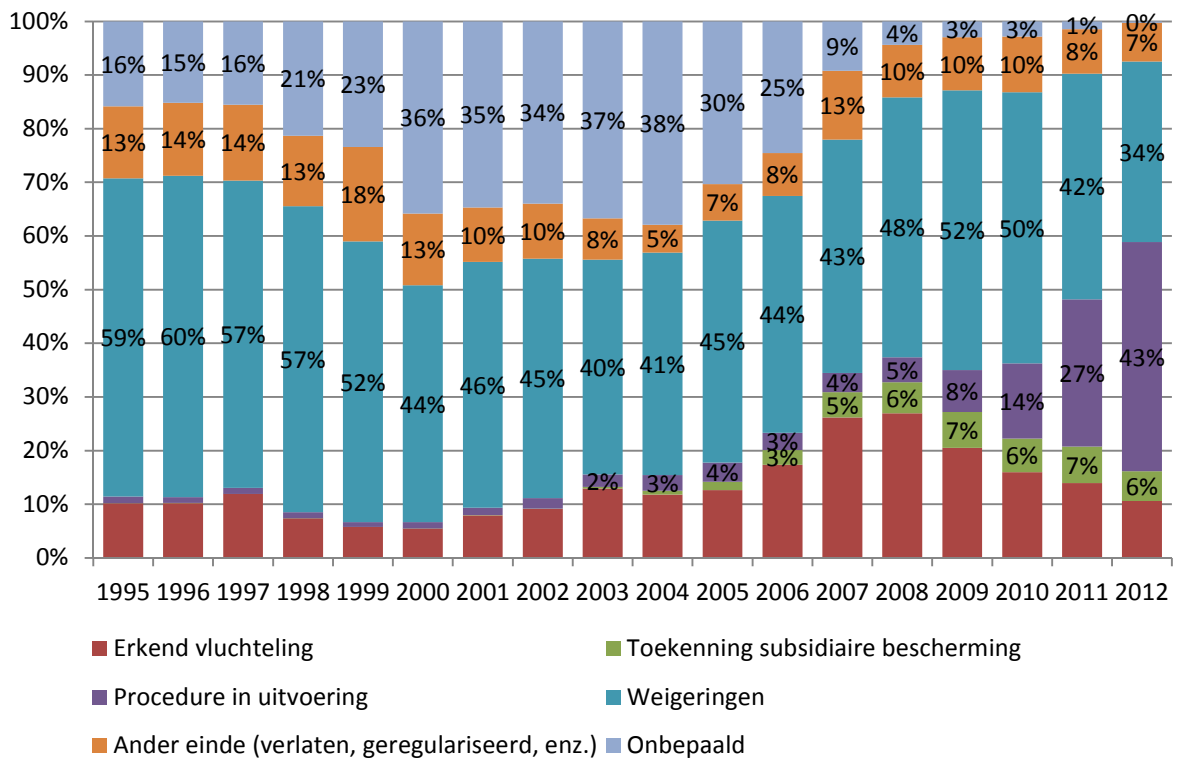
Een andere, meer bevredigende, methode is het koppelen van de positieve beslissingen aan het aantal aanvragen waarop zij betrekking hebben. Aangezien het aantal aanvragen jaar na jaar sterk varieert, is het beter erkenningspercentages per “cohort” te berekenen, in functie dus van alle personen die tijdens hetzelfde jaar een asielaanvraag hebben ingediend. Het betreft hier dus het volgen van asielaanvragers die een aanvraag tijdens de loop van een bepaald jaar hebben ingediend, en kijken hoeveel van hen erkend worden als vluchteling na afloop van zes maanden, een jaar, twee jaar, enz. Daarna is het mogelijk deze percentages te vergelijken met elkaar volgens het jaar van indiening van de aanvragen. Deze methode heeft een belangrijk nadeel: theoretisch gezien, moet men wachten tot alle, in de loop van een bepaald jaar, ingediende aanvragen zijn behandeld alvorens het percentage kan berekend worden. Toch kan er al een tendens op vlak van erkenning van het vluchtelingenstatuut worden afgeleid, op basis van een onderzoek van de positieve beslissingen die na een, twee of drie jaar zijn gevallen.

Sinds kort beschikt het Centrum over de gegevens uit het Wachtregister. Die zijn zeer interessant omdat ze een gedetailleerde studie van de asielprocedures mogelijk maken. Deze rijkdom aan gegevens gaat echter gepaard met een zekere methodologische complexiteit. Zo is het definiëren van een positieve en negatieve eindbeslissing bijvoorbeeld, ver van evident. Een bepaald aantal dossiers bijvoorbeeld kan niet als zodanig worden geklasseerd. Denken we maar aan de aanvragers die een verblijfstitel krijgen buiten de asielprocedure om, bijvoorbeeld als gevolg van een

⁹⁴ Perrin N. (2010), “Le taux de reconnaissance, un indicateur-piège”, *Migrations magazine*, n°2 (Droits d’asile : réfugiés d’hier à demain”, eigen vertaling.

regularisatie, of nadat er een nieuw verblijfsmotief is opgedoken (bijvoorbeeld een huwelijk met een Belg of met een vreemdeling in regulier verblijf). Heel wat aanvragen worden uiteindelijk ook niet afgehandeld omdat de aanvrager de procedure heeft stopgezet. Deze enkele voorbeelden tonen dus aan dat een procedure niet altijd op een weigering of erkenning uitdraait. Dit blijkt in het bijzonder uit de onderstaande figuur, die een stand van zaken geeft in 2012 van de asielaanvragen, volgens hun jaar van indiening.

Figuur 49. Stand van zaken in 2012 van de asielaanvragen in functie van hun jaar van indiening (Bron: Wachtregister, berekeningen: S. Vause)⁹⁵

Het proportioneel hoge aantal ‘onbepaalde’ procedures in de jaren 2000 heeft betrekking op dossiers waarin beroep werd aangetekend bij de Vaste beroepscommissie voor vluchtelingen (VBV) of de Raad van State (in het kader van de oude procedure), maar waarbij de beslissingen van die instanties niet in het Wachtregister zijn opgenomen.

In België kan de toekenning van een vorm van internationale bescherming op twee manieren gebeuren: de erkenning van het vluchtelingenstatuut of de toekenning van de subsidiaire bescherming (sinds 2006). We stellen dus de twee types van beslissingen afzonderlijk voor. De erkenningspercentages die aan de hand van de curven in de twee onderstaande figuren worden voorgesteld, geven het proportionele aantal beschermde individuen weer in verhouding tot het totale aantal personen dat tijdens hetzelfde jaar een aanvraag heeft ingediend, volgens het aantal maanden dat sinds hun aanvraag is verstreken. Deze percentages hangen dus niet enkel af van het aantal door de verschillende instanties genomen positieve beslissingen, maar ook van het fluctuerend aantal jaarlijks geregistreerde asielaanvragen.

⁹⁵ In de categorie ‘Andere afloop’, worden zeer verschillende situaties vermengd: asielaanvragers die hun aanvraag hebben stopgezet en personen wiens verblijf geregulariseerd werd op een andere basis (humanitair, familiaal, enz.) komen er beide in voor. Het zou nuttig zijn deze te onderscheiden aangezien hun parcours zeer verschillend is, maar de gegevens van het register laten dit niet toe.

De afgelopen tien jaar hebben de erkenningspercentages voor het *statuut van vluchteling* nogal wat schommelingen gekend. Vertrekend van een relatief laag erkenningspercentage voor individuen die hun aanvraag begin de jaren 2000 hebben ingediend, zijn deze erkenningspercentages naar hoger geworden voor de individuen die hun aanvraag meer recentelijk hebben ingediend. De in een recent verleden ingeleide procedures zijn gemiddeld ook sneller afgehandeld, in het bijzonder voor dossiers die vanaf 2006 zijn ingediend. Drie jaar na indiening van hun aanvraag kreeg zo'n 2% van de in 2000 in België aangekomen asielzoekers het vluchtelingenstatuut toegekend. Voor eenzelfde periode, ontvingen meer dan 20% van de individuen die hun aanvraag in 2007 indienden een positieve beslissing. Opvallend is dat personen die vanaf 2009 een aanvraag hebben ingediend, verhoudingsgewijs minder vaak het vluchtelingenstatuut zouden krijgen, dan die uit de oudere cohorten. Twaalf maanden na het indienen van hun aanvraag werd amper meer dan 11% van de aanvragers uit de cohorte van 2009 erkend als vluchteling (tegenover meer dan 17% voor de vorige cohorte, na een zelfde periode). Deze dalende tendens zet zich de daaropvolgende jaren trouwens door, met in 2010, 2011 en 2012, lagere erkenningspercentages na een jaar, dan wat werd vastgesteld na een jaar procedure voor de in 2008 ingediende aanvragen.⁹⁶

Uit de analyse van de erkenningspercentages per cohorte blijkt nog een andere interessant element: dit percentage kent een negatieve correlatie met de evolutie van het aantal asielaanvragen. In de periode met een sterke stijging van aanvragen, van 1998 tot 2000, is het percentage per cohorte sterk gedaald voor aanvragers die tijdens die periode toekwamen, want na acht jaar procederen werd slechts 5,7% tot 8,3% van deze cohorten van aanvragers erkend. We zien, voor deze cohorten, ook dat een positieve beslissing meer tijd vergt. Inderdaad, de helft van de aanvragers van de cohorte 2000 werd pas na iets meer dan drie en een half jaar als vluchteling erkend, terwijl de helft van de aanvragers van de cohorte 1997 al na iets meer dan anderhalf jaar als vluchteling werd erkend. Inderdaad, wanneer een groot aantal asielaanvragers zich aandient, kunnen de beslissingen, aanvankelijk, eerder negatief uitvallen. Hierbij moet men de vaststelling toevoegen dat het CGVS vanaf 2001 prioriteit zal geven aan de recentste aanvragen (LIFO – *last in, first out*). Dit bracht een uitstel met zich mee van bepaalde positieve beslissingen ten aanzien van de aanvragers die aankwamen tussen 1998 en 2001.⁹⁷

Vanaf 2001 daalt het aantal aanvragen en stijgt het erkenningspercentage per cohorte opnieuw. Bij de cohorten asielaanvragers tussen 2001 en 2005 schommelt het erkenningspercentage tussen 10% en 13%, na een termijn van zes jaar. De recente toename van asielaanvragers (tussen 2008 en 2011) heeft opnieuw tot een daling geleid van de erkenningspercentage voor de cohorten van die jaren. Pas binnen enkele jaren zullen we kunnen zeggen of de dalende trend van het aantal aanvragen die zich in 2012 heeft ingezet, zich doorzet, en of de erkenningspercentages opnieuw gaan stijgen.

Uit onderzoek van de toekenningspercentages van het statuut van *subsidiare bescherming*⁹⁸ per cohorte blijken verschillende elementen. Enerzijds ging de invoering van dit nieuwe statuut niet gepaard met een daling van de erkenning van het vluchtelingenstatuut, en anderzijds lijkt de

⁹⁶ De erkenningspercentages worden maandelijks berekend en bij de interpretatie van de curven over de twaalf laatste maanden is enige voorzichtigheid geboden, vooral voor de recente curves. Aangezien de beschikbare gegevens dateren uit 2012, is een interpretatie voor datzelfde jaar moeilijk. Wie eind 2012 een asielaanvraag heeft ingediend, heeft uiteraard minder kans om zijn aanvraag nog datzelfde jaar afgehandeld te zien, dan iemand wiens aanvraag begin 2012 is geregistreerd. De erkenningspercentages in deze figuur zijn daarom ook sterk onderschat. Ook voor 2011 dient om dezelfde redenen voorzichtig te worden omgesprongen met de interpretatie van de 12 laatste maanden (maar in dit geval tijdens het tweede jaar na indiening van hun aanvraag). De zichtbare vervlaking van deze curve in 2013 over de 12 laatste maanden zou dus best kunnen verdwijnen, nadat de gegevens zijn aangevuld met de cijfers voor 2011. Deze bias geldt minder voor curves voor 2010 omdat in de meeste asielaanvragen na twee jaar een beslissing is gevallen.

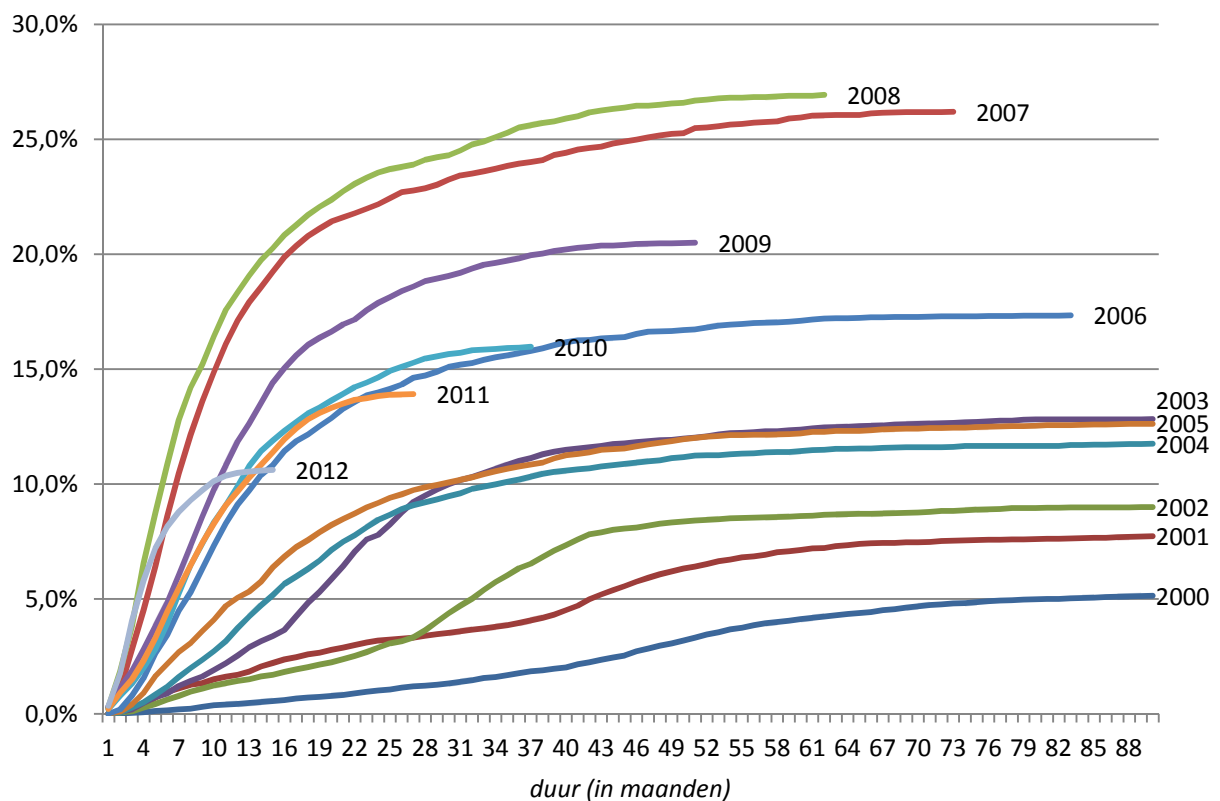
⁹⁷ Enkel de cohorten vanaf 2000 worden weergegeven in Figuur 50, een groter aantal curves zou de figuur immers onleesbaar maken.

⁹⁸ Sinds 2006 kan het statuut van *subsidiare bescherming* worden toegekend, wanneer de asielaanvrager niet aan de voorwaarden om als vluchteling te worden erkend voldoet, maar in geval van terugkeer naar zijn land van herkomst, een reëel risico zou lopen op ernstige schade.

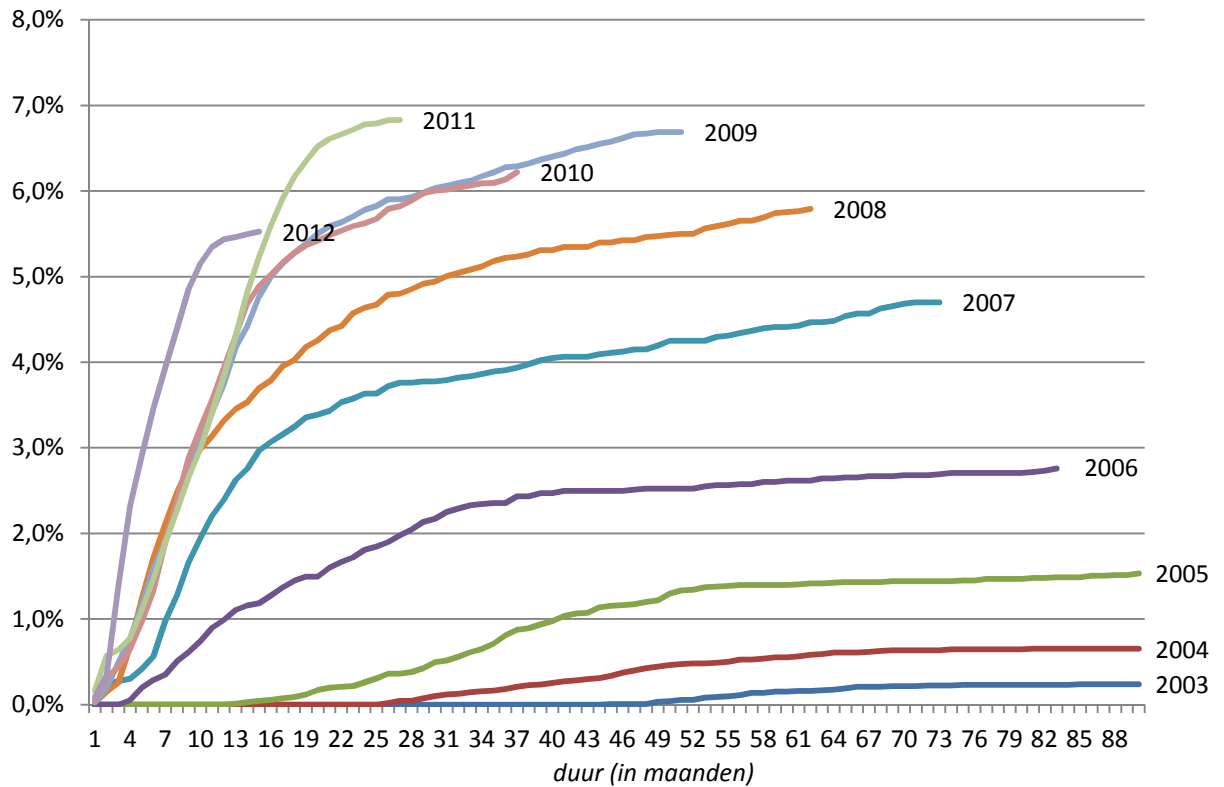
toekenning van de subsidiaire bescherming - ook al ligt die veel lager dan de verwerving van het statuut van vluchteling - toe te nemen per cohortjaar van asielaanvragers. Net als voor het vluchtelingenstatuut stijgt het aantal positieve beslissingen en lijkt de duur van de procedure af te nemen. Een optelsom van beide erkenningspercentages (vluchtelingen en subsidiaire bescherming), levert ons tenslotte een totaal erkenningspercentage op van de internationale bescherming.

De onderstaande erkenningspercentages voldoen ongetwijfeld meer dan zij die gebruikelijk worden gehanteerd (conjuncturele percentages) maar om de hierboven aangehaalde redenen, zijn zij nog niet volledig bevredigend en moeten ze worden verfijnd. Zo zou er bij de presentatie van die percentages rekening mee moeten worden gehouden dat het stopzetten van de procedure of de erkenning om een andere reden, niet altijd een negatieve beslissing hoeft te betekenen. We blijven zoeken naar een meer geschikte methodologie.

Figuur 50. Gecumuleerd erkenningspercentage voor het statuut van vluchteling volgens het jaar waarin de aanvraag werd ingediend en de duur van de procedure (uitgedrukt in maanden vanaf het indienen van de aanvraag)

Figuur 51. Gecumuleerd erkenningspercentage van de subsidiaire bescherming volgens het jaar waarin de aanvraag werd ingediend en de duur van de procedure (uitgedrukt in maanden vanaf het indienen van de aanvraag)

HOOFDSTUK 4. De vreemde populatie (in wettig verblijf) en zijn kenmerken

In hoofdstukken 2 en 3 werd een analyse gemaakt van migraties op basis van gegevens in termen van *migratiestromen*. Hoofdstukken 4, 5 en 6 gaan dan weer dieper in op *migrantenstocks*. Migrantenstocks hebben dus betrekking op het aantal immigranten die in een land aanwezig zijn, op een bepaalde datum. Het gaat, met andere woorden, om een soort ‘foto’ van de geïmmigreerde of vreemde populatie op een bepaald ogenblik. Aan de hand van dit soort informatie is het mogelijk een beeld te ontwikkelen van de evoluties van de ene datum tot een andere datum. Het betreft dan vooral schattingen van het residueel effect van migratiestromen op verschillende ogenblikken in de tijd (zie hoofdstuk 1).

In de omgang wordt de populatie van vreemde nationaliteit (personen die de Belgische nationaliteit niet hebben) en de populatie van vreemde afkomst (personen met vreemde ‘roots’) nogal eens door mekaar gehaald. Voor de statistiek is het evenwel belangrijk een onderscheid te maken tussen beide. Beide onderzoeksgroepen zijn bovendien zeker even interessant om onderzoek naar te voeren: voornamelijk omdat voor vreemdelingen een specifiek recht (het vreemdelingenrecht) geldt en de kennis van deze populatie uiterst belangrijk is in het kader van het migratiebeleid, terwijl zowel vreemdelingen als Belgen afkomstig uit de immigratie tot de populatie van vreemde afkomst behoren en deze centraal staat in het beleid van integratie en bestrijding van allerlei vormen van discriminatie op grond van afkomst. Hoofdstuk 4 gaat dieper in op de statistieken over de *populatie van vreemde nationaliteit*, terwijl hoofdstuk 6 het heeft over de *populatie van vreemde afkomst*. Hoofdstuk 5 behandelt dan weer het fenomeen van de nationaliteitswijzigingen, waarmee meteen ook de overstap wordt gemaakt van het eerste naar het tweede concept.

1. Historische tendensen en recente evoluties van de vreemde aanwezigheid in België

Over het algemeen worden het aantal vreemdelingen en de evolutie ervan slecht ingeschat, ondanks de schijnbaar eenvoudige thematiek. Tot vandaag leeft het gevoel immers dat de buitenlandse aanwezigheid sterk groeit, terwijl het aantal vreemdelingen in de praktijk al heel wat jaren stagneert. Zo krijgt de niet-Europese populatie binnen de vreemde populatie veel aandacht, hoewel we vaststellen dat deze in realiteit in België eerder beperkt is. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de fenomenen die achter die hardnekkige verwarring zitten.

1.1. Een niet-lineaire evolutie van de vreemde populatie

Op basis van de gegevens van tellingen en van het Rijksregister kunnen we de evolutie volgen van het aantal vreemdelingen in België tijdens de vorige eeuw. Daarbij onderscheiden we drie grote fases (Figuur 52).

Tijdens de hele eerste helft van de 20ste eeuw steeg het aantal vreemdelingen duidelijk en constant, de onderbreking in beide wereldoorlogen buiten beschouwing gelaten. Hun aantal steeg van 171.000 in 1890 tot 368.000 in 1948, dit is meer dan het dubbele.

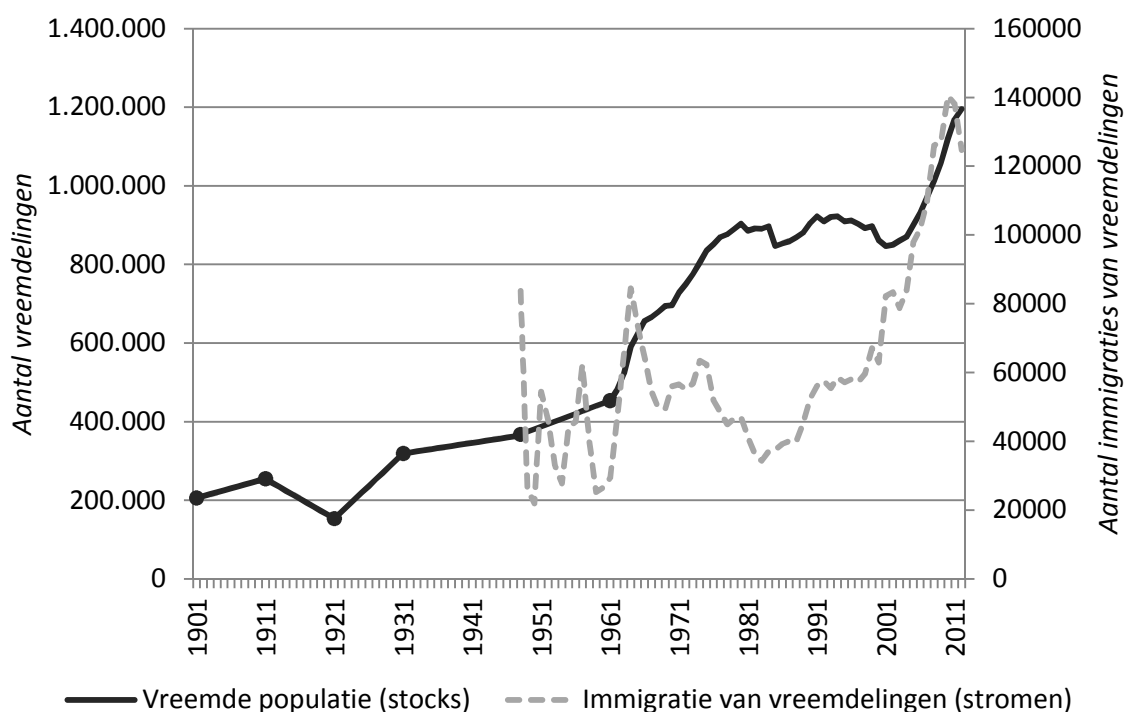
Ondanks deze sterke initiële groei versnelde de toename van de vreemde populatie in de jaren 1950 en vervolgens nog meer in de jaren 1960 en 1970. Deze duidelijke stijging tijdens de “Dertig glorieuze jaren” was het resultaat van de ontwikkeling van een sterke arbeidsimmigratie vanuit Zuid-Europa op het einde van de jaren 1940 en 1950 en vervolgens van de ontwikkeling van een migratiestroom uit Marokko en Turkije in de jaren 1960 en 1970.

Ondanks de officiële arbeidsimmigratiestop in 1974 en de afname van de tijdelijke migratiestromen op het einde van de jaren 1970, bleef het aantal vreemdelingen groeien tot in 1980 (Figuur 52). Vanaf 1981 was de evolutie van het aantal vreemdelingen iets meer dan twintig jaar lang onderhevig aan een grotere onzekerheid. Vanaf die datum stellen we afwisselend fases van groei, en bruuske fases van terugval vast. De vreemde populatie heeft tussen 1981 en 1984 een stagnatie gekend, om in 1985 fel af te nemen en tussen 1986 en 1991 opnieuw sterk te gaan stijgen. Vanaf 1992 was er

opnieuw een terugval maar dan wel minder afgetekend, vanaf 2000 is die populatie weer gaan stijgen. Sinds 2003 is die stijgende tendens weer sterker geworden met op 1 januari 2013, een historische piek van 1.195.122 vreemdelingen. De recente toename van de vreemde populatie lijkt een trendbreuk met de onderbrekingen en stagneringsfases van de laatste 30 jaar.

Deze onzekere evolutie die we de afgelopen 30 jaar vaststellen, is des te moeilijker te vatten omdat, zoals eerder al gezien (zie hoofdstuk 2), de immigratiestromen van vreemdelingen nagenoeg constant zijn toegenomen sinds het midden van de jaren 1980 (Figuur 52). Net op het ogenblik waarop het migratiesaldo opnieuw positief is geworden, is de vreemde populatie echter het meest afgenomen. Bijgevolg moeten we in onze analyse alle componenten van de evolutie van de vreemde populatie onderzoeken: immigraties en emigraties, geboortes en sterfgevallen, verwerven en verliezen van de Belgische nationaliteit. Een analyse van deze verschillende componenten van de vreemde populatie zou tevens een licht moeten werpen op de elementen die de continue toename van het aantal vreemdelingen, die is ingezet aan het begin van de jaren 2000, kan verklaren.

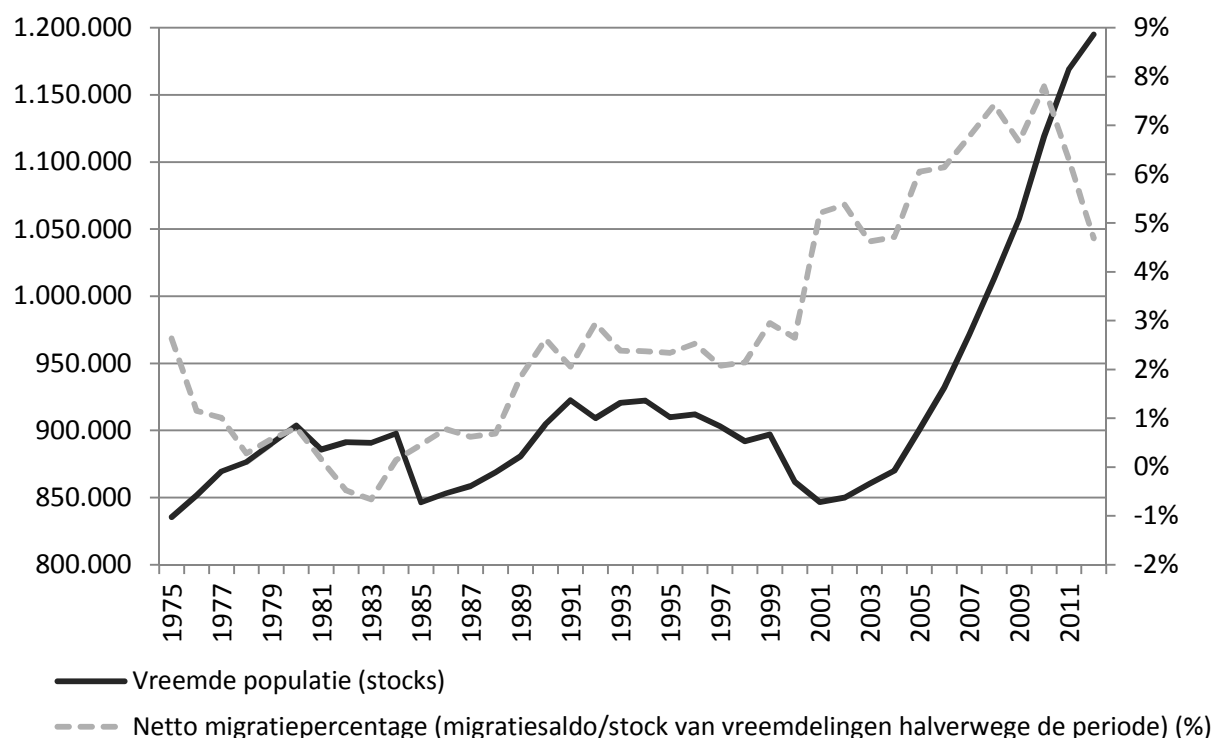
Figuur 52. Evolutie van het aantal vreemdelingen in België (stocks) en van het aantal immigraties van vreemdelingen in België (stromen), 1901-2013⁹⁹ (Bronnen: Volkstellingen en RR-ADSEI)¹⁰⁰

⁹⁹ De gegevens in termen van stocks worden altijd weergegeven op 1 januari van elk jaar. Wanneer we het hebben over de gegevens van 2013, gaat het om 1 januari 2013, en niet over de gegevens die in de loop van 2013 beschikbaar zijn.

¹⁰⁰ Wat de vreemde populatie betreft (curve in zwarte volle lijn): vóór 1961, zijn enkel de punten (1901, 1911, 1921, 1931, 1948 en 1961) bekend. De lijnen tussen die punten zijn het resultaat van een lineaire extrapolatie tussen elk van die punten, wat het weinig grillige karakter van het begin van die lijn verklaart.

Figuur 53. Evolutie van het aantal vreemdelingen in België en van het migratiesaldo, 1975-2013 (Bron: RR-ADSEI)

1.2. De componenten van de vreemde populatie

Om de elementen te identificeren die deze evolutie beïnvloeden moeten we de bewegingen van de vreemde populatie ontleden. We beginnen met de grote tendensen op vlak van *migratiestromen* aan te stippen. Vervolgens gaan we dieper in op het *natuurlijk saldo* (met een analyse van de geboortes en overlijdens van vreemdelingen) en tenslotte buigen we ons over de evolutie van de *nationaliteitswijzigingen*.

1.2.1. Een stijgend migratiesaldo

Het aantal vreemdelingen heeft vanaf de jaren 1980 tot halverwege de jaren 2000 fases van stagnatie en terugval gekend, het aantal immigraties van vreemdelingen daarentegen is er in diezelfde periode steeds op vooruitgegaan. Vanaf de jaren 2000 hebben zowel de stocks als de stromen van vreemdelingen een ongeziene groei gekend (Figuur 52).¹⁰¹

Een sterke en stijgende immigratie, gekoppeld aan een beperkte en stagnerende emigratie zorgen over de hele periode voor een positief migratiesaldo. We konden er dus kunnen vanuit gaan dat de vreemde populatie constant zou toenemen. In de jaren 1980 en 1990 is dit echter niet het geval (Figuur 53). Daarom moeten we ook stilstaan bij de andere componenten van de evolutie van de vreemde populatie zoals de geboortes en overlijdens van de vreemdelingen, en de nationaliteitswijzigingen.

¹⁰¹ Voor een gedetailleerde analyse van migratiestromen, zie hoofdstuk 2.

1.2.2. Een natuurlijk saldo dat afneemt maar nog steeds positief blijft

De op Belgische bodem aanwezige vreemdelingen doen via de geboortes, net zoals de Belgen, de natuurlijke beweging toenemen. Zoals blijkt uit Figuur 54 is het aantal geboortes van vreemdelingen in België sinds 1985 sterk gedaald. De belangrijkste oorzaak van dit fenomeen heeft evenwel minder te maken met een dalende vruchtbaarheid van buitenlandse vrouwen maar meer met de wijzigingen van het recht van de Belgische nationaliteit. De hervormingen van het Wetboek van de Belgische nationaliteit (WBN) hebben er namelijk geleidelijk aan voor gezorgd dat steeds meer kinderen van vreemde ouders de Belgische nationaliteit krijgen toegewezen vanaf de geboorte (Kader 7). De impact van het recht blijkt heel duidelijk uit de duidelijke wijzigingen van de curves in elk jaar waarin een wijziging van de regels inzake toekenning van de Belgische nationaliteit in werking treedt, vooral dan in 1985 en 1992.

Kader 7. Hervormingen van het Wetboek van de Belgische nationaliteit met een impact op de geboortes van vreemdelingen

De goedkeuring van het Wetboek van de Belgische nationaliteit (WBN) in 1984 heeft tot belangrijke wijzigingen geleid op vlak van verwerving en/of toekenning van de Belgische nationaliteit en, onrechtstreeks op de evolutie van het aantal geboortes van vreemdelingen. De grote hervormingen van het WBN hebben ook een grote impact gehad in dit opzicht:

- Vanaf 1985 krijgen kinderen van een Belgische moeder en een vreemde vader de Belgische nationaliteit, terwijl ze tot 1984 als vreemdelingen werden beschouwd.
- Vanaf 1992 krijgen de in België geboren kinderen van vreemde ouders die zelf ook in België geboren zijn (de zogenaamde kinderen van de “derde generatie”) de Belgische nationaliteit bij de geboorte en deze mogelijkheid bestaat ook voor de kinderen van geïmmigreerde ouders die al ten minste tien jaar in het Rijk verblijven.

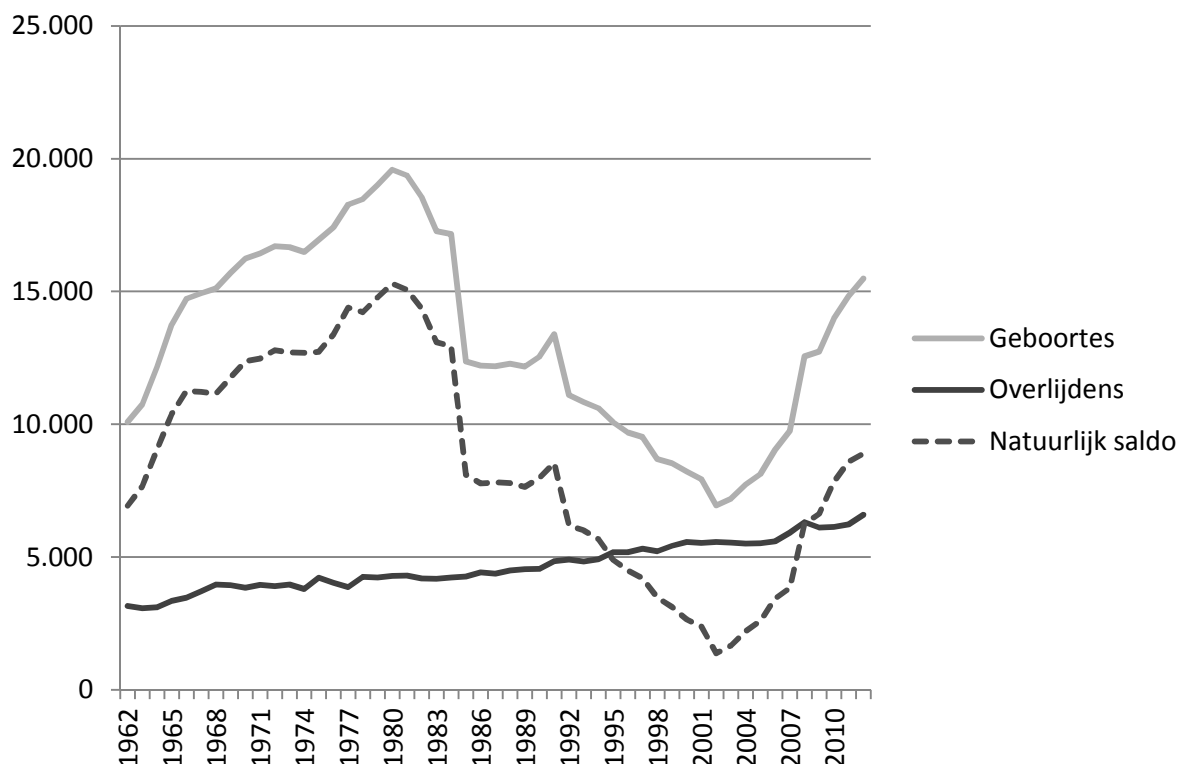
Na elk van die hervormingen is het aantal geboortes van vreemdelingen sterk gedaald, van 19.584 geboortes in 1980 naar 11.105 geboortes in 1992 (Figuur 54). Sinds 2003 noteren we evenwel een nogal opvallende heropleving van geboortes van vreemdelingen. Deze recente tendens is ongetwijfeld bepalend geweest voor de nieuwe stijging van het aantal vreemdelingen. Een andere verklaring voor die stijging is een meer betrouwbare registratie door de ADSEI van het aantal geboortes en overlijdens.¹⁰²

Ondanks deze daling van de geboortes van vreemdelingen in de loop van de jaren 1980 en 1990, zijn er nog altijd meer geboortes dan sterfgevallen van vreemdelingen. Het aantal sterfgevallen stijgt beetje bij beetje naarmate de vreemde populatie ouder wordt; deze stijging verloopt echter vrij traag in vergelijking met de evolutie van de geboortes. Het natuurlijk saldo van de vreemde populatie blijft positief en volgt globaal genomen de geboortecurve. De populatie neemt dus nog altijd toe, doordat er meer geboortes zijn dan overlijdens. Die natuurlijke aangroei geeft evenwel slechts een beperkte verklaring voor de evolutie van de vreemde populatie.

Een eerste analyse van die elementen leidt tot een nogal atypische situatie: het migratiesaldo is positief en groeit sinds het begin van de jaren 1980; het natuurlijk saldo is positief gebleven. Maar tussen het begin van de jaren 1980 en het midden van de jaren 2000 maakt de vreemde populatie enkele periodes van stilstand en achteruitgang door.

¹⁰² Volgens de ADSEI heeft de opvallende toename van het aantal geregistreerde geboortes in 2008, in vergelijking met 2007, te maken met een betere registratie van de bewegingen. Zo was er een onderschatting van het aantal geboortes van vreemdelingen vóór 2008.

Figuur 54. Evolutie van het aantal geboortes en overlijdens van vreemdelingen¹⁰³, 1962-2012 (Bronnen: Volkstellingen en RR-ADSEI)

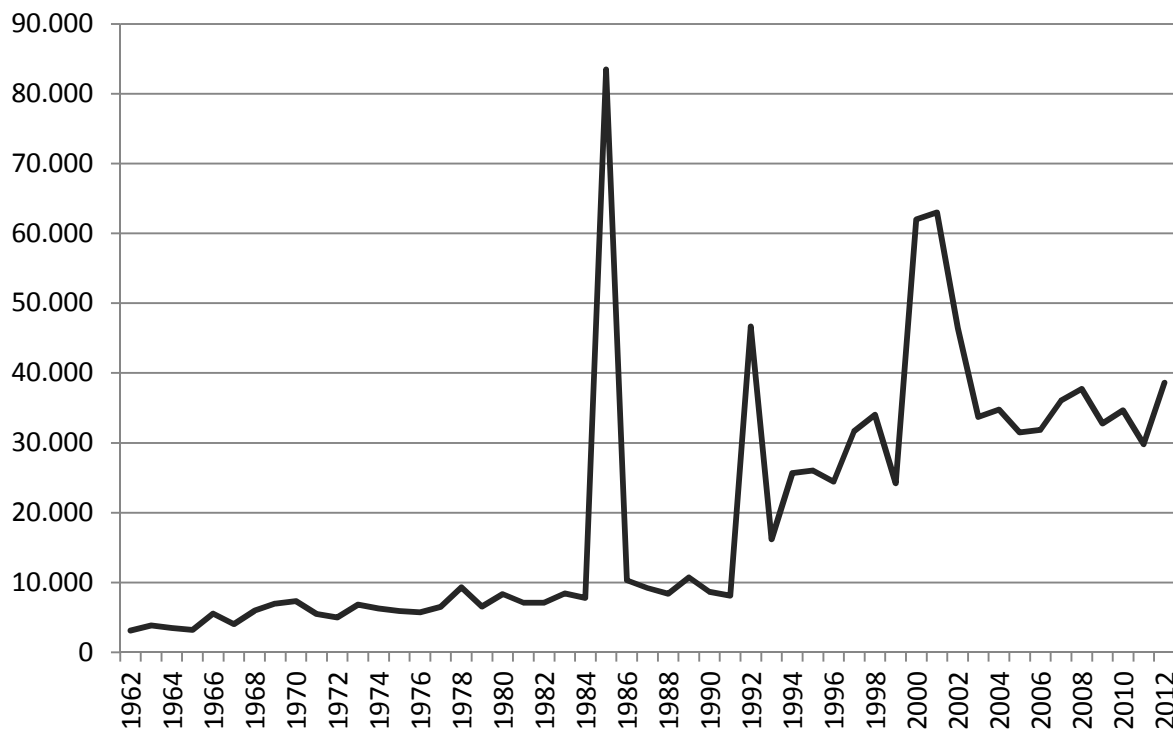

1.2.3. Nationaliteitswijzigingen: een belangrijke component van de evolutie van de vreemde populatie

De voornaamste reden voor de vermindering of de stagnatie van de vreemde populatie, ondanks de dynamiek van het migratie- en natuurlijk saldo, is de sterke toename van het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit verwerft of toegekend krijgt (Figuur 55). Het aantal vreemdelingen dat Belg is geworden, is sinds het einde van de tweede wereldoorlog voortdurend toegenomen en dit vooral tijdens de afgelopen dertig jaar. Zo is het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen gestegen van 8.334 in 1980 naar 38.612 in 2013. In het bijzonder sinds 1984 hebben verschillende gebeurtenissen een ongekende impact gehad op het aantal verkrijgingen of toekenningen van de Belgische nationaliteit. Zo piekt het aantal verwervingen van de nationaliteit in 1985, 1992 en 2000-01. Die jaartallen vallen samen met de goedkeuring van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit (WBN) en met de belangrijke hervormingen ervan. Zo valt de piek van 1985 samen met de gewijzigde toekenning van de nationaliteit bij de geboorte voor kinderen die geboren zijn uit een Belgische moeder. De piek van 1992 is het gevolg van de hervorming van 1991 waardoor de nationaliteit kan worden toegekend aan in België geboren kinderen uit ouders die zelf op het grondgebied van het koninkrijk zijn geboren. De stijging tussen 2000 en 2002 is dan weer het resultaat van de hervorming in 2000. Die hervormingen hebben tot bruuske stijgingen in de nationaliteitswijzigingen geleid, maar hebben door een inhaaleffect, tevens voor een toename op lange termijn gezorgd.

¹⁰³ Onder geboorte van vreemdelingen verstaan we het aantal kinderen die in België als vreemdelingen worden geboren, ongeacht de nationaliteit van de ouders.

Figuur 55. Evolutie van het aantal vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verkrijgen, 1962-2012 (Bron: RR-ADSEI)

1.2.4. Bewegingen van de vreemde populatie: synthese op basis van de verschillende groeipercentages

Een gezamenlijke voorstelling van de verschillende elementen die we net hebben besproken op basis van het groeipercentage, is een manier om de recente tendensen, die ten aanzien van de evolutie van de vreemde populatie worden vastgesteld, te illustreren en beter te begrijpen.

Kader 8. Definitie van de componenten van de vreemde populatie

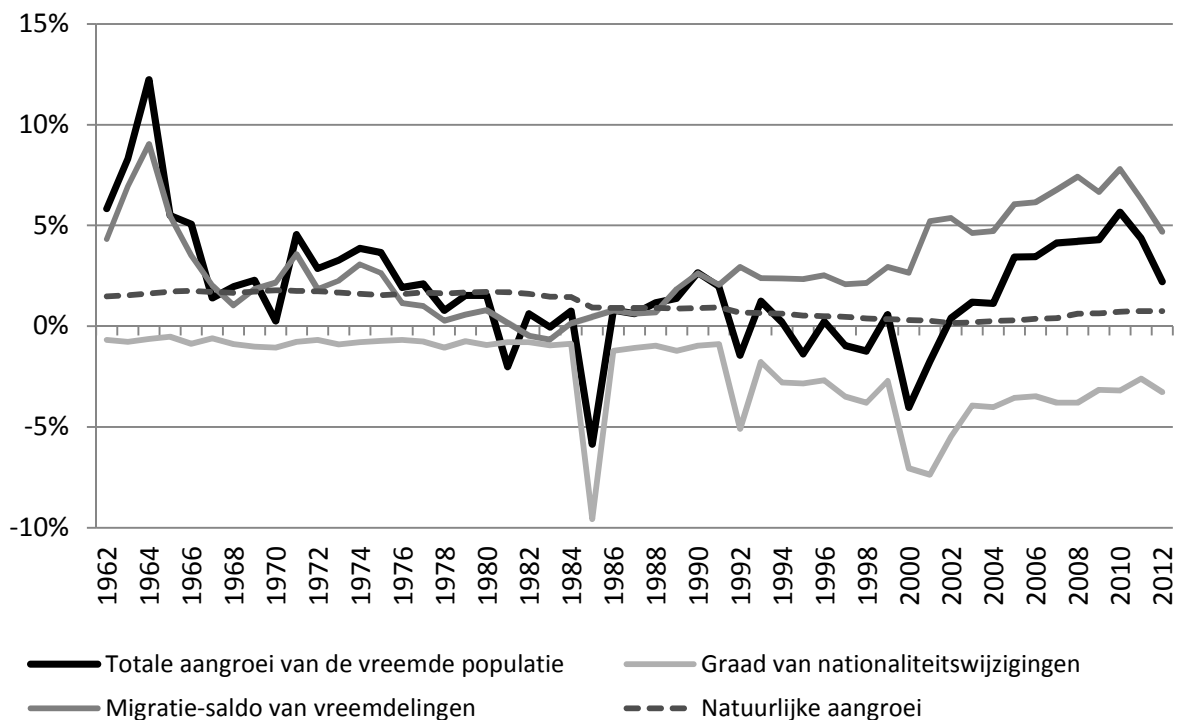
De verschillende componenten van de vreemde populatie (Figuur 56) zijn cijfers berekend op een jaarlijkse basis. Om deze vlot te kunnen vergelijken, worden deze in percentages weergegeven.

- Onder de **totale aangroei van de vreemde populatie** wordt de verhouding verstaan, over een bepaalde periode, van het verschil in individuen van de populatie aan het begin en aan het einde van de periode, ten aanzien van de populatie in het midden van diezelfde periode.
- Het **migratiesaldo** van vreemdelingen wordt de verhouding verstaan, over een bepaalde periode, van het verschil tussen de immigraties en emigraties van vreemdelingen (migratiesaldo), ten aanzien van de vreemde populatie halverwege diezelfde periode.
- **Het natuurlijk saldo** van vreemdelingen is dan weer de verhouding, over een bepaalde periode, van het verschil tussen de geboortes en overlijdens van vreemdelingen (natuurlijke saldo), ten aanzien van de populatie halverwege de periode.
- **De graad van nationaliteitswijziging** tenslotte staat hier voor het aantal verwervingen van de Belgische nationaliteit door vreemdelingen. Deze graad van nationaliteitswijzigingen wordt voorgesteld onder de vorm van negatieve verhoudingen, aangezien ze de weergave is van het aantal vreemdelingen dat niet langer deel uitmaakt van de zogenaamde vreemde populatie.

Zoals blijkt uit Figuur 56, was de *migratiesaldo van vreemdelingen* tot 1985 het meest bepalend voor de evolutie van de vreemde populatie. Tussen 1965 en 1984 zien we dat zowel het *natuurlijk saldo van vreemdelingen* als de *graad van nationaliteitswijziging* stabiel zijn gebleven en dat de gevolgen van beide elementen mekaar globaal genomen compenseren. De daling van de migratiestromen heeft bijgevolg een belangrijke impact gehad op de groeivertraging van de vreemde populatie tot halverwege de jaren 1980. In 1985 doet er zich een trendbreuk voor, die het gevolg is van de eerste hervorming van het WBN. Vanaf dan stellen we vast dat de schommelingen in de aangroei van de vreemde populatie sterk afhankelijk zijn van de wijzigingen inzake verwerving van de Belgische nationaliteit. Terwijl het nationaliteitsrecht tot dan toe redelijk restrictief was, hebben bepaalde wijzigingen aan het WBN tot een bruske stijging van het aantal verwervingen van de Belgische nationaliteit geleid. Gekoppeld aan een positief migratiesaldo heeft dit zo'n twintig jaar lang voor een zekere stagnatie in de aangroei van de vreemde populatie gezorgd. De continue stijging van het aantal vreemdelingen sinds begin van de jaren 2000 is te verklaren door een stijgend migratiesaldo, een geringe maar wel positieve natuurlijke aangroei en een stabilisering van het aantal nationaliteitswijzigingen.

De laatste jaren tekent er zich een breuk af met de tendensen die in de jaren 2000 werden vastgesteld. Zo doet er zich tussen 2010 en 2012 een aanzienlijke daling voor van de migratiesaldo van vreemdelingen. Tussen 2010 en 2011 was de daling van het aantal immigraties matig, maar tussen 2011 en 2012 is dat aantal gezakt van 138.000 naar minder dan 125.000. Ook het migratiesaldo (immigraties – emigraties) is er in die periode sterk op achteruit gegaan, van een overschot van zo'n 85.000 immigraties in 2010 naar 55.000 in 2012. Eén van de gevolgen van die daling is een sterke terugval van natuurlijk saldo van vreemdelingen. De populatie met een vreemde nationaliteit is de laatste jaren weliswaar blijven stijgen, maar die groei is veel minder sterk dan in het verleden, met tussen 2006 en 2011 nog een jaarlijkse toename van +4-5%, maar tussen 2011 en 2012 slechts +2%.

Figuur 56. De componenten van de beweging van de vreemde populatie, 1962-2012 (Bron: RR-ADSEI)

Tabel 7. Populatie in wettig verblijf volgens de nationaliteit, 1995-2013 (Bron: RR-ADSEI)

	1.1.2001	1.1.2002	1.1.2003	1.1.2004	1.1.2005	1.1.2006	1.1.2007	1.1.2008	1.1.2009	1.1.2010	1.1.2011	1.1.2012	1.1.2013
Totale populatie	10.263.414	10.309.725	10.355.844	10.396.421	10.445.852	10.511.382	10.584.534	10.666.866	10.753.080	10.839.905	10.951.266	10.976.995	11.099.554
Belgen	9.401.729	9.462.991	9.505.767	9.536.134	9.574.990	9.610.909	9.652.373	9.695.418	9.739.820	9.782.239	9.832.010	9.866.884	9.904.432
Vreemdelingen	861.685	846.734	850.077	860.287	870.862	900.473	932.161	971.448	1.013.260	1.057.666	1.119.256	1.110.111	1.195.122
Europa	656.297	650.211	653.760	659.835	667.654	688.250	709.000	738.721	770.632	798.390	836.901	849.774	894.138
EU-27	579.103	582.550	588.169	593.372	600.690	615.186	632.067	659.256	691.115	715.121	746.890	776.750	805.319
EU-15	564.154	564.189	566.686	569.023	571.636	577.392	584.649	595.101	609.864	617.436	629.021	638.907	648.960
Italië	195.586	190.792	187.021	183.021	179.015	175.498	171.918	169.027	166.956	165.052	162.826	159.727	157.426
Frankrijk	109.322	111.146	113.037	114.943	117.349	120.600	125.061	130.568	136.639	140.227	145.272	149.994	153.413
Nederland	88.813	92.561	96.643	100.700	104.978	110.492	116.970	123.454	130.230	133.536	137.780	141.178	143.977
Spanje	45.362	44.962	44.465	43.805	43.203	42.910	42.765	42.712	43.629	45.233	47.996	50.945	54.406
Duitsland	34.586	34.667	35.094	35.536	36.330	37.012	37.621	38.370	39.137	39.421	39.841	39.955	39.745
Portugal	25.636	25.755	26.035	26.803	27.374	27.976	28.724	29.802	31.681	33.084	34.464	36.082	38.812
Groot-Brittannië	26.602	26.365	26.252	26.184	25.983	25.697	25.139	25.126	25.495	25.040	24.971	24.825	24.543
Griekenland	17.956	17.579	17.289	17.097	16.589	16.326	15.742	15.182	14.922	14.798	14.799	15.040	15.513
Zweden	4.391	4.282	4.404	4.437	4.414	4.374	4.357	4.399	4.492	4.426	4.376	4.364	4.262
Luxemburg	4.283	4.269	4.299	4.312	4.290	4.295	4.340	4.380	4.453	4.413	4.386	4.360	4.361
Ierland	3.356	3.394	3.453	3.466	3.425	3.433	3.412	3.406	3.567	3.625	3.743	3.888	4.003
Denemarken	3.274	3.353	3.370	3.394	3.275	3.279	3.171	3.160	3.101	3.007	2.927	2.899	2.861
Finland	2.819	2.856	3.017	2.976	2.983	3.044	2.981	2.992	3.011	3.021	3.051	3.007	2.926
Oostenrijk	2.168	2.208	2.307	2.349	2.428	2.456	2.438	2.523	2.551	2.553	2.589	2.643	2.712
12 nieuwe lidstaten EU-27	14.949	18.361	21.483	24.349	29.054	37.794	47.418	64.155	81.251	97.685	117.869	137.843	156.148
Polen	7.800	9.633	11.022	12.164	14.521	18.509	23.644	30.768	36.259	43.085	49.661	56.075	61.524
Roemenië	2.481	3.198	4.069	4.665	5.632	7.597	10.252	15.310	21.403	26.383	33.600	42.422	50.906
Bulgarije	1.069	1.529	1.907	2.233	2.684	3.312	3.930	6.753	10.410	13.171	17.275	20.366	23.386
Andere	3.599	4.001	4.485	5.287	6.217	8.376	9.592	11.324	13.179	15.046	17.333	18.980	20.332
Andere Europese landen (buiten EU)	77.194	67.661	65.591	66.463	66.964	73.064	76.933	79.465	79.517	83.269	90.011	92.481	89.030
Turkije	58.027	47.044	43.300	41.916	40.403	40.125	39.882	39.954	39.564	39.551	39.828	39.430	37.989
Rusland	1.665	2.027	2.494	2.931	4.306	8.430	12.047	11.650	11.788	12.813	13.954	14.718	13.831
Albanië	744	1.042	1.421	1.786	2.010	2.446	2.700	2.941	3.207	3.893	4.567	4.903	4.941
Macedonië	1.119	1.479	1.747	2.137	2.223	2.409	2.571	2.703	2.931	3.290	4.159	4.632	4.630
Oekraïne	972	1.200	1.421	1.592	1.728	1.994	2.184	2.458	2.717	3.014	3.577	3.931	4.109
Bosnië- Herzegovina	2.052	1.817	1.437	1.203	1.150	1.239	1.353	1.450	1.542	1.712	1.908	1.939	1.904

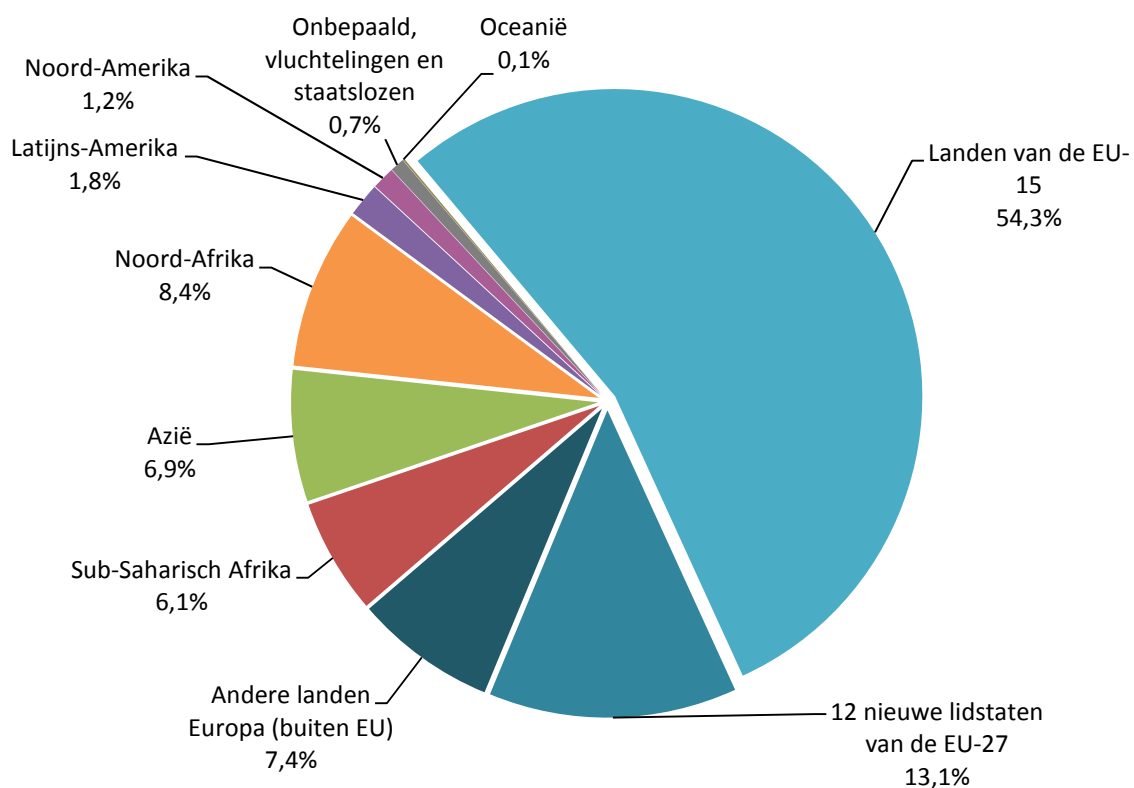
Servië	:	:	:	:	:	:	:	:	1.626	2.236	3.506	4.106	4.091
Kosovo	:	:	:	:	:	:	:	:	682	1.654	3.845	4.849	4.597
Andere	12.615	13.052	13.771	14.898	15.144	16.421	16.196	18.309	15.460	15.106	14.667	13.973	12.938
Afrika	149.873	136.532	131.685	131.888	131.538	133.802	138.673	142.655	147.105	156.461	167.971	176.317	173.145
Marokko	106.840	90.657	83.641	81.771	81.287	80.609	80.587	79.867	79.426	81.943	84.735	86.054	83.271
DR Congo	12.950	14.349	14.607	14.757	13.983	14.252	15.347	16.132	16.826	18.056	19.647	20.584	20.066
Algerije	7.884	7.382	7.338	7.480	7.495	7.560	7.830	8.185	8.431	8.984	9.694	10.299	10.075
Tunesië	3.629	3.337	3.275	3.338	3.312	3.428	3.499	3.591	3.802	3.965	4.251	4.693	4.996
Kameroen	1.711	1.923	2.232	2.454	2.738	3.305	3.988	4.966	6.140	7.342	8.702	9.575	10.035
Rwanda	3.022	2.930	2.593	2.726	2.996	3.143	3.341	3.166	3.130	3.346	3.703	3.945	3.607
Ghana	1.576	1.845	2.351	2.516	2.438	2.702	2.833	2.882	3.064	3.141	3.314	3.788	3.940
Andere	12.261	14.109	15.648	16.846	17.289	18.803	21.248	23.866	26.286	29.684	33.925	37.379	37.155
Azië	29.459	32.033	35.544	39.155	42.075	48.222	53.286	57.624	60.931	66.210	74.418	80.394	82.469
China	3.975	4.567	6.085	6.951	7.358	7.588	8.010	8.254	8.304	8.646	9.476	10.049	10.454
India	3.423	3.608	3.958	4.373	4.758	5.305	5.718	6.166	6.749	6.928	7.693	8.438	8.864
Japan	3.733	3.691	3.776	3.958	4.192	4.277	4.468	4.578	4.660	4.543	4.457	4.537	4.464
Pakistan	2.040	2.094	2.417	2.647	2.975	3.503	3.834	3.797	3.750	3.827	4.141	4.560	4.673
Filippijnen	3.067	3.276	3.374	3.405	3.224	3.133	3.101	3.109	3.077	3.113	3.298	3.623	3.774
Thailand	1.908	2.075	2.235	2.445	2.586	2.754	2.894	2.993	3.045	3.156	3.324	3.454	3.398
Iran	1.224	1.150	1.138	1.244	1.425	2.157	3.238	3.723	3.944	4.486	4.805	4.770	4.480
Andere	10.089	11.572	12.561	14.132	15.557	19.505	22.023	25.004	27.402	31.511	37.224	40.963	42.362
Noord-Amerika	14.159	14.227	14.220	14.183	14.050	13.811	13.902	14.033	14.117	14.120	14.400	14.409	14.342
Verenigde Staten	11.855	11.814	11.709	11.582	11.476	11.180	11.149	11.235	11.377	11.333	11.535	11.519	11.526
Canada	2.304	2.413	2.511	2.601	2.574	2.631	2.753	2.798	2.740	2.787	2.865	2.890	2.816
Latijns-Amerika	8.857	9.781	10.579	11.041	11.534	12.108	13.061	13.786	14.730	16.061	18.511	20.080	21.084
Brazilië	1.719	1.841	2.025	2.161	2.413	2.721	3.338	3.860	4.528	5.234	6.227	6.895	7.463
Equador	677	1.010	1.280	1.459	1.565	1.778	2.074	2.196	2.318	2.620	3.296	3.495	3.589
Andere	6.461	6.930	7.274	7.421	7.556	7.609	7.649	7.730	7.884	8.207	8.988	9.690	10.032
Oceanië	846	871	891	914	896	905	853	889	971	965	996	1.045	1.035
Onbepaald, vluchtelingen en staatlozen	2.194	3.079	3.398	3.271	3.115	3.375	3.386	3.740	4.774	5.459	6.059	7.523	8.909

2. Afkomst van de vreemdelingen

2.1. Algemeen overzicht: belang van de vreemde Europese populatie

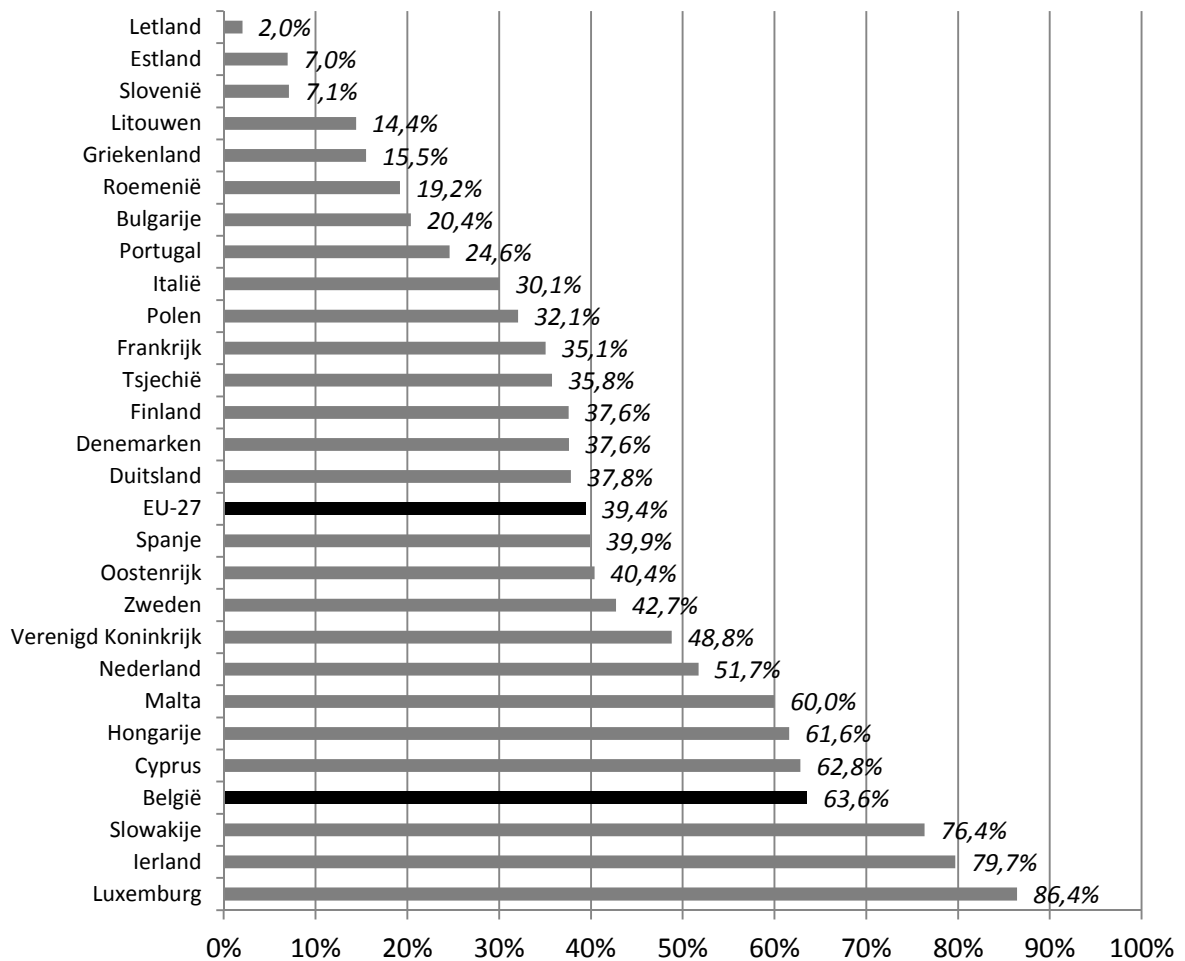
Aangezien de stocks van de vreemde populatie deels een weerspiegeling zijn van de evoluties die ook migratiestromen ondergaan, is het logisch dat zij dezelfde grote kenmerken delen qua nationaliteiten. Op 1 januari 2013 was het merendeel van de vreemde populatie in België Europees en vooral afkomstig uit de lidstaten van de EU-15 (54%) (Figuur 57). Het aantal Europeanen dat afkomstig is uit de 12 nieuwe EU-lidstaten is relatief belangrijk geworden. Sinds enkele jaren heeft namelijk meer dan 10% van de vreemdelingen de nationaliteit van een van die landen (13% op 1 januari 2013). De Europese populatie afkomstig uit derde landen is op haar beurt goed voor 7% van de totale vreemde populatie.

Figuur 57. Verdeling van de vreemde populatie per grote nationaliteitsgroepen, 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

Deze oververtegenwoordiging van Europeanen, en meer bepaald van EU-onderdanen, in de vreemde populatie is het belangrijkste kenmerk van de vreemde populatie in België. Alleen in Luxemburg en Ierland zijn EU-onderdanen even sterk vertegenwoordigd in de vreemde populatie. Volgens Eurostat gegevens bestond de vreemde populatie in België op 1 januari 2012 voor 63,6% uit onderdanen van de EU-27. In alle EU-27-landen samen heeft slechts 39,4% van de vreemde populatie de nationaliteit van een EU-lidstaat (Figuur 58).

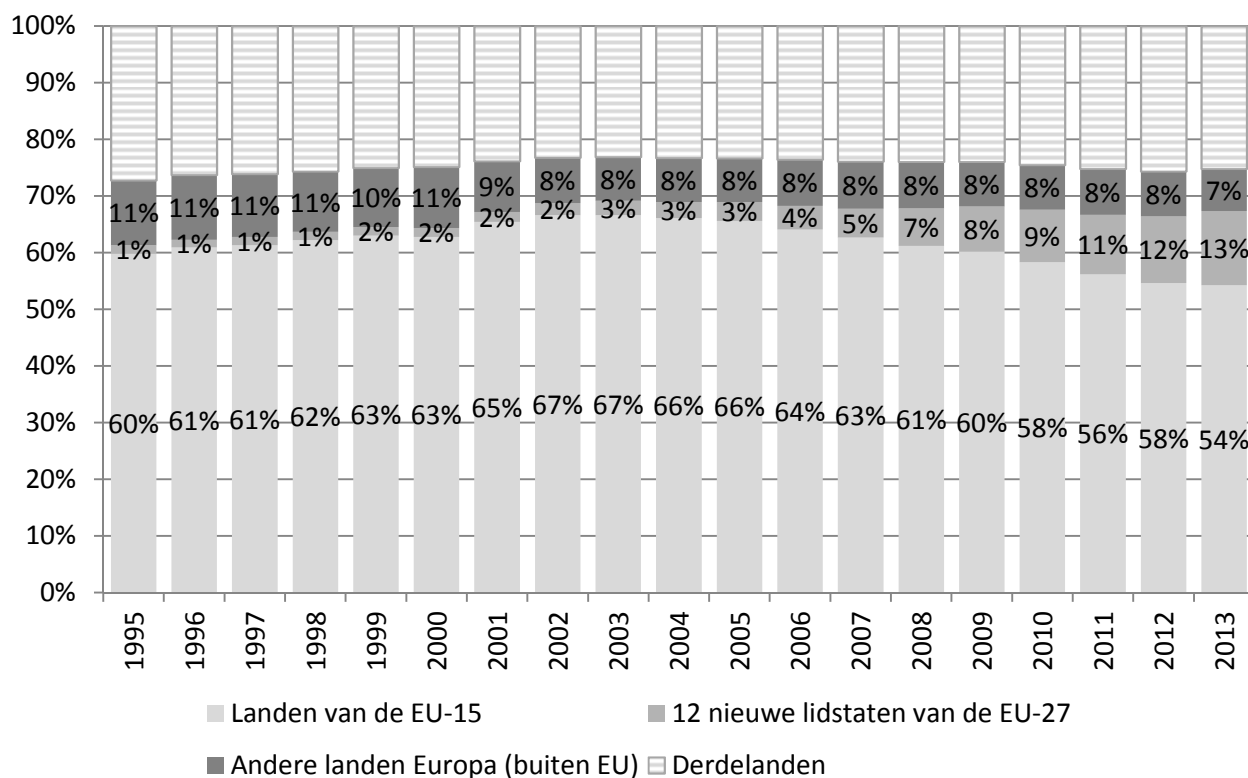
Figuur 58. Aandeel Europeanen uit de EU-27 in de totale vreemde populatie van de EU-landen, 1 januari 2012 (Bron: Eurostat)

2.2. Een Europese populatie die evolueert

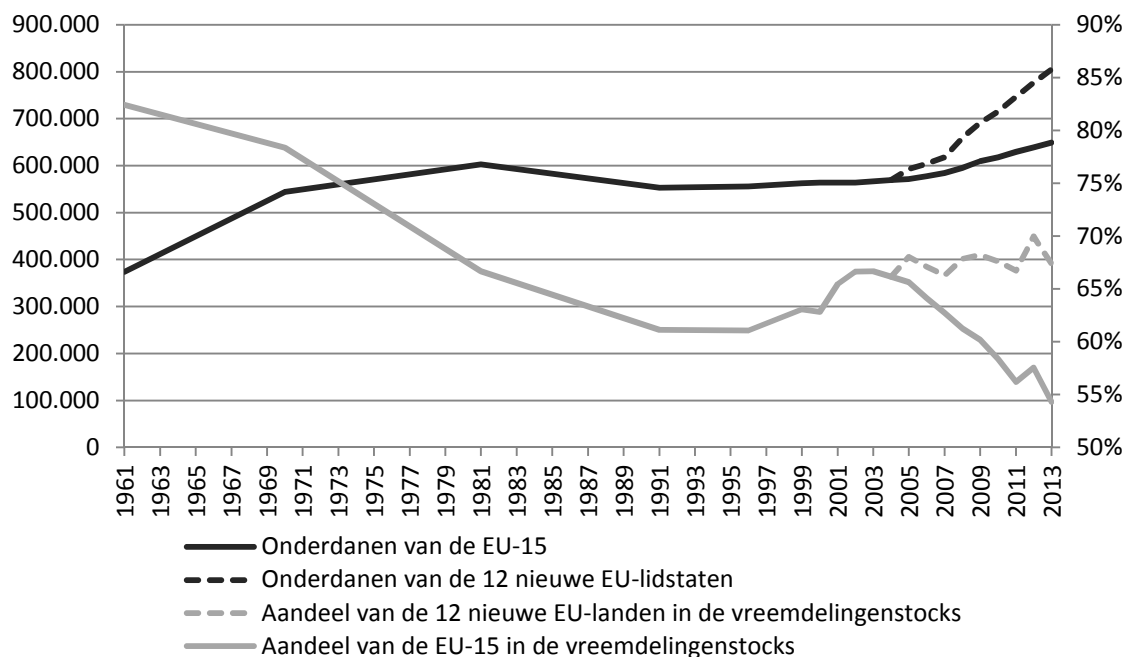
Tijdens de afgelopen 15 jaar is de Europese populatie altijd aanzienlijk geweest. We stellen vast dat de onderdanen uit de Europese landen (EU en buiten EU) op ononderbroken wijze meer dan 70% van alle vreemdelingen in België voorstellen (Figuur 59). Over het algemeen wordt een onderscheid gemaakt tussen drie Europese populaties: de onderdanen uit de EU-15, de onderdanen uit de 12 nieuwe EU-lidstaten en de onderdanen uit de andere Europese landen buiten de EU (Turkije meegerekend). Op basis van dit onderscheid leiden we af dat het aantal onderdanen van de 12 nieuwe lidstaten er sinds hun toetreding tot de EU in 2004 en 2007 op is vooruitgegaan. Tot in 2004 waren ze goed voor maximum 3% van de totale vreemde populatie in België, terwijl ze momenteel 13% van de migrantenstocks uitmaken. Dit cijfer zal de komende jaren vermoedelijk nog toenemen, niet enkel omwille van de natuurlijke toename van deze populatie, maar ook door de toetreding van andere lidstaten tot de EU (zoals Kroatië in 2013). Tegelijk doet er zich een geringe daling voor van het aantal onderdanen van de EU-15. Tussen 2002 en 2013 is hun aandeel in de totaliteit van vreemdelingen gedaald van 67% naar 54%. Het aantal Europeanen buiten de EU is over die hele periode relatief stabiel gebleven en is van 11% in 1995, gedaald naar 8% tussen 2002 en 2012, en 7% in 2013.

Figuur 59. Aandeel onderdanen van Europese landen in de totaliteit van de in België aanwezige vreemdelingen, 1995-2013 (Bron: RR-ADSEI)

Figuur 59 en Figuur 60 blijkt dat het aantal onderdanen uit de EU-15 en het aandeel dat ze vertegenwoordigen in de vreemde populatie er tussen halverwege de jaren 1990 en halverwege de jaren 2000 licht op is vooruitgegaan. Sinds 2003 neemt het aandeel onderdanen van de EU-15 echter sterk af, terwijl deze populatie qua aantallen in geringe mate blijft groeien. Een verklaring hiervoor ligt in de parallele toename van de immigratie uit de 12 nieuwe EU-lidstaten. De stijging sinds de jaren 1990 van de populatie uit de EU is een trendbreuk in vergelijking met de periode daarvoor (sinds de jaren 1980), tijdens dewelke het belang van de EU-onderdanen was afgenomen als gevolg van de Marokkaanse en Turkse migraties. Een verklaring voor deze vaststelling is onder meer dat de Europese burgers vandaag nog maar zelden de Belgische nationaliteit verwerven, in ieder geval veel minder vaak dan derdelanders.

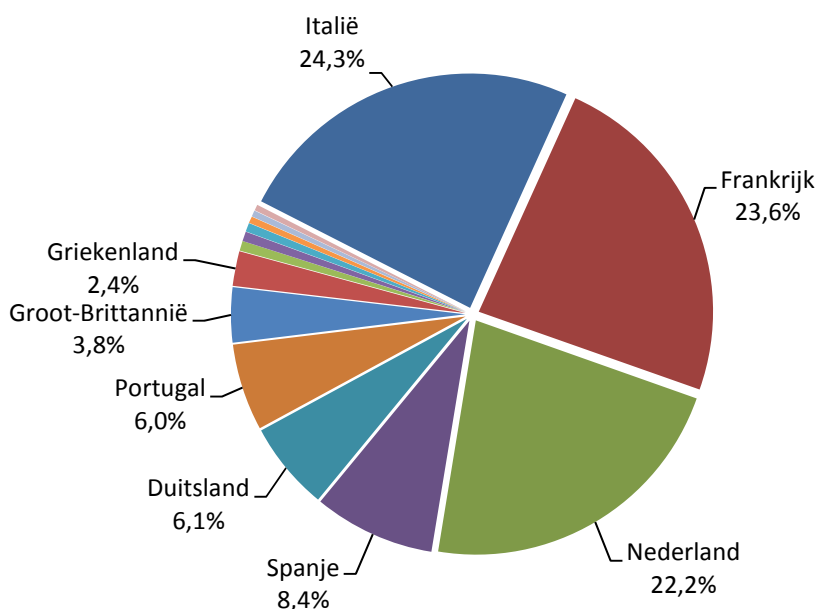
Figuur 60. Evolutie van het aantal onderdanen uit de EU-15 en uit de 12 nieuwe lidstaten en aandeel van die onderdanen in de totale stocks van vreemdelingen, 1960-2013 (Bronnen: Volkstellingen en RR-ADSEI)¹⁰⁴

2.2.1. Onderdanen uit de EU-15

Onderdanen met de Italiaanse, Franse en Nederlandse nationaliteit waren op 1 januari 2013 alleen al goed voor zo'n 70% van de onderdanen van de EU-15 (Figuur 61). Wat die landengroep betreft, zijn die drie nationaliteiten historisch het sterkst vertegenwoordigd in België.

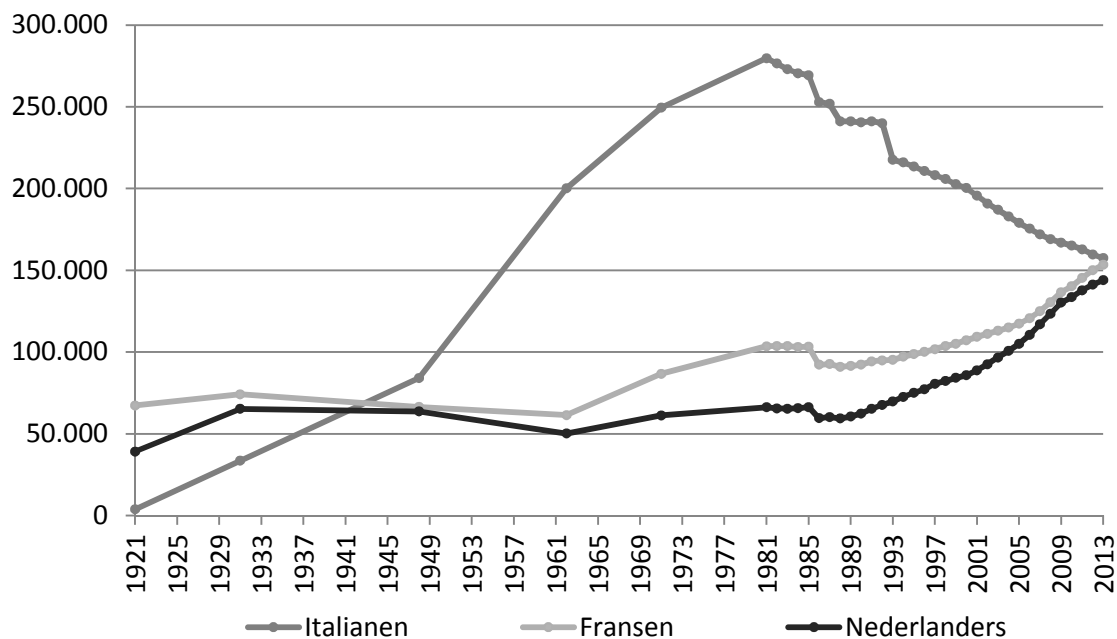
Figuur 61. Verdeling van de landen per nationaliteit van de onderdanen van de EU-15 in België op 1 januari 2013 (N=648.960) (Bron: RR-ADSEI)

¹⁰⁴ De stocks van de nieuwe EU-burgers zijn gevoegd bij die van de voormalige EU-15 op 1 januari van het jaar dat volgde op hun toetreding. De stippellijnen verwijzen naar de burgers van de EU-25 van 1 januari 2005 tot 1 januari 2007 en de burgers uit de EU-27 sinds 1 januari 2008.

De Italiaanse populatie die al heel lang in België is gevestigd, vermindert duidelijk sinds begin van de jaren 1980. Dit fenomeen is niet het enige gevolg van de geringere immigratiestromen na de tweede wereldoorlog. De instroom van Italianen in België mag dan al verminderd zijn, helemaal verdwenen is die echter nog niet. Het aantal Italianen dat terugkeert is overigens ook miniem: het migratiesaldo stagneert rond nul, maar is steeds positief gebleven. De terugval van de Italiaanse populatie is aan overlijdens te wijten, maar in het recente verleden ook aan het verwerven van de Belgische nationaliteit en de automatische toekenning van de Belgische nationaliteit aan kinderen van de derde generatie. Ondanks de tamelijk opvallende daling van de populatie met de Italiaanse nationaliteit sinds de jaren 1980 (Figuur 62), blijft ze toch de belangrijkste vreemde populatie die op 1 januari 2013 in België verbleven, met meer dan 155.000 Italianen.

Figuur 62. Evolutie van het aantal vreemdelingen met de Italiaanse, Franse en Nederlandse nationaliteit in België, 1891-2013 (Bronnen: Volkstellingen en RR-ADSEI)

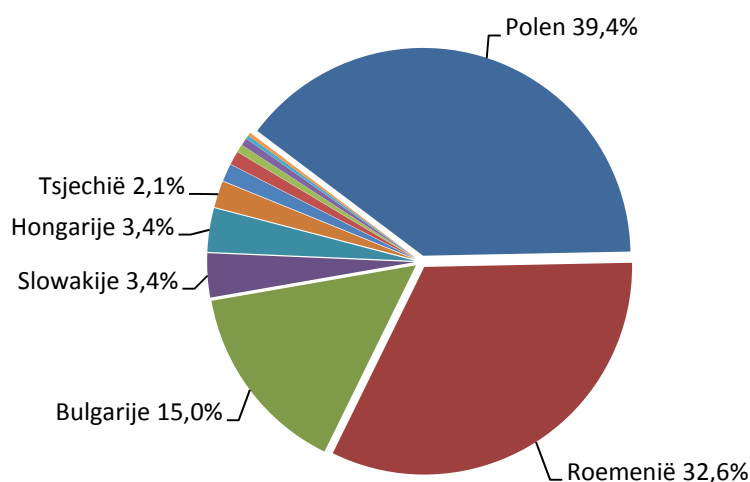
De stromen afkomstig uit de buurlanden zoals Frankrijk en Nederland zitten sinds de jaren 1980 in de lift, en hebben een historisch hoog niveau bereikt (zie hoofdstuk 2). Aangezien heel wat van die migranten uit de buurlanden de neiging hebben zich op lange termijn in ons land te vestigen, is het aantal Fransen en Nederlanders in België sterk toegenomen (Figuur 62), in die mate zelfs dat de Franse en Nederlandse populaties op vandaag de belangrijkste vreemde populaties uitmaken, juist achter de Italianen, maar vóór de Marokkanen.

2.2.2. Onderdanen van de 12 nieuwe EU-landen

De laatste jaren zijn de stromen afkomstig uit de 12 landen die in 2004 en 2007 tot de EU zijn toegetreden er sterk op vooruitgegaan (zie hoofdstuk 2). De migratiestromen die na die toetredingen op gang zijn gekomen hebben geleidelijk aan gezorgd voor een stijging van de populatie uit die landen. Op 1 januari 2013 was die populatie goed voor 156.148 vreemdelingen, terwijl dat er nog maar 24.349 waren op 1 januari 2004, net vóór de eerste toetredingen. Nadat de instroom uit Midden- en Oost-Europese landen ongeveer 50 jaar lang terugliep, komen de stromen door de toetredingen opnieuw op gang, net zoals de stromen tijdens het interbellum.¹⁰⁵

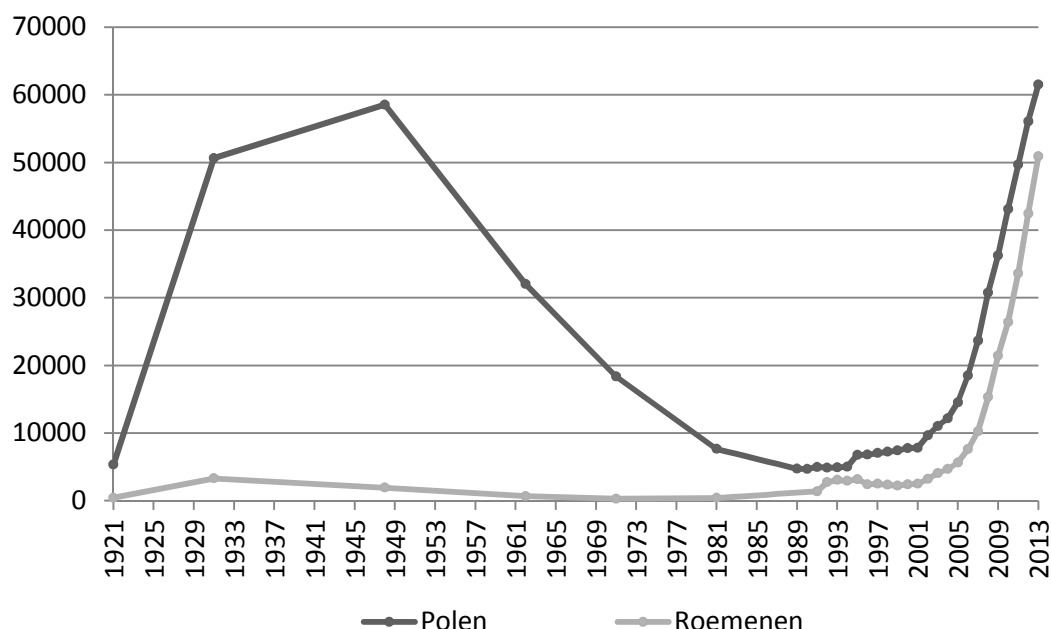
¹⁰⁵ Deze periode waarin de migratiestromen terugliepen, viel samen met een beperkte toestroom van vluchtelingen.

Figuur 63. Verdeling van de landen per nationaliteit van de onderdanen van de 12 nieuwe EU-lidstaten in België op 1 januari 2013 (N=156.148) (Bron: RR-ADSEI)

Binnen deze nieuwe migratiestromen springen vooral de Poolse, Roemeense en Bulgaarse immigraties eruit (Figuur 63 en Figuur 64), samen goed voor 87% van de vreemdelingen uit de 12 nieuwe lidstaten. Intussen is deze Poolse populatie groter als tijdens het Interbellum, toen de Poolse gemeenschap hier een van de grootste buitenlandse gemeenschappen van het land was. Op 1 januari 2013 was deze populatie de vijfde groep vreemdelingen die in België verblijft, net achter de Italianen, Fransen, Nederlanders en Marokkanen maar wel vóór de Spanjaarden, Roemenen en Turken (Tabel 7).¹⁰⁶

Figuur 64. Evolutie van het aantal vreemdelingen met de Poolse en Roemeense nationaliteit in België, 1921-2013 (Bronnen: Volkstellingen en RR-ADSEI)

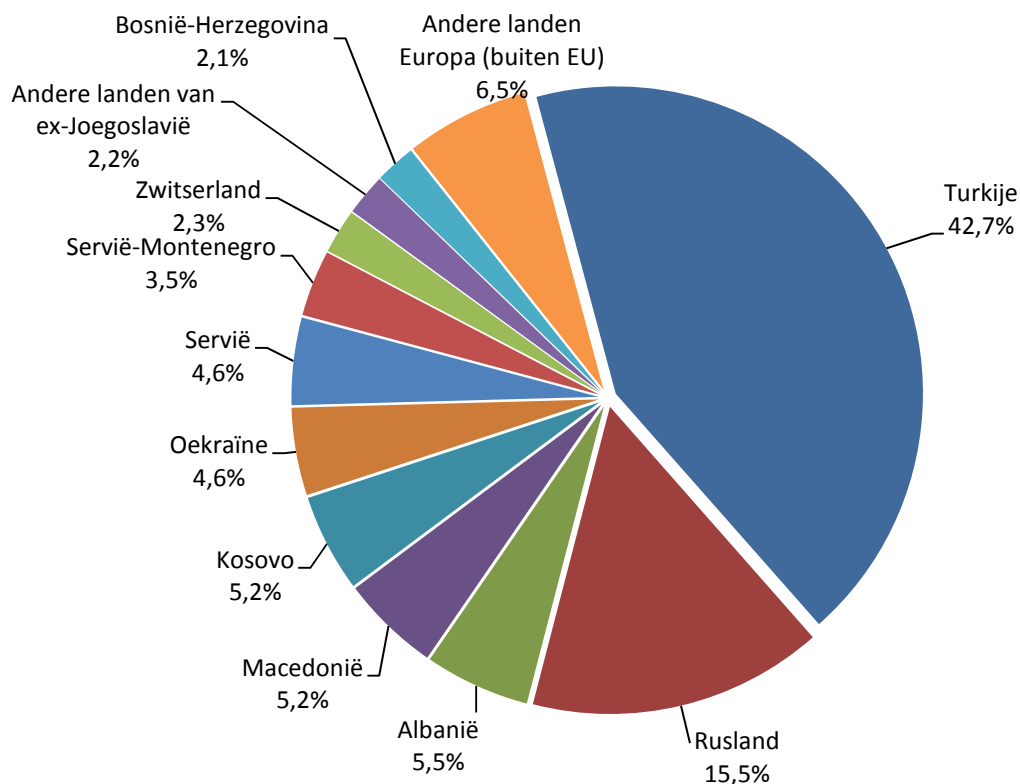
¹⁰⁶ We mogen niet vergeten dat heel wat Turkse migranten Belg zijn geworden en dat die op basis van de variabele nationaliteit niet in kaart kunnen worden gebracht. In hoofdstuk 6 gaan we dieper in op de definitie van de immigrantenpopulaties, of de populaties van vreemde afkomst.

De recente uitbreiding van de Europese Unie met Bulgarije en Roemenië in 2007 heeft ook tot de aangroei van de migratiestromen uit deze beide landen geleid (zie hoofdstuk 2). Na de Polen zijn de Roemenen goed voor de tweede grootste instroom uit de 12 nieuwe lidstaten. Iets verder vinden we de Bulgaarse migratie, die er ook opvallend op vooruitgaat. Die tendensen qua stromen vertalen zich uiteraard ook in de gegevens qua stocks van vreemdelingen. Terwijl er net vóór de toetreding 10.252 Roemenen werden geteld, is deze populatie intussen vervijfvoudigd tot meer dan 50.000 personen op 1 januari 2013. De Bulgaarse populatie is over diezelfde periode verzesvoudigd, van iets meer dan 4.000 personen op 1 januari 2007 tot meer dan 23.000 op 1 januari 2013 (Figuur 64).

2.2.3. Europeanen uit derde landen

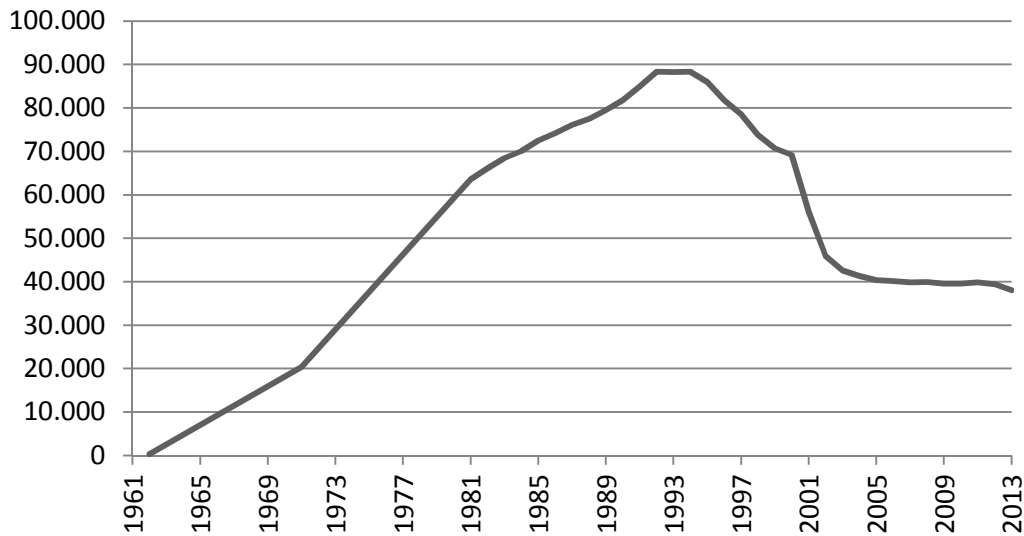
Naast deze Europese populaties die afkomstig zijn uit de EU-lidstaten, bestaan er Europese populaties die geen deel uitmaken van de Unie. Het gaat voornamelijk om personen afkomstig uit Turkije, ex-Joegoslavië en Rusland (Figuur 65).

Figuur 65. Verdeling van de landen per nationaliteit van de Europeanen buiten de EU in België op 1 januari 2013 (N=89.030) (Bron: RR-ADSEI)

Op 1 januari 2013 bedroeg het aantal personen met de Turkse nationaliteit 37.989, goed voor meer dan 40% van de totaliteit van de Europese landen buiten de EU. Het aantal vreemdelingen met de Turkse nationaliteit loopt sinds een twintigtal jaar fel terug (Figuur 66). De Turkse immigratie is de laatste jaren zeker vertraagd (zie hoofdstuk 2), maar deze relatieve stagnatie van de instroom is nog geen voldoende verklaring voor de geringere Turkse aanwezigheid sinds begin van de jaren 1990 (Figuur 66). Die verklaring moet vooral worden gezocht in het hoge aantal Turkse onderdanen dat de Belgische nationaliteit heeft verworven.

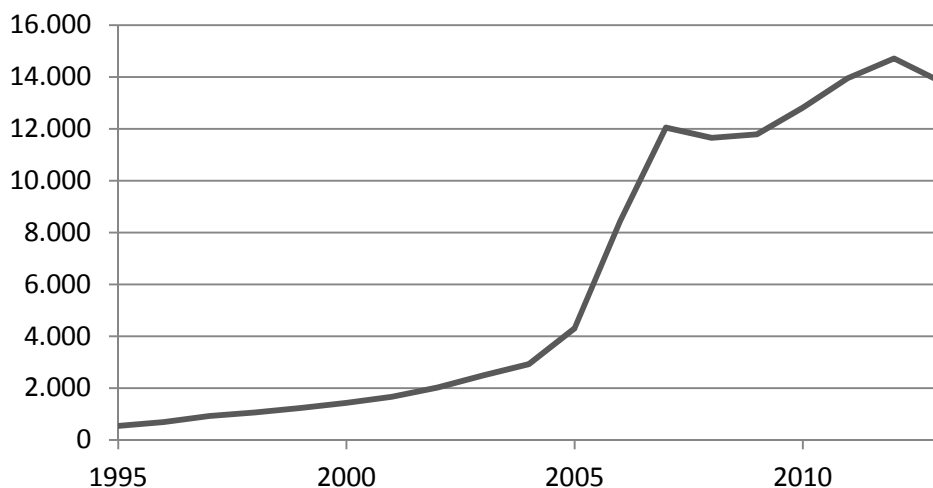
Figuur 66. Evolutie van het aantal vreemdelingen met de Turkse nationaliteit in België, 1962-2013 (Bronnen: Volkstellingen en RR-ADSEI)

De populatie afkomstig uit ex-Joegoslavië is gevormd door opeenvolgende golven van de populatie die de uiteenvallende Federatie hebben verlaten sinds het begin van de jaren 1990. Een gedetailleerde statistische analyse is moeilijk uit te voeren, aangezien de snelle opeenvolging van staatsstructuren het niet mogelijk maakt een behoorlijk inzicht te verwerven in de samenstelling van deze groep: een aantal immigranten zijn nog steeds ingeschreven als "Joegoslaaf". Op 1 januari 2013 gaat het om iets meer dan 1.950 mensen. Op datzelfde moment zijn er ook 4.630 Macedoniërs, 4.597 Kosovaren, 4.091 Serviërs en 1.904 Bosniërs en geteld.

Tijdens de jaren 2000 is de Russische populatie er sterk op vooruitgegaan met 13.831 onderdanen op 1 januari 2013. Toch doet er zich sinds 2007 een stagnatie voor van deze populatie, en zelfs een daling tussen 1 januari 2012 en 1 januari 2013, die net zoals voor de Turken, grotendeels te wijten kan zijn aan het toegenomen aantal nationaliteitswijzigingen van Russische onderdanen (Figuur 67).

Figuur 67. Evolutie van het aantal vreemdelingen met de Russische nationaliteit in België, 1995-2013 (Bron: RR-ADSEI)

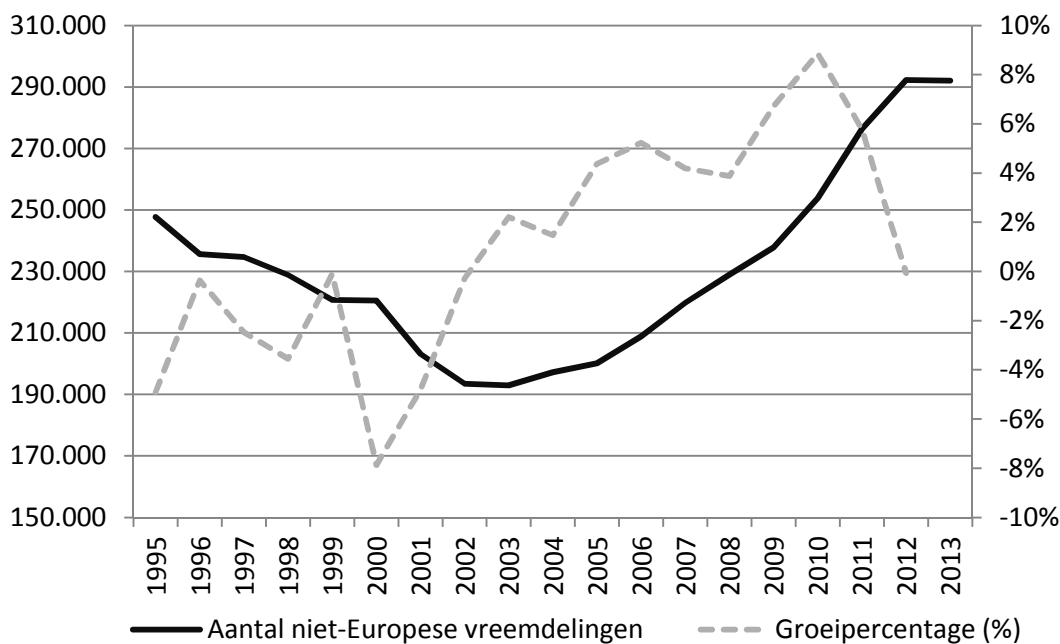
Hoe valt die evolutie van de Russische aanwezigheid in België te verklaren? Enerzijds zijn Russen (vooral die van Tsjetsjeense afkomst) sinds begin van de jaren 2000 een van de belangrijkste nationaliteiten die in België asiel aanvragen. Sinds 2003 stellen we vast dat het aantal erkenningen als vluchteling voor deze nationaliteit relatief hoog ligt. Anderzijds spelen, zoals alle Centraal- en

Oost-Europese landen, arbeidsmigratie en huwelijksmigratie – voornamelijk van vrouwen – een belangrijke rol in de aangroei van de Russische populatie (we stellen in mindere mate eenzelfde fenomeen bij Oekraïners vast).

2.3. Een niet-Europese populatie die stagneert

In vergelijking met de Europese vreemde populatie, valt de niet-Europese populatie nogal beperkt uit: op 1 januari 2013 waren de niet-Europeanen amper goed voor een derde van de vreemde populatie (Figuur 57). Tussen 1 januari 1995 en 1 januari 2003 is de niet-Europese vreemde populatie gedaald van 247.238 naar 192.919 personen (Figuur 68). Sinds 1 januari 2004 neemt het aandeel niet-Europeanen weer licht toe met op 1 januari 2013, 292.075 personen. Die groei heeft onder meer te maken met de toename van bepaalde immigratiestromen uit het Afrikaanse en Aziatische continent. Opvallend was ook de aanzienlijke stijging van de niet-Europese populatie in 2009 (met een positief groeipercentage van 7% in vergelijking met het jaar daarvoor). Die kan deels worden verklaard door de stijging van het aantal positieve beslissingen inzake verblijfsregularisatie op grond van de nieuwe artikels 9bis en 9ter van de wet van 15 december 1980¹⁰⁷, en nog enkele op grond van het oude artikel 9.3. Tussen 1 januari 2012 en 1 januari 2013 stagneert de groei van de niet-Europese populatie (+0%), terwijl tussen 2008 en 2012, een groei van 30% is vastgesteld.

Figuur 68. Evolutie van het totale aantal niet-Europese vreemdelingen en groeipercentages, 1995-2013 (Bron: RR-ADSEI)

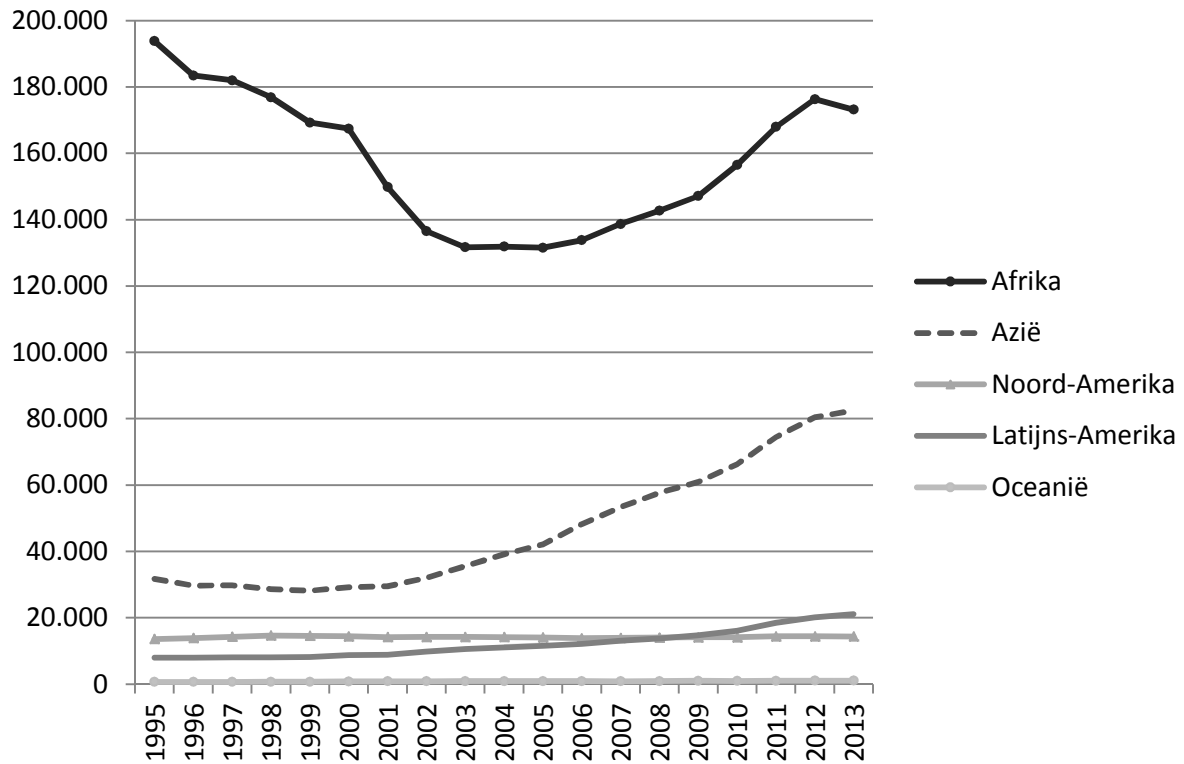

De niet-Europese vreemde populatie in België is vooral afkomstig uit het Afrikaanse continent (Figuur 69). De Afrikaanse aanwezigheid in België is drastisch gedaald tussen 1990 en begin van de jaren 2000, om vervolgens weer toe te nemen. Deze tendens is hoofdzakelijk het gevolg van de belangrijke daling van het aantal vreemdelingen met de Marokkaanse nationaliteit. Aangezien de Marokkaanse populatie een groot deel van de niet-Europese vreemde populatie vormt, hebben hun evoluties een grote impact op de Afrikaanse curve. Sinds de jaren 2000 is die daling van het aantal Marokkanen overigens fel verminderd en tegelijk zijn ook andere nationaliteiten beginnen toe te nemen (met name de Guineeërs, Kameroeners en Congolezen), wat meteen ook een verklaring is voor de vastgestelde heropleving. Tussen 1 januari 2012 en 1 januari 2013 daarentegen, daalt de Afrikaanse aanwezigheid in België (-2%), terwijl de jaarlijkse groei de jaren daarvoor rond de +6-7% draaide.

¹⁰⁷ Zie de instructies van 26 maart 2009 en 19 juli 2009 die hebben geleid tot de toepassing van nieuwe regularisatiecriteria.

Deze daling is vooral het gevolg van een daling van het aantal Marokkanen en een stagnatie van het aantal Congolezen en Rwandezes.

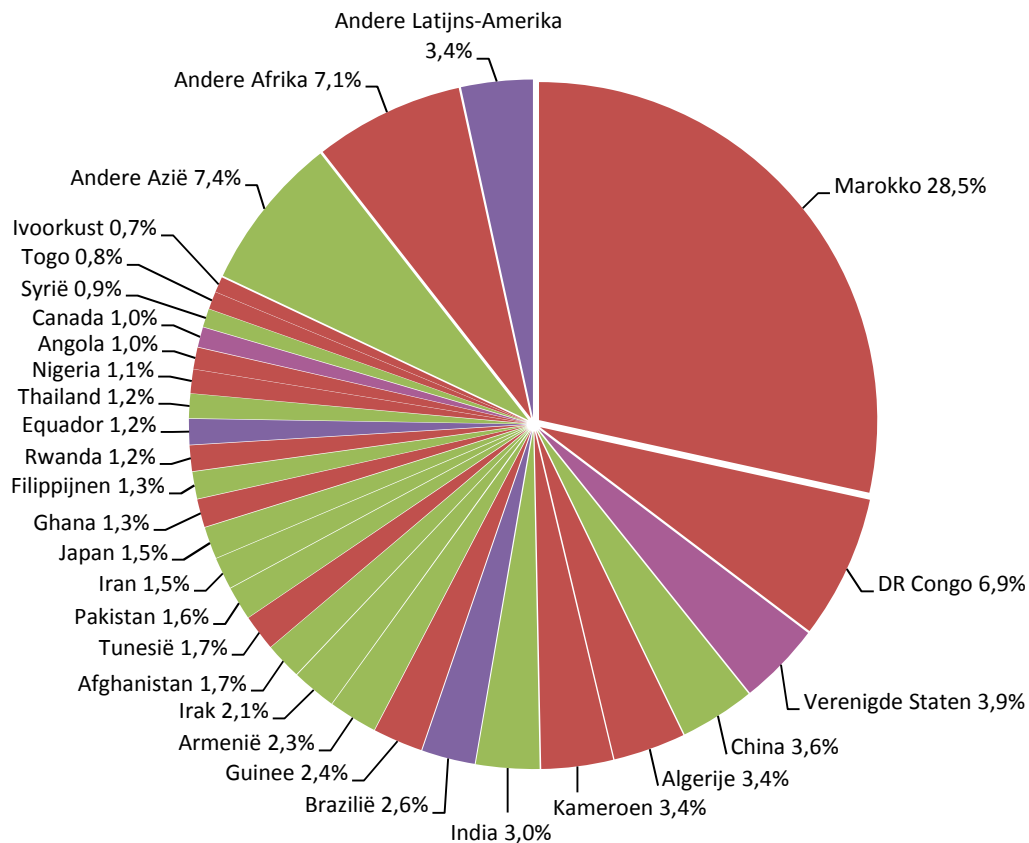
Figuur 69. Evolutie van het aantal vreemdelingen volgens de grote niet-Europese nationaliteitsgroepen, 1995-2013 (Bron: RR-ADSEI)

Na het Afrikaanse continent, rukken ook de onderdanen uit het Aziatische continent op in de rangschikking van de niet-Europese vreemde populatie. Over de hele periode en vooral dan sinds 2000, zit deze populatie constant in de lift, met 31.718 individuen in 1995 tot 82.469 in 2013 (Figuur 69). Tal van landen zorgen voor een stijging van de Aziatische populatie in België, maar toch vooral China, India, Armenië, Irak en Afghanistan.

Onder de in België verblijvende vreemde populatie zijn de onderdanen uit het Amerikaanse continent heel wat minder sterk vertegenwoordigd. Sinds 2008 zijn er meer onderdanen uit Latijns-Amerika, dan Noord-Amerikanen.

Figuur 70. Verdeling van de landen per nationaliteit van de niet-Europeanen in België op 1 januari 2013 (N=292.075) (Bron: RR-ADSEI)¹⁰⁸

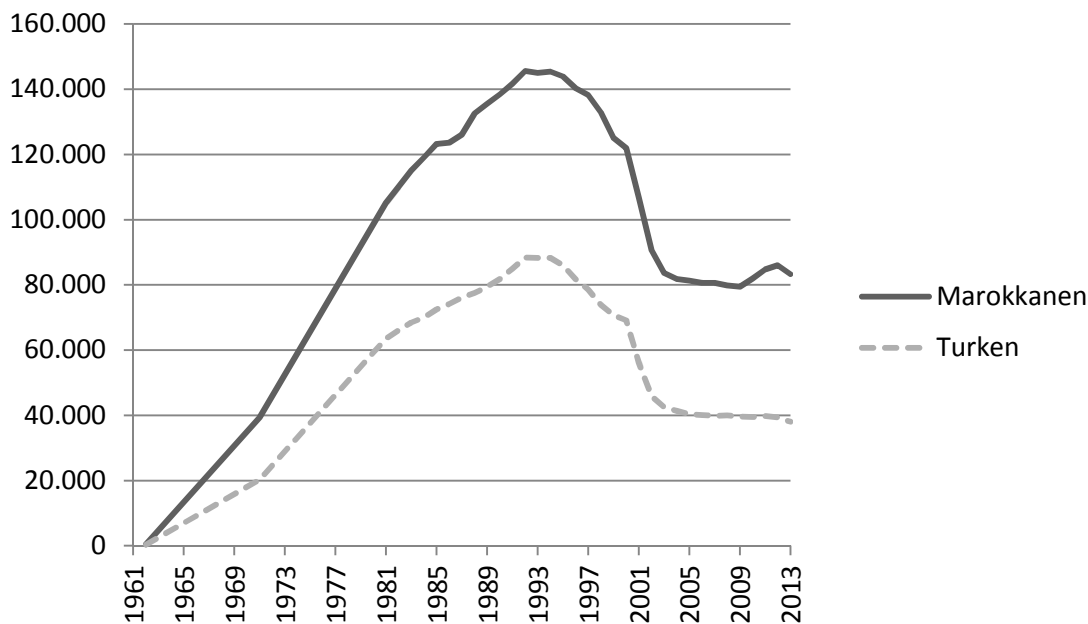

Op 1 januari 2013 sprong een tiental niet-Europese nationaliteiten eruit met meer dan 5.000 personen: de Marokkanen, Congolezen (DRC), Amerikanen, Chinezen, Algerijnen, Kameroeners, Indiërs, Brazilianen, Guineeërs en Armeniërs.

De Marokkanen vertegenwoordigen afgetekend de belangrijkste niet-Europese nationaliteit in België (28,5% van het totale aantal niet-Europeanen op 1 januari 2013, Figuur 70). En nochtans gaat de populatie met de Marokkaanse nationaliteit er sinds een twintigtal jaar fel op achteruit, net zoals de Turkse populatie, waarmee ze vaak wordt vergeleken (Figuur 71). Sinds de historische piek in 1992, is ze er met 47% op achteruitgegaan. Toch is de Marokkaanse immigratie thans zeer hoog en blijft het migratiesaldo positief (zie hoofdstuk 2). Net zoals voor de Turken, heeft die daling van de Marokkaanse aanwezigheid niet zozeer te maken met de uitstroom, maar wel met de omvang van de nationaliteitswijzigingen sinds halverwege de jaren 1980.

¹⁰⁸ De landen waarvoor het aantal onderdanen in België op 1 januari 2013 lager was dan 2.500, zijn in de categorieën “anderen” ondergebracht.

Figuur 71. Evolutie van het aantal vreemdelingen met de Marokkaanse (en Turkse) nationaliteit in België, 1962-2013 (Bron: RR-ADSEI)

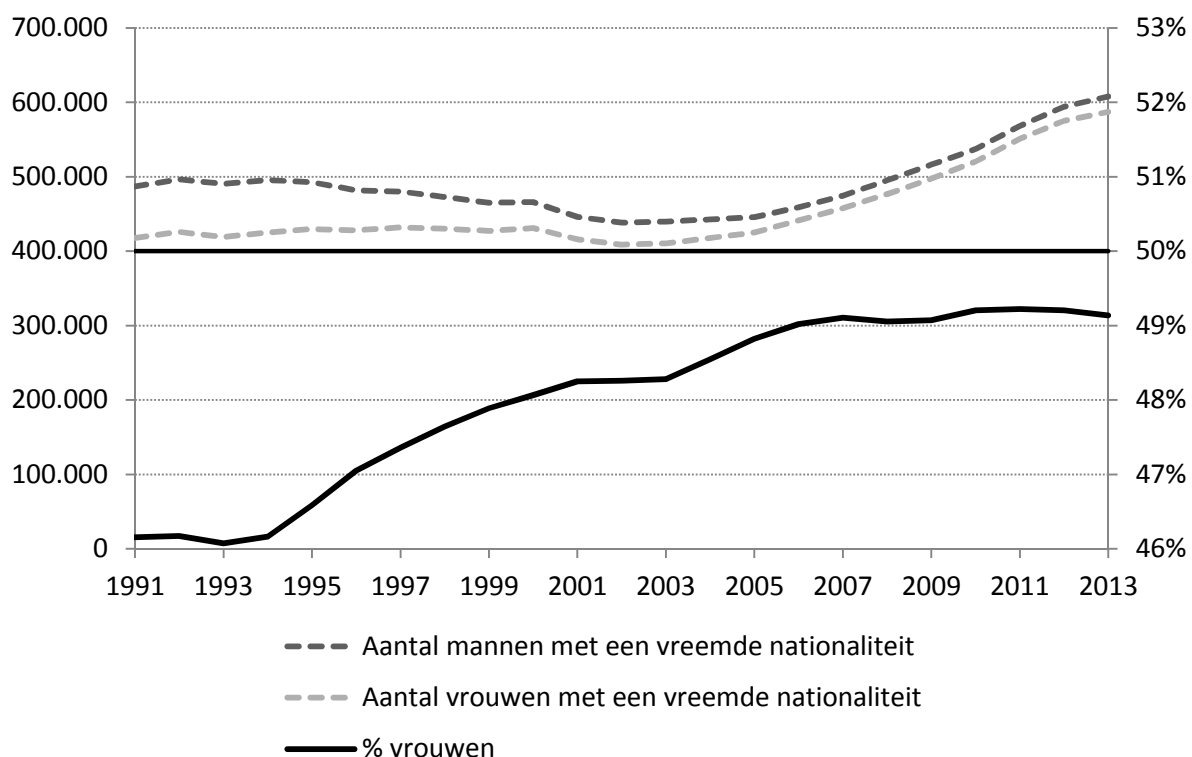
De enige niet-Europese populaties die sterk groeien, zijn het resultaat van heel recente migraties uit veel verschillende herkomstlanden in de afgelopen jaren. Het gaat meer bepaald om immigratie uit Afrika en meer in het bijzonder uit Algerije, Kameroen, Ghana en Guinee. Dit proces van diversifiëring van de afkomst van migranten doet zich ook voor bij het Aziatische continent. Vanuit Azië is er sinds kort een grotere instroom uit India, China, Pakistan, Thailand, de Filipijnen, Iran, Irak en Afghanistan. Nog opvallend is de aangroei van de Zuid-Amerikaanse populatie die zich in België komt vestigen. Het gaat vooral om Brazilianen en in mindere mate om Ecuadoranen. De afgelopen 7 jaar is de populatie uit deze beide landen verdubbeld: op 1 januari 2013 verbleven er 7.463 Brazilianen en 3.589 Ecuadoranen in België (Tabel 7).

3. Een vreemde populatie die vervrouwelijkt

Niet alleen de herkomstlanden van de vreemdelingen diversifieert, ook de samenstelling van de vreemde populatie is gewijzigd. Zo stellen we sinds een twintigtal jaar een vervrouwelijking vast van de vreemde populatie.

Tijdens de jaren 1980 heeft de gezinshereniging praktisch voor een geleidelijke vervrouwelijking van de vreemde populatie gezorgd. Vanaf halverwege de jaren 1990 heeft die tendens zich doorgezet en is ze alleen maar sterker geworden. Tussen 1991 en 2013 is het aandeel van de vrouwen in de vreemde populatie gestegen van 46% naar 49%. Behalve gezinshereniging, zijn er nog andere elementen die deze tendens kunnen verklaren. Het begin van de jaren 1990 werd gekenmerkt door specifiek vrouwelijke migraties voorgedaan, vooral uit landen zoals Thailand, de Filipijnen, Oekraïne, Rusland of bepaalde landen uit Latijns-Amerika.

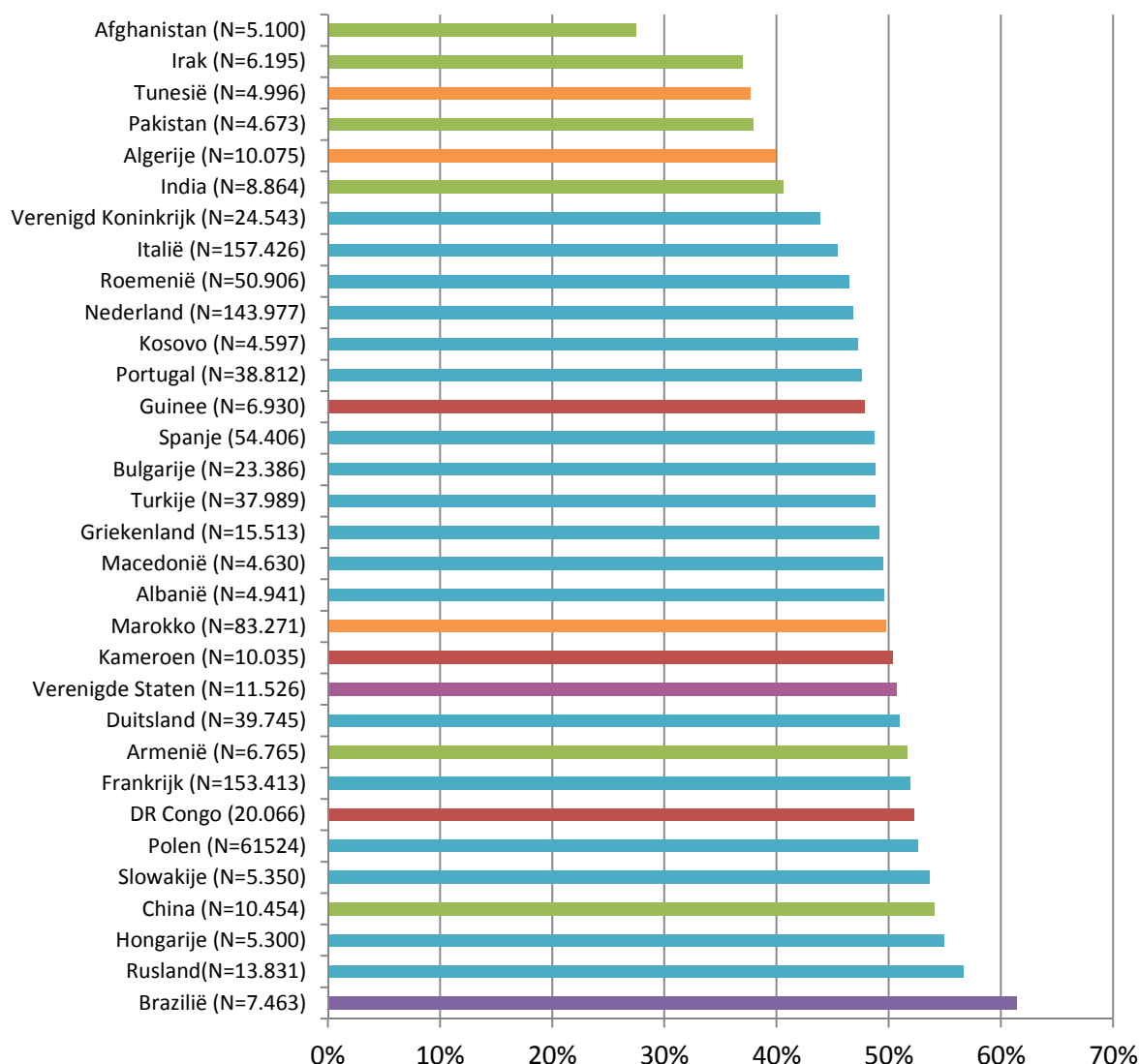
Figuur 72. Aantal mannen en vrouwen van vreemde nationaliteit en aandeel vrouwen (in %), 1991-2013 (Bron: RR-ADSEI)

Deze nieuwe, sterk vervrouwelijkte, vreemde populatie is afkomstig uit Zuidoost-Azië (Thailand en de Filipijnen), Latijns-Amerika en Centraal- en Oost-Europa (Figuur 73). In het geval van Thailand tellen we 84% vrouwen; voor de Filipijnen gaat het om 75%, voor Latijns-Amerika om 60%. Wat de 12 nieuwe EU-lidstaten betreft, berekenen we 51% vrouwen, wat overeenstemt met een sterke vermindering ten opzichte van de 58% die we waarnamen in 2005. Bij de grootste populaties uit deze nieuwe lidstaten (Polen, Roemenië, Bulgarije) zien we de afgelopen jaren inderdaad een grotere instroom van mannen. Sommige onderdanen van landen uit Oost-Europa, zoals de Baltische staten, Oekraïne, Wit-Rusland en de Tsjechische Republiek tellen op 1 januari 2013 nog steeds 60% vrouwen. Anderzijds zijn de populaties uit de EU-15, die het grootste deel van de vreemdelingen vertegenwoordigen, nog veeleer samengesteld uit mannen. We tellen immers nog steeds meer Italianen dan Italiaanse vrouwen en hetzelfde fenomeen geldt voor de Nederlanders, Britten, Grieken of Portugezen. Hiernaast, is de vreemde populatie die voortgekomen is uit de oude niet-Europese migraties, voornamelijk uit de Maghreb, grotendeels mannelijk, net zoals de populaties uit de nieuwe herkomstlanden zoals India en Pakistan. Deze elementen bieden een verklaring voor het behoud van een meerderheid van mannen onder de vreemdelingen.

Deze vervrouwelijkingstendens is onder andere te wijten aan het feit dat er meer vreemde vrouwen dan vreemde mannen zijn die de Belgische nationaliteit verwerven, en dat ze die ook sneller verwerven (zie hoofdstuk 5). Dit wordt verklaard, enerzijds, door een groter aantal gemengde huwelijken die het mogelijk maken snel de Belgische nationaliteit te verwerven en, anderzijds, door een wet die het tot in 1984 voor vreemde vrouwen die trouwden met Belgische mannen gemakkelijker maakte om de Belgische nationaliteit te verwerven dan voor vreemde mannen die trouwden met Belgische vrouwen.

Figuur 73. Aandeel vrouwen in de vreemde populatie volgens de nationaliteit, 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

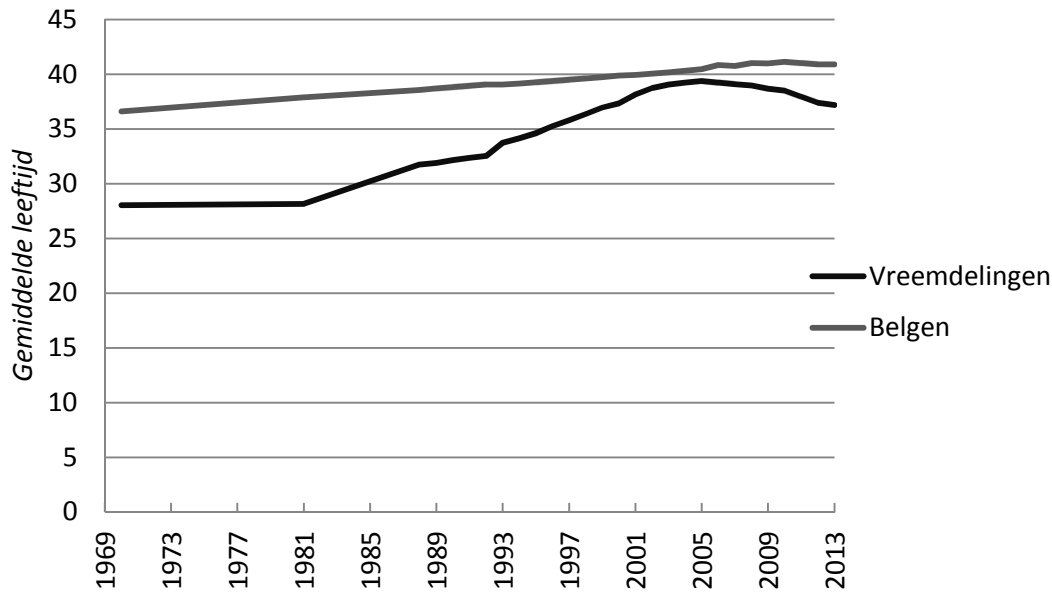

4. Een vreemde populatie die veroudert

Tijdens de “Dertig glorieuze jaren” werd de vreemde populatie gekenmerkt door haar jonge leeftijd in vergelijking met de Belgische populatie. De laatste 20 jaar is de vreemde populatie echter ouder geworden. We mogen zelfs beweren dat deze populatie sneller is verouderd dan de Belgische populatie.

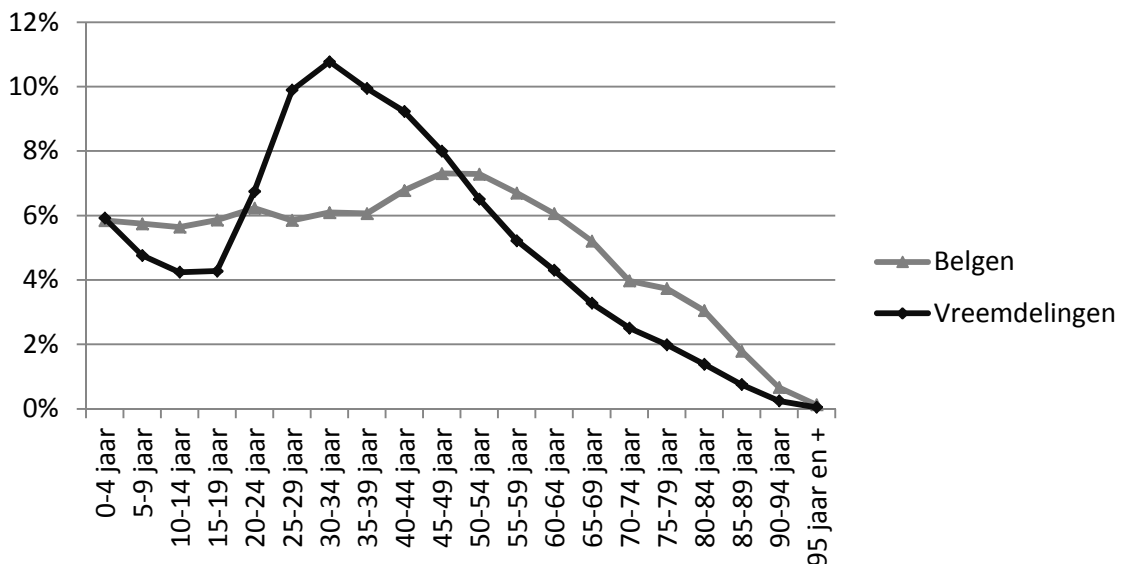
Sinds de jaren 1980 is de gemiddelde leeftijd van de vreemde populatie voortdurend gestegen, van 28 jaar naar 39,4 jaar op 1 januari 2005 (Figuur 74). Als gevolg daarvan is het verschil tussen de gemiddelde leeftijd van de vreemdelingen en die van de Belgen snel kleiner geworden: van bijna 10 jaar in het begin van de jaren 1980 naar slechts 1 jaar in 2005. Ondanks alles lijkt het versnelde verouderingsproces van de vreemde populatie te zijn vertraagd en heel onlangs te zijn omgekeerd. Op 1 januari 2013 kwam zo het verschil tussen de gemiddelde leeftijd van de Belgen en die van de vreemdelingen op 3,7 jaar te liggen.

Figuur 74. Evolutie van de gemiddelde leeftijd van de Belgen en vreemdelingen, 1970-2013 (Bron: RR-ADSEI)

Om een goed inzicht te krijgen in de dynamiek die erachter zit, moeten we vermoedelijk een andere indicator hanteren. Op basis van de gemiddelde leeftijd, is het niet mogelijk een beeld te krijgen van het specifieke karakter van de structuur per leeftijd van de vreemde populatie. In tegenstelling met de gangbare mening telt de vreemde populatie vrij weinig minderjarigen in vergelijking met de Belgische populatie. Ze bestaat voornamelijk uit volwassenen van 20 tot 60 jaar. Het aantal 65-plussers is vrij beperkt, maar neemt toe (Figuur 75).

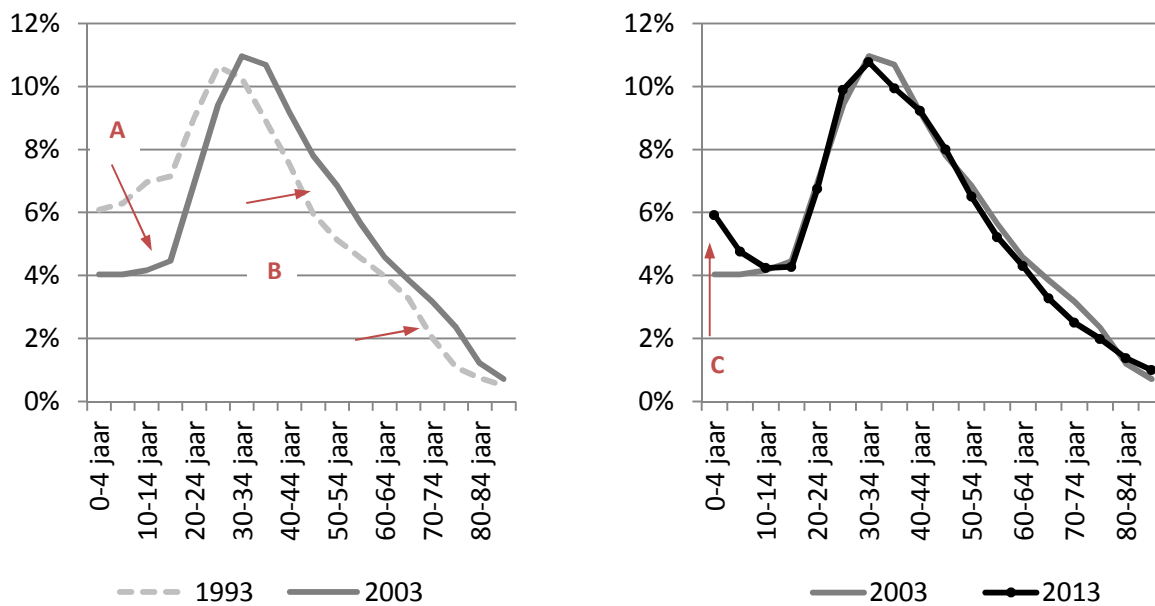
Figuur 75. Structuren per leeftijd voor de Belgen en de vreemdelingen, 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

De afgelopen 20 jaar worden gekenmerkt door een aanzienlijke evolutie van deze structuur per leeftijd. Het aantal minderjarige vreemdelingen was in 1985 al gedaald, na de inwerkingtreding van het Wetboek van de Belgische nationaliteit. Door de wijziging van het WBN in 1991 (nieuwe mogelijkheden voor toekenning van de Belgische nationaliteit) is dit aantal tijdens de eerste helft van de jaren 1990 drastisch teruggelopen. Vanaf 1999 heeft de toename van het aantal mogelijkheden om de Belgische nationaliteit te verwerven als gevolg van de wijzigingen van het WBN, geleid tot een

stijging van het aantal “toekenningen van de nationaliteit als gezamenlijk gevolg” (toekenning van de nationaliteit aan een minderjarige als gevolg van het verkrijgen van de nationaliteit door een van zijn ouders) en tot een verdere daling van het aantal minderjarige vreemdelingen vanaf 2000. De verminderde vruchtbaarheid van vreemde vrouwen heeft natuurlijk bijgedragen tot deze evolutie, maar dit verklaart waarschijnlijk slechts een heel klein deel van de vastgestelde evoluties. Uit Figuur 76 blijkt dat het aantal 0-14-jarigen tussen 1993 en 2003 fel is gedaald (A) van 6,5% naar 4%. Het aantal 30-plussers daarentegen is tussen beide data proportioneel toegenomen (B). Een verklaring voor de vergrijzing van de vreemde populatie is dat heel wat jongeren die in de jaren 1960-1970 zijn geïmmigreerd, intussen 60 jaar of ouder zijn.

Figuur 76. Evolutie van de structuur per leeftijd van de vreemdelingen, 1993-2013 (Bron: RR-ADSEI)

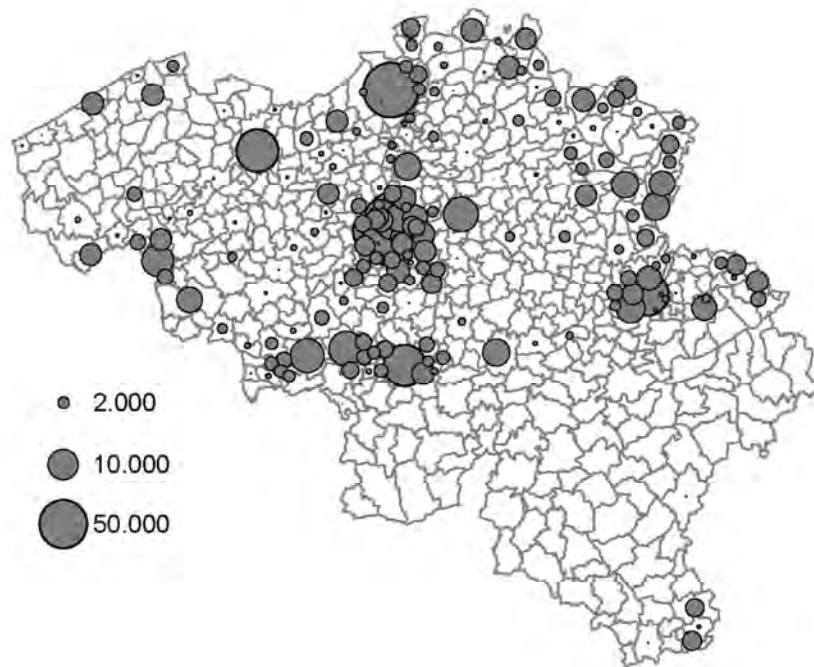
Tussen 2003 en 2013 is de leeftijdsstructuur van de vreemde populatie niet echt geëvolueerd, behalve dan de stijging bij de 0-10 jarigen (C), waar de 0-4-jarigen zijn gestegen tot 6%. Deze heropleving van de vruchtbaarheid bij de vreemdelingen is hoger reeds aan bod gekomen. Zoals aangehaald, is deze vaststelling ook deels te verklaren door de verbetering van de registratie bij de ADSEI (vooral dan sinds 2008).

5. Geografie van de vreemde populatie: weergave van de huidige en vroegere immigraties

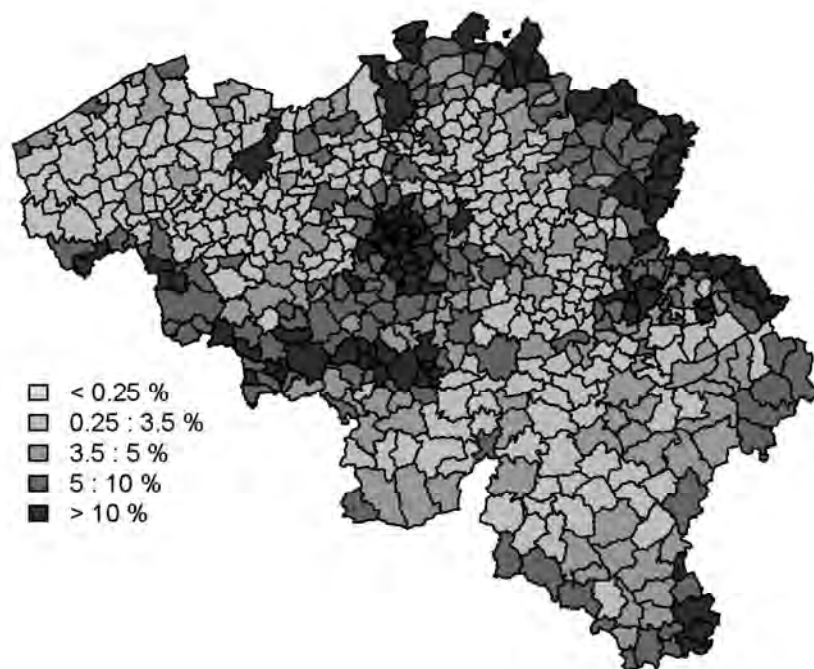
De geografie van de vreemde aanwezigheid (stocks) verschilt enigszins van de geografie van de immigraties (stromen) die reeds aan bod zijn gekomen (zie hoofdstuk 2). De vreemde populatie is immers het resultaat van de huidige immigraties, maar ook van vorige en van de aanwezigheid van vreemdelingen die in België zijn geboren. De regio's Brussel en Antwerpen zijn uiteraard plaatsen met een sterke concentratie vreemde populatie omdat ze al sinds lang immigranten opvangen. Toch zijn er vroegere immigratieregio's, die tegenwoordig minder aantrekkelijk zijn, waar nog een sterke vreemde aanwezigheid is, onder meer de industriegebieden in Wallonië maar ook in Vlaanderen, zoals Limburg (Figuur 79 en Figuur 80). Ook grensgemeentes ontvangen verhoudingsgewijs heel wat vreemdelingen. De in die gemeentes vastgestelde percentages zijn vergelijkbaar met wat we kunnen vaststellen in Brusselse gemeentes of in Antwerpen. Het gaat hier onder meer om de grensgemeentes in de provincie Luik, de gemeentes niet ver van de agglomeratie Rijsel, de grens met Nederland en, in mindere mate, de grens met het Groothertogdom Luxemburg. Opvallend zijn ten slotte twee grote zones waar de vreemde aanwezigheid heel gering is: het gaat om een groot aantal

Vlaamse gemeentes (met uitzondering van de grensstreken, de stad Antwerpen, de driehoek Brussel-Gent-Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant), en om de provincie Luxemburg (met uitzondering ook van de grensstreek).

Figuur 77. Aantal vreemdelingen per gemeente op 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

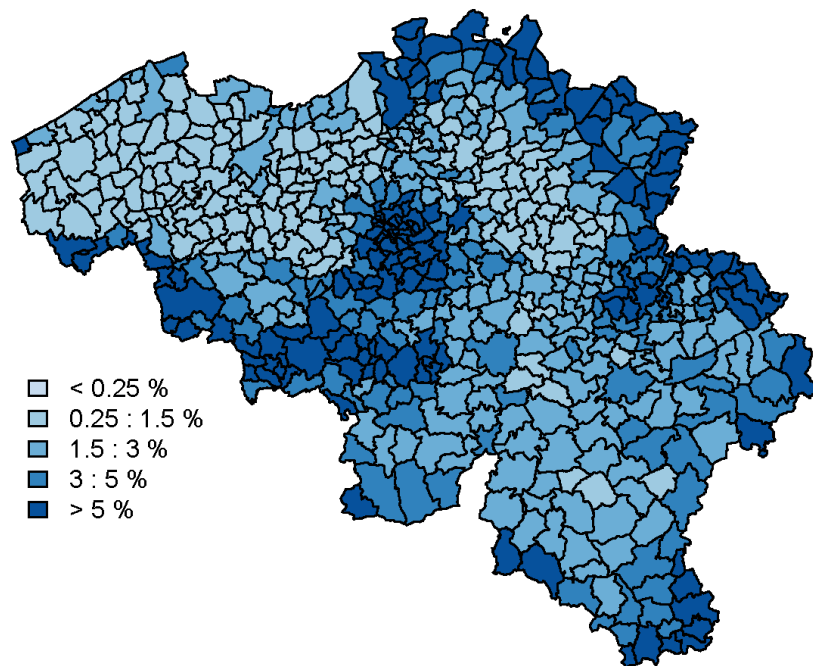
Figuur 78. Aandeel van vreemdelingen in de populatie van de gemeentes op 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

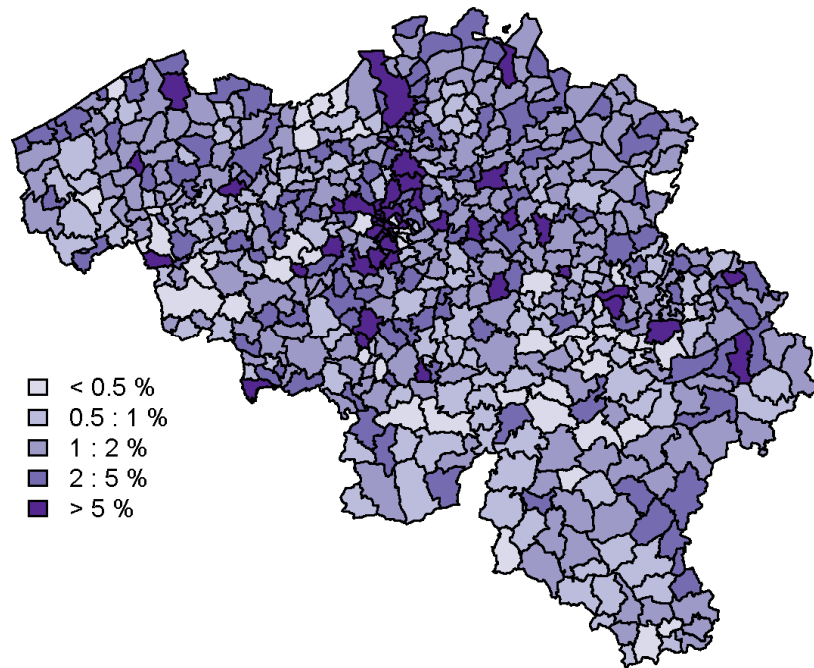
Naast dit algemeen overzicht, is het ook opvallend dat de onderdanen van de EU-27 en die uit derde landen zich niet op dezelfde plaats vestigen. De EU-burgers bevinden zich voornamelijk te Brussel en

in Brabant, vooral dan het oosten en zuidoosten van de agglomeratie (Figuur 79). Ze trekken minder naar Antwerpen, maar meer naar de grensstreken en naar de industriesteden in Wallonië en Limburg. De derdelanders daarentegen zijn veel minder geconcentreerd (Figuur 80). De voornaamste concentratiezones zijn Brussel en zowel Vlaams- als Waals-Brabant. De 10%-drempel wordt enkel overschreden in het centrum, het noorden en het westen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Elsene, Sint-Gillis, Brussel, Anderlecht, Schaarbeek, Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node en Koekelberg). De andere concentraties zijn eerder beperkt. Het gaat vooral om de driehoek Antwerpen-Gent-Brussel en voornamelijk de gemeentes Antwerpen, Gent, Mechelen en Lokeren. Veel derdelanders bevinden zich ook in Limburg, Henegouwen, rond Luik en Verviers evenals in de twee universiteitssteden Leuven en Ottignies-Louvain-la-Neuve.

Figuur 79. Percentage onderdanen van de EU-27 in de populatie van de gemeentes op 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

Figuur 80. Aandeel derdelanders in de populatie van de gemeentes op 1 januari 2013 (Bron: RR-ADSEI)

HOOFDSTUK 5. Verwerving en toekenning van de Belgische nationaliteit aan vreemdelingen

Het vorige hoofdstuk heeft aangetoond dat statistieken over de vreemde populatie geen volledig beeld geven van het migratiefenomeen in België, onder meer omwille van de talrijke nationaliteitswijzigingen van migranten. Deze statistieken houden namelijk geen rekening met personen die Belg zijn geworden of als Belg geboren werden uit geïmmigreerde ouders. Daarom is het belangrijk die nationaliteitswijzigingen en de impact ervan op de vreemde populatie of de populatie van vreemde afkomst, grondiger te bestuderen.

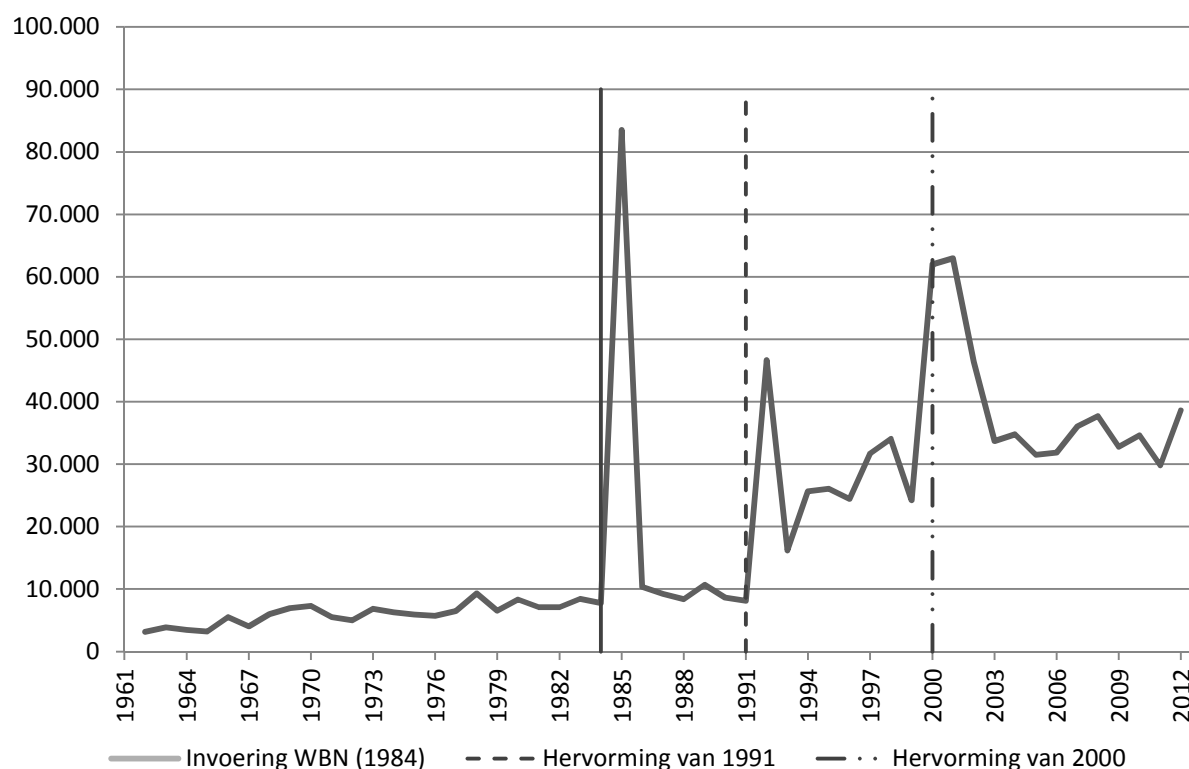
1. Wetboek van de Belgische nationaliteit: gevolgen van de verschillende hervormingen

Het aantal vreemdelingen dat Belg wordt, is sinds het einde van de tweede wereldoorlog voortdurend toegenomen en dit vooral de afgelopen dertig jaar. Zo is het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen gestegen van 8.334 in 1980 naar 38.612 in 2012. Vanaf 1984, het jaar waarin het Wetboek van de Belgische nationaliteit (WBN) werd ingevoerd, hadden verschillende gebeurtenissen een ongeziene impact op het aantal verkrijgingen of toekenningen van de nationaliteit. Zo deed er zich in 1985, 1992 en 2000-01 (Figuur 81) telkens een piek voor in het aantal verkrijgingen van de nationaliteit die het gevolg waren van de grote hervormingen van het WBN. Gezien de omvang van de op 1 januari 2013 in werking getreden hervorming¹⁰⁹, zullen de cijfers voor het jaar 2013 vermoedelijk een breuk vertonen met de jaren daarvoor.

- Op 1 januari 1985 treedt het WBN in werking en dat zorgt voor een eerste wijziging in de toekenning van de nationaliteit bij de geboorte. Vanaf die datum krijgen kinderen met een Belgische moeder en een vreemde vader de Belgische nationaliteit toegekend, terwijl ze voordien als vreemdelingen werden beschouwd.
- Door de hervorming van 1991 krijgen ook de migrantenkinderen van de 3de generatie, met name de in België geboren kinderen, met vreemde ouders die zelf op het Belgische grondgebied zijn geboren, de Belgische nationaliteit toegekend.
- De hervorming uit 2000 voert een belangrijke wijziging in voor het verkrijgen van de nationaliteit door nationaliteitsverklaring. Vóór die hervorming moest de persoon tussen de 18 en 30 jaar oud zijn, in België geboren zijn en er zijn hoofdverblijfplaats hebben gehad vooraleer hij Belg door nationaliteitsverklaring kon worden. De leeftijdsbeperking van 30 jaar werd geschrapt en de wet bepaalde nieuwe voorwaarden: wie meerderjarig is, sinds zeven jaar in België verblijft en over een verblijfstitel van onbeperkte duur beschikt, of wie meerderjarig is en een ouder heeft die Belg is, kan Belg worden.
- Meer recentelijk is een nieuwe hervorming in voege getreden: de wet van 4 december 2012 (van kracht sinds 1 januari 2013) heeft onlangs het WBN grondig gewijzigd. Die hervorming brengt volgende belangrijke wijzigingen mee: de gewijzigde definitie van het wettelijk verblijf, naturalisatie wordt een ondergeschikte procedure en de hervorming van de verklaringsprocedure. Het is wachten op de cijfers voor 2013 om de statistische gevolgen van deze nieuwe hervorming te kunnen inschatten.

¹⁰⁹ CGKR, *Jaarverslag Migratie 2012*, p. 193-194.

Figuur 81. Evolutie van het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen, 1962-2012 (Bron: RR-ADSEI)

Uit de evolutie van het aantal vreemdelingen dat de Belgische nationaliteit heeft verkregen, blijkt dat er zich ongeziene kwantitatieve schommelingen hebben voorgedaan (Figuur 81.). In 1985 alleen al, zijn meer dan 80.000 vreemdelingen Belg geworden (bijna 10% van de vreemde populatie uit die tijd). Vanaf 1992 doet er zich opnieuw een sterke stijging van het aantal nationaliteitswijzigingen voor, van 8.134 in 1991 naar 46.644 in 1992. In dat jaar ging het bij 28.762 toekenningen, of 62% van de totale nationaliteitswijzigingen van dat jaar, om in België geboren kinderen wiens ouders zelf op het grondgebied zijn geboren. Tussen eind van de jaren 1990 en begin van de jaren 2000 (in 2000 en 2001), steeg het aantal vreemdelingen dat Belg is geworden van 24.196 naar meer dan 60.000. Sinds 2003, en tot op vandaag, is het aantal nationaliteitswijzigingen opnieuw gezakt naar een niveau tussen de 30.000 en 40.000 wijzigingen per jaar.

Behalve de aanzienlijke stijgingen die rechtstreeks verband houden met de verschillende hervormingen, heeft de evolutie van het nationaliteitsrecht ook op lange termijn geleid tot een stijging van het jaarlijkse aantal *verkrijgingen* en *toekenningen* van de nationaliteit.

2. Wijzen van toekenning of verkrijging van de Belgische nationaliteit aan vreemdelingen

De Belgische nationaliteit kan via twee verschillende mechanismen worden verworven: via *toekenning* of via *verkrijging*. Terwijl de toekenning van de Belgische nationaliteit het resultaat is van een zo goed als automatische procedure en vooral minderjarigen betreft, heeft de verkrijging meer te maken met een actieve daad van een meerderjarig persoon.

- Het WBN bepaalt vier gronden van **toekenning**: afstamming, adoptie, geboorte in België en het gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging. Dit laatste betekent concreet dat de vader of de moeder door Belg te worden, deze nationaliteit ook doorgeeft aan hun minderjarig(e) kind(eren).

- Het is ook mogelijk om de Belgische nationaliteit te **verkrijgen** en dit kan via de nationaliteitsverklaring, door nationaliteitskeuze, door keuze op grond van een huwelijk met een Belg of door naturalisatie.¹¹⁰ De op 1 januari 2013 in werking getreden hervorming heeft de verkrijging door verklaring gewijzigd, de verkrijging door nationaliteitskeuze en via het huwelijk geschrapt en de draagwijdte van de naturalisatieprocedure beperkt.¹¹¹

Kader 9. Gegevensbronnen over de nationaliteitswijzigingen

De gegevens inzake nationaliteitswijzigingen komen uit het Rijksregister. Zowel ADSEI als de Kamer van Volksvertegenwoordigers (via parlementaire vragen) maken die gegevens publiek. Tussen beide gegevensbronnen bestaat evenwel een verschil van 20%. De Kamer telt jaarlijks gemiddeld 20% meer nieuwe Belgen dan ADSEI. Die verschillen zijn te wijten aan een aantal elementen. Drie procedures waarbij kinderen de Belgische nationaliteit krijgen van bij hun geboorte worden opgenomen in de gegevens van de Kamer. Ze verwijzen echter niet naar een nationaliteitswijziging, maar naar een wijze van *toekenning* ervan. De eerste categorie is de toekenning van de nationaliteit op grond van de nationaliteit van de vader of de moeder en is gebaseerd op artikel 8, §1, 1° van het WBN.¹¹² De tweede categorie is gebaseerd op artikel 11, alinea's 1 en 2 van het WBN dat de Belgische nationaliteit automatisch toekent aan in België geboren kinderen van een ouder of adoptant die zelf in België is geboren. De derde categorie ten slotte vloeit voort uit artikel 10 van het WBN, dat de Belgische nationaliteit toekent aan staatloze of gevonden kinderen. De statistieken van ADSEI houden eerder rekening met de *nationaliteitswijzigingen*.

Vóór 2002 was het aantal nationaliteitswijzigingen volgens de wijzen van toekenning en verkrijging ongeveer gelijk opgaand. Sinds 2002 daarentegen, stellen we gemiddeld iets meer verkrijgingen dan toekenningen vast (resp. 60% en 40%). Tabel 8 geeft de verdeling weer van de verschillende wijzen van toekenning en verkrijging van de Belgische nationaliteit tussen 2000 en 2012. Tijdens die twaalf jaar hebben er zich sterke schommelingen voorgedaan in het aantal “nieuwe Belgen”, met een aanzienlijke stijging tussen 2000 en 2002, die het gevolg was van de hervorming van het WBN in 2000. Sinds 2003 zijn die jaarlijkse schommelingen minder uitgesproken.

¹¹⁰ Andere bijzondere gevallen en de procedure voor de herkrijging van de nationaliteit zijn ook mogelijk, maar komen veel minder frequent voor.

¹¹¹ CGKR, *Jaarverslag Migratie 2012*, p. 193-194.

¹¹² Toch kan een aantal gevallen worden meegeteld na een laattijdige erkenning van het kind door een Belgische ouder.

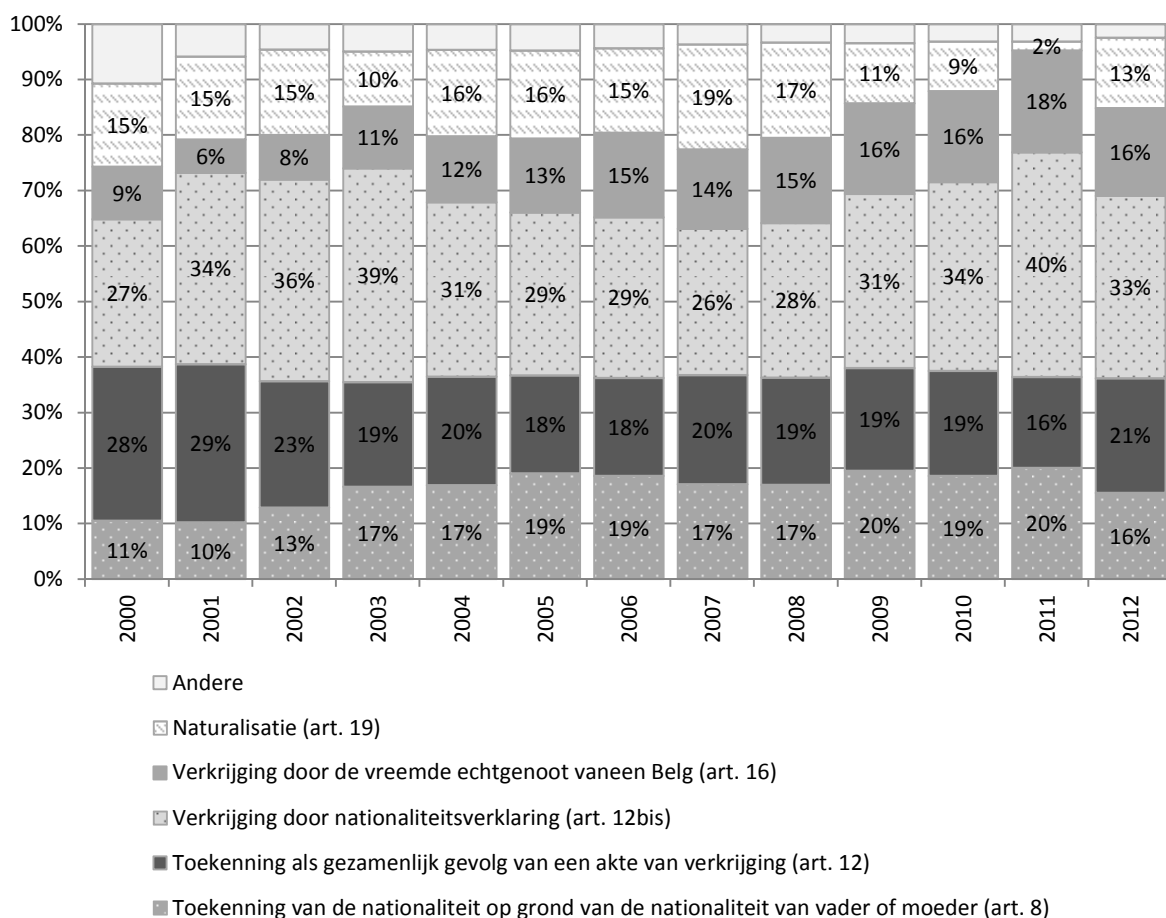
Tabel 8. Wijzen van toekenning en verkrijging van de Belgische nationaliteit, 2000-2012 (Bron: Bulletins van Vragen en Antwoorden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, www.dekamer.be)¹¹³

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Toekenning van de nationaliteit													
Toekenning van de nationaliteit op grond van de nationaliteit (art. 8)	7.388	7.243	6.948	6.879	7.142	7.308	7.372	7.524	7.693	7.971	7.958	7.706	7.064
Toekenning van de nationaliteit op grond van adoptie (art. 9)	494	470	446	392	412	453	329	311	296	288	296	260	164
Toekenning op grond van geboorte in België, geval van staatloosheid (art. 10)	57	54	87	81	134	137	167	76	35	17	16	11	20
Toekenning 3 ^{de} generatie (art. 11)	1.266	1.207	1.039	927	839	770	754	721	640	599	580	528	425
Toekenning 2 ^{de} generatie (art. 11bis)	1.259	498	276	233	194	124	142	112	78	99	162	180	173
Toekenning van gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging (art. 12)	19.489	20.171	12.210	7.763	8.243	6.768	6.987	8.646	8.719	7.548	8.114	6.371	9.392
Verkrijging van de nationaliteit													
Verkrijging door nationaliteitsverklaring (art. 12bis)	18.635	24.387	19.520	15.901	13.250	11.244	11.483	11.588	12.603	12.776	14.550	14.927	14.927
Verkrijging door nationaliteitskeuze (art. 13-15)	591	187	168	89	96	95	99	97	104	52	37	50	101
Verkrijging door de vreemde echtgenoot van een Belg (art. 16)	6.656	4.251	4.332	4.593	5.002	5.091	6.031	6.287	6.947	6.667	7.011	6.708	7.176
Naturalisatie (art. 19)	10.501	10.580	8.251	4.086	6.558	6.084	6.025	8.304	7.760	4.408	3.836	620	5.777
Andere wijzen van nationaliteitsverandering													
Herkrijging (art. 24)	124	95	95	69	70	73	80	117	80	70	72	75	59
Andere (bijzondere gevallen)	3.718	1.609	356	239	213	168	155	175	259	273	170	135	155
TOTAAL	70.178	70.752	53.728	41.252	42.153	38.315	39.624	43.958	45.214	40.768	42.802	37.571	45.433

¹¹³ De wetsartikels verwijzen naar het oude WBN, zoals van kracht vóór de hervorming van 2013.

In 2012 waren de vier belangrijkste procedures voor de verwerving van de Belgische nationaliteit de verkrijging door nationaliteitsverklaring (33%), de toekenning als gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging (21%), de verkrijging door het huwelijk (16%) en ten slotte de toekenning op grond van afstamming (16%). Tussen 2003 en 2012 zijn die cijfers relatief stabiel, behalve in 2011, toen het aantal naturalisaties fel is gedaald in vergelijking met de andere jaren (620 naturalisaties in 2011 tegenover 3.836 in 2010 en 5.777 in 2012). Dit verschil in aantal heeft een impact in termen van percentage, op de andere categorieën van toekenning en verkrijging van de nationaliteit. In de jaren 2000 waren naturalisaties de vijfde manier om toegang te krijgen tot de Belgische nationaliteit, met tussen de 9% en 19% van de verschillende wijzen van toegang tot de Belgische nationaliteit, terwijl dit voor 2011 niet meer dan 2% was (Figuur 82).

Figuur 82. Verdeling (%) van de vijf belangrijkste wijzen van toekenning en verkrijging van de Belgische nationaliteit, 2000-2012 (Bron: Bulletins van Vragen en Antwoorden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, www.dekamer.be)

Sinds zijn invoering in 1991 is de verkrijging van de nationaliteit door nationaliteitsverklaring geleidelijk de belangrijkste wijze van nationaliteitsverwerving geworden. De wijziging van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit in 2000 heeft de procedure voor verkrijging door nationaliteitsverklaring vereenvoudigd en geharmoniseerd, zo werd deze procedure snel de belangrijkste wijze van nationaliteitsverwerving. Een rechtstreeks gevolg van die evolutie is dat de toekenning als gezamenlijk gevolg van een akte van verkrijging (toekenning aan een minderjarig kind van wie een ouder Belg is geworden) in de jaren 2000 de tweede reden voor het verkrijgen van de Belgische nationaliteit is geworden. De gegevens tonen ook duidelijk de geleidelijke daling van het aantal naturalisaties de afgelopen tien jaar, met 3.836 gevallen in 2010 (tegenover meer dan 10.500 aan het begin van de jaren 2000). 2011 springt er wat dat betreft tussen uit, aangezien slechts 620

naturalisaties werden geregistreerd. Minstens twee elementen kunnen deze daling verklaren. Enerzijds heeft de Commissie voor de Naturalisaties de criteria gewijzigd die zij toepast bij het behandelen van de aanvragen tot naturalisatie.¹¹⁴ Anderzijds heeft de Kamer van Volksvertegenwoordigers in 2011 tot drie keer toe naturalisatiewetten gestemd, terwijl slechts één van die stemmingen in 2011 in het Belgisch Staatsblad is gepubliceerd. De twee andere stemmingen werden begin 2012 gepubliceerd. De personen die de nationaliteit hebben verkregen op grond van die beslissingen, worden dus in de cijfers van het volgende jaar opgenomen. In 2012 waren er 5.777 naturalisaties, wat meer is dan in 2009 en 2010. We moeten ook nog onderstrepen dat de voorbije jaren het aantal nationaliteitsverkrijgingen van buitenlandse echtgenoten van Belgen is toegenomen. In 2012 waren die goed voor 16% van alle toekenningen en verkrijgingen van de Belgische nationaliteit.

We wijzen er ten slotte nog op dat vanaf 2013, een aantal van die categorieën geleidelijk aan zal verdwijnen. De vóór deze datum ingediende aanvragen zullen echter nog steeds volgens de oude procedures behandeld worden, waardoor we, zolang alle vóór de hervorming ingediende dossiers niet zijn behandeld, nog steeds statistieken volgens die criteria zullen hebben.

3. Kenmerken van de Belg geworden vreemdelingen

Door de verschillende hervormingen van het nationaliteitsrecht is het profiel van de Belg geworden vreemdelingen ingrijpend gewijzigd. Die wijzigingen kunnen in kaart worden gebracht op basis van verschillende kenmerken zoals de vorige nationaliteit van die “nieuwe Belgen”, hun geboorteplaats, hun verblijfplaats, hun leeftijd en geslacht, en hun verblijfsduur in België.

3.1. Afkomst van de “nieuwe Belgen”

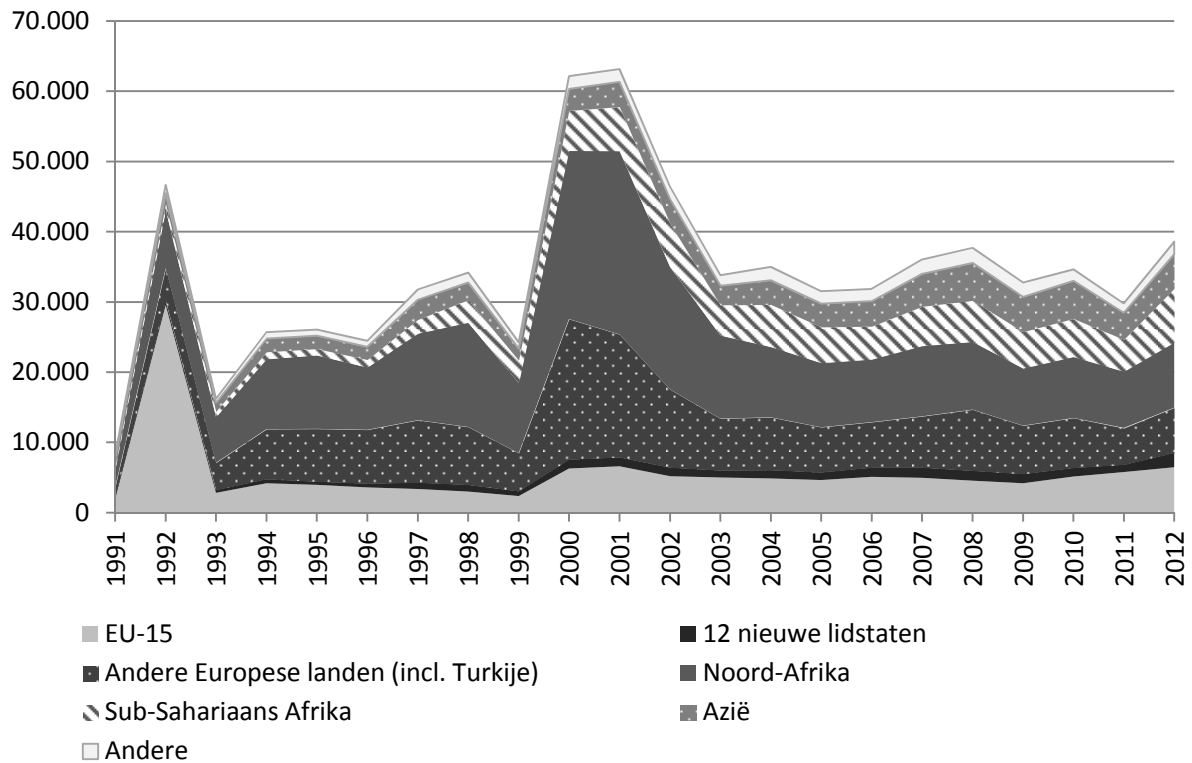
De meeste vreemdelingen die Belg worden, zijn afkomstig uit derde landen (Figuur 83). Tot in de jaren 1980 waren de EU-onderdanen in de meerderheid. Pas na 1985 nam het aantal derdelanders toe (vooral door nationaliteitswijzigingen van Marokkanen en Turken). Door de hervorming van 1992 waren de EU-onderdanen voor een laatste keer koploper in de rangschikking van nieuwe Belgen, vooral door de nationaliteitswijzigingen van Italianen, die tot de drie belangrijkste nationaliteiten van de nieuwe Belgen behoren (Figuur 85)

Sinds begin van de jaren 1990 is Afrika, en vooral dan Noord-Afrika, de belangrijkste herkomstregio van nieuwe Belgen. Tijdens de twee afgelopen decennia, waren de Marokkanen de eerste nationaliteit in termen van het verkrijgen van de nationaliteit. Hun aandeel lijkt evenwel al verschillende jaren af te nemen. In 1998 waren ze nog goed voor 40% van de nieuwe Belgen, terwijl dat in 2012 nog maar 20% was.

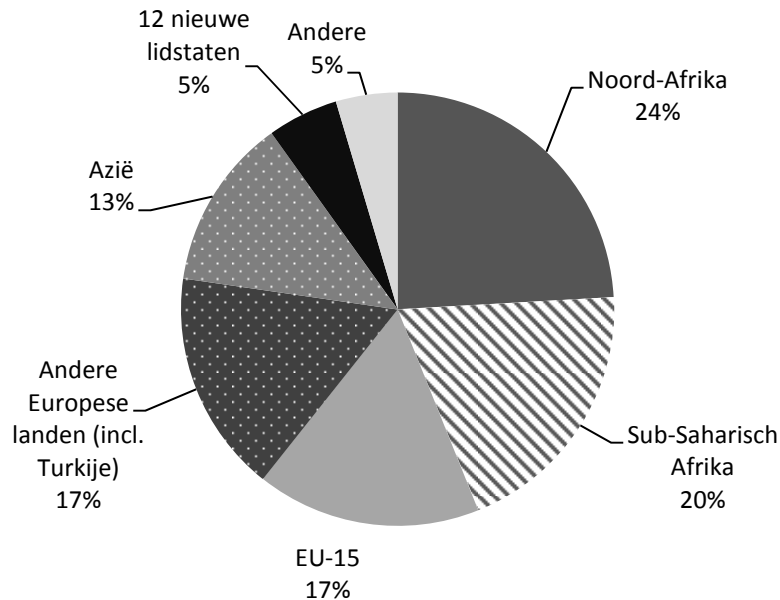
Europa buiten de EU, en dan vooral Turkije, was tot 2011 de tweede herkomstregio van nieuwe Belgen. Net zoals voor Marokkanen, is het aantal Turken dat Belg is geworden sterk gedaald van 28% in 2000, naar amper 7% in 2012. Sinds 2010 ligt het aantal Turken dat de Belgische nationaliteit krijgt, zelfs lager dan het aantal Italianen dat Belg is geworden.

¹¹⁴ Kruispunt Migratie-Integratie, *Nieuwsbrief Vreemdelingenrecht en IPR*, 2/2011, 31 januari 2011.

Figuur 83. Evolutie van het aandeel van de verschillende, vorige nationaliteitengroepen van de “nieuwe Belgen”, 1991-2012 (Bron: RR-ADSEI)

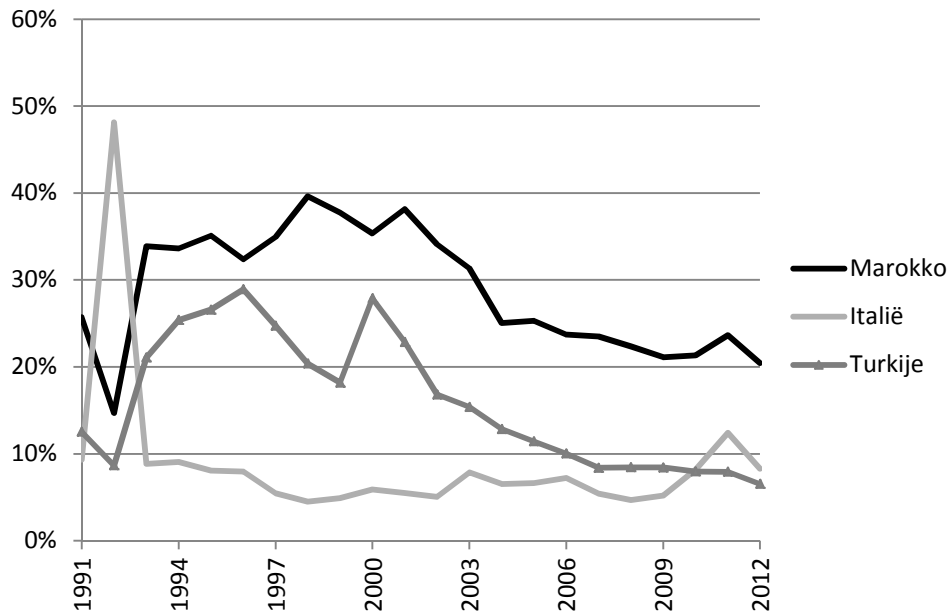
Figuur 84. Verdeling grote groepen van vorige nationaliteit van de “nieuwe Belgen”, 2012 (Bron: RR-ADSEI)

De Marokkaanse, Turkse en Italiaanse nationaliteiten zijn de voornaamste nationaliteiten van herkomst van de nieuwe Belgen (Figuur 85). In 2012 waren ze goed voor respectievelijk 20%, 8% en 7% van alle in 2012 geregistreerde nationaliteitswijzigingen, of meer dan een derde van alle verkrijgingen uit dat jaar. Deze drie nationaliteiten samen waren begin van de jaren 1990 nog goed voor bijna de helft van de nationaliteitswijzigingen. Samen met de daling van het aantal nieuwe

Belgen van Marokkaanse, Italiaans en Turkse afkomst, stellen we een diversifiëring vast in de groepen van herkomst van de nieuwe Belgen. Zo duiken sinds kort onder de nieuwe Belgen een aantal nationaliteiten op die voordien veel minder vertegenwoordigd waren in België. Dit is met name het geval voor de Congolezen, Russen, Guineeërs en Roemenen.

Figuur 85. Evolutie van het aandeel van de drie belangrijkste nationaliteiten in termen van verkrijging van de Belgische nationaliteit, 1991-2012 (Bron: RR-ADSEI)

Tabel 9. Evolutie van het aantal vreemdelingen die de Belgische nationaliteit hebben verkregen, volgens hun vorige nationaliteit, 1991-2012 (Bron: RR-ADSEI)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU15																						
Duitsland	84	301	52	93	131	107	109	94	91	251	290	261	199	206	206	222	288	320	298	247	224	293
Spanje	110	1.796	196	281	246	263	222	180	137	281	321	229	299	269	276	242	262	282	185	232	245	410
Frankrijk	511	2.179	529	616	605	547	530	491	363	948	1.025	856	698	780	772	820	836	838	792	717	638	903
Groot-Brittannië	57	335	79	104	106	118	126	140	87	152	274	201	128	128	106	141	114	104	143	111	114	99
Griekenland	103	941	175	312	294	253	238	175	168	319	317	284	279	265	226	310	434	264	152	144	160	328
Italië	758	22.448	1.434	2.326	2.097	1.941	1.727	1.536	1.187	3.650	3.451	2.341	2.646	2.271	2.086	2.360	2.017	1.762	1.700	2.833	3.697	3.203
Nederland	214	1.187	223	333	342	264	292	249	234	492	601	646	522	665	672	692	668	683	608	641	495	961
Portugal	63	226	86	117	100	93	111	102	75	162	276	318	203	240	229	239	284	240	215	159	165	211
Andere	20	160	26	23	16	19	16	20	11	42	50	37	45	40	49	55	53	57	80	56	51	68
Totaal EU15	1.920	29.573	2.800	4.205	3.937	3.605	3.371	2.987	2.353	6.297	6.605	5.173	5.019	4.864	4.622	5.081	4.956	4.550	4.173	5.140	5.789	6.476
12 nieuwe lidstaten in de EU																						
Bulgarije	16	25	29	32	21	23	72	142	80	128	99	129	95	183	170	193	185	188	213	208	185	338
Hongarije	28	55	35	48	41	36	64	56	47	85	105	82	56	48	41	31	34	27	30	27	25	47
Polen	219	348	235	306	229	207	265	311	253	551	678	630	460	465	470	550	586	619	640	523	394	729
Roemenië	73	92	103	161	135	253	483	445	267	403	321	294	277	314	332	429	554	480	362	395	356	777
Andere	26	37	23	24	31	18	25	34	26	91	80	112	93	164	98	123	103	104	102	86	73	152
Totaal 12 nieuwe lidstaten	362	557	425	571	457	537	909	988	673	1.258	1.283	1.247	981	1.174	1.111	1.326	1.462	1.418	1.347	1.239	1.033	2.043
Andere Europa																						
Albanië	8	28	21	21	31	33	102	91	70	126	156	160	173	293	297	341	392	423	310	334	216	369
Bosnië-Herzegovina					1	6	20	56	93	382	496	650	405	230	172	145	172	201	162	195	108	141
Kroatië			1	26	35	51	50	73	76	137	118	92	48	45	49	62	42	59	52	47	36	54
Macedonië				1	16	50	61	71	156	216	255	144	321	272	264	324	319	236	304	203	324	
ex-USSR	18	40	37	41	18	18	66	82	77	139	114	119	84	95	93	110	126	122	77	49	34	41
ex-Yoegoslavië	234	407	370	450	422	378	673	793	514	1.504	1.643	1.664	992	1.556	1.331	1.492	1.292	1.220	977	225	147	208
Rusland		2	2	19	17	18	31	57	56	158	151	182	153	244	297	487	1.533	2.599	1.647	1.641	1.032	1.439
Zwitserland	16	119	41	39	46	40	37	38	22	45	59	50	23	32	33	26	12	15	16	14	27	10
Turkije	1.020	4.044	3.415	6.515	6.925	7.067	7.835	6.932	4.402	17.282	14.401	7.805	5.186	4.467	3.602	3.279	3.113	3.182	2.763	2.760	2.359	2.517
Oekraïne	11	12	7	18	18	11	28	29	30	65	86	89	115	157	160	181	171	225	213	275	215	247
Andere		11	5	4	7	2	4	7	13	24	42	48	63	87	123	179	202	333	405	1.272	848	1.059
Totaal andere Europa	1.307	4.663	3.899	7.133	7.521	7.640	8.896	8.219	5.424	20.018	17.482	11.114	7.386	7.527	6.429	6.566	7.379	8.698	6.858	7.116	5.225	6.409
Totaal Europa	3.589	34.793	7.124	11.909	11.915	11.782	13.176	12.194	8.450	27.573	25.370	17.534	13.386	13.565	12.162	12.973	13.797	14.666	12.378	13.495	12.047	14.928

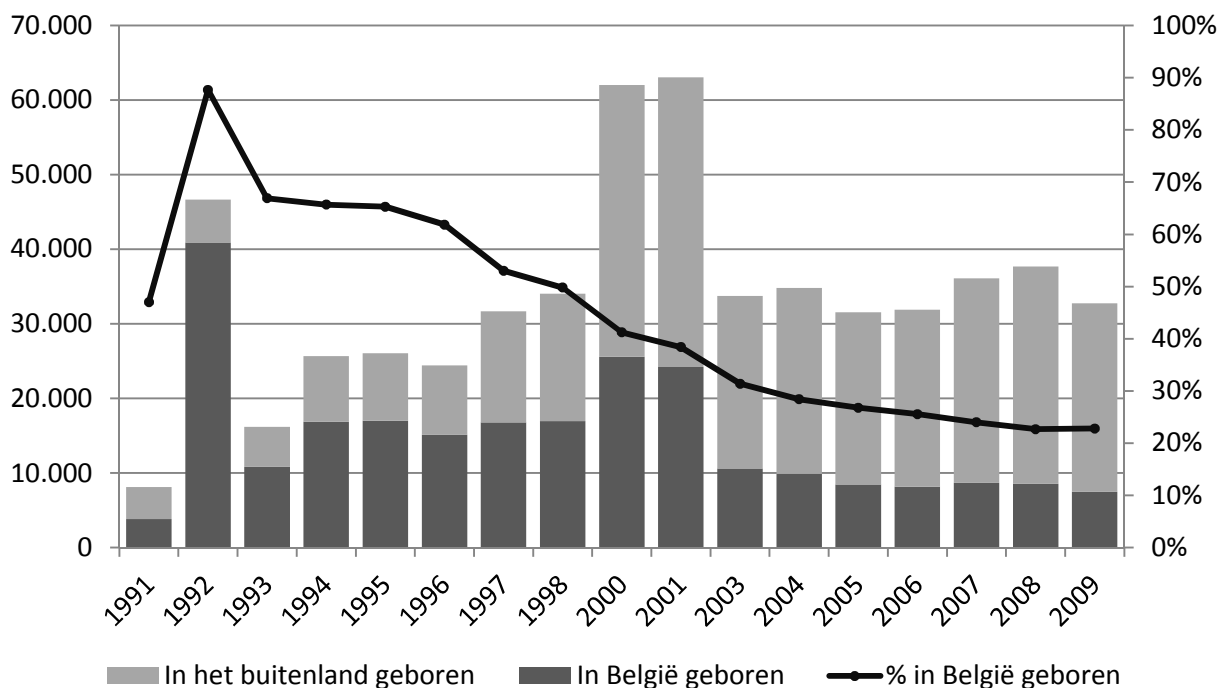
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Noord-Afrika																						
Algerije	191	932	544	711	784	562	620	712	520	1.071	1.281	926	826	826	739	683	704	744	739	739	584	863
Egypte	15	15	29	34	16	28	56	65	43	81	85	101	60	84	123	110	120	119	114	121	103	132
Marokko	2.090	6.860	5.489	8.628	9.140	7.905	11.079	13.486	9.133	21.917	24.018	15.832	10.565	8.704	7.977	7.753	8.722	8.427	6.919	7.380	7.035	7.879
Tunesië	216	486	417	574	539	405	567	586	301	859	729	521	383	406	297	396	417	374	374	354	282	369
Andere	1	6	5	12	6	13	15	22	12	26	15	21	18	21	22	24	55	4	10	113	60	62
Totaal Noord-Afrika	2.513	8.299	6.484	9.959	10.485	8.913	12.337	14.871	10.009	23.954	26.128	17.401	11.852	10.041	9.158	8.966	10.018	9.668	8.156	8.707	8.064	9.305
Sub-Saharisch Afrika																						
Angola	1	14	10	10	18	33	82	145	158	234	291	287	172	197	182	41	33	146	146	129	134	196
Burundi	19	15	22	21	38	36	65	136	116	268	375	338	252	228	180	169	213	203	163	150	133	253
Kameroen	4	13	16	19	23	32	51	81	85	164	189	236	214	266	242	250	317	463	401	490	600	924
Congo (D.R.C.)	165	454	405	479	506	569	1.059	1.753	1.890	2.933	2.830	2.564	1.651	2.406	1.917	1.751	2.020	1.784	1.548	1.603	1.158	1.936
Congo (V.R.)	3	3	5	9	3	2	11	28	33	67	78	81	66	84	103	61	47	77	66	64	41	69
Ivoorkust	12	13	17	15	14	22	16	32	29	108	87	66	74	113	105	114	132	201	220	228	216	394
Ghana	31	50	32	47	55	77	104	82	106	232	297	319	270	313	281	315	388	357	416	501	330	406
Guinee	3	2	8	4	5	5	13	21	20	68	75	68	79	173	162	144	229	278	233	291	228	757
Mauritius	48	79	60	67	52	39	54	60	49	138	108	77	68	89	88	63	86	97	75	53	40	54
Madagaskar	10	19	25	29	12	19	37	38	32	63	62	53	45	63	43	47	47	50	53	49	56	60
Nigeria	11	15	24	34	25	43	63	61	66	114	155	153	104	150	194	168	260	246	273	274	239	251
Rwanda	44	68	53	54	51	54	112	314	232	484	794	1.012	557	571	700	1.149	1.653	723	416	442	298	558
Senegal	18	11	13	19	22	25	22	52	35	66	91	100	94	103	114	145	167	139	156	198	142	190
Somalië	2	2	2		3	2	30	46	18	68	115	85	45	123	150	169	136	120	115	71	52	101
Togo	3	13	7	10	11	15	32	66	82	102	90	114	87	191	138	165	187	238	244	255	285	496
Andere	66	108	104	169	113	119	230	343	282	591	648	679	559	931	510	630	675	733	675	626	606	1.005
Totaal Sub-Sahariaans Afrika	440	879	803	986	951	1.092	1.981	3.258	3.233	5.700	6.285	6.232	4.337	6.001	5.109	5.381	6.590	5.855	5.200	5.424	4.558	7.650
Totaal Afrika	2.953	9.178	7.287	10.945	11.436	10.005	14.318	18.129	13.242	29.654	32.413	23.633	16.189	16.042	14.267	14.347	16.608	15.523	13.356	14.131	12.622	16.955

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
AZIË (EXCL. TURKIJE)	Afghanistan	1	1	7	10	11	8	42	54	20	58	119	151	126	143	289	324	310	520	356	370	174	260
	Armenië	4	4	2	2	7	5	11	9	19	62	77	151	176	366	253	206	197	291	274	374	277	360
	Bangladesh	6	20	18	28	24	24	24	42	23	67	98	130	101	124	113	88	125	113	91	85	85	104
	Cambodja	48	76	40	54	43	48	70	50	28	73	42	38	32	49	28	26	31	34	28	0	26	16
	China	60	116	106	188	172	172	247	259	156	280	391	300	261	275	234	291	356	403	335	370	280	314
	India	178	150	112	162	148	157	193	165	172	345	558	463	296	271	294	329	365	423	458	423	264	345
	Irak	6	8	9	31	22	33	86	80	44	98	137	141	118	164	154	113	236	251	298	322	184	397
	Iran	41	116	118	188	260	331	595	444	161	292	213	182	144	131	135	137	252	352	304	450	377	519
	Israel	25	93	75	69	55	52	98	74	81	165	196	148	99	89	68	92	98	86	108	66	66	80
	Libanon	56	105	88	183	156	200	378	272	149	194	164	140	103	138	130	127	136	173	181	187	129	206
	Pakistan	89	129	105	161	118	115	151	183	131	345	474	404	270	298	306	348	666	559	628	605	440	449
	Filippijnen	99	126	116	147	120	113	147	162	190	315	323	388	283	442	370	385	332	384	337	307	218	274
	Syrië	26	47	64	104	86	87	142	156	139	204	151	156	112	163	117	184	202	309	238	259	186	246
	Thailand	27	41	54	50	59	51	65	74	106	151	203	217	215	274	247	276	320	354	315	300	223	277
	Vietnam	268	317	208	388	425	329	400	296	141	194	136	190	106	99	99	82	108	96	79	88	64	84
Andere Azië	118	156	112	147	127	108	183	133	113	250	266	330	297	440	490	585	901	1.016	963	1.170	796	1.025	
Totaal Azië	1.052	1.505	1.234	1.912	1.833	1.833	2.832	2.453	1.673	3.093	3.548	3.529	2.739	3.466	3.327	3.593	4.635	5.364	4.993	5.376	3.789	4.956	
LATIJS-AMERIKA	Chili	60	108	59	124	74	81	119	106	59	161	205	161	102	98	62	69	80	88	53	36	39	45
	Colombia	38	36	27	32	43	23	46	67	59	111	115	136	133	147	142	197	234	156	154	135	89	156
	Brazilië	37	24	29	33	22	26	31	55	36	105	118	102	124	148	159	134	210	179	196	187	184	198
	Peru	27	25	39	37	29	42	47	69	35	129	100	105	90	107	123	91	117	105	85	95	75	91
	Dominicaanse Republiek	11	9	15	28	23	18	22	62	31	76	119	90	94	91	108	74	88	113	82	59	78	66
	Ecuador	8	7	5	12	3	6	9	17	11	33	72	83	89	125	182	138	242	205	206	154	119	153
	Andere Latijns Amerika	88	93	71	103	109	81	150	131	135	215	227	268	223	234	224	306	299	325	294	291	200	251
	Totaal Latijns-Amerika	269	302	245	369	303	277	424	507	366	830	956	945	855	950	1.000	1.009	1.270	1.171	1.070	957	784	960
NOORD-AMERIKA	35	161	54	69	43	56	75	80	78	116	144	198	199	188	159	155	180	216	213	206	183	180	
OCEANIË	3	8	3	2	4	5	5	2	6	8	12	16	19	15	15	27	14	20	24	20	23	18	
STAATLOZEN EN ONBEPAALD																							
Staatslozen	17	32	25	32	26	27	27	14	12	31	23	17	17	29	26	41	16	35	53	39	30	36	
Onbepaald en vluchtelingen	234	691	265	476	508	476	929	786	452	853	678	575	391	742	556	354	345	715	680	411	264	531	
Totaal staatlozen en onbepaald	251	723	290	508	534	503	956	800	464	884	701	592	408	771	582	395	361	750	733	450	294	567	
TOTAAL	8.134	46.644	16.197	25.672	26.045	24.433	31.695	34.034	24.196	61.980	62.982	46.417	33.709	34.754	31.512	32.666	37.113	37.710	32.767	34.635	29.742	38.564	

3.2. Geboorteplaats

De in België geboren vreemdelingen waren de belangrijkste begunstigen van de hervormingen van de jaren 1980 en begin van de jaren 1990. Sindsdien is hun aandeel in het totale aantal verkrijgingen van de Belgische nationaliteit sterk teruggelopen: van 88% in België geboren nieuwe Belgen in 1992, naar 23% in 2009 (Figuur 86). Die verandering is vooral te wijten aan de verschillende hervormingen van het WBN. Het gaat enerzijds om wijzigingen van de wetgeving inzake *toekenning* van de nationaliteit bij de geboorte aan kinderen van de derde generatie, en anderzijds om de stijging van het aantal *verkrijgingen* van de nationaliteit door de ouders, vóór de geboorte van de kinderen, waardoor die laatste de Belgische nationaliteit bij de geboorte verkrijgen. De hervorming uit 2000 heeft die tendens nog versterkt, omdat ze migranten van de eerste generatie meer mogelijkheden biedt de Belgische nationaliteit te verwerven.

Figuur 86. Evolutie van het aantal vreemdelingen dat Belg is geworden volgens hun geboorteplaats en % in België geboren vreemdelingen, 1991-2009 (Bron: RR-ADSEI)¹¹⁵

3.3. Verblijfplaats

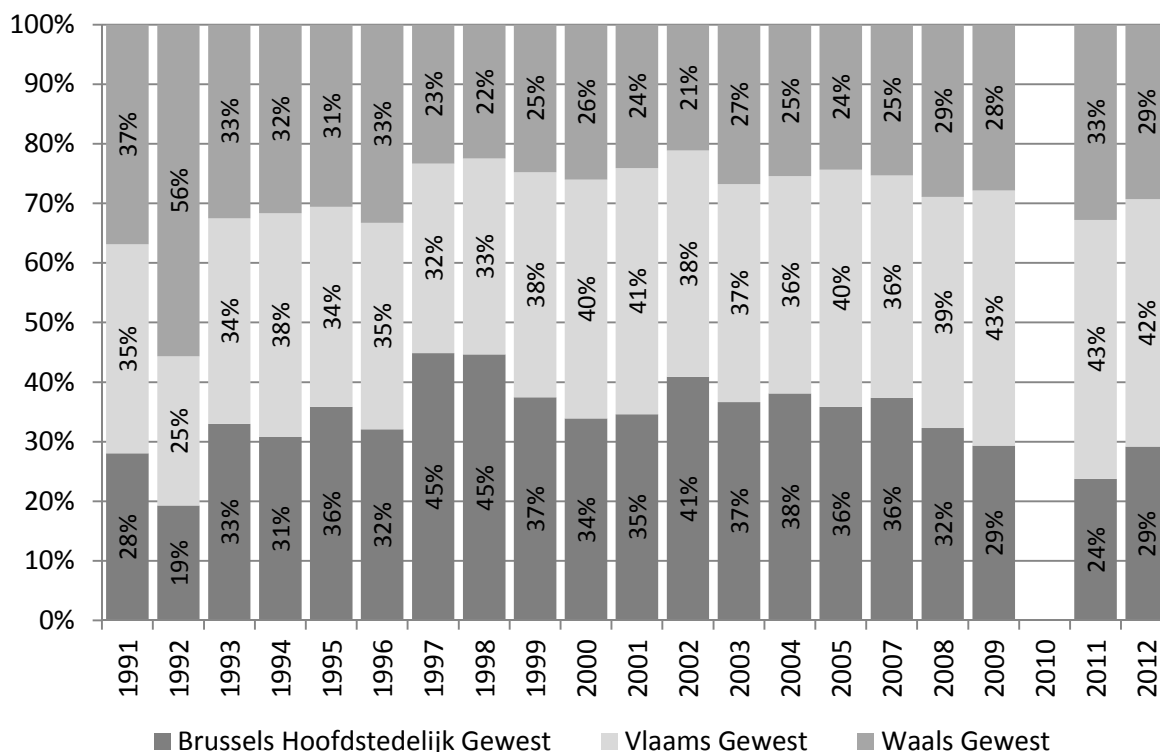
Tot begin van de jaren 1990 verbleven de vreemdelingen die Belg werden vooral in Wallonië.¹¹⁶ Tijdens de jaren 1990 is deze situatie evenwel gekeerd en hebben zich de huidige vestigingsplaatsen van migranten afgetekend. Een groot aantal vreemdelingen die recentelijk zijn aangekomen, hebben zich in Brussel of Vlaanderen gevestigd waardoor de vreemdelingen die Belg worden min of meer gelijk verdeeld gevestigd zijn in de drie gewesten van ons land (Figuur 87). Opvallend is dat sinds 2008, het aandeel nieuwe Belgen in Vlaanderen is gestegen, terwijl er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een duidelijke daling is. In 2012 verbleef 29% van de nieuwe Belgen in het Brussels Gewest, 29% in het Waalse Gewest en 42% in het Vlaams Gewest. In verhouding tot de populatie in de

¹¹⁵ Deze figuur kon niet worden geactualiseerd met de gegevens van na 1 januari 2009, bij gebrek aan recentere gegevens bij ADSEI op het ogenblik van afsluiting van dit rapport.

¹¹⁶ Vooral in 1992 zijn heel wat in Wallonië gevestigde vreemdelingen Belg geworden (met name Italianen en in België geboren personen).

verschillende gewesten¹¹⁷, het Brussels en Waals Gewest ontvangt het Brussels en Waals Gewest meer nieuwe Belgen dan het Vlaams Gewest.

Figuur 87. Evolutie van de verdeling van de Belg geworden vreemdelingen volgens het Gewest waar ze in België verblijven, 1991-2012 (Bron: RR-ADSEI)¹¹⁸

3.4. Leeftijd

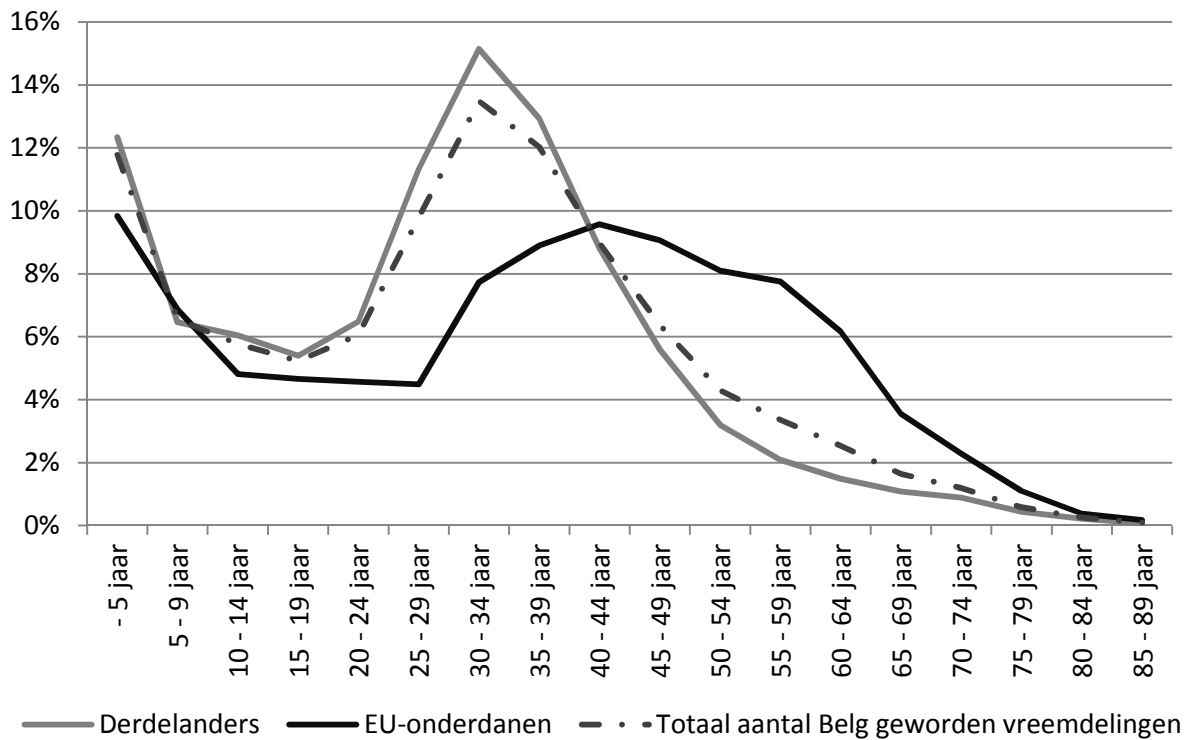
De voorbije jaren zijn de derdelanders die Belg zijn geworden (78% van de nieuwe Belgen in 2012), vooral jonge volwassenen tussen 25 en 40 jaar (Figuur 88). Vervolgens gaat het ook dikwijls om pasgeborenen die kort na hun geboorte de Belgische nationaliteit toegekend krijgen en in mindere mate om minderjarigen. Na 40 jaar gaat het aantal nationaliteitswijzigingen snel achteruit om op de hogere leeftijden haast onbestaande te zijn. Die vaststelling is duidelijk voor twee van de grootste groepen nieuwe Belgen, meer bepaald de Marokkanen en de Turken. Een interessante kanttekening daarbij is dat de groep nieuwe Belgen van Turkse origine tussen 10 en 29 jaar in verhouding groter is dan bij de Marokkanen (Figuur 89). Tot slot zijn er onder de Congolezen veel nieuwe Belgen jonger dan vijf jaar, bij uitbreiding telt die groep trouwens heel wat minderjarigen (meer dan een derde is jonger dan 15 jaar).

De nieuwe Belgen uit EU-landen zijn gemiddeld iets ouder. Van de Europeanen die in 2012 Belg zijn geworden, komen er in verhouding tot de groep nieuwe Belgen uit niet-EU-landen meer uit de leeftijdscategorie van de 45- tot 65-jarigen (31% ten opzichte van 12% voor derdelanders). Die vaststelling is nog opmerkelijker voor de Italianen, waar vooral volwassenen tussen 35 en 65 jaar de Belgische nationaliteit aannemen (meer dan 65%), veel meer dan kinderen en jonge volwassenen.

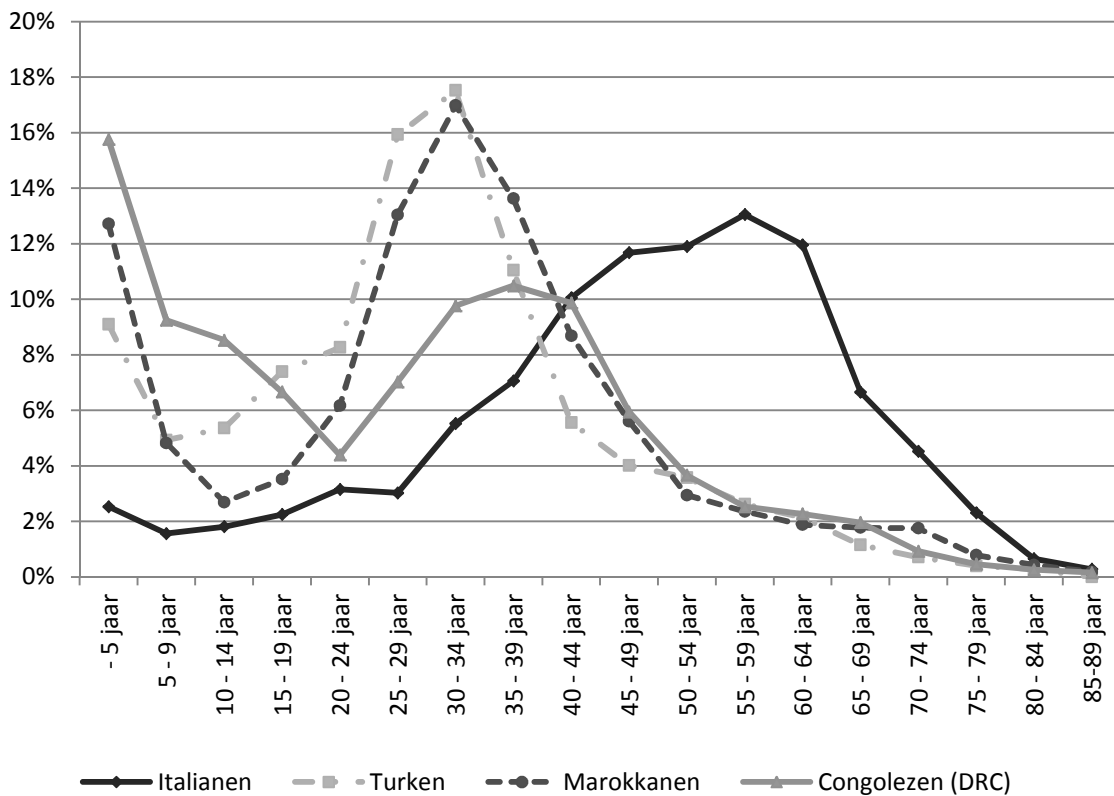
¹¹⁷ Ongeveer 10% voor het Brussels Gewest, 30% voor het Waals Gewest en 60% voor het Vlaams Gewest.

¹¹⁸ Bij afsluiting van dit rapport had ADSEI ons de gegevens per gewest van verblijf op 1 januari 2010 nog niet ter beschikking gesteld.

Figuur 88. Verdeling van de Belg geworden vreemdelingen per leeftijdsgroep en volgens twee nationaliteitengroepen, 1 januari 2012 (Bron: RR-ADSEI)

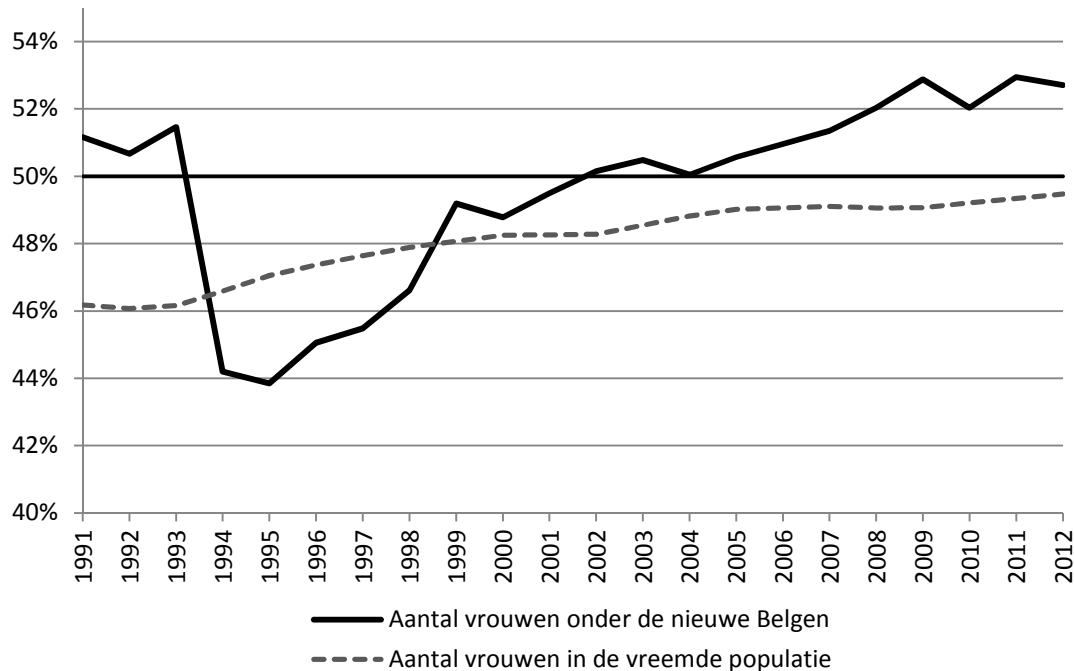
Figuur 89. Verdeling van de Belg geworden vreemdelingen per leeftijdsgroep voor de belangrijkste nationaliteiten, 1 januari 2012 (Bron: RR-ADSEI)

3.5. Geslacht

Tot in 1984 waren de vreemdelingen die Belg werden vaker vrouwen dan mannen. Het Wetboek van Belgische nationaliteit maakte het vreemde vrouwen die met Belgische mannen waren gehuwd, makkelijker de nationaliteit te verkrijgen. Voor vreemde mannen die met Belgische vrouwen waren gehuwd, was dit daarentegen niet het geval. Pas vanaf 1985 kwam er op dat vlak een evenwicht tussen mannen en vrouwen.

Figuur 90. Evolutie van het aandeel vrouwen onder de nieuwe Belgen, 1991-2012 (Bron: RR-ADSEI)

In 1994-1995 doet er zich een plotse ommekeer voor waarbij het aantal vrouwen dat Belg wordt plots keldert. De eerste reden daarvoor is de wet van 6 augustus 1993 die bovenop de 6 maanden samenleving, 3 jaar verblijf in België eist als voorwaarde voor het indienen van een aanvraag, waardoor het voor echtgenoten van Belgen moeilijker was om de nationaliteit te verkrijgen. Aangezien dat soort procedures vooral betrekking had op vrouwen, is het aantal vrouwen dat Belg werd vanaf 1993 en nog in 1994, drastisch gedaald. Vanaf 1995 konden vrouwen, die in 1993 niet voldeden aan de 3 jaar verblijf en die niet in aanmerking kwamen voor een vereenvoudigde verkrijging na 6 maanden samenleven met hun Belgische echtgenoot, de Belgische nationaliteit evenwel verkrijgen wanneer de verblijfsvoorwaarde was vervuld. Geleidelijk aan is het aantal vrouwen in het totale aantal verkrijgingen opnieuw toegenomen om in de loop van de eerste helft van de jaren 2000 een relatief evenwicht te bereiken (Figuur 90). De tweede helft van de jaren 2000 wordt dan weer gekenmerkt door opvallend meer vrouwen die de Belgische nationaliteit verkrijgen. Zo was in 2012, 53% van de nieuwe Belgen een vrouw. Deze vaststelling is des te opvallender omdat de vreemde populatie vooral uit mannen bestaat. Dit betekent dat vreemde vrouwen de laatste jaren veel meer de neiging hebben om Belg te worden dan mannen.

HOOFDSTUK 6. De populatie van vreemde afkomst

1. Waarom is de populatie van vreemde afkomst van belang?

Om weloverwogen maatschappelijke keuzes te kunnen maken en op maat van concrete situaties gesneden beleidsmaatregelen te kunnen treffen, is een zo accuraat mogelijke omschrijving van wat wordt verstaan onder *populatie van vreemde afkomst* essentieel. Vaak krijgen concepten zoals “vreemde populatie” of populatie van “vreemde afkomst”, “geïmmigreerde populatie” of “migrantenpopulatie”, enz. een al te vage invulling. Dikwijls roepen die concepten bij zowel wetenschappers, als bij de publieke opinie, media en politieke wereld stereotypes en vooroordelen op.

De *migratiestromen* (hoofdstuk 2) en *migrantenstocks* (hoofdstuk 4) zijn reeds aan bod gekomen. We zijn daarbij dieper ingegaan op enerzijds de *immigranten* – die België jaarlijks binnenkomen – en anderzijds de *vreemdelingen* (personen met een vreemde nationaliteit die in België zijn gevestigd). Ook al komt een aantal van die immigranten achteraf in de migrantenstocks terecht, is de link tussen beide populaties niet automatisch. Om te beginnen maakt een deel van de immigranten, na een bepaalde periode, niet langer deel uit van de migrantenstocks maar wel van de Belgische populatie, omdat ze intussen de Belgische nationaliteit hebben verkregen (zie hoofdstuk 5). Strikt genomen zijn die individuen dan wel geen “vreemdelingen” meer, toch worden ze soms nog bestempeld als deel van de populatie “van vreemde afkomst”. Ten tweede geldt dat soort redeneringen ook voor verschillende generaties, waardoor de kinderen van vreemdelingen of van personen van vreemde afkomst zelf ook als personen van vreemde afkomst worden beschouwd. Deze als Belg geboren populatie wordt vaak gedefinieerd als “tweede” of “derde generatie”. Dit hoofdstuk gaat over die beide populaties.

De keuze voor dat soort definitie van de populatie van vreemde afkomst brengt ons meteen bij de problematiek van de identificatie van personen volgens hun afkomst, wat vaak aanleiding geeft tot een politiek debat en een polemiek. Eenvoudig gesteld staan daarbij twee visies tegenover elkaar. Aan de ene kant zijn er diegenen die vinden dat de identificatie en schatting van de populatie van vreemde afkomst de meest discriminatiegevoelige personen verder dreigen te stigmatiseren. Anderen daarentegen zijn voorstander van deze methodologie om “de kennis over en de objectivering van het discriminatieproces te vergroten” (Socio-economische Monitoring 2013, p.11).¹¹⁹

2. Hoe inzicht krijgen in de populatie van vreemde afkomst?

2.1. Definities en concepten

De problematiek rond de definiëring van de populatie van vreemde afkomst is belangrijk omdat een eenduidig antwoord niet bestaat. Vooraf dient een aantal concepten te worden verduidelijkt, om de bestaande gegevens te kunnen analyseren en om schattingen voor de afgelopen jaren te kunnen voorstellen.¹²⁰

- *Huidige nationaliteit*. In tal van landen zoals België is deze variabele meestal de eerste beschikbare variabele in de statistieken over vreemdelingen. Het belangrijkste nadeel van deze variabele is dat ze slechts heel beperkt bruikbaar is, omwille van de toegang tot de nationaliteit van de immigranten en van hun kinderen (in termen van wijzigingen of het verkrijgen van de nationaliteit), waar geen rekening mee wordt gehouden.

¹¹⁹ Socio-economische monitoring (2013), Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg & Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, Brussel, september 2013.

¹²⁰ De belangrijkste voor- en nadelen van die verschillende variabelen staan opgesomd in Tabel 11 zie *infra*.

- *Nationaliteit bij de geboorte*. Deze variabele wordt in officiële statistieken amper gebruikt, maar bij volkstellingen wordt er vaak naar gevraagd (met name in België, Frankrijk, Italië en Luxemburg). Ze wordt gebruikt om de vreemdelingen te identificeren, die de nationaliteit van het land van verblijf hebben verkregen. Als we uitgaan van deze variabele kunnen we een onderscheid maken tussen de Belgen door verkrijging enerzijds, en de als Belg geboren personen of vreemde populaties bij de geboorte anderzijds.
- *Geboorteplaats (-land)*. Een vaak beschikbare variabele, vooral in immigratielanden zoals de Verenigde Staten of Canada. Deze variabele is nuttig om een onderscheid te maken tussen de immigranten (personen die zijn gemigreerd) en de in het land geboren personen (die al dan niet vreemdeling zijn). Met deze variabele is identificatie van de nakomelingen van immigranten die in het land zijn geboren evenwel niet mogelijk (tweede generatie of latere generaties).¹²¹
- *Nationaliteit bij de geboorte van de ouders of grootouders en geboorteplaats (-land) van de ouders of grootouders*. Deze variabelen worden steeds vaker gebruikt in de Europese landen om de populaties van vreemde afkomst of migrantenpopulaties af te bakenen, en om zich niet langer te beperken tot de huidige nationaliteit. Op die manier kan de herkomst van individuen verschillende generaties ver worden achterhaald. Die zijn evenwel niet altijd beschikbaar of toegankelijk.

Elk afzonderlijk geven die verschillende indicatoren slechts een gedeeltelijk beeld van de herkomst van die individuen, ze bieden geen inzicht in de volledige populatie 'van vreemde afkomst'. Al naargelang de keuze en/of combinatie van die variabelen, kunnen twee afzonderlijke concepten worden afgeleid, die betrekking hebben op twee verschillende populaties.

- De *vreemde populatie* of populatie met een *vreemde nationaliteit*, die uitgaat van het criterium van de (huidige) nationaliteit.
- De *populatie 'van vreemde afkomst'* of '*migrantenpopulatie*', die eerder wordt gedefinieerd op basis van de nationaliteit bij de geboorte, en in een aantal gevallen van de nationaliteit bij de geboorte van de ouders.

Ook andere criteria, zoals de geboorteplaats, kunnen worden toegevoegd om een meer gedetailleerde typologie voor te stellen van de populaties die we hier onder de loep nemen (zie *infra*).

2.2. Gegevensbronnen en beschikbaarheid

Twee instrumenten zijn essentieel voor de analyse en een goed begrip van de populatie van vreemde afkomst: enerzijds de **typologie van de populatie van vreemde afkomst**¹²², die in 1991 is ontstaan op initiatief van een aantal demografen (UCL) en betrekking heeft op de periode 1991-2010 (Eggerickx et al. 1999)¹²³, en anderzijds de **Socio-economische monitoring** die het resultaat is van een samenwerking tussen de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en het Centrum. Die is in 2013 afgewerkt en baseert zich momenteel op de gegevens uit 2008.

¹²¹ Het gebruik van het geboorteland stelt een eerder bijkomstig probleem, dat toch niet helemaal zonder belang is: door te verwijzen naar het geboorteland wordt volledig abstractie gemaakt van het concept nationaliteit. Bijgevolg wordt een staatsburger die in het buitenland is geboren als immigrant beschouwd, terwijl een vreemdeling die in het land is geboren, als een inboorling wordt beschouwd. Dit kan tot problemen leiden voor de landen die aanzienlijke gemeenschappen van expats of koloniën hebben gehad. In het geval van België betekent dit dat de Belgen die in Belgisch Congo zijn geboren, als immigrant worden beschouwd.

¹²² Aanvankelijk werd deze typologie, *typologie van de allochtonen* genoemd, maar omwille van de debatten die gevoerd worden omtrent deze terminologie, hebben we het liever over *populatie van vreemde afkomst*.

¹²³ T. Eggerickx, C. Kesteloot, M. Poulain et al., *De allochtone bevolking in België*, Monografie nr. 3 van de volkstelling van 1 maart 1991, Nationaal Instituut voor de Statistiek, 1999, Brussel, 260 p.

Tabel 10. Vergelijking van de twee instrumenten om de populatie van vreemde afkomst in kaart te brengen

	Typologie personen van vreemde afkomst	Socio-economische monitoring
Auteur	Demografen UCL	FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg & Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding
Datum van beschikbaarheid van de gegevens	Gegevens tussen 1 januari 1990 en 1 januari 2010 + schattingen mogelijk tot 1 januari 2012	Situatie op 1 januari 2008
Doelstelling van het instrument	Populatie van vreemde afkomst schatten.	De verschillen op de arbeidsmarkt bestuderen in functie van de afkomst van personen. Databank gekruist met informatie uit de Kruispuntbank van de sociale zekerheid.
Definitie	Persoon van vreemde afkomst = persoon met een andere nationaliteit dan de Belgische of die is geboren met een andere nationaliteit dan de Belgische	Persoon van vreemde afkomst = persoon met een andere nationaliteit dan de Belgische of die is geboren met een andere nationaliteit dan de Belgische of van wie een van de ouders is geboren met een andere nationaliteit dan de Belgische
Volledigheid van de databank	- Volledigheid van de betroffen populatie - Geen leeftijdsbeperking	- Volledigheid van de betroffen populatie - Gegevens enkel beschikbaar voor personen tussen 18 en 60 jaar oud
Gebruikte variabelen	- Nationaliteit bij de geboorte van de personen - Huidige nationaliteit van de personen - Geboorteland → Geen enkele variabele over de afkomst van de ouders	<i>Variabele 'afkomst':</i> - Nationaliteit bij de geboorte van de personen - Huidige nationaliteit van de personen - Nationaliteit bij de geboorte van de ouders <i>Variabele 'migratiehistoriek'</i> (bovenop de voormelde variabelen): - Geboorteland van de persoon - Geboorteland van de ouders en van de grootouders - Inschrijvingsdatum in het RR + datum van verkrijgen van de Belgische nationaliteit

Beide instrumenten combineren een aantal variabelen die te maken hebben met de historiek van de nationaliteit, wat een identificatie en een schatting van de populatie van vreemde afkomst mogelijk maakt. Toch zijn er tussen beide instrumenten nogal wat verschillen.

De typologie beoogt het meten van de populatie van vreemde afkomst, terwijl de Monitoring veeleer de verschillen bestudeert die er op de arbeidsmarkt bestaan in functie van de afkomst van de personen. De schatting van de vreemde populatie is dus niet meer dan een eerste stap, en geen doel op zich. Veel verschillen zijn er niet tussen beide definities van de populatie van vreemde afkomst, maar toch zijn ze niet helemaal identiek. Volgens de *typologie* worden beschouwd als zijnde van vreemde afkomst *personen met een andere nationaliteit dan de Belgische of die zijn geboren met een andere nationaliteit dan de Belgische*. Volgens de *Monitoring* gaat het om *personen met een andere nationaliteit dan de Belgische of die zijn geboren met een andere nationaliteit dan de Belgische, of, van wie een van de ouders is geboren met een andere nationaliteit dan de Belgische*.

Het voordeel van het tweede instrument is dat het betrekking heeft op meer personen dan het eerste, aangezien ook rekening wordt gehouden met personen van de tweede generatie die zijn geboren met de Belgische nationaliteit maar van wie de ouders van vreemde afkomst zijn. Voor de jongste leeftijdscategorieën (18 tot 29 jaar), kunnen aan de hand van de Monitoring ook de personen van de “derde generatie” worden opgespoord, rekening houdend met de informatie over de grootouders.

Een ander belangrijk verschil heeft te maken met de volledigheid van de gegevens waarop beide instrumenten zijn gebaseerd. Behalve het feit dat beide bronnen zich op de totale populatie baseren (en niet op stalen), hebben ze niet helemaal op dezelfde personen betrekking, omdat enerzijds het leeftijdscriterium verschillend is, en anderzijds ook de waargenomen periode. De typologie wordt jaarlijks hertekend over een periode van 1 januari 1991 tot 1 januari 2010 en wordt bijgevolg in de loop der tijd geactualiseerd in functie van de beschikbare gegevens. De Monitoring, die veel recenter is ontwikkeld, heeft betrekking op de gegevens op 1 januari 2008. Aangezien het de bedoeling is om er een duurzaam instrument van te maken, zal het in de toekomst ook worden geactualiseerd.

Ook de variabelen die worden gehanteerd maken een onderscheid tussen de beide instrumenten. De typologie is vooral gebaseerd op het criterium van de nationaliteit bij de geboorte. De huidige nationaliteit en het geboorteland worden gebruikt om verschillende subgroepen te definiëren (Tabel 10 en Tabel 11). In het kader van de Socio-economische monitoring werden twee variabelen ontwikkeld: enerzijds de variabele ‘afkomst’, die de afkomst van personen beter wil definiëren door de ‘tweede generatie’ optimaal in beeld te brengen, en anderzijds de variabele ‘migratiehistoriek’ die de identificatie mogelijk maakt van de immigranten binnen de groep van personen van de ‘tweede’ of ‘derde generatie’. Naast het criterium van de nationaliteit bij de geboorte *van de persoon* is er dat van de nationaliteit bij de geboorte *van de ouders* (Tabel 10 en Tabel 11).

Tabel 11. Overzichtstabel met de verschillende variabelen en hun voor- en nadelen, beschikbaarheid en bruikbaarheid in de Typologie en de Monitoring

Concepten	Voordelen	Nadelen	Beschikbaarheid van de gegevens	Gebruik voor het definiëren van de typologie van de personen van vreemde afkomst	Gebruik in het kader van de Socio-economische monitoring	
					Variabele "afkomst"	Variabele "migratiehistoriek"
Huidige nationaliteit van de persoon	Beschikbaarheid van de statistieken	Beperkt gebruik omwille van de nationaliteitswijzigingen	Rijksregister, verspreid door de ADSEI	Ja → om subgroepen te bepalen	Ja	Ja
Nationaliteit bij de geboorte van de persoon	Identificatie mogelijk van de personen die een andere nationaliteit hebben verkregen	Geen identificatie mogelijk van alle personen van de 2 ^{de} generatie en volgende. Niet als zodanig beschikbaar voor de immigranten	Rijksregister voor de personen geboren na 1991, Volkstelling van 1991 voor de personen geboren vóór 1991. Niet als zodanig gepubliceerd	Ja → essentieel criterium	Ja → essentieel criterium	Ja
Geboorteplaats van de persoon	Identificatie mogelijk van de personen die zijn gemigreerd	Geen identificatie mogelijk van de 2 ^{de} generatie en volgende	Rijksregister, verspreid door de ADSEI	Ja → om subgroepen te bepalen	Nee	Ja
Nationaliteit bij de geboorte van de ouders	Traceren van de afkomst van de personen over verschillende generaties mogelijk	Moeilijker beschikbaar	Rijksregister, maar toegang wettelijk beperkt (afstammingsband) Niet als zodanig gepubliceerd	Nee	Ja → essentieel criterium	Ja
Geboorteplaats van de ouders	Traceren van de afkomst van de personen over verschillende generaties mogelijk	Moeilijker beschikbaar	Rijksregister, maar toegang wettelijk beperkt (afstammingsband) Niet als zodanig gepubliceerd	Nee	Nee	Ja

Beide gegevensbronnen worden verder in dit hoofdstuk toegelicht en vergeleken.¹²⁴ Daarvoor is het van belang om een overzicht te geven van de voor- en nadelen van de verschillende variabelen die reeds zijn gedefinieerd (zie *supra*) en van hun beschikbaarheid, en te verduidelijken welke variabelen worden gebruikt voor elk van beide instrumenten die verder worden toegelicht (Tabel 11).

Voor België is al die informatie in het Rijksregister geregistreerd maar niet alle informatie is publiek toegankelijk.

De variabele *huidige nationaliteit* wordt het vaakst gebruikt bij de presentatie van bepaalde statistieken, gevolgd door informatie over *de geboorteplaats van de persoon*. Beide variabelen zijn beschikbaar op de website van de ADSEI.¹²⁵

De *nationaliteit bij de geboorte van de persoon* is beschikbaar in het Rijksregister voor de personen die geboren zijn na 1991. Voor de personen geboren vóór 1991, is deze variabele beschikbaar in de volkstelling van 1991. Voor de immigranten ten slotte, wordt de nationaliteit die wordt opgegeven op het ogenblik van hun inschrijving in het RR in aanmerking genomen. Deze variabele is essentieel om de populatie van vreemde afkomst te schatten. Ze vormt de basis voor de in 1991 door enkele demografen van de UCL ontwikkelde typologie (zie *infra*) en wordt tevens gebruikt in het kader van de Socio-economische monitoring (zie *infra*).

Ook de *nationaliteit bij de geboorte van de ouders* en de *geboorteplaats van de ouders* staan in het Rijksregister. De toegang tot die informatie is evenwel wettelijk beperkt. Om de nationaliteit of de geboorteplaats van de ouders van een persoon te kennen, moet eerst de identiteit van de ouders worden bepaald. Informatie over afstamming is echter beschermd en niet toegankelijk zonder toelating van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.¹²⁶ De Typologie heeft geen gebruik kunnen maken van deze variabelen. Voor de Monitoring, die veel recenter is ontwikkeld, was dit wel het geval.

3. Typologie van personen van vreemde afkomst

3.1. Definitie

De typologie gaat voor de identificatie van de populatie van vreemde afkomst dus vooral uit van de nationaliteit bij de geboorte maar ook andere elementen komen aan bod in de definitie van de typologie. Achtereenvolgens worden volgende indicatoren gehanteerd:

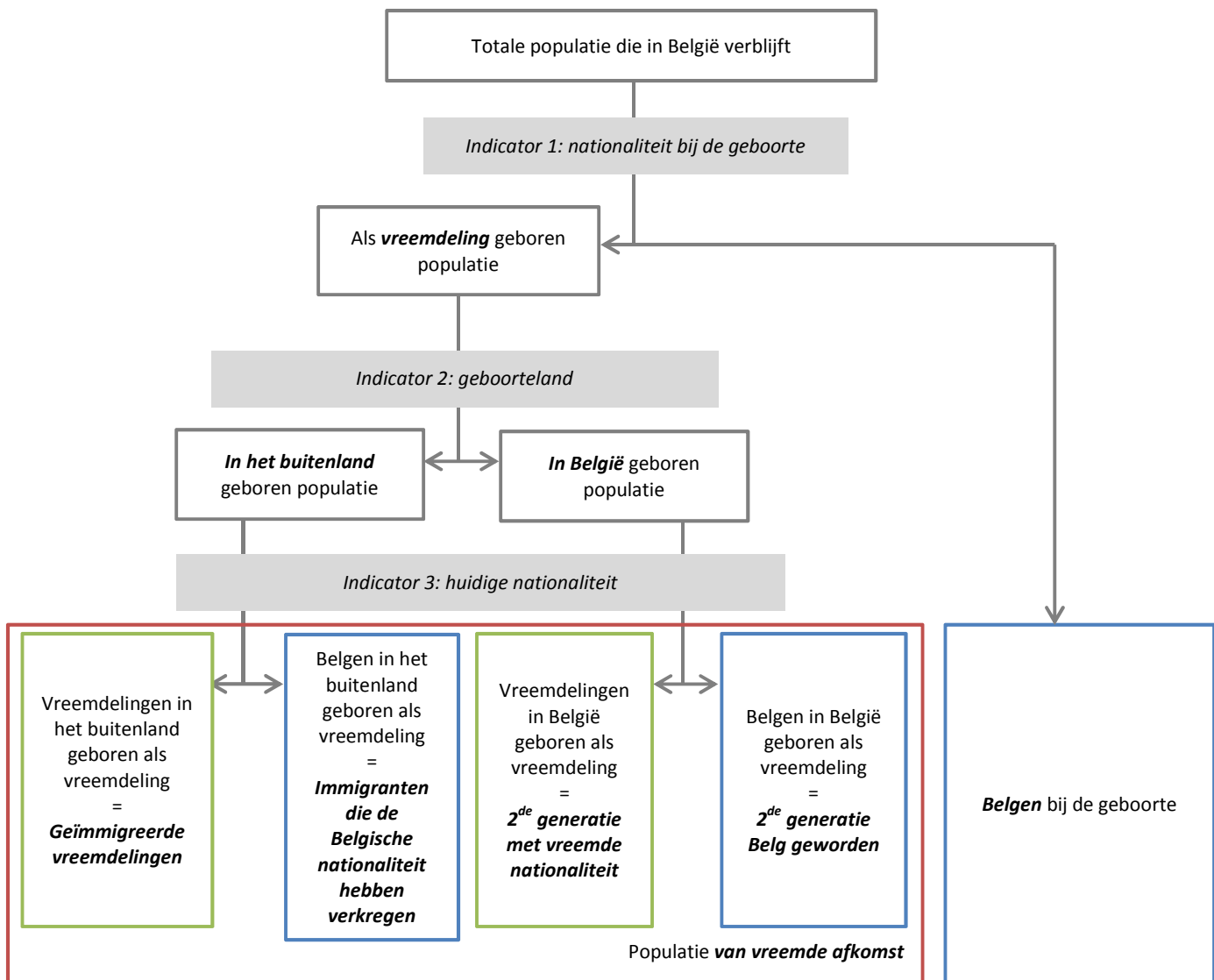
1. **De nationaliteit bij de geboorte**, voor de identificatie van alle personen die als vreemdeling geboren zijn (ongeacht of ze al dan niet in België zijn geboren). Ondanks de reeds opgesomde beperkingen (uitsluiting van de kinderen van de tweede generatie geboren na het verkrijgen van de nationaliteit door een van hun ouders), kan aan de hand van deze variabele dus rekening worden gehouden met een deel van de Belgen van vreemde afkomst: zij die ooit vreemdeling waren en Belg zijn geworden.
2. **Het geboorteland**, voor de identificatie van personen die zijn gemigreerd.
3. **De huidige nationaliteit** om de Belgen te kunnen onderscheiden van de vreemdelingen. Als deze variabele alleen wordt gebruikt, is het voor het bestuderen van de stocks van vreemdelingen, zoals in hoofdstuk 4.

¹²⁴ Op de gegevens van de typologie wordt dieper ingegaan, voor de Monitoring beschikken we niet over gedetailleerde gegevens.

¹²⁵ Zie <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers>.

¹²⁶ Zie www.privacycommission.be.

Figuur 91. Typologie van de populatie van vreemde afkomst (UCL/DEMO)

Deze drie criteria brengen ons dus bij de identificatie van vier groepen of componenten van de populatie van vreemde afkomst:

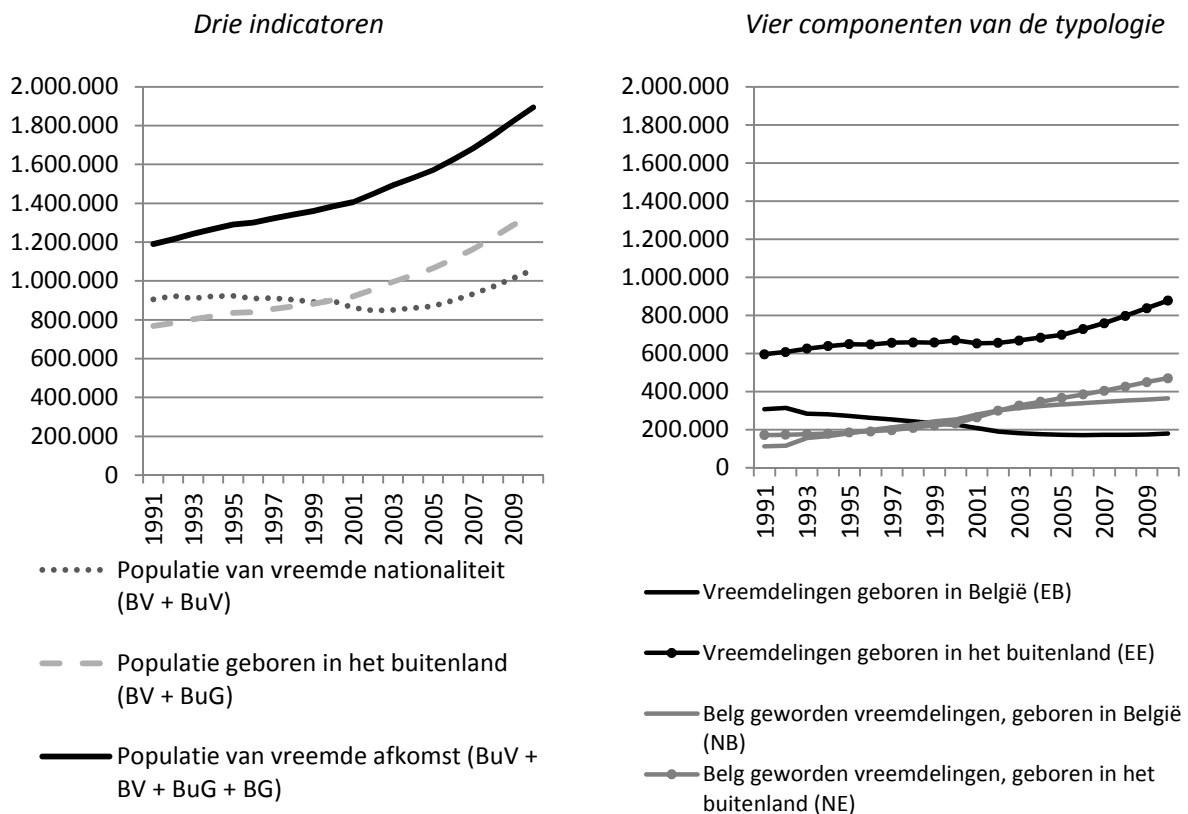
- Vreemdelingen in het buitenland geboren met een vreemde nationaliteit: het gaat hier om de geïmmigreerde vreemdelingen.
- Belgen geboren in het buitenland met een vreemde nationaliteit: kunnen worden beschouwd als immigranten die de Belgische nationaliteit hebben verkregen.
- Vreemdelingen geboren met een vreemde nationaliteit op het Belgische grondgebied: personen van de tweede generatie die de Belgische nationaliteit niet hebben verkregen.
- Belgen geboren met een vreemde nationaliteit op het Belgische grondgebied: personen van de tweede generatie, die de Belgische nationaliteit hebben verkregen.

Zoals uit de twee grafieken hieronder blijkt, is het criterium van de populatie van vreemde afkomst, of de als vreemdeling geboren populatie, het meest omvattende van de drie, omdat het de vier categorieën bundelt.

In termen van evolutie zien we dat de populatie met een vreemde nationaliteit (stippellijn) stagneert over de periode 1991-2005 en sinds een aantal jaar zeer licht toeneemt. Tussen 1991 en 2010 lag de groei van deze populatie nooit hoger dan 20%. De in het buitenland geboren populatie (streepjeslijn)

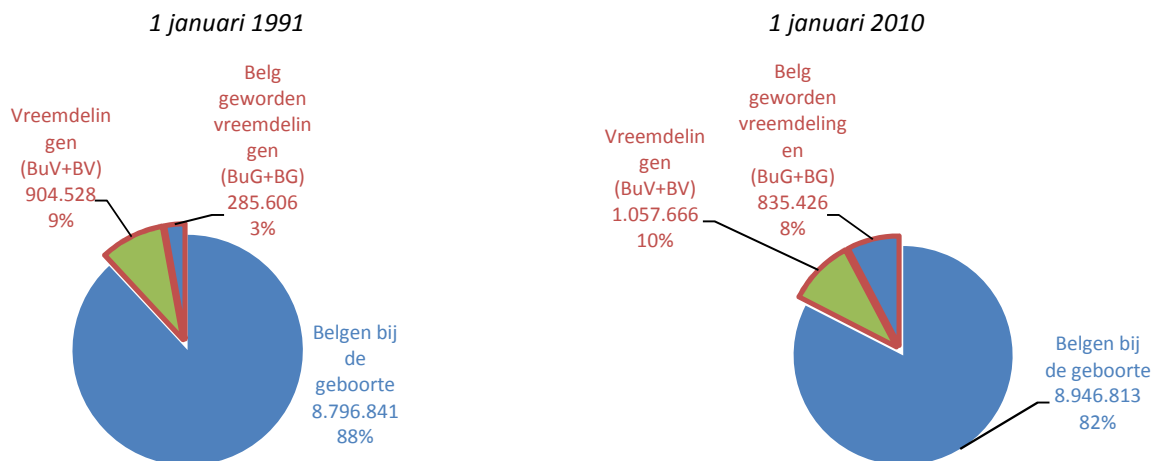
- die dus naar België is geïmmigreerd - zit over de hele bestudeerde periode constant in de lift. Ook de populatie van vreemde afkomst of die als vreemdeling is geboren (volle lijn), neemt over die periode constant toe. Dit gebeurt bovendien op een niveau dat ver boven de andere curves ligt. Voor beide laatstgenoemde populaties zit de groei tussen 1991 en 2010 dicht tegen de 60% aan. Deze toename van de populatie van vreemde afkomst valt ongetwijfeld te verklaren door een constante toename van de vreemde populatie die Belg is geworden (zie BG en BUG, twee grijze curves, grafiek rechts).

Figuur 92. Evolutie van de typologie tussen 1991 en 2010 volgens de drie indicatoren (links) en de vier componenten (rechts) (Bron: RR-UCL/DEMO)

Een andere manier om deze evolutie voor te stellen is een vergelijking van het aandeel van de populatie van vreemde afkomst in de voltallige populatie die in België verblijft in 1991 en 20 jaar later. Uit Figuur 93 blijkt dat de populatie van vreemde afkomst (of als vreemdeling geboren) op 1 januari 1991, 12% van de totale populatie uitmaakte, of 1.190.134 personen. Binnen deze populatie was het aantal Belg geworden vreemdelingen relatief gering: 285.606 personen, of 3% van de totale populatie of 25% van de als vreemdeling geboren populatie. Op 1 januari 2010 was de populatie van vreemde afkomst goed voor 18% van de totale populatie, of 1.893.092 personen. Het aantal Belg geworden vreemdelingen is gestegen van 3 naar 8% op de totale populatie en van 25 naar 45% binnen de als vreemdeling geboren populatie. In absolute cijfers is de populatie van vreemdelingen die Belg zijn geworden, in twee decennia bijna verdriedubbeld van 285.606 naar 835.426 personen.

Figuur 93. Aantal personen van vreemde afkomst op de volledige populatie die in België verblijft op 1 januari 1991 en 2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

3.2. Schatting van de populatie van vreemde afkomst op 1 januari 2012

Deze typologie van de populatie van vreemde afkomst, uitgevoerd op basis van het Rijksregister, is momenteel beschikbaar tot 1 januari 2010. Een schatting daarvan is evenwel mogelijk tot 1 januari 2012.

Schattingmethode

>> *Gegevens beschikbaar tot 1 januari 2012:*

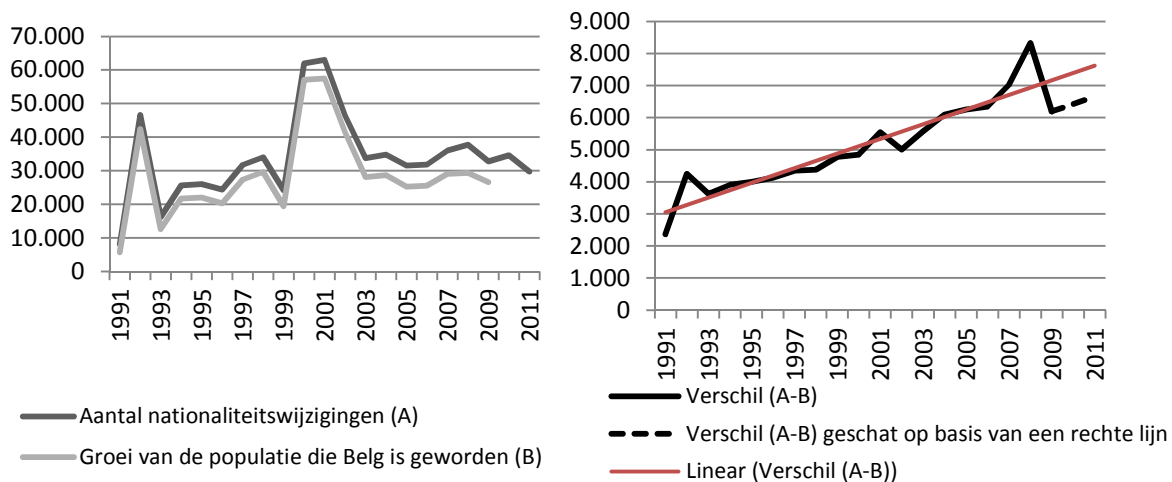
Het gaat hier om de *totale populatie die in België verblijft*, de *populatie met een vreemde nationaliteit* en de *populatie met de Belgische nationaliteit*. Voor deze laatste indicator beschikken we evenwel niet over de verdeling tussen de Belg geworden vreemdelingen en de Belgen bij geboorte.

>> *Te schatten gegevens tot 1 januari 2012:*

Wat we moeten schatten, is de *populatie geboren als vreemdeling en Belg geworden* (BG+BuG, om de hoger vermelde benamingen te gebruiken). Per definitie is deze schatting gebaseerd op het verwerven van de Belgische nationaliteit, maar ook op de overlijdens en het aantal personen binnen deze populatie die Belg is geworden, dat terugkeert.

Per definitie hangen de jaarlijkse groei van de populatie die als vreemdeling is geboren en Belg is geworden, en de nationaliteitswijzigingen nauw samen (Figuur 94, links). Het verschil tussen beide curves is het gevolg van de demografische dynamieken zoals de overlijdens en de emigraties die deze populatie beïnvloeden. Aangezien de informatie over het aantal nationaliteitswijzigingen beschikbaar is tot in 2011, kan het verschil tussen de groei van de als vreemdeling geboren populatie en het aantal nationaliteitswijzigingen worden geprojecteerd, rekening houdend met de evoluties van de afgelopen jaren. De zwarte curve in volle lijn in de figuur rechts geeft dus het verschil weer tussen curve A en curve B links.

Figuur 94. Schattingsmethode van de groei van de vreemde populatie die Belg is geworden

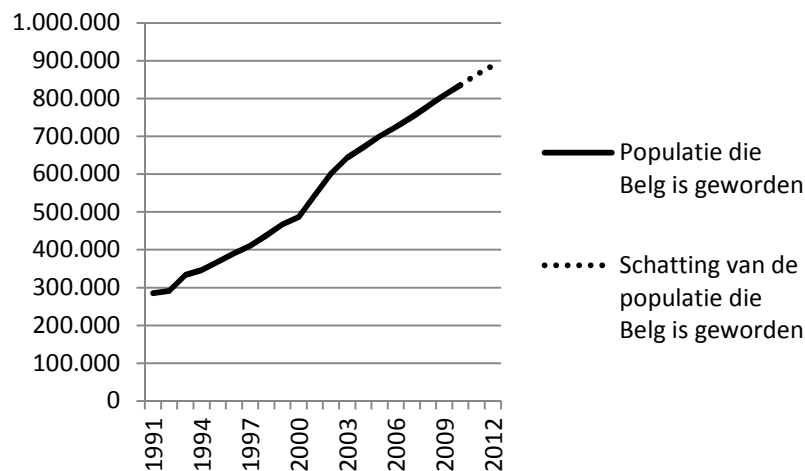

Bij vorige schattingen¹²⁷ hebben we naast de beschikbare gegevens, gebruik gemaakt van een rechte lijn om het verschil te projecteren tussen beide curves. Tot in 2007 leek deze schattingsmethode relatief goed te werken omdat het verschil tussen die twee curves zich relatief lineair aftekende (op de figuur rechts passen de curves in volle zwarte en rode lijn zich op een acceptabele manier aan). Vanaf 2008 lijkt die methode minder geschikt. De rechte lijn rechts kan immers de stijging niet weergeven van het verschil in 2008 en de bruske daling ervan in 2009. De sterke schommelingen van het jaarlijks aantal nationaliteitswijzigingen is daar de oorzaak van. De stippellijnen van deze figuur geven het verschil weer tussen het aantal nationaliteitswijzigingen en de groei van de Belg geworden populatie, indien deze curve de vorm aannam van een lineaire evolutie.

Schattingen

Op basis van de schatting van de groei van de Belg geworden populatie voor de jaren 2010 en 2011, is het ook mogelijk de Belg geworden populatie te schatten tot 1 januari 2012. Op 1 januari 2010 werden in België 835.426 personen geregistreerd die als vreemdeling geboren zijn en die Belg zijn geworden, we schatten dan ook dat dat er op 1 januari 2012 meer dan 886.700 waren.

Figuur 95. Evolutie van het aantal personen die als vreemdeling geboren zijn en die Belg zijn geworden, 1991-2010 en schattingen 2011-2012 (Bron: RR-UCL/DEMO, Schattingen: S. Vause)

¹²⁷ Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racisme bestrijding, 2011, *Jaarverslag Migratie*, 202 p.

Betrouwbaarheid van de schatting

In het verleden is deze schattingsmethode betrouwbaar gebleken. Voor het Jaarverslag Migratie 2011 dateerden de meest recente gegevens waarover we beschikten, van 1 januari 2006 en de schattingen waren voorgesteld tot 1 januari 2010. Een vergelijking van die schattingen met de officiële gegevens (beschikbaar sinds dit jaar) leverde bevredigende resultaten op. Zo hadden we het aantal Belg geworden vreemdelingen (op 1 januari 2010) op 839.214 geschat. Uit de officiële cijfers bleek dat het er in werkelijkheid 835.426 waren, een geringe overschatting van 0,45% dus.

Bij recentere schattingen (2011-2012) is ongetwijfeld meer voorzichtigheid geboden, omwille van de schommeling in het aantal nationaliteitswijzigingen die de laatste jaren is vastgesteld. Over het algemeen zullen de verschillen vermoedelijk gering zijn en zal de schatting dicht tegen de realiteit aanleunen. Daarentegen, aangezien de verkrijging van de Belgische nationaliteit sterk afhankelijk is van de oorspronkelijke nationaliteit (zie hoofdstuk 5), zijn schattingen per nationaliteit een veel delicatesere oefening.

Om die redenen maken we voor het vervolg van dit hoofdstuk vooral gebruik van de officiële gegevens die beschikbaar zijn tot 1 januari 2010 en minder van onze eigen schattingen op 1 januari 2012.

3.3. Recente tendensen en evoluties

Vergelijking van de indicatoren volgens de oorspronkelijke nationaliteit

Een interessante vaststelling is dat afhankelijk van de uitgekozen indicator, de oorspronkelijke nationaliteiten zich anders positioneren in de rangschikking van belangrijkste nationaliteiten in België (Tabel 12). Marokko bijvoorbeeld is het eerste herkomstland van de immigranten (indicator 2), terwijl het land slechts de vierde plaats inneemt in de populatie met een vreemde nationaliteit (indicator 1). Dit eerste voorbeeld illustreert nogmaals de impact van het verkrijgen van de Belgische nationaliteit onder personen van Marokkaanse afkomst. De personen afkomstig uit Italië daarentegen, vormen de vierde immigrantengroep (indicator 2), terwijl de Italianen eerste staan in de lijst van personen met een vreemde nationaliteit. Dit tweede voorbeeld illustreert de impact van de geboortes van de tweede generatie bij bepaalde immigrantengroepen.

Wat de populatie van vreemde afkomst (of als vreemdeling geboren) betreft die is voorgesteld in de derde kolom hierboven, zien we dat de Marokkanen, Italianen, Fransen, Nederlanders en Turken de rangschikking aanvoeren. Samen zijn die vijf nationaliteiten goed voor meer dan 55% van de volledige populatie van vreemde afkomst.

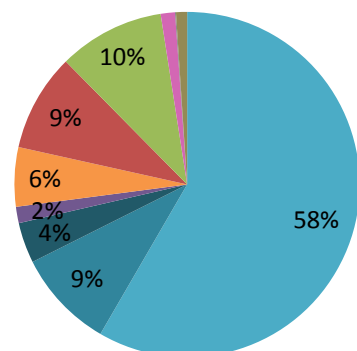
Uit de verdelingen van de groepen van oorspronkelijke nationaliteit in Figuur 96 blijkt dat de Europese landen in de meerderheid zijn, en dit voor de drie uitgekozen indicatoren. Het belang van deze Europese aanwezigheid die gedetailleerd aan bod is gekomen in hoofdstuk 4 en die hier wordt toegelicht aan de hand van de indicator 1 (huidige nationaliteit), dient te worden gerelativeerd indien we de volledige populatie van vreemde afkomst in aanmerking nemen (zoals die is gedefinieerd op basis van de indicator 3). Terwijl de EU-burgers goed zijn voor zo'n 70% van alle *personen met een vreemde nationaliteit*, maken ze amper 50% uit van de *populatie van vreemde afkomst*. Daarentegen, vreemdelingen met een *Maghrebijnse nationaliteit* zijn goed voor 9%, terwijl de *personen van Maghrebijnse afkomst* 17% uitmaken van de personen geboren met een vreemde nationaliteit.

Tabel 12. Top 10 van landen volgens de drie indicatoren op 1 januari 2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

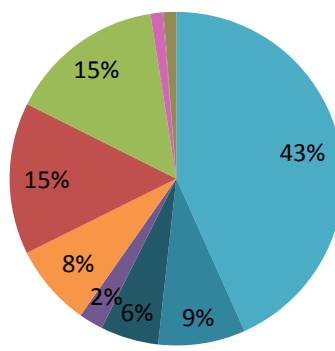
Indicator 1: huidige nationaliteit		Indicator 2: geboorteland		Indicator 3: nationaliteit bij de geboorte	
Italië	165.052	Marokko	169.217	Marokko	279.645
Frankrijk	140.227	Frankrijk	152.349	Italië	271.958
Nederland	133.536	Nederland	129.632	Frankrijk	191.433
Marokko	81.929	Italië	127.132	Nederland	163.345
Spanje	45.230	Turkije	86.298	Turkije	144.921
Polen	42.785	Polen	50.472	Polen	64.476
Duitsland	39.417	Duitsland	47.416	Spanje	57.831
Turkije	39.085	Spanje	37.865	Duitsland	55.990
Portugal	33.083	DR Congo	34.170	DR Congo	44.465
Roemenië	26.338	Portugal	30.116	Portugal	38.026
Totale aantal personen met een vreemde nationaliteit	1.057.636	Totale aantal personen geboren in het buitenland	1.348.181	Totale aantal personen van vreemde afkomst	1.893.062

Figuur 96. Verdeling van nationaliteitengroepen volgens de gekozen indicator, op 1 januari 2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

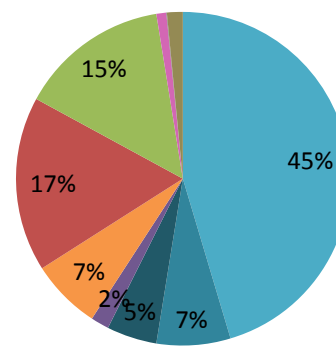
Indicator 1: huidige nationaliteit (N=1.057.636)

Indicator 2: geboorteland (N=1.348.181)

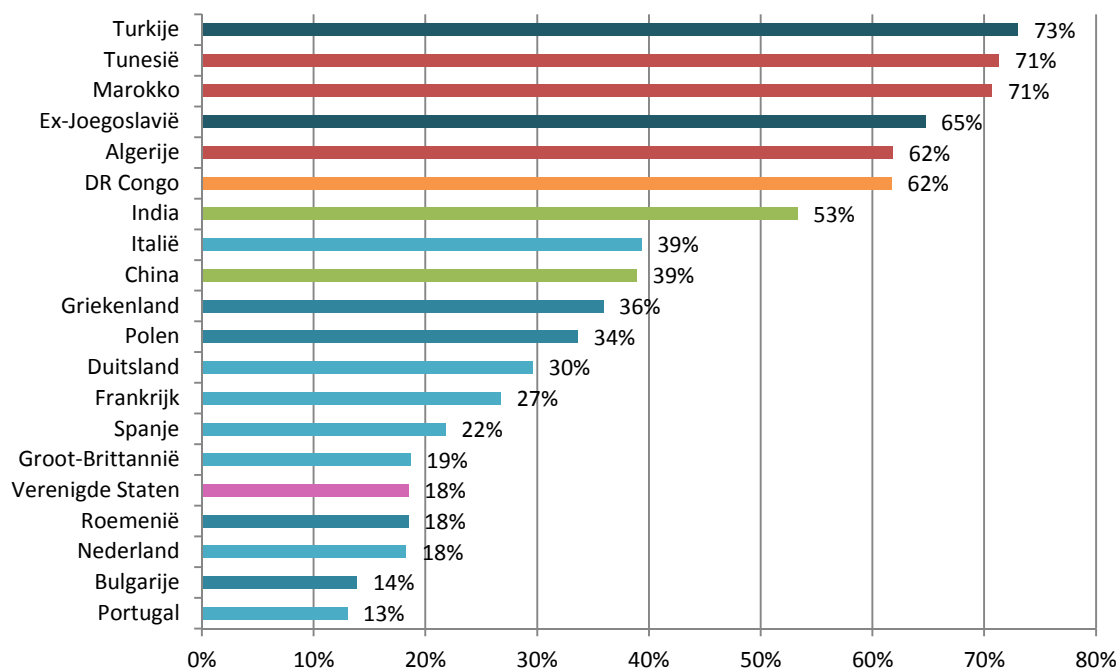
Indicator 3: nationaliteit bij de geboorte (N=1.893.062)

Ook hier kunnen deze verschillen ongetwijfeld verklaard worden door de verkrijging van de Belgische nationaliteit door een groot deel van de personen afkomstig uit een derde land, in tegenstelling tot de EU-burgers die eerder hun oorspronkelijke nationaliteit zullen behouden. Onder de belangrijkste nationaliteiten die de populatie van vreemde afkomst vormen, bedraagt het aantal personen die Belg zijn geworden meer dan 50% voor de meeste derde landen. Voor de Turken, Tunesiërs en Marokkanen bedraagt dit cijfer meer dan 70%. Voor de EU-landen daarentegen liggen die cijfers veel lager: tussen de 10 en 40% van personen die als vreemdeling geboren zijn, heeft de Belgische nationaliteit verkregen. De dynamiek van de verkrijging van de Belgische nationaliteit lijkt zich dus

anders te ontwikkelen, afhankelijk van de oorspronkelijke nationaliteit. Ongetwijfeld hangt dit nauw samen met het feit dat het verwerven of bezitten van de nationaliteit van een EU-lidstaat de toegang tot mobiliteit en vrij verkeer, en ook tot de arbeidsmarkt, aanzienlijk vergemakkelijkt. Het bezit van een Europese nationaliteit lijkt dan ook een doorslaggevende factor voor het behoud van de oorspronkelijke nationaliteit.

Figuur 97. Aandeel Belg geworden vreemdelingen onder de belangrijkste nationaliteiten van vreemde afkomst in België¹²⁸, op 1 januari 2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

Parallel aan deze rangschikking en de verdeling van nationaliteiten volgens de verschillende indicatoren op 1 januari 2010, is het interessant te wijzen op de *evolutie* van deze verschillende indicatoren voor drie symbolische nationaliteiten (Figuur 98). De keuze voor een presentatie van de Marokkanen, Italianen en Polen is het gevolg van een aantal elementen. Deze drie nationaliteiten behoren tot de tien in België meest vertegenwoordigde nationaliteiten, en dit voor de drie voorgestelde indicatoren. Bovendien zijn ze een illustratie van drie verschillende types migraties: de Marokkanen staan voor een relatief oude migratie uit een derde land, de Italianen voor een oudere migratie maar afkomstig uit de EU-15, en de Polen voor een migratie die veel recenter is dan beide andere en die afkomstig is uit een van de nieuwe EU-lidstaten¹²⁹.

Voor de Marokkanen stellen we, tijdens de twee afgelopen decennia, een constante groei vast van de populatie van Marokkaanse afkomst, van 151.265 personen in 1991 naar 279.694 personen in 2010, goed voor een toename van 85%. Tijdens diezelfde periode is de populatie met de Marokkaanse nationaliteit afgenomen en sinds begin van de jaren 2000 stagneert die. Een ander belangrijk kenmerk van deze nationaliteit is dat er momenteel meer personen worden geregistreerd die in Marokko zijn geboren (ongeacht hun huidige nationaliteit), dan personen met de Marokkaanse nationaliteit. De vorm van deze curves is niet enkel typisch voor de Marokkanen, eenzelfde evolutie wordt bijvoorbeeld ook voor de personen van Turkse afkomst vastgesteld.

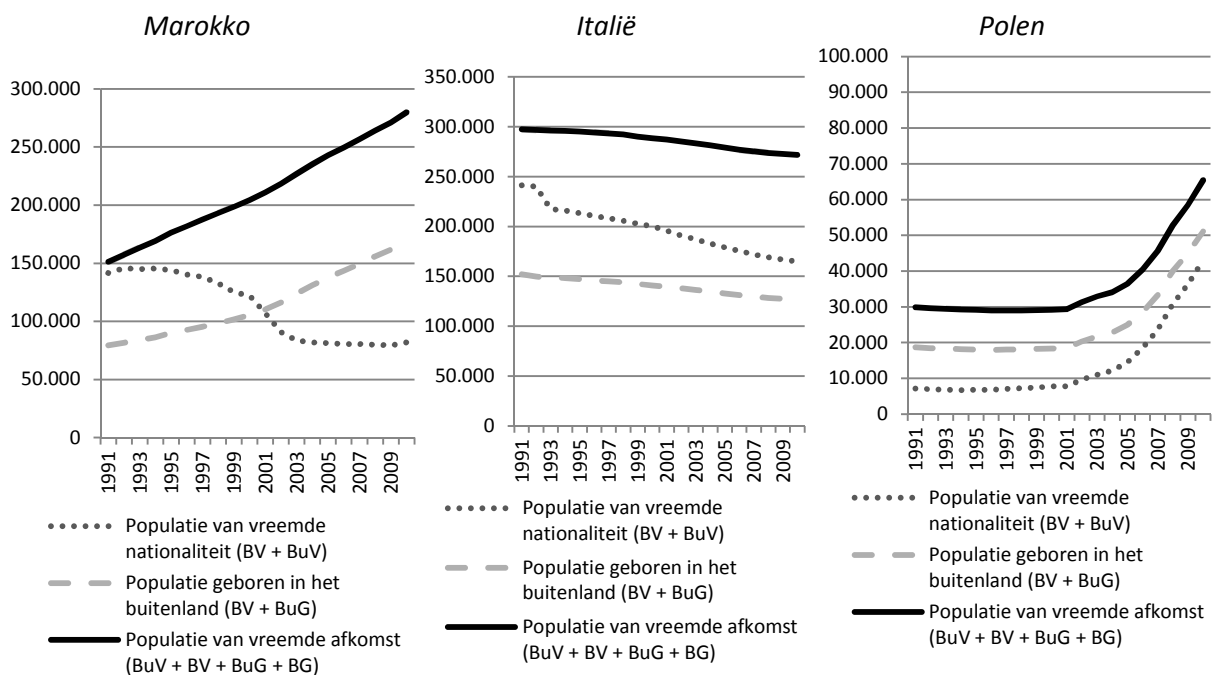
¹²⁸ De 20 nationaliteiten van deze figuur zijn samen goed voor zo'n 80% van alle personen van vreemde afkomst.

¹²⁹ Merken we op dat de Poolse immigratie naar België geen recent fenomeen is (zie hoofdstuk 4), maar dat we ons hier toespitsen op de laatste migratiestromen.

Voor de Italianen wordt een stagnatie, en zelfs een lichte daling vastgesteld voor de drie indicatoren samen. Zo is de populatie van Italiaanse afkomst tussen 1991 en 2010 gedaald van 297.591 naar 271.958 personen (-9%), waardoor Italië in de rangschikking na Marokko komt. Deze evolutie doet zich ook voor bij andere nationaliteiten afkomstig uit de EU-15 (Frankrijk, Nederland en Spanje), maar in tegenstelling tot de Italianen dalen die niet.

De Poolse populatie tenslotte, voor wie de evolutie van de drie indicatoren typisch is voor de nieuwe lidstaten (net zoals voor de Roemenen en de Bulgaren), is recent snel gaan stijgen. De drie indicatoren zitten sinds halverwege de jaren 2000 in de lift, wat samenvalt met de toetreding van dit land tot de EU (2004). Terwijl er tot in 2003 minder dan 30.000 personen van Poolse afkomst werden geteld, is die populatie tussen 2004 en 2010 gestegen van 34.098 naar 65.413 personen, of een toename van 90% in zeven jaar.

Figuur 98. Evolutie van de drie indicatoren voor de Marokkanen, de Italianen en de Polen, 1991-2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)¹³⁰

Vervrouwelijking van de populatie van vreemde afkomst

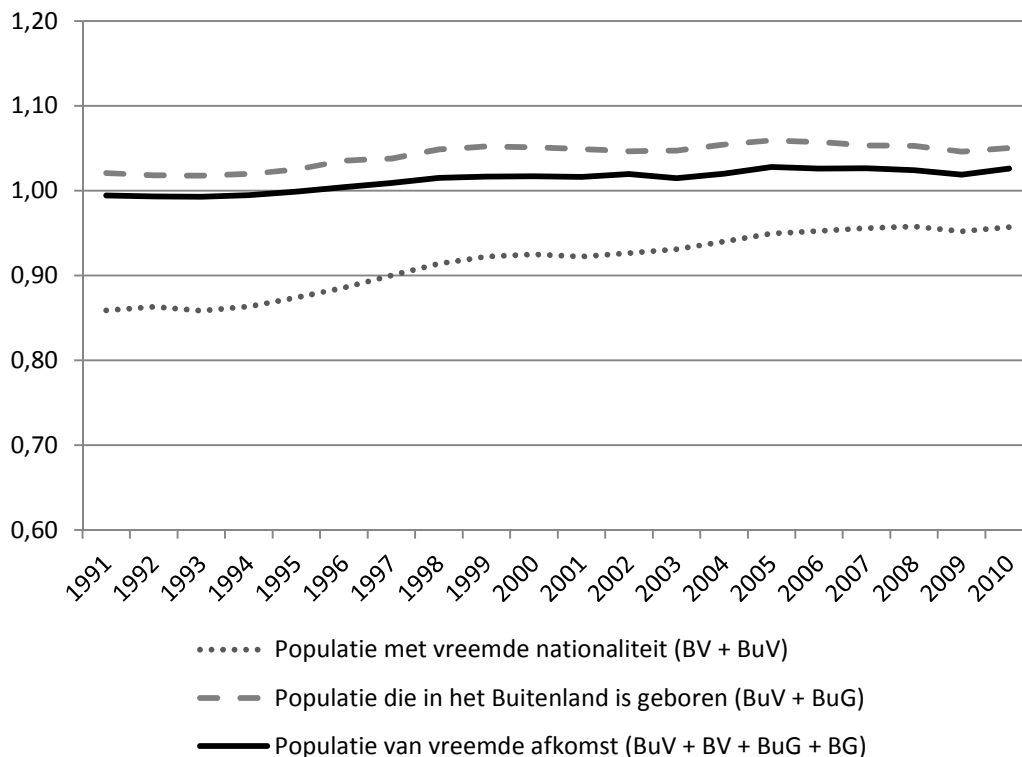
De vervrouwelijking van migraties en bijgevolg ook de vervrouwelijking van de populatie van vreemde afkomst is een steeds vaker terugkerende vaststelling, zowel in de media als in publicaties van internationale instellingen of in de wetenschappelijke wereld. Deze vervrouwelijking wordt over het algemeen geïnterpreteerd als een gevolg van gezinshereniging, als een bewijs van de grotere autonomie van vrouwen maar ook als het resultaat van de ontwikkeling van emigratiekanalen naar bijzondere beroepssectoren.

Onder *vervrouwelijking* verstaan we een *significante stijging van het aantal vrouwen in de loop der tijd*. Om deze stijging te evalueren op basis van de beschikbare statistieken volstaat het dus niet om de populatie van vreemde afkomst te ontleden volgens geslacht op een bepaald ogenblik, maar dient ook de evolutie van deze verdeling tussen mannen en vrouwen in kaart te worden gebracht.

¹³⁰ We willen er de lezer op wijzen dat voor het leesgemak, de drie figuren niet op dezelfde schaal zijn. De verticale as van de figuur van de Marokkanen en Italianen gaat tot 350.000, terwijl die voor de Polen niet verder gaat dan 100.000.

Traditioneel grijpt men terug naar de masculiniteitsverhouding, of de verhouding tussen het aantal mannen en het aantal vrouwen. Hier gaan we dieper in op het fenomeen van de vervrouwelijking en daarom wordt gekozen voor de *feminiteitsverhouding*. Een verhouding die 1 benadert, betekent dat de verdeling van de bestudeerde populatie homogeen is tussen beide geslachten. Een verhouding lager dan 1 betekent dat mannen oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van vrouwen en een verhouding hoger dan 1 dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn. Figuur 99 is een voorstelling van de evolutie van de feminiteitsverhouding volgens de drie hoger vermelde populatie-indicatoren.

Figuur 99. Evolutie van feminiteitsverhouding van de populatie volgens de drie indicatoren, 1991-2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

We stellen vast dat de *populatie met een vreemde nationaliteit* de twee vorige decennia is vervrouwelijkt. Aan het begin van de jaren 1990 werden iets meer dan 85 vreemde vrouwen voor 100 mannen geteld, momenteel zijn dat 95 vrouwen voor 100 mannen. Voor de *geïmmigreerde populatie* (m.a.w. geboren in het buitenland) was de feminiteitsverhouding begin van de jaren 1990 iets hoger dan 1. Intussen worden meer geïmmigreerde vrouwen dan mannen (105 tegen 100) geteld. Logischerwijze heeft ook de *populatie van vreemde afkomst* eenzelfde evolutie gekend. Halverwege de jaren 1990 heeft het aantal vrouwen van vreemde afkomst, het aantal mannen ingehaald, maar de verhoudingen bleven zeer evenwichtig. Momenteel worden 103 vrouwen voor 100 mannen van vreemde afkomst geteld.

Deze algemene evoluties gelden uiteraard niet op dezelfde manier voor alle herkomstlanden. Figuur 100 bundelt daarom verschillende informatie: de horizontale as geeft de feminiteitsverhoudingen weer op 1 januari 1991 en de verticale as op 1 januari 2010. Opvallend is dat twee nationaliteiten (Thailand en de Filippijnen) niet konden worden weergegeven op deze figuur. Voor beide landen zijn de feminiteitsverhoudingen dermate hoog (meer dan 2,8) dat ze de leesbaarheid van de figuur zouden bemoeilijken.

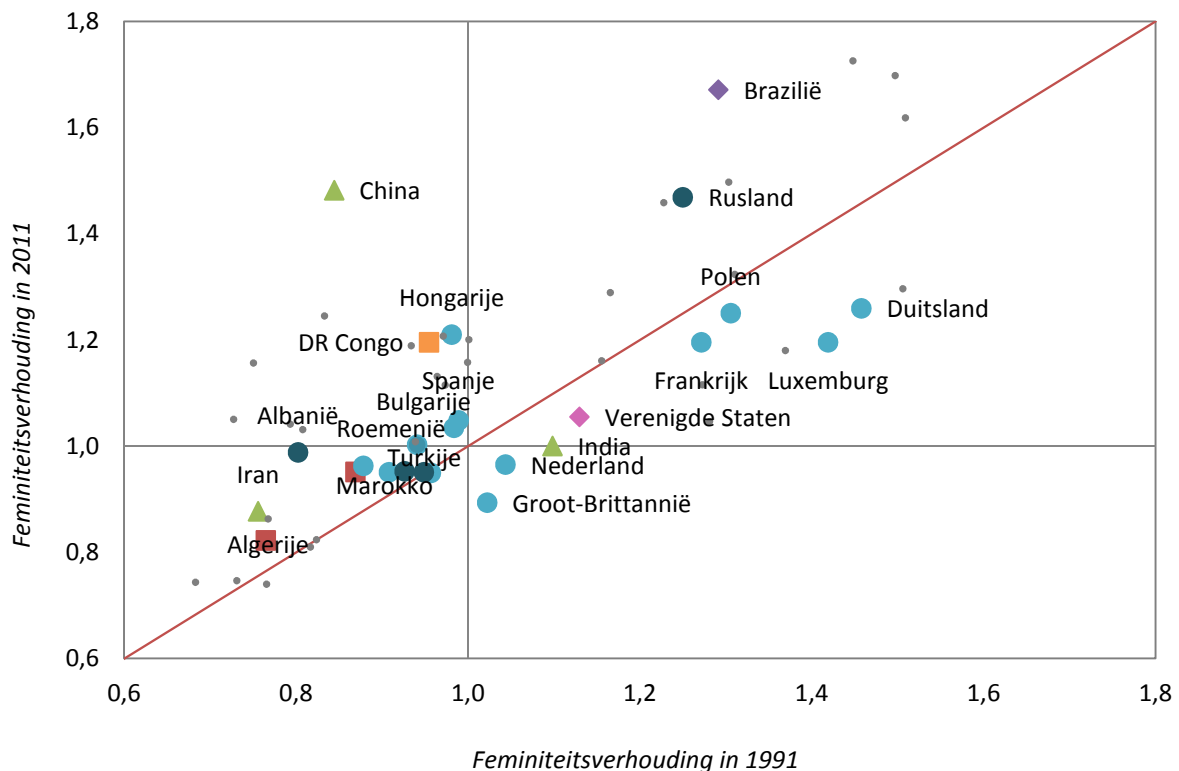
Drie curves moeten de leesbaarheid van de figuur bevorderen.

- De verticale en horizontale rechte lijnen die de twee assen ter hoogte van de schaalverdeling 1 snijden, vormen de scheidingslijn tussen enerzijds de landen van de oorspronkelijke

nationaliteit waarvoor er meer vrouwen dan mannen zijn (landen rechts van de verticale lijn of boven de horizontale lijn) en anderzijds de landen waarvoor er meer mannen dan vrouwen zijn (landen links van de verticale lijn of onder de horizontale lijn).

- De schuine lijn (rood) die de figuur in twee verdeelt, geeft de landen weer waarvoor er zich tussen beide data geen wijzigingen hebben voorgedaan. Hoe verder de landen van de lijn liggen, hoe groter de verandering tussen beide data (zoals voor Brazilië, Rusland of China). De landen die daarentegen het dichtst bij deze schuine lijn liggen, zijn die waarvoor geen grote verschillen worden vastgesteld tussen de feminiteitsverhouding in 1991 en 2010 (dit is bijvoorbeeld het geval voor Algerije, Marokko en Polen). Anderzijds liggen de nationaliteiten die hun oorspronkelijke populatie hebben zien vervrouwelijken boven de rechte lijn en die, die er mannelijker op zijn geworden, liggen eronder.

Figuur 100. Feminiteitsverhouding van de populatie van vreemde afkomst in 1991 en in 2010 volgens de nationaliteit¹³¹ (Bron: RR-UCL/DEMO)

De twee belangrijkste vaststellingen die uit deze figuur blijken zijn de volgende:

Om te beginnen geldt *de vervrouwelijking van de populatie van vreemde afkomst voor tal van landen* en blijft die dus niet beperkt tot enkele nationaliteiten: de meeste stippen liggen immers boven de schuine lijn.

Ten tweede doen er zich een aantal *regionale tendensen* voor. Voor de Europese landen bijvoorbeeld, zijn de meest mannelijke nationaliteiten diegene uit Noord-Europa (Duitsland, Luxemburg, Frankrijk, Nederland, Groot-Brittannië), terwijl er voor de nationaliteiten uit Zuid- (Spanje, Griekenland) of Oost-Europa (Hongarije, Bulgarije, Roemenië) meer vrouwen dan mannen van vreemde afkomst worden geteld. De in België sterk aanwezige nationaliteiten zoals de Marokkanen en Turken blijven in 2010 hoofdzakelijk mannelijk, ook al is de ratio vrouw/man in 20 jaar tijd lichtjes toegenomen. Opvallend is daarentegen dat de populatie van Congolese afkomst die

¹³¹ De kleine grijze stippen op de figuur geven de landen weer waarvoor in 2010 minder dan 5.000 personen van vreemde afkomst werden geteld.

aan het begin van de jaren 1990 vooral uit mannen bestond, sterk vervrouwelijkt is en twintig jaar later een verhouding bereikt die hoger is dan 1 (120 vrouwen voor 100 mannen op 1 januari 2010). Ten slotte, de populaties van Filipijnse en Thaise afkomst (niet zichtbaar op de figuur), die in 1990 al hoofdzakelijk uit vrouwen bestonden (zo'n 280 vrouwen voor 100 mannen voor elk van de oorspronkelijke nationaliteiten) zijn nog verder vervrouwelijkt. Op 1 januari 2010 werden 320 vrouwen van Filipijnse afkomst geteld voor 100 mannen en 420 vrouwen van Thaise afkomst voor 100 mannen.

Een nog jonge populatie van vreemde afkomst

Net zoals de vervrouwelijking, komt het fenomeen van de veroudering van de vreemde populatie steeds vaker aan bod in de media en in de politieke wereld. Nog meer dan de vervrouwelijking, heeft de veroudering van de populatie van vreemde afkomst een aanzienlijke sociale, economische en politieke impact, omdat die samenhangt met maatregelen die te maken hebben met de opvang van de zogenaamde 'afhankelijke' (kinderen en ouderen) personen. Belangrijk is dus na te gaan welke dynamieken hierachter steken, om exact te bepalen waarover we het hebben. Voor een analyse van de context waarin deze evoluties plaatsvinden, moeten de dynamieken die zich binnen de als Belg geboren populatie afspelen, worden vergeleken met die binnen de populatie van vreemde afkomst (of als vreemdeling geboren).

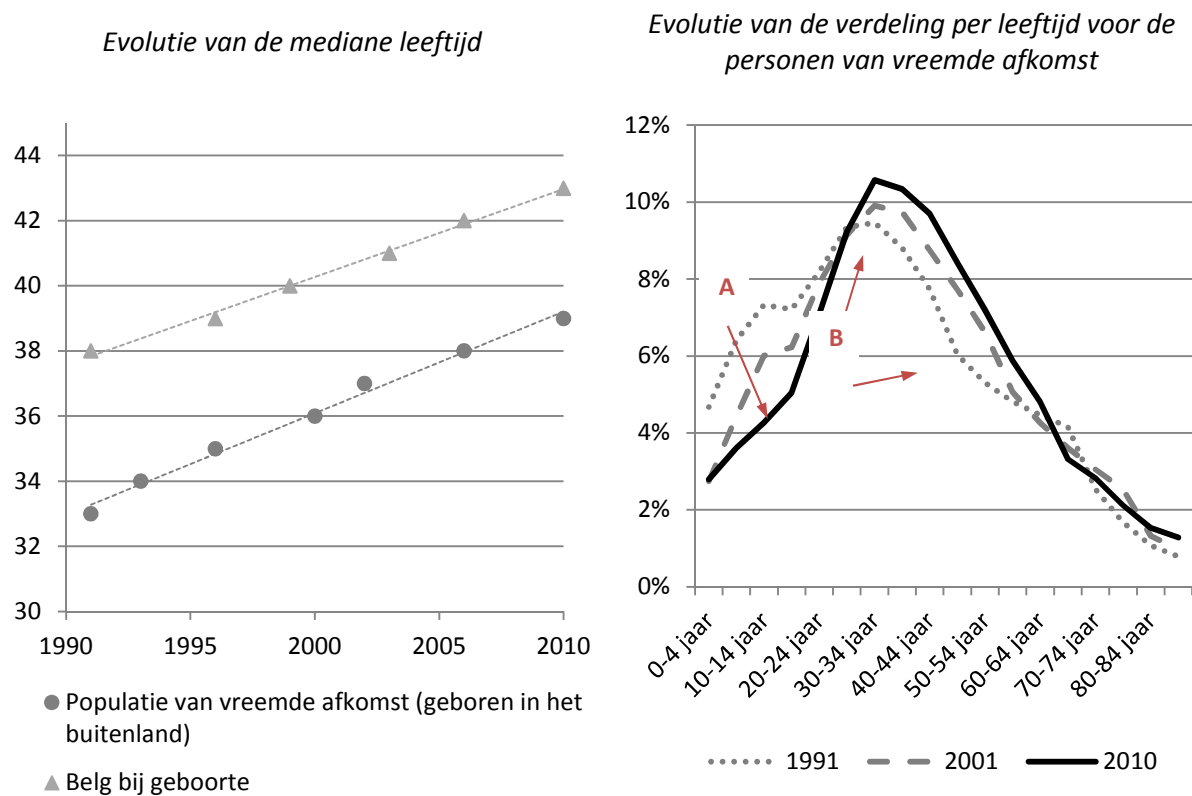
De veroudering van de populaties wordt gekenmerkt door *een stijging van het aantal volwassenen (over het algemeen geassocieerd met personen op de actieve leeftijd, 20-64 jaar) en van oudere personen (ouder dan 65 jaar), gekoppeld aan een daling van het aantal jongeren (jonger dan 20 jaar)*.

Een van de indicatoren van de veroudering van elke populatie is de *mediane leeftijd* ervan, die de populatie in twee numeriek gelijke delen verdeelt: een jonger en een ouder deel. Stel dat de mediane leeftijd van een populatie 35 jaar is, betekent dit dat 50% van de populatie jonger is dan 35 jaar en 50% ouder is dan 35 jaar.

De figuur links hieronder is een weergave van de mediane leeftijden van de als Belg geboren populatie (◆) en van de populatie van vreemde afkomst (●). Daaruit blijkt niet alleen dat de twee populaties verouderen, maar ook dat de als Belg geboren populatie gemiddeld ouder is dan de als vreemdeling geboren populatie. Op 1 januari 1991 bedroeg de mediane leeftijd voor de als Belg geboren personen 38 jaar, tegenover 33 jaar voor de personen van vreemde afkomst. Vanaf 2000 is het verschil tussen de mediane leeftijden van beide populaties gezakt van 5 naar 4 jaar. Op 1 januari 2010 was 50% van de als vreemdeling geboren populatie jonger dan 39 jaar.

Men zou kunnen denken dat de als vreemdeling geboren populatie jonger is omdat het aantal kinderen en zeer jonge volwassenen hoger ligt. Nochtans blijkt uit de evolutie van de structuur per leeftijd (figuur de rechts hieronder) dat het aantal allerjongsten de afgelopen twee decennia is gedaald, terwijl het aantal 30-plussers is toegenomen. In deze figuur geeft de zwarte curve de structuur weer per leeftijd die onlangs, op 1 januari 2010, is vastgesteld. De oudste curve (1 januari 1991) is weergegeven in grijze stippellijnen en een tussenliggende curve (1 januari 2001) in grijze streepjes. We merken een duidelijke daling van de 0-29-jarigen (A →), parallel met een stijging van de 30-64-jarigen (B →). Voor de oudsten (65 jaar en ouder) worden geen fundamentele wijzigingen vastgesteld.

Figuur 101. Evolutie van de twee indicatoren voor het meten van de veroudering: mediane leeftijd tussen 1991 en 2010 en structuur per leeftijd in 1991, 2001 en 2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

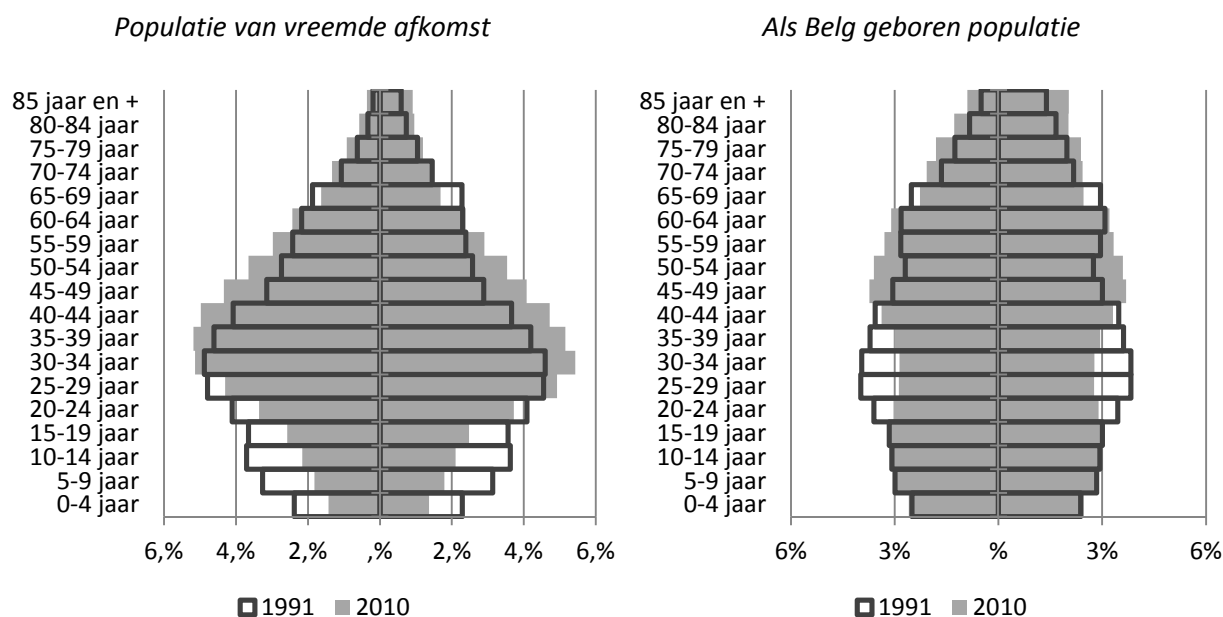

Niet alleen is het aantal allerjongsten onder de personen van vreemde afkomst gedaald, het niveau ligt bovendien lager dan wat we kunnen vaststellen onder de als Belg geboren personen. Zo is de leeftijdsgroep van 0-14-jarigen tussen 1991 en 2010 gedaald van 18% naar 10% van de populatie van vreemde afkomst, terwijl deze groep, voor de als Belg geboren personen over diezelfde periode rond de 17% is blijven hangen.

Een andere manier om dit te illustreren is een verdeling van de populatie per leeftijd en geslacht in een leeftijdspiramide. In Figuur 102 hebben we twee piramides boven elkaar gelegd, die een weergave zijn van de verdeling van de populatie (in %) in 1991 en in 2010. Op die manier kan de evolutie van de structuur per leeftijd tussen beide data worden weergegeven. Links gaat het om de populatie van vreemde afkomst, rechts om de populatie geboren met de Belgische nationaliteit.

De twee populaties onderscheiden zich duidelijk door de typische vorm van de piramides. De populatie van vreemde afkomst neemt de vorm aan van een 'tol', met een duidelijke versmalling aan de basis (m.a.w. een daling van het aantal kinderen en jongvolwassenen). In 2010 komt de verbreding bij de 30-45-jarigen, terwijl de belangrijkste leeftijdsgroep in 1991 de 25-39-jarigen was. Het aantal oudere personen daarentegen heeft nog geen grote wijzigingen ondergaan. De als Belg geboren populatie wordt gekenmerkt door een cilindervormige piramide. Het aandeel van de jonge generaties stabiliseert zich, er doet zich een lichte verbreding voor van de 40- tot 55-jarigen en een geleidelijke stijging van het aantal ouderen (70-plussers).

Figuur 102. Leeftijdspiramides volgens de drie indicatoren en voor de als Belg geboren populatie op 1 januari 1991 en 2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

De hier voorgestelde indicatoren zouden kunnen doen vermoeden dat de populatie van vreemde afkomst een verouderingsproces heeft ingezet. We hebben immers kunnen vaststellen dat de mediane leeftijd toeneemt en dat het aantal kinderen daalt, wat een kenmerk is voor de veroudering van de populatie. Verschillende elementen roepen ons echter tot enige voorzichtigheid, vooraleer we die conclusie trekken.

Ten eerste kan de aanzienlijke daling van het aantal jongeren, en met name van kinderen jonger dan 15 jaar, het gevolg zijn van een ander fenomeen, dat niets met de veroudering te maken heeft. Een steeds groter aantal kinderen van de tweede generatie wordt immers geboren met de Belgische nationaliteit, wanneer de ouders (of een van beide) de Belgische nationaliteit hebben (heeft). Deze kinderen staan dus niet langer in de linkse maar wel in de rechtse piramide.

Ten tweede, in tegenstelling tot de als Belg geboren populatie, stellen we nog geen echte stijging vast van het aantal oudere personen. De populatie van vreemde afkomst draagt dus nog niet sterk bij tot de algemene veroudering van de Belgische populatie.

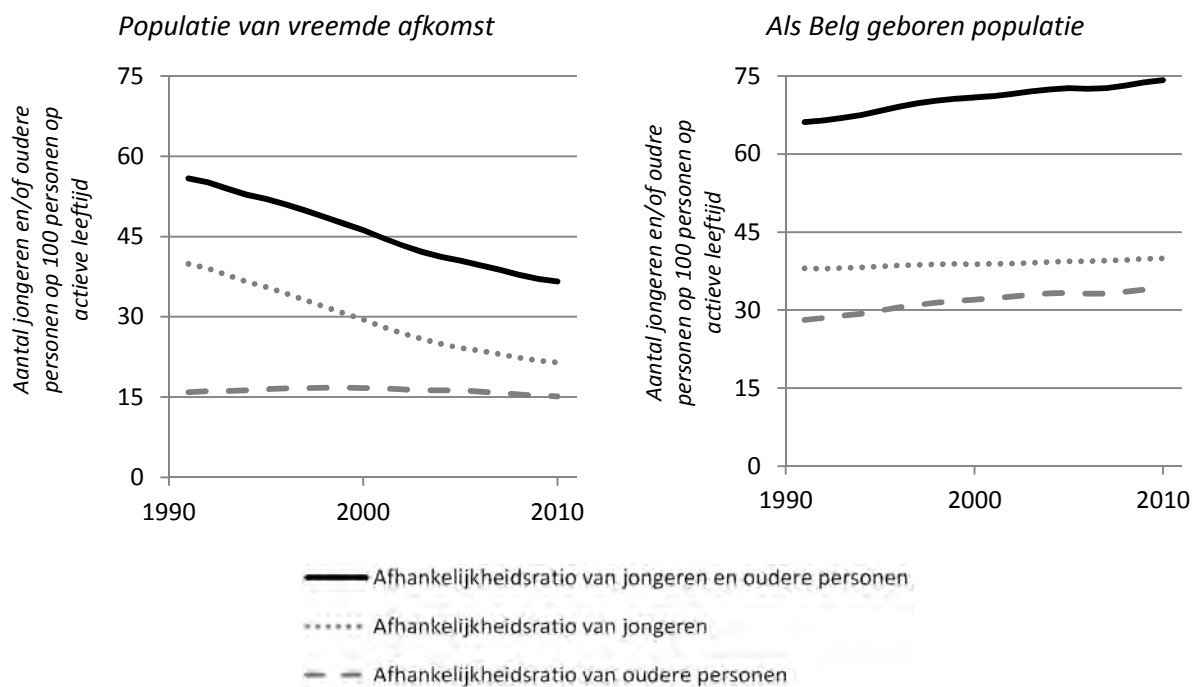
Een laatste type indicator wordt soms voorgesteld om de veroudering van de populatie te bestuderen en om de evolutie in de behoeftes aan opvang binnen de maatschappij te analyseren: we hebben het hier over de afhankelijkheidsratio's (Figuur 103). De demografische afhankelijkheidsratio meet het relatieve gewicht van de jongeren (0-19 jaar) en van de oudere personen (65 jaar en meer) op de bevolking op arbeidsleeftijd.¹³² Deze indicator meet de verhouding tussen het aantal personen dat geacht wordt 'ten laste' of 'afhankelijk' te zijn, en zij die op actieve leeftijd zijn.¹³³ Deze ratio kan ook worden ontleed om een onderscheid te maken tussen de afhankelijkheidsratio van de jongeren (0-19 jaar / 20-64 jaar) en de afhankelijkheidsratio van de ouderen (65 jaar en meer / 20-64 jaar), om eventuele verschillen tussen deze beide groepen bloot te leggen.

¹³² $(0-19 \text{ jaar} + 65 \text{ jaar en ouder}) / 20-64 \text{ jaar}$.

¹³³ De afhankelijkheidsratio is gebaseerd op de leeftijd en niet op de arbeidssituatie. Het houdt geen rekening met de jongeren of ouderen die werken, noch met de personen op 'actieve leeftijd' die niet werken. Het gaat om een eenvoudige weergave van de structuur per leeftijd van de populatie.

Figuur 103 is een weergave van de evolutie van die drie indicatoren (globale afhankelijkheidsratio, afhankelijkheidsratio van de jongeren en afhankelijkheidsratio van de ouderen) voor de populatie van vreemde afkomst (links) en voor de als Belg geboren populatie (rechts). Traditioneel wordt de veroudering gekenmerkt door een stijging van de afhankelijkheidsratio, en met name de afhankelijkheidsratio van oudere personen. Dit fenomeen stellen we vast binnen de populatie die met de Belgische nationaliteit is geboren. Op 1 januari 1991 werden 66 jongeren en ouderen voor 100 personen op actieve leeftijd geteld en twee decennia later, bedroeg die verhouding 74 voor 100. Binnen de populatie van vreemde afkomst daarentegen daalt die globale verhouding. Het aantal jongeren binnen de populatie op actieve leeftijd neemt af en het aantal oudere personen blijft stabiel. Op 1 januari 1991 werden 56 jongeren en ouderen voor 100 personen op actieve leeftijd geteld, tegenover 37 voor 100 in 2010.

Figuur 103. Evolutie van de afhankelijkheidsratio's, 1991-2010 (Bron: RR-UCL/DEMO)

Over het algemeen (als vreemdeling geboren populatie + met de Belgische nationaliteit geboren populatie) stijgt de afhankelijkheidsratio zeer licht, van 65 naar 66 jaar tussen 1991 en 2010. De structuur per leeftijd van de vreemde populatie compenseert dus gedeeltelijk de veroudering die zich heeft ingezet bij de met de Belgische nationaliteit geboren populatie. In die context heeft men het dan ook soms over 'vervangings'-populatie.

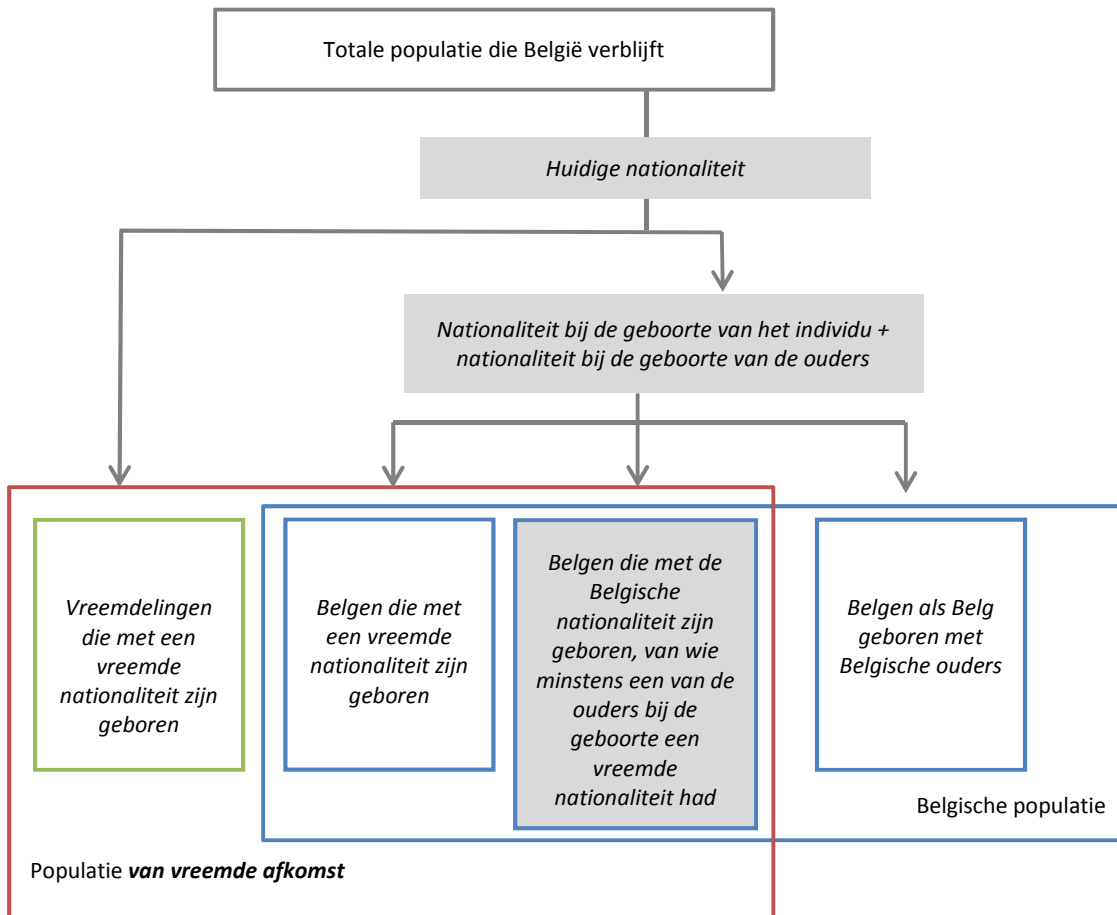
4. De Socio-economische monitoring

Zoals we er reeds een aantal keer hebben op gewezen, is de grootste beperking van de gegevens over de typologie van personen van vreemde afkomst, dat ze geen rekening houden met een deel van de tweede generatie: *kinderen geboren met de Belgische nationaliteit maar van wie de nationaliteit bij de geboorte van minstens een van de ouders niet de Belgische is*. Voor de identificatie van deze populatie hebben we een *afstammingsband* tussen de personen en hun ouders nodig.

De Socio-economische monitoring is van een recentere datum dan de typologie die hierboven aan bod is gekomen en is deels gebaseerd op informatie over de ouders. Naar analogie met de typologie (Figuur 91), kunnen ook de gegevens uit de Monitoring schematisch worden voorgesteld zoals in onderstaande Figuur 104. De categorie personen die als Belg zijn geboren met ouders van vreemde

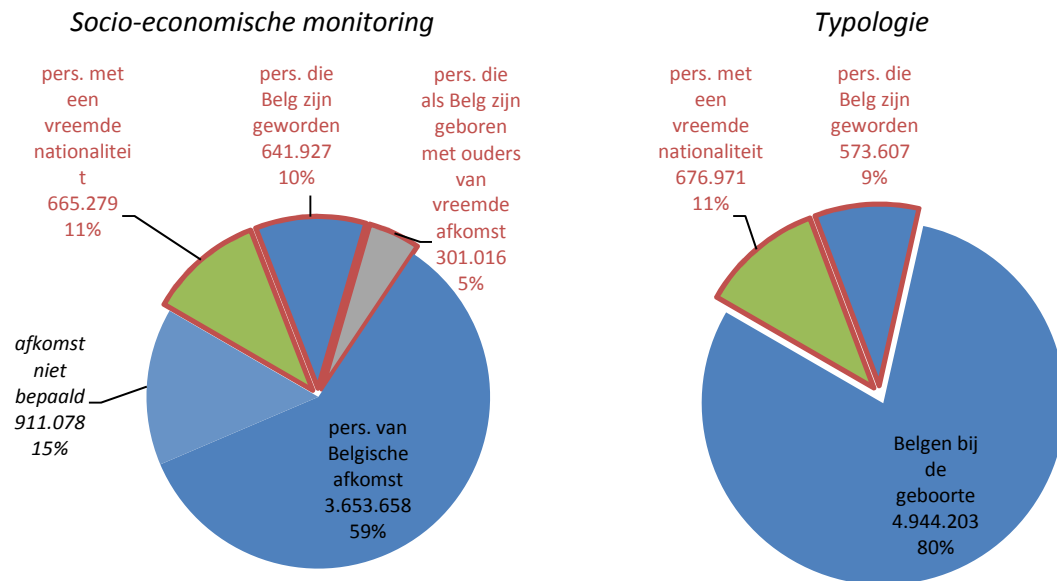
afkomst, die in de typologie onder de populatie 'als Belg geboren' valt, maakt in de Monitoring deel uit van populatie van vreemde afkomst.

Figuur 104. Socio-economische monitoring (in vergelijking met Figuur 91), kruising van de variabele afkomst en de variabele migratiehistoriek, 18-60 jaar

Een vergelijking van de schattingen van de populatie van vreemde afkomst die zijn gebeurd door de twee instrumenten (Typologie en Monitoring) is mogelijk op basis van Figuur 105. Voor beide figuren hebben we dezelfde doelpopulatie uitgekozen, met name de populatie op 1 januari 2008, en hebben we de 18-60-jarigen geselecteerd. Voor deze heel specifieke populatie zou de populatie van vreemde afkomst stijgen van zo'n 20% naar 25% van de totale populatie die in België verblijft, afhankelijk van het feit of enkel rekening wordt gehouden met de personen met een vreemde nationaliteit bij de geboorte (typologie), of indien ook de personen geboren met de Belgische nationaliteit maar van wie de ouders van vreemde afkomst zijn er worden aan toegevoegd (Monitoring).

Figuur 105. Vergelijking van de verdeling van de populatie volgens de Typologie van de populatie van vreemde afkomst en de Monitoring, 1st januari 2008, 18-60 jaar (Bronnen: RR-UCL/DEMO en RR-FOD WASO)

Behalve een bredere identificatie van de populatie van vreemde afkomst in België, wil de Socio-economische monitoring ook een uniek beeld schetsen van de Belgische arbeidsmarkt en van de plaats die personen er innemen in functie van hun nationale afkomst. Een van de belangrijkste vaststellingen is dat achter het begrip 'vreemde afkomst' grote verschillen schuilgaan op vlak van professionele integratie. Dat soort analyse behoort evenwel niet tot de doelstellingen van dit verslag. Voor meer informatie verwijzen we de lezer naar het verslag van de Socio-economische Monitoring.¹³⁴

¹³⁴ Zie www.diversiteit.be/socio-economische-monitoring

HOOFDSTUK 7. Vreemde populatie in irregulier verblijf

1. Gegevensbronnen, definities en beschikbare indicatoren

In de vorige hoofdstukken is aangetoond dat de statistieken over de vreemde populatie in wettig verblijf en over de reguliere migratiestromen relatief bevredigend zijn. Over de vreemde populatie in irregulier verblijf en de irreguliere migratiestromen daarentegen zijn de gegevens nogal versnipperd. Aangezien er geen volledige gegevensbank bestaat om de vreemdelingen in irregulier verblijf op het Belgische grondgebied te identificeren moeten ze via verschillende indicatoren onrechtstreeks aan elkaar worden gekoppeld.

Kader 10. Definitie van “irreguliere” migratie

“Irreguliere” migratie heeft betrekking op de situatie van vreemdelingen van wie de papieren niet in orde zijn.¹³⁵ Het kan gaan om individuen van wie het profiel verschilt afhankelijk van de plaats waar ze in irregulier verblijf worden aangetroffen. We maken hier een duidelijk onderscheid tussen twee noties:

- De *irreguliere immigratie* (notie van stromen) betreft vreemdelingen die aan de Belgische grens worden teruggedreven omdat ze niet aan de voorwaarden voldoen om het grondgebied te mogen betreden. De bevoegde overheden kunnen daarvoor immers het ontbreken van een document of geldig document inroepen, maar ook valse of vervalste reisdocumenten, een twijfelachtig reismotief, onvoldoende bestaansmiddelen of seining in het Schengen Informatiesysteem (SIS) (DVZ 2001). Het is dus via gegevens over terugdrijvingen aan de grens dat irreguliere immigratie kan worden gekwantificeerd.
- Het *irregulier verblijf* (notie van stocks) betreft vreemdelingen die op een bepaald ogenblik in irregulier verblijf op het grondgebied worden aangetroffen. Op basis van verschillende indicatoren (zoals regularisatieaanvragen, administratieve aanhoudingen, detenties of vrijwillige terugkeer) kunnen bepaalde facetten ervan worden bestudeerd. In dit geval heeft de irregulariteit vooral te maken met de afwezigheid van een geldig verblijfsdocument.

Beide noties mogen dan al gelijkenissen vertonen, ze overlappen mekaar niet helemaal. Irreguliere immigratie heeft veel meer betrekking op de *stromen*, terwijl het irregulier verblijf eerder informatie geeft in termen van *stocks*. De situatie van de betrokkenen ligt bovendien niet vast: enerzijds is er de persoon ten aanzien van wie een verwijderingsbeslissing is genomen die achteraf nog gemachtigd kan zijn om het grondgebied binnen te komen en die een verblijfstitel kan bekomen, anderzijds kan een persoon die legaal is geïmmigreerd, vervolgens zijn verblijfsrecht verliezen en zich irregulier op het grondgebied bevinden.

In dit rapport worden vier belangrijke gegevensbronnen gebruikt, op basis waarvan verschillende indicatoren worden voorgesteld:

- De statistieken inzake **regularisatie** van vreemdelingen. Die zijn afkomstig van de Dienst Humanitaire Regularisaties van de DVZ. Op basis van deze statistieken kan een deel van de populatie in irregulier verblijf worden ingeschat.
- De gegevens over de werking van de administratie en de politie afkomstig van de DVZ. Twee types gegevens zijn daarbij beschikbaar:
 - o de **terugdrijvingen**, die ons iets vertellen over de weigering iemand toegang tot het grondgebied te verlenen, en die aan de grens worden geteld.
 - o de **administratieve aanhoudingen** (en de gevolgen die er worden aan gegeven¹³⁶). Die cijfers hebben betrekking op een deel van de populatie in irregulier verblijf op het Belgische grondgebied.

¹³⁵ Omdat hun verblijfstitel niet geldig is, of omdat ze er geen hebben.

¹³⁶ Met name opsluiting met of zonder documenten of de uitreiking van een bevel om het grondgebied te verlaten (BGV).

- Het aantal **repatriëringen** en gevallen van **vrijwillige terugkeer**. De eerste hebben betrekking op vreemdelingen in irregulier verblijf voor wie de terugkeer naar het land van herkomst “gedwongen” is, terwijl het bij de tweede gaat om personen in irregulier verblijf die bijstand wensen om terug te keren naar hun land van herkomst. Die gegevens zijn afkomstig van zowel de DVZ als van de IOM (Internationale Organisatie voor Migratie).
- De informatie over **detenties** van immigranten in irregulier verblijf, afkomstig van de gesloten centra.

Tabel 13 geeft deze verschillende types gegevens weer in functie van de twee definities (irreguliere immigratie *tegenover* irregulier verblijf). De beperkingen van beide beschikbare indicatoren tonen duidelijk aan dat de registratie van irreguliere immigraties en van irregulier verblijf slechts gedeeltelijk is.

Tabel 13. Vreemdelingen in irregulier verblijf: types beschikbare gegevens, bronnen en beperkingen

Definitie (zie Kader 10)	Types beschikbare gegevens	Bron(nen)	Beperkingen
<i>Irreguliere immigratie</i>	Terugdrijvingen	DVZ	Betreft enkel vreemdelingen die niet aan de voorwaarden voldoen om het Belgische grondgebied te mogen betreden, en die als dusdanig aan de grens worden geïdentificeerd. ¹³⁷
<i>Irregulier verblijf</i>	Regularisaties	DVZ (Dienst Humanitaire Regularisaties)	Betreft enkel vreemdelingen in irregulier verblijf die een regularisatieaanvraag indienen. ¹³⁸
	Administratieve aanhoudingen (en gevolgen die er worden aan gegeven)	DVZ	Betreft enkel vreemdelingen in irregulier verblijf die worden geïntercepteerd.
	Repatriëringen en vrijwillige terugkeer	DVZ en IOM	Betreft enkel vreemdelingen in irregulier verblijf die worden gerepatrieerd of die beroep doen op het programma voor vrijwillige terugkeer naar hun land van herkomst.
	Detenties	Gesloten centra	Betreft enkel vreemdelingen in irregulier verblijf die om verschillende redenen ¹³⁹ in een gesloten centrum worden vastgehouden.

¹³⁷ De buitengrenzen van België waar terugdrijvingen kunnen gebeuren zijn de luchthaven van Brussel Nationaal, de luchthavens van Bierse, Deurne, Gosselies, Oostende en Kortrijk-Wevelgem, de havens van Antwerpen, Blankenberge, Gent, Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge, en het station Brussel Zuid (als terminal van de Eurostar).

¹³⁸ We zullen overigens ook zien dat de regularisatieaanvragen niet enkel vreemdelingen in onregelmatig verblijf betreffen.

¹³⁹ Dit punt komt verder in dit hoofdstuk uitgebreider aan bod.

2. Indirecte schattingen van de populatie in irregulier verblijf in België

2.1. Irreguliere immigratie (stromen)

Irreguliere immigratiestromen kunnen onrechtstreeks in kaart worden gebracht op basis van statistieken van de DVZ over terugdrijvingen aan de grens. Wanneer een vreemdeling niet voldoet aan de binnenkomstvoorwaarden die op het niveau van de Schengenruimte¹⁴⁰ zijn geharmoniseerd om het Belgische grondgebied te betreden (zie Kader 10)¹⁴¹ kunnen de Belgische overheden beslissen hem terug te drijven (deze terugdrijving kan eventueel gepaard gaan met detentie in een gesloten centrum indien terugdrijving niet onmiddellijk mogelijk is).

Enkel op basis van informatie over terugdrijvingen kan het fenomeen irreguliere immigratie niet uitvoerig worden bestudeerd, en dit omwille van verschillende redenen:

- Het aantal passagiers dat zich aan de Belgische grenzen aanbiedt, hangt af van de intensiteit van voornamelijk het luchtverkeer naar de Belgische buitengrenzen van de Schengenruimte.
- De terugdrijvingen worden sterk beïnvloed door de werking van administratie en politie in het kader van de grenscontroles volgens regels die eigen zijn aan die controles;
- Die regels zijn in de loop der jaren kunnen evolueren, wat de interpretatie en de vergelijking van de cijfers in de tijd bemoeilijkt¹⁴².
- Sinds het ontstaan van de Schengenruimte, zijn de interne grenscontroles tussen de verschillende lidstaten die zich bij het Schengenakkoord hebben aangesloten afgeschaft en zijn de controles aan de buitengrenzen geharmoniseerd. Dit betekent dat de aan de Belgische grens teruggedreven personen misschien in werkelijkheid de intentie hadden om zich naar een andere lidstaat van de Schengenruimte te begeven en dat zij die aan de grens van een andere lidstaat worden teruggedreven misschien in feite naar België wilden komen.

De DVZ produceert twee types statistieken over terugdrijvingen: enerzijds het aantal *vreemdelingen die aan de Belgische grens wordt tegengehouden omdat ze niet voldoen aan de voorwaarden om het grondgebied te mogen binnenkomen (Schengen)*¹⁴³, en anderzijds het aantal *asielzoekers dat aan de grens een aanvraag heeft ingediend, van wie de aanvraag is verworpen en dat niet in het bezit is van de nodige documenten om het grondgebied binnen te komen*.

Kader 11. Definitie van “irreguliere” immigratie

Tot en met 2011 verwees het aantal door de DVZ meegedeelde terugdrijvingen enkel naar het aantal terugdrijvings*beslissingen* en niet naar de effectieve terugdrijvingen omdat de beslissingen niet systematisch werden uitgevoerd. Vanaf 2012 heeft de DVZ ervoor gekozen het aantal *effectieve* terugdrijvingen mee te delen. Voor 2012 werden beide cijfers meegedeeld waardoor we een beter beeld krijgen van de verschillen tussen de twee definities.¹⁴⁴

Bij de evolutie van de afgelopen vijftien jaar van het aantal terugdrijvingen van vreemdelingen en aan de grens afgewezen asielzoekers tekenen zich duidelijk verschillende fases af: een stijging tot in 2000 (1), gevolgd door een daling tussen 2001 en 2005 (2), een fase van stagnatie tot in 2008-2009 (3), een nieuwe stijgende tendens tussen 2009 en 2011 (4) en een nieuwe daling in 2012 (5).

¹⁴⁰ Zie, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *Migratie, Jaarverslag 2011*, pp. 32 – 49.

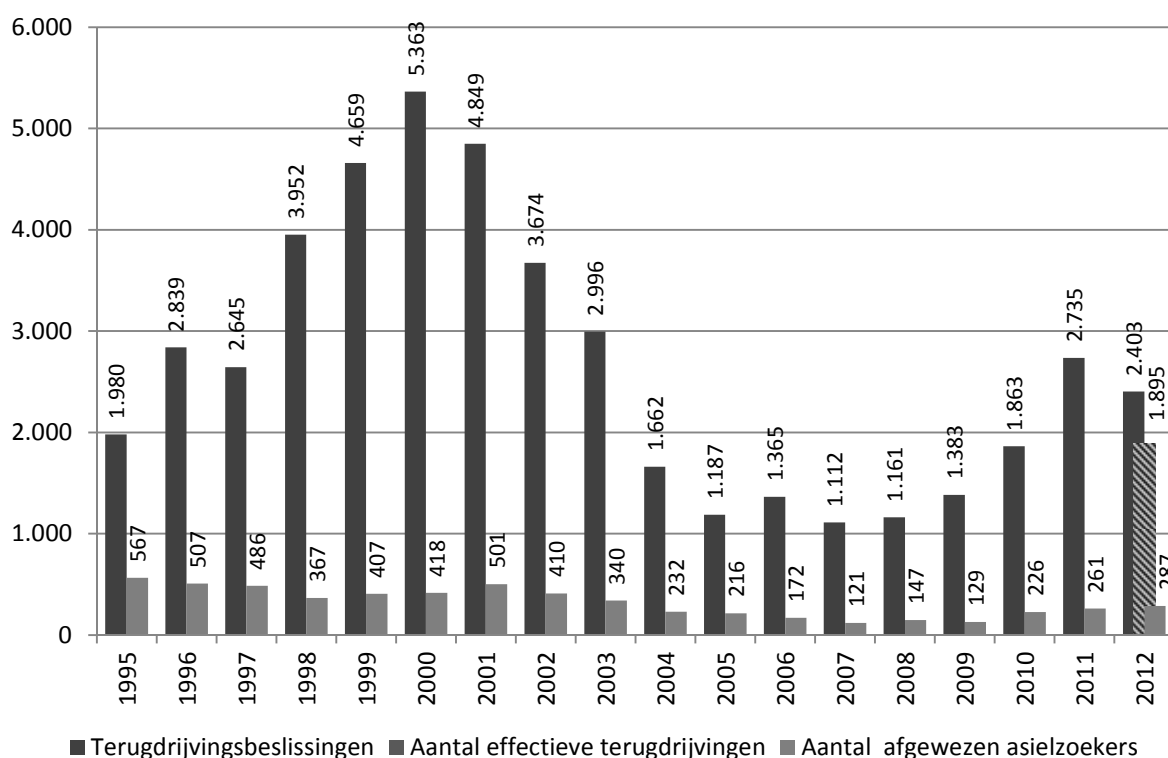
¹⁴¹ De grenscontrole wordt uitgevoerd overeenkomstig de wet van 15 december 1980 (art. 2 en 3) en het K.B. van 8 oktober 1981 (art. 42).

¹⁴² Sinds de oprichting van de Schengenruimte wordt de controle op de toegang tot het grondgebied, ook afhankelijk van het transportmiddel, niet langer systematisch uitgevoerd bij het overschrijden van de binnengrenzen. Dit kan dus een gedeeltelijke verklaring zijn voor bepaalde evoluties van jaar tot jaar, in het totale aantal terugdrijvingen.

¹⁴³ Aangezien de controle is verplaatst naar de buitengrenzen van de Schengenruimte, zijn de toegangsvoorwaarden dezelfde voor de hele zone (DVZ, 2011).

¹⁴⁴ Om een vergelijking mogelijk te maken, geven bepaalde grafieken het aantal terugdrijvings*beslissingen* weer, ook voor het jaar 2012. Een duidelijke toelichting en analyse van beide cijfers volgen verder in de tekst.

Figuur 106. Evolutie van het aantal terugdrijvingen van vreemdelingen en aan de grens afgewezen asielzoekers, 1995-2012 (Bron: DVZ, Grensinspectie)

- (1) De tendensen wijzen duidelijk op een aanzienlijke stijging van terugdrijvingsbeslissingen tussen 1995 en 2000, van 1.980 naar 5.363 in vijf jaar tijd.
- (2) Na een piek in 2000, stellen we tijdens de daarop volgende jaren een sterke daling vast. Als verklaring voor die sterke daling kunnen een aantal elementen worden aangevoerd. In de eerste plaats, heeft het faillissement van Sabena in 2001 een grote daling van het passagieren transport van buiten Schengen naar België veroorzaakt. Vervolgens, is de praktijk op vlak van grenscontrole sterk gewijzigd. Zo werden de controles bij de toegang tot de Schengenruimte voor Eurostar-reizigers vanaf 2003 niet langer in België door Belgische grenswachten uitgevoerd maar wel in Londen door Franse grenswachten.¹⁴⁵ Ten slotte heeft er zich in de loop van de jaren 2000 een wijziging voorgedaan op vlak van bestrijding van irreguliere immigratie, met name door de invoering van strengere controles van reizigers in het land van vertrek. Ook de toetreding van nieuwe landen tot de EU heeft ongetwijfeld een impact gehad op die evoluties. Vooral het jaar 2004, met een opvallende daling van het aantal terugdrijvingen (van 2.996 naar 1.662 terugdrijvingen), wordt een sleuteljaar in de opbouw van de Europese Unie met de gelijktijdige toetreding van 10 nieuwe Lidstaten waarvan de onderdanen daardoor uit de statistieken over terugdrijving zijn 'verdwenen', omdat ze zich door hun Europees burgerschap vrij mochten bewegen.

¹⁴⁵ België heeft over land slechts één enkele buitengrens met de Schengenruimte, met name Brussel Zuid, en die wordt enkel gebruikt voor aankomsten en vertrekken met de Eurostar. Het aantal terugdrijvingen aan deze grenspost hangt samen met het aantal Eurostartreinen dat vanuit Groot-Brittannië aankomt. Sinds 2004 worden aan die grenspost enkel nog de vertrekkende reizigers naar Groot-Brittannië gecontroleerd. De statistieken over die controles zijn evenwel niet opgenomen in die over de terugdrijvingen.

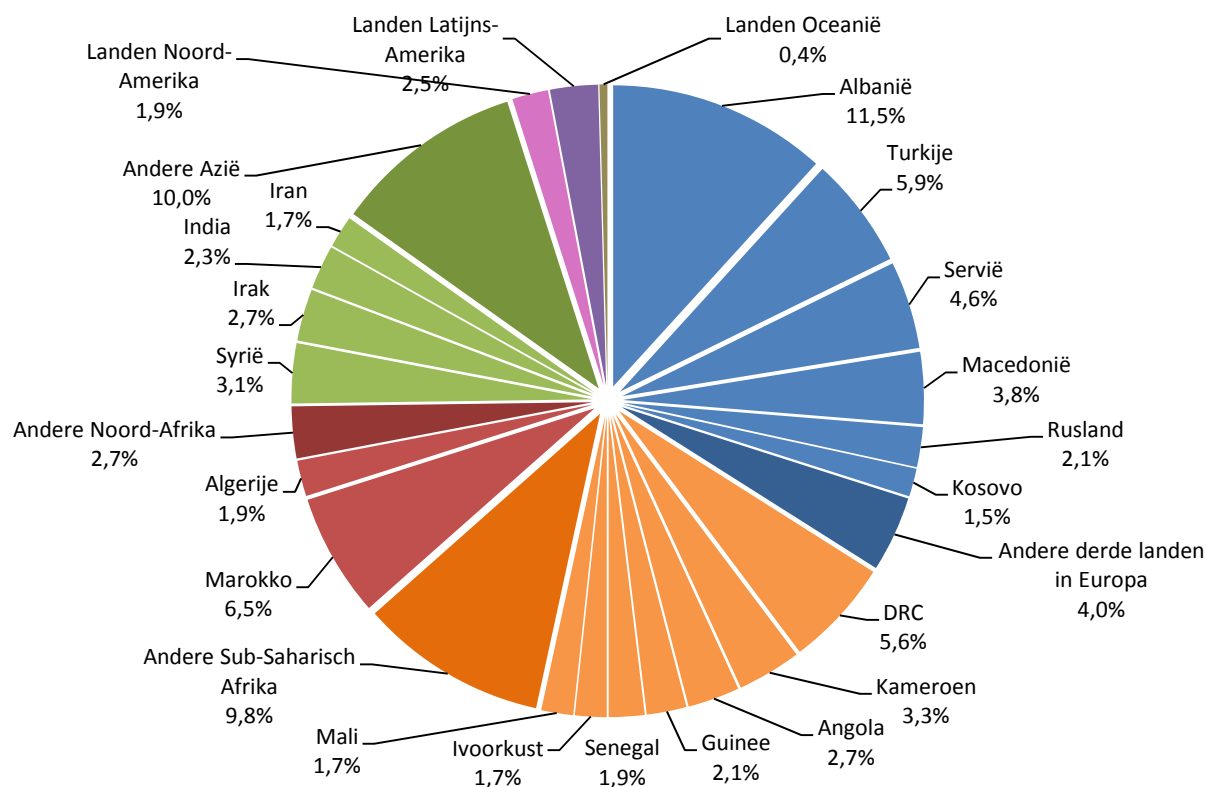
- (3) Van 2005 tot 2008 is het aantal terugdrijvingen stabiel gebleven (tussen 1.100 en 1.400 jaarlijkse terugdrijvingen).
- (4) Tussen 2009 en 2011, is het aantal terugdrijvingsbeslissingen er opnieuw licht op vooruit gegaan met 2.735 terugdrijvingen in 2011. Daarmee zitten we evenwel nog ver van de niveaus van eind de jaren 1990, begin de jaren 2000.
- (5) In 2012 stellen we een lichte daling vast van het aantal terugdrijvingsbeslissingen. Dit is gewoon te wijten aan een daling van het aantal personen dat zich aan de grens aanbiedt en niet aan de toegangsvoorwaarden voldoet (DVZ 2012).

Uit de gegevens over de belangrijkste nationaliteiten van vreemdelingen uit derde landen tegen wie in 2012 een terugdrijvingsbeslissing is genomen (Figuur 107) blijkt dat het in zo'n 40% van de terugdrijvingsbeslissingen om onderdanen van het Afrikaanse continent gaat, met in iets minder dan een derde terugdrijvingen van vreemdelingen uit Sub-Saharaans Afrika (vooral Congolezen, Kameroeners, Angolezen en Guineeërs), en zo'n 10% uit landen van Noord-Afrika (vooral Marokkanen en Algerijnen). Het tweede continent is het Europese. Samen zijn de Europese landen van buiten de EU immers goed voor ongeveer een derde van alle terugdrijvingen. Albanese, Turken en Serviërs zijn sterk vertegenwoordigd. De landen uit Azië en het Midden-Oosten zijn goed voor 'iets minder dan 20% van het totaal (met de Syriërs, Iraki's, Indiërs en Iraniërs die de ranglijst aanvoeren).

De laatste jaren¹⁴⁶ hebben zich twee belangrijke verschuivingen voorgedaan. Een eerste punt betreft *de stijging* van het aandeel van bepaalde nationaliteiten in de totaliteit van de terugdrijvingsbeslissingen in een tijdsbestek van vier jaar. Zo is er in 2011 een explosie van het aantal terugdrijvingsbeslissingen voor Albanese in vergelijking met de voorgaande jaren: van 10 jaarlijkse terugdrijvingen van Albanese tussen 2008 en 2010 naar 460 terugdrijvingen in 2011 (of van 1% naar 17% van het totale aantal terugdrijvingen). Deze belangrijke stijging loopt gelijktijdig op met de opheffing van de visumplicht voor de Albanese burgers. In 2012 is dit cijfer gedaald en zijn er 277 terugdrijvingsbeslissingen genomen. In mindere mate is ook het aantal terugdrijvingen van Irakezen toegenomen, van 1% in 2008 naar 5% in 2009 en 2010, en naar 7% van alle terugdrijvingen in 2011 (of 190 terugdrijvingen). Ook in 2012 stellen we een daling vast van dit cijfer voor de Irakezen (65 terugdrijvingsbeslissingen). Het tweede punt betreft de *daling* van het aandeel van bepaalde nationaliteiten: Marokkanen, Turken en Congolezen (DRC) zijn verhoudingsgewijs minder teruggewezen in 2011-2012 dan in 2009 - 2010, van zo'n 10-13% naar 5-6%.

¹⁴⁶ De gegevens over de terugdrijvingen per nationaliteit zijn op Eurostat slechts beschikbaar sinds 2008.

Figuur 107. Verdeling van de terugdrijvingsbeslissingen van vreemdelingen per nationaliteit in 2012¹⁴⁷, N=2.403 (Bron: DVZ)

Voor 2012 beschikken we over de gegevens per nationaliteit voor de *terugdrijvingsbeslissingen* (N=2.403) en voor de *effectieve terugdrijvingen* (N=1.895). Beide types gegevens zijn niet strikt vergelijkbaar omdat het jaar van de beslissing niet altijd hetzelfde is als het jaar van de terugdrijving. Daarom kunnen er voor bepaalde nationaliteiten, tijdens eenzelfde jaar, meer terugdrijvingen dan terugdrijvingsbeslissingen zijn (wanneer de beslissing op het einde van het jaar wordt genomen en de terugdrijving aan het begin van het volgende jaar gebeurt). Toch blijft een vergelijking van beide types gegevens interessant, vooral voor een aantal nationaliteiten. Dit is met name het geval voor de Syriërs, voor wie 73 terugdrijvingsbeslissingen zijn genomen in 2012, terwijl er slechts 8 effectieve terugdrijvingen zijn uitgevoerd. Behalve voor de Syriërs, gaat het grote verschil tussen het aantal beslissingen en het aantal terugdrijvingen ook op voor andere nationaliteiten zoals voor de Palestijnen, Chinezen, Indiërs, Congolezen, enz. (Tabel 14).

¹⁴⁷ De aan de grens teruggedreven asielzoekers zijn niet in die figuur opgenomen omdat de cijfers per nationaliteit voor hen niet beschikbaar waren. Het gaat echter maar om een beperkt aantal terugdrijvingen waardoor het geen grote impact heeft op de verdeling per nationaliteit. De nationaliteiten die zijn vermeld zijn die waarvoor de terugdrijvingen minstens 1,5% van het totale aantal terugdrijvingen uitmaken (dus minstens 35 jaarlijkse terugdrijvingen).

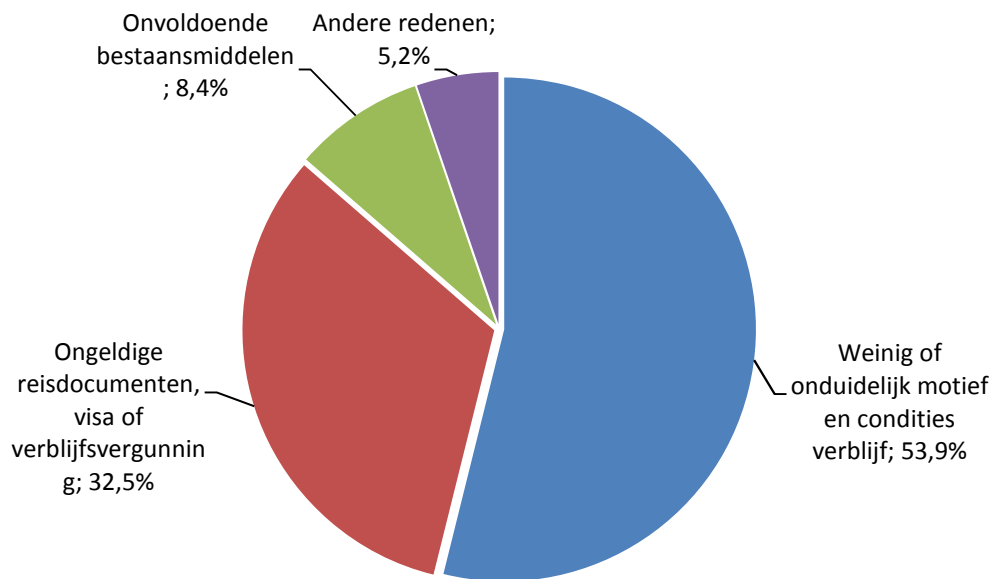
Tabel 14. Aantal terugdrijvingsbeslissingen en effectieve terugdrijvingen in 2012 voor enkele nationaliteiten¹⁴⁸ (Bron: DVZ)

	Aantal terugdrijvingsbeslissingen in 2012	Aantal effectieve terugdrijvingen in 2012
Albanië	277	259
Marokko	157	131
Turkije	145	123
DR Congo	134	92
Servië	110	91
Kameroen	80	61
Syrië	73	8
Angola	65	48
Irak	65	49
India	53	29
China	32	15
Palestina	30	8
Andere landen	1.182	981
Totaal	2.403	1.895

Behalve de nationaliteit van de teruggedreven personen, kunnen ook de redenen voor die terugdrijvingen worden achterhaald. De motieven achter de terugdrijvingsbeslissingen zijn vaak een gebrek aan reismotief en aan duidelijke verblijfsomstandigheden. In 2012 was dat het motief in ongeveer 54% van de beslissingen. Daarna volgen verblijfsdocument, visa of verblijfsvergunning die niet of niet langer geldig zijn (32,5%). In 8% van de gevallen was de terugdrijvingsbeslissing gemotiveerd door een gebrek aan voldoende bestaansmiddelen. Het respectieve belang van die verschillende motieven is de afgelopen vijf jaar weinig veranderd.

¹⁴⁸ De 12 weergegeven nationaliteiten zijn die waarvoor minstens 30 beslissingen zijn genomen en waarvoor een groot verschil wordt vastgesteld tussen het aantal beslissingen en het aantal terugdrijvingen.

Figuur 108. Verdeling van de motieven voor de terugdrijvingsbeslissingen in 2012, N=2.403 (Bron: DVZ-Eurostat)

2.2. Aanwezigheid van vreemdelingen in irregulier verblijf (stocks)

Na analyse van de beschikbare indicatoren om de irreguliere immigratie *aan de grens* te bestuderen, is het ook mogelijk irregulariteit *op het Belgische grondgebied* in kaart te brengen. Zoals we reeds zagen kunnen we daarvoor verschillende indicatoren hanteren: het gaat om statistieken inzake regularisatieaanvragen, administratieve aanhoudingen, repatriëringen en vrijwillige terugkeer, en detentie de gesloten centra .

2.2.1. Regularisatie van vreemdelingen in irregulier verblijf

Kader 12. Wettelijke grondslag inzake regularisatie

Ook al moet elke machtiging tot verblijf in principe vanuit het buitenland worden ingediend, toch voorziet **artikel 9bis** van de wet van 15 december 1980 ook in de mogelijkheid om zo'n aanvraag in "uitzonderlijke omstandigheden" vanop het Belgische grondgebied in te dienen. Dit artikel is de wettelijke basis waarop machtigingen tot verblijf om humanitaire redenen kunnen worden uitgereikt. **Artikel 9ter** voorziet overigens ook in de mogelijkheid op het grondgebied, een aanvraag tot machtiging tot verblijf om medische redenen in te dienen.¹⁴⁹

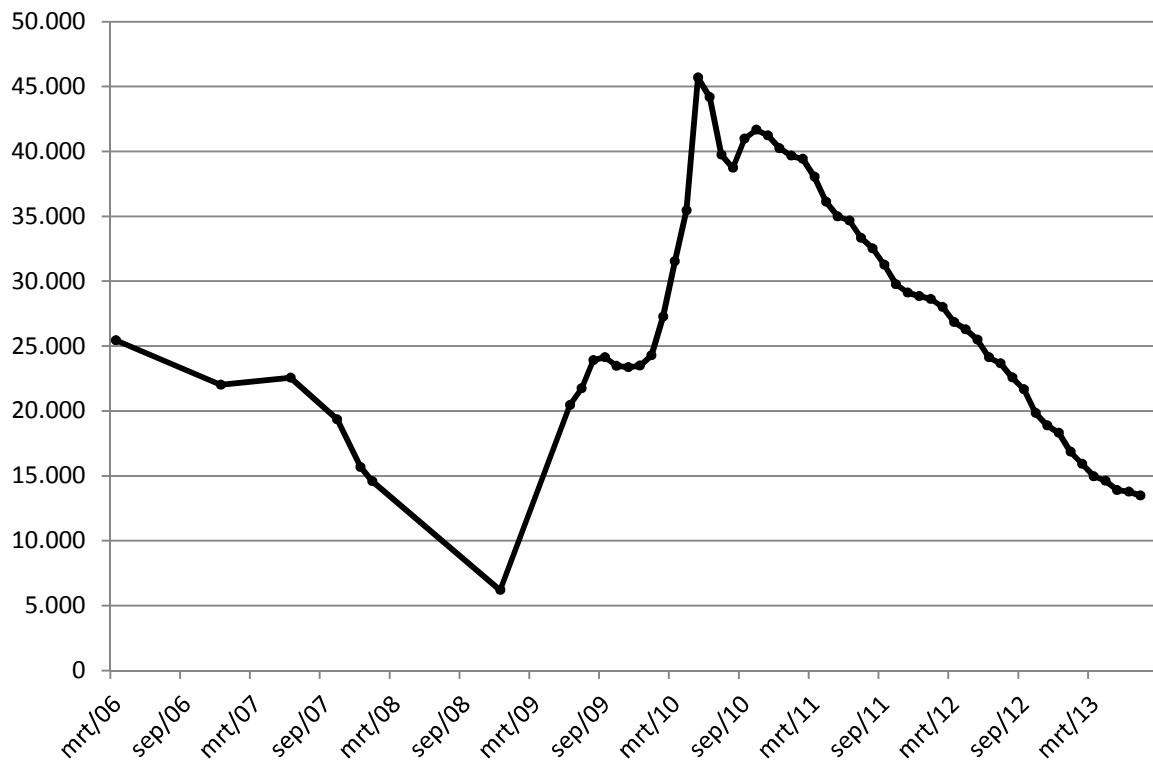
Op basis van het aantal regularisatieaanvragen kan rekening worden gehouden met een deel van de vreemde populatie in irregulier verblijf. Van de beschikbare indicatoren is de meest geschikte ongetwijfeld diegene die maandelijks rekening houdt met de aanvragen die in behandeling zijn. Aangezien het om dossiers gaat die nog niet zijn behandeld, weten we dat het om vreemdelingen gaat van wie de administratieve situatie vermoedelijk irregulier was op het ogenblik dat zij hun aanvraag indienden.

De evolutie van het aantal regularisatieaanvragen in behandeling (Figuur 109) wijst erop dat het aantal dossiers dat wacht op een regularisatiebeslissing tussen maart 2006 en eind 2008 is afgenomen, maar dat de DVZ vanaf begin 2009, een sterke stijging heeft vastgesteld bij de

¹⁴⁹ Artikels 9bis en 9ter, die in werking zijn getreden op 1 juni 2007, vervangen **het vorige artikel 9,3** van de wet van 1980 zonder onderscheid tussen regularisatie op medische of op andere humanitaire gronden.

behandeling van het aantal achterstallige dossiers. Deze stijging heeft grotendeels te maken met de politieke beslissing om regularisatiecriteria toe te voegen via de instructie van 19 juli 2009. Ondanks de vernietiging door de Raad van State van deze instructie in december van datzelfde jaar, hebben de nieuwe criteria ervoor gezorgd dat talrijke dossiers zijn ingediend.

Figuur 109. Evolutie van het aantal regularisatieaanvragen in behandeling (art. 9bis en 9ter), maart 2006-juli 2013 (Bron: DVZ, Dienst Humanitaire Regularisaties)

In 2010 werden heel wat dossiers afgerond waardoor de achterstand grotendeels is weggewerkt. Bij het opstellen van dit rapport dateerden de meest recente gegevens van juli 2013. Op die datum moest de Dienst Humanitaire Regularisaties van de DVZ nog 13.476 dossiers behandelen. Aangezien over de twee laatste jaar geweten is dat een dossier gemiddeld 1,3 individuen telt, mogen we er op basis van een extrapolatie vanuit gaan dat de regularisatieaanvraag van zo'n 17.000 vreemdelingen vermoedelijk hangende is.

Verschillende elementen nopen ons er evenwel toe het gebruik van deze indicator om de populatie in irregulier verblijf te bestuderen te relativeren:

- Dit cijfer verwijst naar *drie categorieën vreemdelingen*: (a) zij in irregulier verblijf en zonder verblijfstitel, (b) zij die over een tijdelijke machtiging tot verblijf van drie maanden beschikken (zoals bijvoorbeeld asielzoekers van wie de procedure loopt¹⁵⁰) en diegene (c) met een verblijfstitel voor beperkte duur (een jaar hernieuwbaar) die met deze aanvraag, een onbeperkt verblijf wensen te verkrijgen. Aangezien die drie categorieën vreemdelingen in de statistieken over de regularisatieaanvragen door mekaar worden gehaald, is het moeilijk een onderscheid te maken tussen vreemdelingen die hier effectief onregelmatig verblijven (zonder geldige verblijfstitel dus) en de andere vreemdelingen (die over een

¹⁵⁰ De populatie die een asielprocedure doorloopt krijgt een tijdelijke verblijfstitel (een attest van immatriculatie) die vaak minder dan drie maanden geldig is. Deze categorie vreemdelingen wordt niet meegeteld in de populatie met wettig verblijf in België, maar wordt opgenomen in het wachtregister (zie hoofdstuk 1).

machtiging tot verblijf van beperkte duur beschikken, maar die toch een regularisatieaanvraag hebben ingediend).

- Het voorstel is hier een schatting te maken van het aantal vreemdelingen dat wacht op een regularisatiebeslissing op basis van het gemiddelde aantal individuen per dossier. Dat schommelt de laatste jaren evenwel nogal sterk, met zo'n 2 personen per dossier in 2009 naar 1,3 personen voor het jaar 2012. Daarom is een betrouwbare extrapolatie van dat aantal een delicate oefening.
- Overigens kan eenzelfde persoon verschillende regularisatieaanvragen hebben ingediend (zo is het niet uitgesloten een aanvraag in te dienen op grond van zowel artikel 9bis als 9ter).
- Een aantal vreemdelingen in irregulier verblijf of van wie de asielprocedure loopt, dient geen regularisatieaanvraag in. Dit kan met name het gevolg zijn van de criteria die zijn bepaald tijdens de regularisatieoperaties en die de populatie tot wie deze maatregel is gericht beperken.

Ten slotte, kunnen de personen die een regularisatieaanvraag hebben gedaan ook op een andere basis een wettig verblijf verkrijgen, nog voor het onderzoek van hun regularisatieverzoek afgerond is. In dit geval, zal hun regularisatieaanvraag afgesloten worden omdat deze beschouwd wordt als "zonder voorwerp". Deze verschillende beperkingen maken het onderzoek naar het aantal personen in irregulier verblijf op basis van de cijfers van regularisatieaanvragen dus complex.

2.2.2. Administratieve aanhoudingen en de gevolgen die eraan worden gegeven

Het aantal administratieve aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf wordt ook vaak gebruikt als een element om iets te zeggen over de aanwezigheid van die personen op het Belgische grondgebied. Net zoals voor de terugdrijvingen, hebben die statistieken één groot gebrek: ze zijn sterk afhankelijk van de werking van administratie en politie. Daarom is de kans op aanhoudingen nogal variabel al naargelang de groepen. Niet enkel omdat die groepen in verschillende verhoudingen aanwezig zijn maar ook omwille van hun kenmerken, hun gedrag en de politiepraktijken. Gewoonlijk zijn deze gegevens beschikbaar bij de federale politie of bij de Dienst Vreemdelingenzaken. Beide instanties produceren elke maand syntheses over de nationaliteit, het geslacht, de leeftijdsgroep van de geïntercepteerde vreemdelingen en over de onmiddellijke gevolgen van elke aanhouding.

Als de politiediensten een vreemdeling onderscheppen, nemen zij contact op met Bureau C¹⁵¹ van de Dienst Vreemdelingenzaken zodat het bureau een administratieve beslissing kan nemen. Indien de vreemdeling legaal in België verblijft of indien er een schorsend beroep tegen een verwijderingsbeslissing loopt, mag de persoon beschikken (hij ontvangt dan een "laten beschikken"). Stel dat de vreemdeling irregulier op het grondgebied verblijft, dan zijn er twee mogelijkheden (FOD Binnenlandse Zaken 2009):

- uitreiking van een **bevel om het grondgebied te verlaten** (een "BGV"),
- of opsluiting in een gesloten centrum met het oog op een verwijdering.¹⁵² Uit de statistieken blijkt dat er ook binnen deze categorie twee mogelijkheden zijn:
 - o opsluiting¹⁵³ van een persoon die niet over de nodige identiteits- of reisdocumenten beschikt om terug te keren naar zijn land van herkomst of naar een derde land ("**opsluiting zonder documenten**"),
 - o opsluiting van een persoon met de nodige documenten om terug te keren naar zijn land van herkomst of naar een derde land ("**opsluiting met documenten**").

¹⁵¹ Bureau C (Clandestien) houdt zich bezig met de administratieve aanhouding van vreemdelingen in irregulier verblijf (buiten de kantooruren is een permanentiedienst daarvoor verantwoordelijk).

¹⁵² Soms heeft men het ook over "repatriëringen".

¹⁵³ Soms heeft men het ook over "detentie" of "vasthouding".

Tot in 2012 concludeerde men als volgt: “het Belgische verwijderingsbeleid beruiste hoofdzakelijk op de aflevering van bevelen om het grondgebied te verlaten aan vreemdelingen in een onregelmatige verblijfsituatie, zonder dat hier echter altijd op een systematische of voorzienbare manier gevolg werd aan gegeven”.¹⁵⁴ De algemene regel was duidelijk het uitreiken van een bevel om het grondgebied te verlaten en detentie met het oog op een verwijdering. Hulp of begeleiding bij de vrijwillige terugkeer bleef over het algemeen nogal beperkt. In 2012 werd de terugkeerrichtlijn¹⁵⁵ omgezet in Belgisch recht, met een aanzienlijke paradigmawijziging inzake detentie en verwijdering als gevolg. Voortaan legt de wet de nadruk op de vrijwillige terugkeer van vreemdelingen in irregulier verblijf enerzijds en op een efficiënte toepassing van de verwijderingsbeslissingen anderzijds. De overheden maken daar ook de middelen voor vrij. Op basis van cijfergegevens moet een gedeeltelijke evaluatie van de gevolgen van dit nieuwe verwijderingsbeleid mogelijk zijn. Om deze wijzigingen op een nauwkeurige manier te becijferen, hebben we nog niet voldoende afstand kunnen nemen. De komende jaren zullen we dat met veel aandacht opvolgen.

Kader 13. Methodologische wijziging van de DVZ: van “directe repatriëringen” naar “opsluitingen met documenten”

Tot in 2008 had de DVZ het niet over “opsluitingen met documenten” maar over “directe repatriëringen”. Destijds bedroeg de termijn voor het indienen van een beroep in uiterst dringende noodzakelijkheid 24 uur en de betrokkenen beschikten over de documenten die nodig waren voor hun verwijdering. De kans op repatriëring was dus zeer groot. Bovendien werden de statistieken achteraf gecorrigeerd door de DVZ opdat enkel de individuen die effectief werden gerepatriëerd, werden meegeteld. In deze context, had de term “directe repatriëringen” dan ook zin.

Sinds 2009 bedraagt de termijn voor het indienen van een uiterst dringend beroep niet langer 24 uur maar wel drie werkdagen.¹⁵⁶ De DVZ past de gegevens over de directe repatriëringen dus niet langer aan en noemt deze categorie dan ook “opsluitingen met documenten”, wat er ook beter bij aansluit.

In de figuren en tabellen uit dit verslag wordt om verwarring te vermijden, telkens verduidelijkt om welke categorie het gaat.

Het aantal administratieve aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf kende tussen 1998 en 2012 sterke schommelingen. Globaal onderscheiden we drie fases:

- De eerste loopt van 1998 tot 2003, en wijst op een sterke stijging van het aantal aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf, die is gestegen van 12.490 naar 22.627 gevallen.
- In de tweede fase (2004-2007) is het aantal aanhoudingen gedaald, van 20.752 in 2004 naar 14.363 in 2007.
- Tijdens de derde fase (2008-2009) zit het aantal aanhoudingen weer in de lift, met 18.223 aanhoudingen in 2009. De dalende tendens uit 2010 werd niet bevestigd door de cijfers voor 2011 en 2012, jaar waarin 18.981 en 20.746 vreemdelingen zijn aangehouden.¹⁵⁷

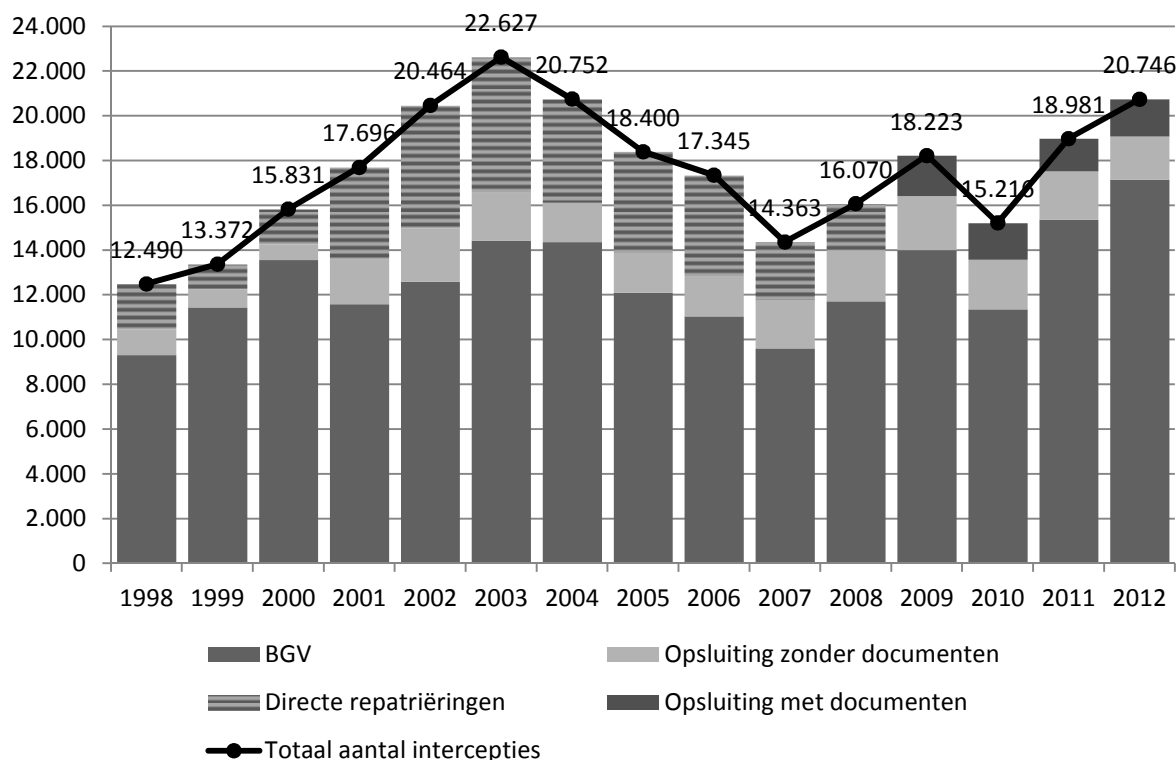
¹⁵⁴ Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racisme bestrijding, *De omzetting van de terugkeerrichtlijn in België: presentatie en analyse*, MIG paper 2013, niet gepubliceerd.

¹⁵⁵ Richtlijn 2008/115/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2008 over gemeenschappelijke normen en procedures in de lidstaten voor de terugkeer van onderdanen van derde landen die illegaal op hun grondgebied verblijven.

¹⁵⁶ Zijnde “iedere dag behalve een zaterdag, zondag of wettelijke feestdag” (art. 22 van de wet van 8 mei 2013 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, en tot wijziging van de wet van 27 december 2006 houdende diverse bepalingen II).

¹⁵⁷ Voor de vier laatste jaren verwijzen de cijfers over het totale aantal aanhoudingen naar cijfers die van nature uit wat hoger liggen, aangezien de directe repatriëringen zijn vervangen door alle opsluitingen met documenten (zie Kader 4).

Figuur 110. Evolutie van het aantal administratieve aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf en detail van de gevolgen die eraan worden gegeven, 1998-2012 (Bron: DVZ)

Over het algemeen leiden administratieve aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf vaker tot het uitreiken van een BGV zonder detentie, dan tot opsluiting in een gesloten centrum. Tussen 2001 en 2008 schommelde het aantal aanhoudingen met dat type afloop tussen de 62% en 73%. Sinds een paar jaar lijkt het aantal uitgereikte BGV, in vergelijking met het aantal opsluitingen (met of zonder documenten) toe te nemen. In 2012 waren die drie categorieën resp. goed voor 83%, 9% en 8% (Tabel 15).

De factoren die de verschillende evoluties verklaren zijn moeilijk te identificeren. De tendensen kunnen mogelijks een schommeling in de irreguliere aanwezigheid verklaren, ze kunnen echter ook het gevolg zijn van een versterking of verslapping van de politie-activiteit. Zoals de DVZ erop wijst kunnen sommige vreemdelingen verschillende malen worden opgepakt zonder te worden opgesloten, met name omdat ze moeilijk kunnen worden verwijderd, of omdat er op het ogenblik van hun aanhouding niet voldoende plaats is in de gesloten centra.

Zoals blijkt uit Figuur 111, wijst een analyse van de aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf volgens de nationaliteit van betrokkenen op nogal tegenstrijdige tendensen.¹⁵⁸

Maar ook met die statistische aanpassing die enkel rekening houdt met de effectieve repatriëringen, zijn de tendensen dezelfde.

¹⁵⁸ De gegevens over de aanhoudingen en de gevolgen die er worden aan gegeven per nationaliteit komen overeen met de categorie directe repatriëringen, en niet zozeer met die met de opsluitingen met documenten. Enkel voor de gegevens uit 2010 en 2011 beschikken we over die recente categorie per nationaliteit. Dit betekent ook dat het aantal aanhoudingen voor die jaren iets hoger licht. In de figuur is het einde van de curve een stippellijn. Dit wijst erop dat die gegevens niet strikt vergelijkbaar zijn.

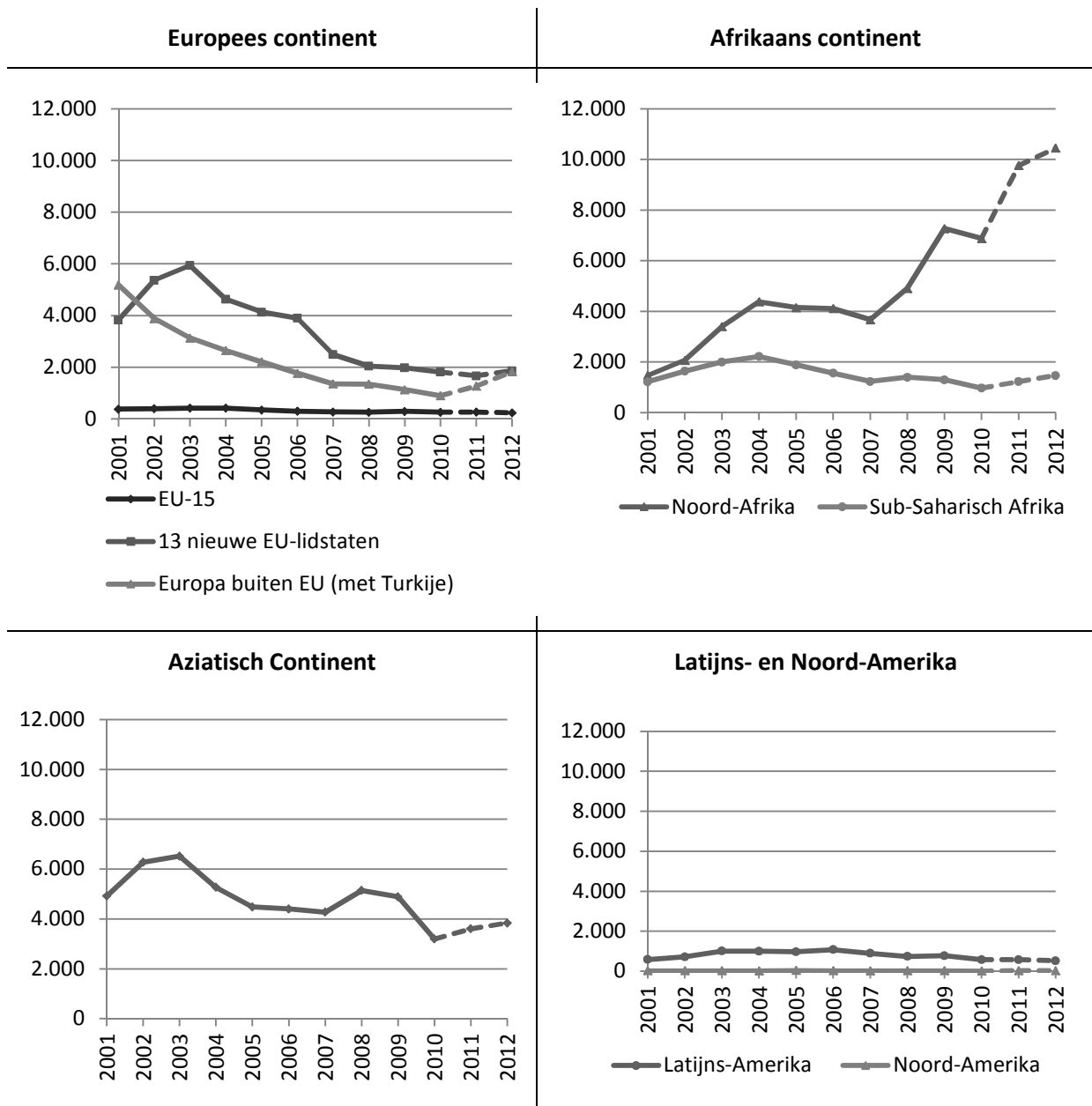
Tabel 15. Totale aantal administratieve aanhoudingen en verdeling van de gevolgen die eraan worden gegeven (%), 1998-2012 (Bron: DVZ)

	Totale aantal aanhoudingen	BGV (%)	Opsluitingen zonder documenten (%)	"Directe repatriëringen" (%)	Opsluitingen met documenten (%)
1998	12.490	74,6%	9,2%	16,2%	-
1999	13.372	85,6%	6,2%	8,3%	-
2000	15.831	85,7%	4,4%	9,9%	-
2001	17.696	65,5%	11,2%	23,3%	-
2002	20.464	61,5%	11,7%	26,8%	-
2003	22.627	63,8%	9,6%	26,6%	-
2004	20.752	69,2%	8,5%	22,3%	-
2005	18.400	65,8%	9,6%	24,6%	-
2006	17.345	63,7%	10,4%	25,9%	-
2007	14.363	67,0%	15,0%	18,0%	-
2008	16.070	72,9%	14,3%	12,8%	-
2009	18.223	76,9%	13,2%	-	9,9%
2010	15.216	74,7%	14,6%	-	10,7%
2011	18.981	81,0%	11,3%	-	7,7%
2012	20.746	82,7%	9,3%	-	8,0%

Sinds een tiental jaar wordt een dalende tendens vastgesteld bij de aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf met een Europese nationaliteit (Figuur 111). Zo zijn de aanhoudingen van vreemdelingen uit de 12 nieuwe EU-lidstaten (vooral Roemenen, Polen en Bulgaren) een eerste keer in 2004 en opnieuw in 2007 sterk gedaald. De toetredingsjaren voor deze landen, 2004 en 2007 dus, vallen samen met een grote daling in het totaal aantal aanhoudingen en een daling van het aantal directe repatriëringen. Ook het aantal aanhoudingen van Europeanen van buiten de EU daalt constant, met 5.221 aanhoudingen in 2001 naar 1.312 in 2011. Deze twee nationaliteiten groepen (zowel de onderdanen van de 12 nieuwe EU-lidstaten, als de Europese onderdanen buiten de EU) hebben in grote mate bijgedragen tot de daling in het aantal aanhoudingen van vreemdelingen tussen 2003 en 2008. De licht stijgende curve tussen 2010 en 2012 voor Europeanen van buiten de EU, is vooral te wijten aan het stijgend aantal aanhoudingen van Albanen, Turken en Russen.

Bij de onderdanen uit het Afrikaanse continent vallen twee tendensen op. Enerzijds zit het aantal aanhoudingen van Noord-Afrikanen (vooral Algerijnen en Marokkanen) constant in de lift, sinds de lancering van de regularisatieoperatie eind 1999, tot in 2004. Tussen 2004 en 2007 neemt het aantal aanhoudingen niet langer toe, en lijken ze zelfs enigszins af te nemen, tot ze vanaf 2008 opnieuw gaan stijgen. We mogen stellen dat de aanhoudingen van onderdanen uit Noord-Afrika, vooral Algerijnen en Marokkanen, en in minder mate Tunesiërs, een verklaring zijn voor de stijging van het totale aantal aanhoudingen de laatste tien jaar. Anderzijds stagneert het aantal aanhoudingen van onderdanen uit Sub-Saharisch Afrika rond de 2.000 administratieve aanhoudingen per jaar, met een tendens die de laatste jaar licht dalend is. De meest vertegenwoordigde nationaliteiten bij die geïntercepteerde vreemdelingen in irregulier verblijf zijn de Congolezen (DRC), de Somaliërs, de Guineeërs en de Nigerezen maar hun aantallen liggen aanzienlijk lager dan die van de Noord-Afrikanen.

Figuur 111. Evolutie van de administratieve aanhoudingen van irreguliere vreemdelingen per grote nationaliteitengroepen, 2001-2012 (Bron: DVZ)

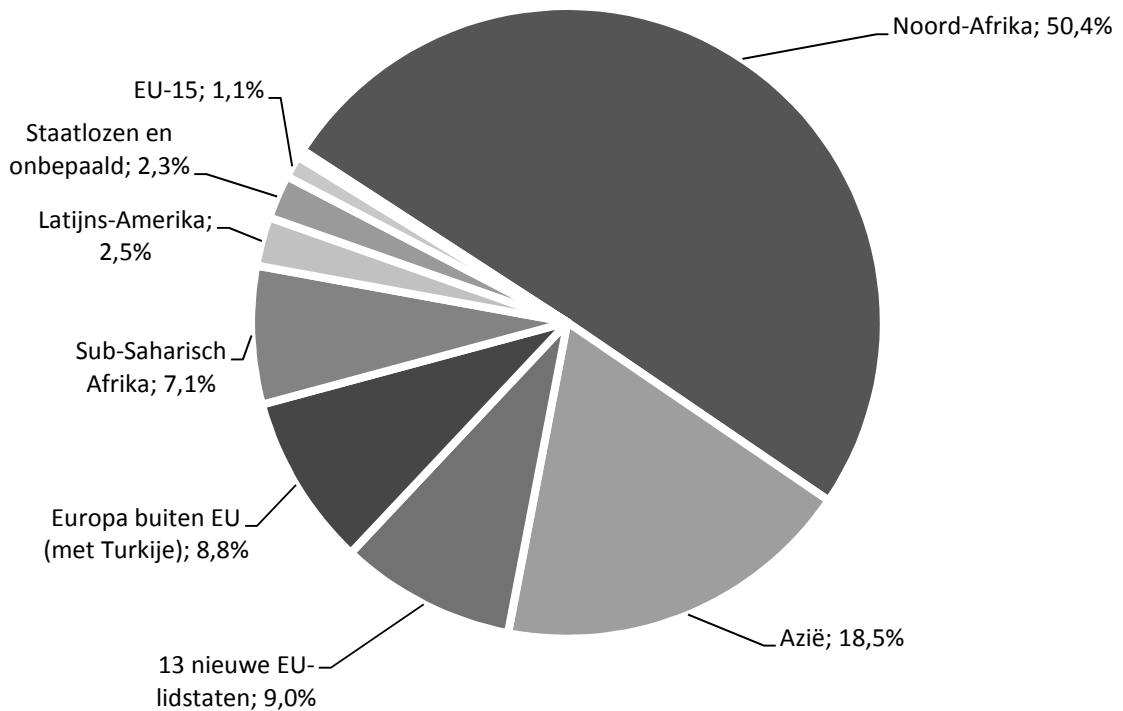

De curve met aanhoudingen van onderdanen uit Aziatische landen verschilt van die, die net zijn voorgesteld. Na een piek van iets meer dan 6.500 aanhoudingen in 2003, is het aantal aanhoudingen van Aziaten de volgende jaren sterk teruggelopen, met iets meer dan 4.000 aanhoudingen in 2007. In 2008 en 2009 wordt een geringe stijging genoteerd maar die tendens wordt niet bevestigd door de cijfers sinds 2010. Aangezien het bij deze aanhoudingen vooral om Irakezen, Iraniërs, Palestijnen en in mindere mate Indiërs gaat, is het ongetwijfeld correcter om het hier te hebben over de landen uit het Nabije en/of Verre Oosten.

Bij de administratieve aanhoudingen van onderdanen afkomstig van het Amerikaanse continent gaat het om jaarlijks niet meer dan 1.000 aanhoudingen en de laatste jaren lijkt dit aantal nog af te nemen.

Een overzicht van de verdeling van aanhoudingen per grote nationaliteitengroepen in 2012 geeft een beeld van wat op vlak van de tendensen is geschetst (Figuur 112).

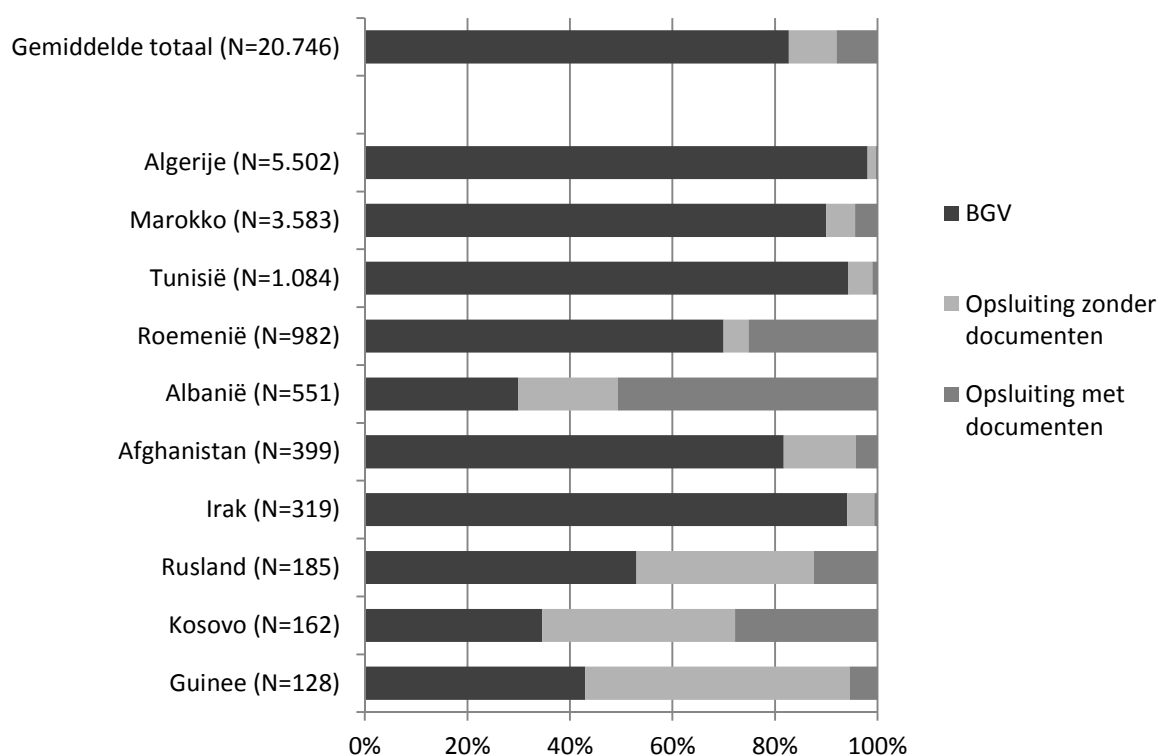
Figuur 112. Verdeling van de administratieve aanhoudingen van irreguliere vreemdelingen per grote nationaliteitengroepen, 2012 (Bron: DVZ)

In 2012 ging het bij aanhoudingen van vreemdelingen in irregulier verblijf vooral om Noord-Afrikanen (50%), Aziaten (19%), personen uit de 13 nieuwe EU-lidstaten (9%), Europese derde landen (9%), landen uit Sub-Saharisch Afrika (7%) en landen uit Latijns-Amerika (3%). De andere groepen zijn goed voor minder dan 2% van het totaal.

Interessant is ook om na te gaan in welke mate de gevolgen die aan de aanhoudingen worden gegeven, afhankelijk van de nationaliteit, kunnen verschillen (Figuur 113).

Figuur 113. Verdeling van gevolgen die worden aan gegeven aan aanhoudingen voor enkele belangrijke nationaliteiten, 2012 (Bron: DVZ)

Hierboven worden de tien meest geïntercepteerde nationaliteiten voor 2012 weergegeven. Samen zijn ze goed voor 69% van de administratieve aanhoudingen (buiten de personen die een “laten beschikken” ontvangen). Opvallend is dat voor bepaalde nationaliteiten, meer dan 80% van de administratieve aanhoudingen leidt tot het afleveren van een BGV. Dit is met name het geval voor de Algerijnen, Marokkanen, Tunesiërs, Irakezen of Afghanen. Uit de gegevens komt nog een tweede groep landen naar voor: nationaliteiten waarvoor opsluiting zonder documenten verhoudingsgewijs frequenter zijn dan bij alle aangehouden vreemdelingen. Het gaat hier vooral om Guineeërs, Kosovaren, Russen en Albanen. Voor een aantal nationaliteiten tenslotte (de Roemenen, Albanen, Kosovaren en Russen) komen opsluitingen zonder documenten vaker voor dan voor het gemiddelde van alle nationaliteiten samen.

2.2.3. Repatriëringen of begeleide vrijwillige terugkeer

We hebben vastgesteld dat nog voor ze toegang hebben gekregen tot het Belgische grondgebied, een aantal vreemdelingen van bij hun aankomst aan de grens wordt teruggedreven. Bij die teruggrijpingen gaat het om vreemdelingen die volgens de DVZ niet voldoen aan de voorwaarden om toegang te krijgen tot het grondgebied en om asielzoekers aan de grens wiens verzoek is afgewezen en die beschouwd worden als personen die nooit effectief toegang hebben gekregen tot het grondgebied. Behalve die teruggrijpingen, bestaan nog andere manieren om terug te keren:

- **Repatriëringen** zijn gedwongen terugkeren die door de Belgische, administratieve overheden worden uitgevoerd. Tot in 2008 onderscheidde de DVZ twee grote types repatriëringen:
 - o de *directe repatriëringen*, die het rechtstreekse gevolg waren van een administratieve aanhouding van een vreemdeling in irregulier verblijf. Die repatriëringen bestaan niet meer omdat de termijn voor het indienen van een uiterst dringend beroep niet langer 24 uur bedraagt, maar wel drie werkdagen (zie Kader 13). De vreemdelingen worden dus sowieso vastgehouden in een gesloten centrum. Een aantal heeft documenten, andere niet.

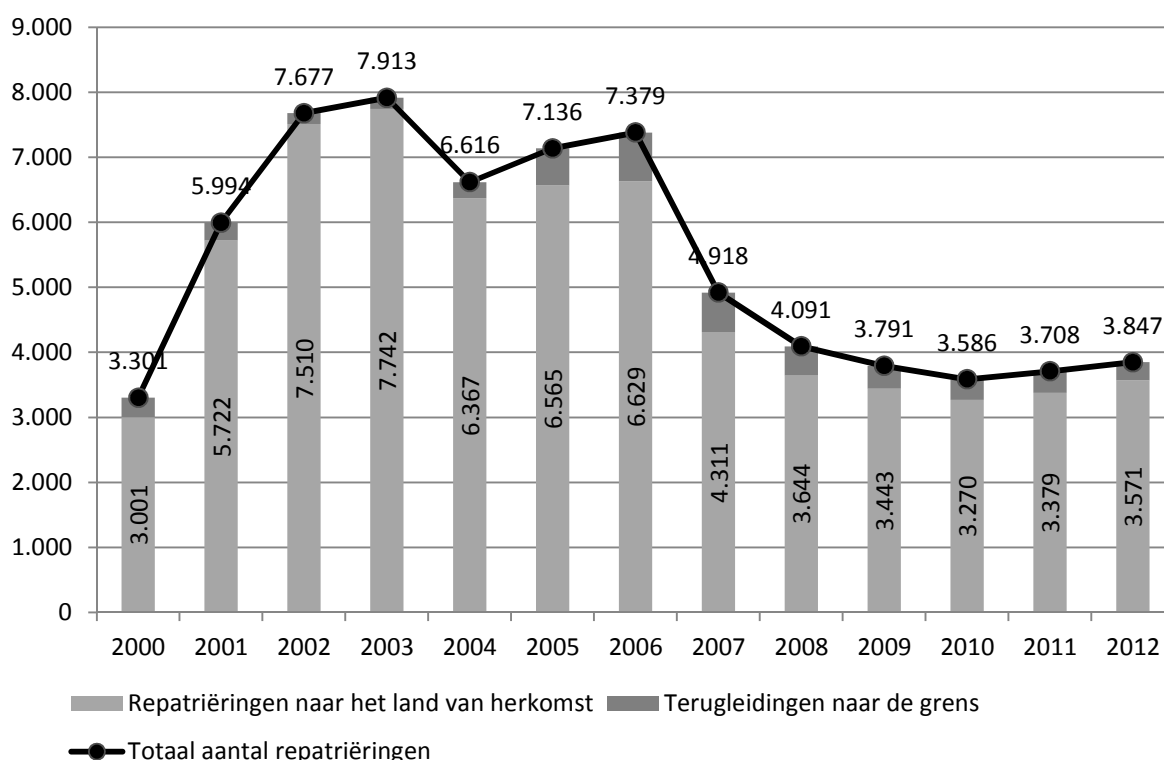
- o daarnaast de *andere repatrieringen* waarbij bepaalde elementen uit het dossier moeten worden onderzocht, of waarbij bepaalde stukken die noodzakelijk zijn om de verwijdering te kunnen uitvoeren (bijv. identificatiedocumenten, aflevering van laissez-passer-documenten) nog verwacht worden.

Deze repatrieringen worden ofwel vanuit de gesloten centra ofwel vanuit de gevangenissen georganiseerd. In de repatrieringen kan men nog twee andere types verwijderingmethodes onderscheiden. Deze hangen samen met een specifieke administratieve situatie. Vooreerst zijn er de terugleidingen naar de grens in overeenstemming met de 'Dublin-verordening'. In dit geval worden vreemdelingen (terug)geleid naar de lidstaat die verantwoordelijk is voor hun asielaanvraag. Vervolgens zijn er de terugleidingen over land die plaatsvinden in het kader van bilaterale akkoorden tussen de Europese lidstaten.

- **De begeleide vrijwillige terugkeer** van vreemdelingen die op vrijwillige basis willen terugkeren naar hun land van herkomst. Die terugkeer wordt meestal georganiseerd door de IOM en in een aantal gevallen door de DVZ.¹⁵⁹ Verder gaan we dieper in op de omstandigheden waarin de vrijwillige terugkeer verloopt.

Via de begeleide of gedwongen terugkeer van vreemdelingen die hier irregulier verblijven is het niet mogelijk om een beeld te krijgen van de aanwezigheid van vreemdelingen in irregulier verblijf in België. Deze indicatoren vertellen ons daarentegen wel iets over de efficiëntie van het beleid inzake gedwongen verwijdering en begeleide terugkeer. Deze indicatoren hebben vaak enkel zin wanneer de verwijderingen worden gekoppeld aan de administratieve aanhoudingen die aan deze terugleidingen voorafgaan. Zoals we er reeds op wezen, moet de vrijwillige terugkeer, sinds de omzetting van de terugkeerrichtlijn in Belgisch recht, de norm worden en repatrieringen de uitzondering.

Figuur 114. Evolutie van het aantal repatrieringen van vreemdelingen in irregulier verblijf, 2000-2012 (Bron: DVZ)

¹⁵⁹ Met name in het kader van de terugkeer per bus naar Balkanlanden.

Als we naar alle repatriëringen en terugleidingen over land kijken, zien we tussen 2000 en 2003 een duidelijke stijging van deze verwijderingen. In 2004 zien we een duidelijke terugval van het aantal verwijderingen, gevolgd door een lichte stijging tot 2006. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat voorrang werd gegeven aan aanvragen voor over- en terugnamen in het kader van de Dublin-Verordening (FOD Binnenlandse Zaken 2009). Tussen 2007 en 2010 is het aantal repatriëringen opnieuw gedaald. In 2011 waren er nog 3.586 repatriëringen. In 2011 en 2012 doet er zich dan weer een lichte stijging voor met in 2012, 3.847 repatriëringen.

Uit de cijfers blijkt dat bepaalde nationaliteiten vaker naar hun land van herkomst worden gerepatriëerd. In Tabel 16 staan naast de belangrijkste in 2012 gerepatriëerde nationaliteiten ook het aantal repatriëringen voor de jaren 2006 en 2008 opgesomd. In 2012 zijn de Albanezen, Marokkanen, Roemenen, Bulgaren en Brazilianen de vijf nationaliteiten die het vaakst naar hun herkomstland zijn gerepatriëerd. Deze rangschikking is in de loop der jaren geëvolueerd en het is pas onlangs dat de Albanezen en Marokkanen bovenaan de ranglijst staan. Vóór hun toetreding tot de EU voerden de Roemenen, Bulgaren en Polen de ranglijst aan met ruime voorsprong op de Marokkanen en Albanezen.

Tabel 16. Aantal repatriëringen in 2006, 2008 en 2012 voor de belangrijkste gerepatriëerde nationaliteiten¹⁶⁰ (Bron:DVZ)

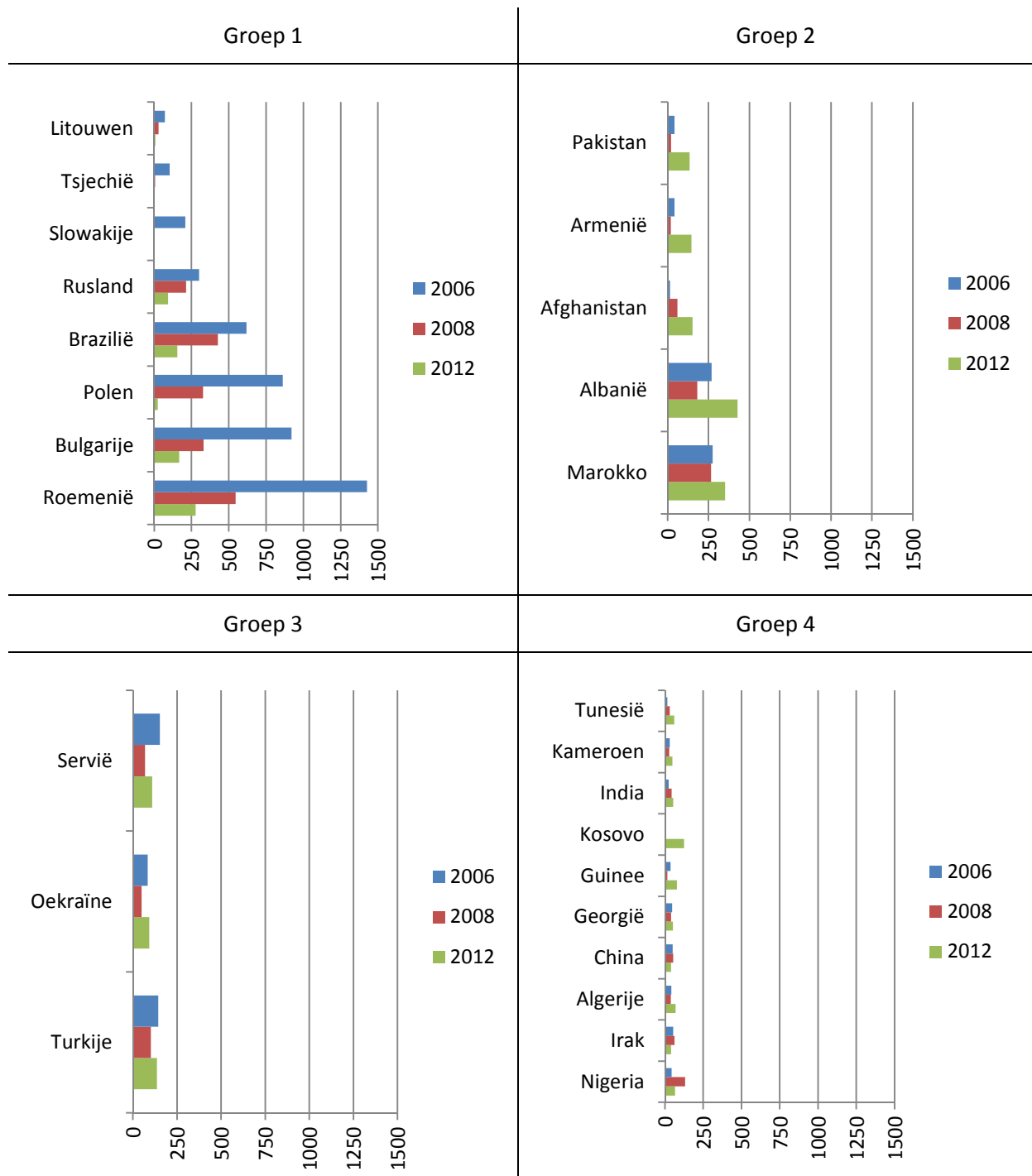
	2006	2008	2012
Albanië	269	181	428
Marokko	276	266	351
Roemenië	1.426	546	278
Bulgarije	920	331	167
Brazilië	619	427	156
Afghanistan	14	60	152
Armenië	42	20	146
Turkije	143	101	136
Pakistan	42	21	134
Kosovo			124
Servië	152	69	109
Rusland	300	213	93
Oekraïne	83	49	92
Guinee	37	16	78
Algerije	41	38	70
Nigeria	44	132	66
Tunesië	16	31	60
India	24	44	53
Georgië	47	39	52
Kameroen	32	27	49
Irak	54	62	40
China	51	54	40
Polen	861	327	24
Litouwen	72	29	8
Slowakije	208	0	2

¹⁶⁰ Samen zijn die 26 nationaliteiten uit Tabel 16 goed voor meer dan 80% van de repatriëringen, en dit voor elk van de drie weergegeven jaren.

Tsjechië	104	7	1
Andere landen	753	554	662
Totaal	6.630	3.644	3.571

Uit de cijfers blijkt niet alleen dat bepaalde nationaliteiten vaker worden gerepatrieerd dan andere maar ook dat die tendens in de tijd fluctueert. Zoals blijkt uit volgende grafieken (Figuur 115) is het aantal repatriëringen van bepaalde nationaliteiten die in 2006 vaak werden gerepatrieerd, in enkele jaren fel gedaald (groep 1). Voor bepaalde landen die onlangs tot de EU zijn toegetreden (Litouwen, Tsjechië, Slowakije, Polen) stellen we vast dat er momenteel haast geen repatriëringen meer zijn. Het aantal repatriëringen van Bulgaren en Roemenen is fel gedaald, terwijl ze in 2012 nog in de top 5 stonden. EU-onderdanen kunnen overigens enkel worden gerepatrieerd bij misdrijven tegen de openbare orde of in geval van zwartwerk, wat meteen ook een verklaring is voor die sterke daling. Ook Rusland en Brazilië maken deel uit van die eerste groep van landen. In groep 2 zitten de landen waarvoor het aantal repatriëringen de laatste jaren lijkt te stijgen. Het gaat hier om Pakistan, Armenië, Afghanistan, Albanië en Marokko, die nu de top 5 uitmaken. In groepen 3 en 4 tenslotte zitten landen waarvoor het aantal repatriëringen relatief beperkt blijft. De evolutie van het aantal repatriëringen voor de landen van groep 3 (Servië, Oekraïne en Turkije) wijst op een daling in 2008 t.o.v. 2006 en op een lichte stijging tussen 2008 en 2012. De laatste groep landen is sterk gevarieerd en het aantal jaarlijkse repatriëringen voor de drie bestudeerde jaren bedraagt over het algemeen niet meer dan 100.

Figuur 115. Rangschikking van de belangrijkste gerepatrieerde nationaliteiten in vier groepen, volgens de evolutie van het aantal repatriëringen in 2006, 2008 en 2012 (Bron: DVZ)

In de statistieken van de DVZ onderscheidt men sinds kort de volgende administratieve categorieën van personen: gerepatrieerde personen, vreemdelingen die onder de toepassing van de Dublin-Verordening vallen en de terugleidingen naar de grens in toepassing van bilaterale overeenkomsten. Allereerst willen we opmerken dat het aantal mensen dat wordt teruggeleid naar de grens op basis van bilaterale overeenkomsten, dat tot in 2011 een beperkt aantal individuen betrof (zo'n 2 of 3% van de totale repatriëringen), in 2012 licht toeneemt. De over- en terugnamen in het kader van de Dublin-Verordening, die licht waren toegenomen in 2011, zijn in 2012 licht gedaald (van 30% in 2010 naar 25% in 2012).

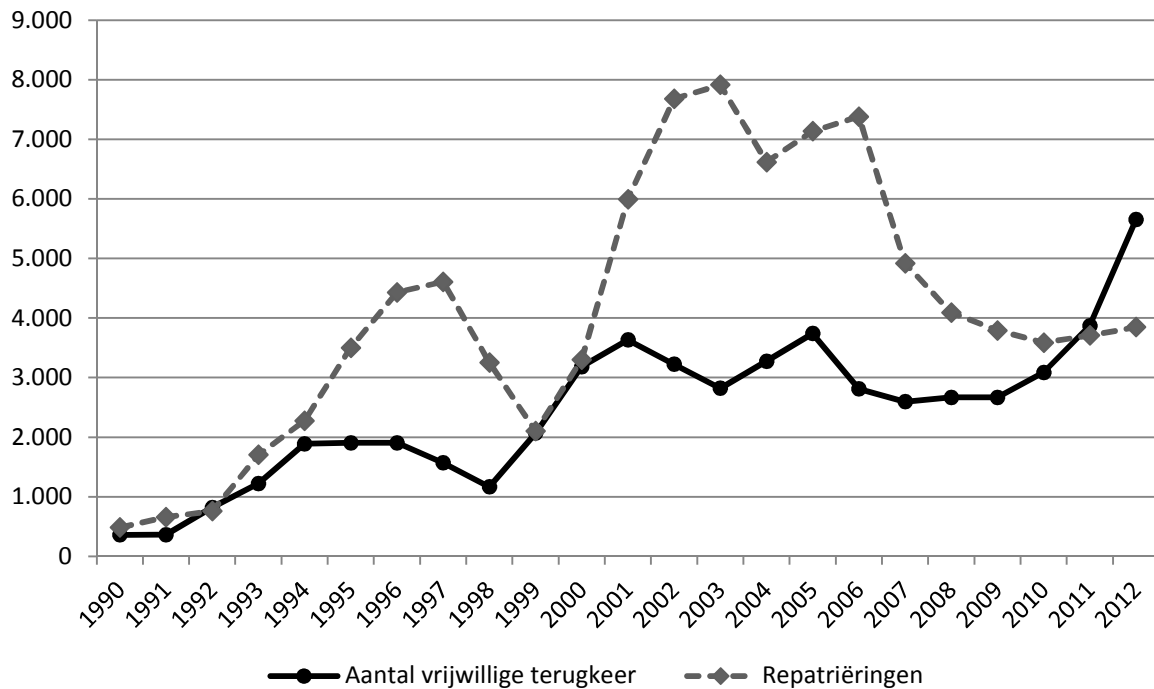
Tabel 17. Repatriëringen volgens de drie administratieve categorieën, 2007-2012 (Bron: DVZ)

	2008	2009	2010	2011	2012
Aantal repatriëringen naar het land van herkomst (en overdracht aan een andere EU-land, buiten het kader van de Dublin-Verordening)	3.072 75%	2.808 74%	2.419 67%	2.576 69%	2.638 69%
Aantal terugnames en terugleidingen naar de grens in het kader van de Dublin-Verordening	907 22%	856 23%	1.092 30%	1.070 29%	970 25%
Aantal terugleidingen naar de grens in het kader van bilaterale akkoorden	112 3%	127 3%	75 2%	62 2%	239 6%
Totaal	4.091	3.791	3.586	3.708	3.847

De laatste vorm van terugkeer is die van vreemdelingen in irregulier verblijf die beslissen om het land vrijwillig te verlaten en die beroep doen op de programma's voor begeleide vrijwillige terugkeer. Terwijl het aantal gevallen van vrijwillige begeleide terugkeer in de jaren 1990 een zekere stijging zag, bleef deze vorm van begeleide terugkeer tijdens de eerste helft van de jaren 2000 stabiel: tussen 3.000 en 3.750 vreemdelingen keerden vrijwillig terug. Tijdens de tweede helft van de jaren 2000 daalde het aantal vreemdelingen dat vrijwillig terugkeerde opnieuw. Tussen 2006 en 2009 werden er jaarlijks tussen 2.600 en 2.810 gevallen van vrijwillige terugkeer geteld. Sinds 2009 zit het aantal vreemdeling dat terugkeert sterk in de lift, met in 2012 het recordcijfer van 5.656 gevallen, wat veel meer was dan het aantal repatriëringen. Deze tendens was reeds ingezet in 2011 (3.870 gevallen van vrijwillige terugkeer tegenover 3.708 repatriëringen) maar 2012 was duidelijk het begin van een nieuwe fase. We gaan ervan uit dat het hier om een eerste tastbaar resultaat gaat van het nieuwe onlangs ingevoerde terugkeerbeleid. In zijn jaarverslag bevestigt de DVZ overigens het verband tussen de toename van het aantal gevallen van vrijwillige terugkeer enerzijds en het begin van het 'project SEFOR'¹⁶¹ anderzijds.

¹⁶¹ De SEFOR-omzendbrief verwijst naar de "betreffende de bevoegdheden van de Burgemeester in het kader van de verwijdering van een onderdaan van een derde land". Deze omzendbrief streeft naar een betere samenwerking tussen de verschillende autoriteiten. Ook wordt de rol van de gemeenten verduidelijkt in het kader van de terugleiding van derdelanders en het terugkeerbeleid van de Belgische overheid.

Figuur 116. Evolutie van het aantal gevallen van begeleide vrijwillige terugkeer en van het aantal gevallen van gedwongen terugkeer van vreemdelingen in irregulier verblijf, 1990-2012 (Bron: DVZ en IOM)

2.2.4. Detentie in een gesloten centrum

We hebben net gezien dat een administratief aangehouden vreemdeling in irregulier verblijf een bevel om het grondgebied te verlaten kan krijgen, of een bevel om het grondgebied met beslissing hem in een gesloten centrum op te sluiten. Detenties in een gesloten centrum zijn evenwel niet beperkt tot de categorie van de personen die geïntercepteerd worden op het grondgebied. (Het aantal opgesloten personen die op het grondgebied zijn aangehouden, zegt niets over het totale aantal in een gesloten centrum opgesloten vreemdelingen.) Naast de personen in irregulier verblijf, worden ook personen die de toegang tot het grondgebied wordt ontzegd, de personen die asiel aanvragen aan de grens en bepaalde categorieën van personen die asiel aanvragen op het grondgebied, vastgehouden (Kader 14)¹⁶². De detentie in een gesloten centrum vormt dus niet enkel een instrument in de omgang met vreemdelingen in irregulier verblijf te beheren, maar ook als toezicht en controle op bepaalde categorieën van vreemdelingen die niet kunnen worden gedefinieerd als zijnde in irregulier verblijf, met name asielzoekers, ook al zijn ze uitgeprocedeerd.

Kader 14. De vreemdelingen die vastgehouden kunnen worden in een gesloten centrum

Wie zijn de vreemdelingen die in een gesloten centrum worden vastgehouden? Het kan, bijvoorbeeld en zonder exhaustief te zijn, gaan om personen die teruggedreven worden aan de grens en die al dan niet asiel hebben aangevraagd, om asielzoekers wiens asielverzoek door een ander Europees land (Dublin Verordening) moet worden onderzocht, om bepaalde asielzoekers op basis van hun persoonlijke situatie (openbare orde, ...), om asielzoekers die het statuut van vluchteling (en het statuut van subsidiaire bescherming) werd geweigerd, om personen die het Belgische grondgebied irregulier zijn binnengekomen, of van wie het verblijf irregulier is geworden.

¹⁶² Er dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de gegevens uit deze afdeling, en de cijfers die reeds zijn voorgesteld (met name over de teruggedrevenen en de repatriëringen), hier gaat het immers om gegevens die specifiek zijn voor de gesloten centra.

Elk van de zes gesloten centra stelt zijn eigen cijfers op: het INAD-centrum¹⁶³ te Zaventem¹⁶⁴ (30 plaatsen), het transitcentrum 127 te Melsbroek (60 plaatsen)¹⁶⁵, het repatriëringscentrum 127bis (120 plaatsen), het Centrum voor Illegalen te Brugge (112 plaatsen), het Centrum voor Illegalen te Merksplas (146 plaatsen) en het Centrum voor Illegalen te Vottem (160 plaatsen).

Het koninklijk besluit dat de werking van gesloten centra regelt¹⁶⁶, verplicht elk centrum om een aantal cijfergegevens bij te houden. Toch stellen wij vast dat het ontbreekt aan precieze informatie om tussen deze verschillende categorieën een onderscheid te maken (vreemdelingen in onregelmatig verblijf, asielzoekers, enz.). Het ontbreken van documentatie over de statistische categorieën noopt tot omzichtigheid bij de interpretatie van de gepubliceerde gegevens.

Detentie in een gesloten centrum kan als volgt aflopen:

- Verwijdering: onder de vorm van een *terugdrijving*, een *terugleiding naar de grens*, een *repatriëring* of een *vrijwillig terugkeer*.¹⁶⁷
- Vrijlating: dit kan omwille van verschillende redenen (erkenning van de hoedanigheid van vluchteling of begunstigde van de subsidiaire bescherming, machtiging tot verblijf (regularisatie) op basis van humanitaire of medische redenen, vrijlating omwille van elementen die nog niet bekend waren op het ogenblik van de opsluiting, vrijlating omdat de DVZ de vereiste reisdocumenten niet heeft ontvangen, vrijlating na het verstrijken van de maximale detentiermijn, vrijlating na een gerechtelijke beslissing, enz.).
- In mindere mate, ontsnapping.¹⁶⁸

Het jaarlijkse aantal vrijlatingen is stabiel tot in 2010: tussen de 1.800 en 2.000 personen worden jaarlijks vrijgelaten, behalve in 2001 en 2003 (toen bedroeg het aantal vrijlatingen resp. 2.676 en 2.235). De gegevens voor 2012 bevestigen evenwel de daling van het aantal vrijlatingen dat zich in 2011 had ingezet. Voor de twee laatste jaren, heeft de DVZ respectievelijk 1.452 en 1.108 vrijlatingen geregistreerd, een daling dus van ruim 45% tussen 2009 en 2012.

Het aantal verwijderingen daarentegen schommelt sterker. Tussen 2001 en 2003 is het aantal verwijderingen sterk gestegen, om vervolgens te stagneren en daarna te pieken op 7.109 verwijderingen in 2007. Sindsdien wordt een terugval vastgesteld van het aantal verwijderingen uit een gesloten centrum en intussen zijn er net geen 5.000 jaarlijkse verwijderingen.

2012 bevestigt dus de tendensen die sinds 2009 worden vastgesteld: het aantal verwijderingen neemt licht toe (van 4.213 in 2009 naar 5.320 in 2012), het aantal vrijlatingen daarentegen kent een sterke terugval (van 2.026 in 2009 naar 1.108 in 2012).

¹⁶³ INAD staat voor "INADmissibles".

¹⁶⁴ Behalve het INAD-centrum te Zaventem, bestaan er nog vijf andere regionale INAD-centra: Gosselies, Bierset, Deurne, Oostende en Wevelgem. Met de cijfers van die INAD-centra wordt hier geen rekening gehouden. Voor meer informatie in dat verband, zie: Mig paper over de regionale INAD-centra en de grondrechten van vreemdelingen www.diversiteit.be/de-regionale-inad-centra-en-de-grondrechten-van-vreemdelingen

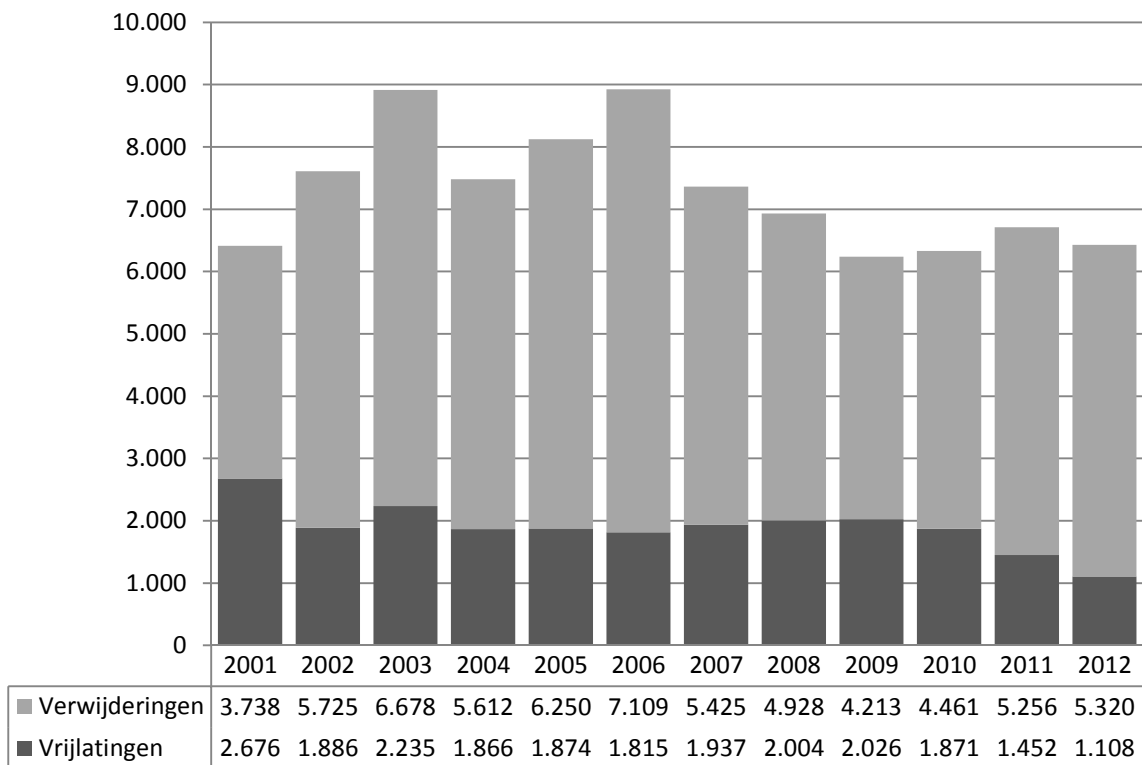
¹⁶⁵ Deze twee centra zijn vervangen in april 2012 door het centrum Caricole.

¹⁶⁶ Art. 135 van het Koninklijk besluit van 2 augustus 2002. Zie ook artikel 84 van het koninklijk besluit van 8 juni 2009.

¹⁶⁷ De voorwaarden voor een vrijwillige terugkeer vanuit een gesloten centrum zijn uiterst strikt. Dit is in principe enkel mogelijk indien de opgesloten persoon dit binnen de twee dagen na zijn identificatie aanvraagt. In het kader van SEFOR aangehouden personen, en die die een gevaar vormen voor de openbare orde, komen er in principe niet voor in aanmerking.

¹⁶⁸ Over de afgelopen 10 jaar (jaren waarvoor we over cijfers over ontsnappingen beschikken), worden gemiddeld minder dan 35 ontsnappingen geregistreerd, alle centra samengerekend

Figuur 117. Evolutie van het aantal verwijderingen en vrijlatingen uit gesloten centra, 2001-2012 (Bron: DVZ)

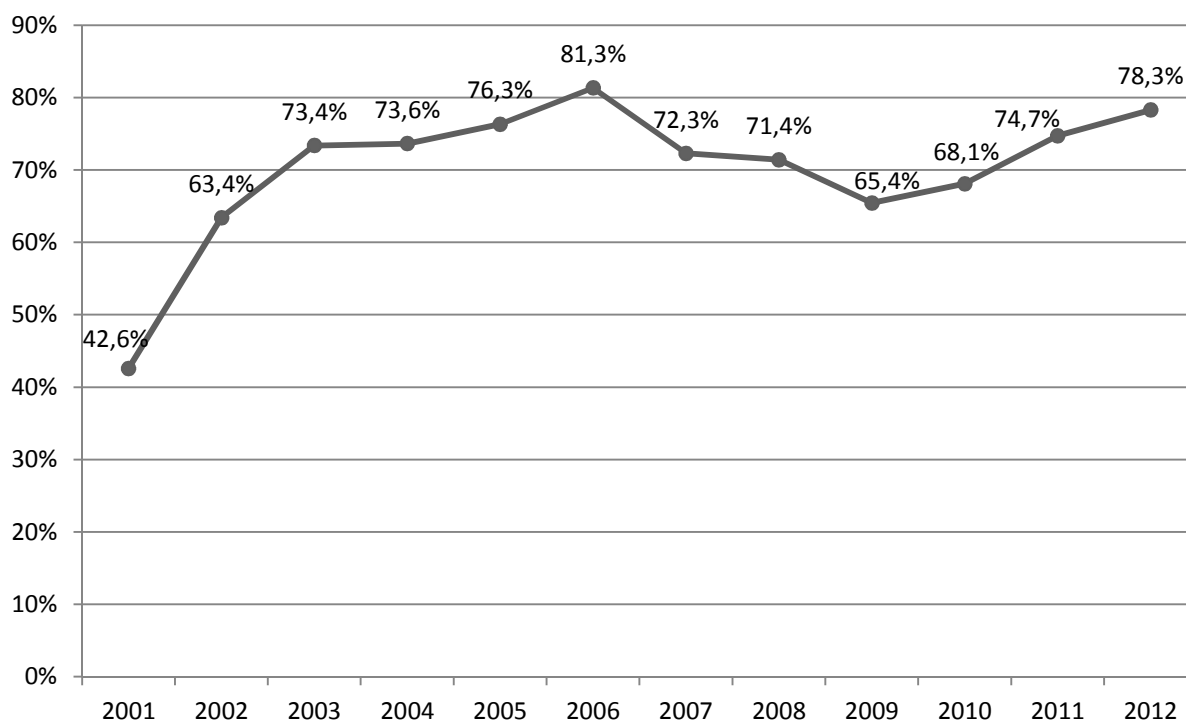

Figuur 118 geeft het percentage jaarlijkse verwijderingen weer in verhouding tot de opsluitingen die de afgelopen 10 jaar zijn vastgesteld. Dit cijfer is aanvankelijk gestegen aan het begin van de jaren 2000, met een piek in 2006 (meer dan 80%). De na 2006 vastgestelde terugval is vooral te wijten aan de gestage daling van repatriëringen van onderdanen van de nieuwe EU-lidstaten. Sinds 2009 zit dit percentage evenwel in de lift. In 2012 waren er opnieuw bijna 8 verwijderingen voor 10 opsluitingen. Volgens de DVZ *“is de stijging voornamelijk te danken aan de efficiëntere selectie in het kader van de opsluitingen waarbij dankzij een snellere identificatie de verwijderingen makkelijker georganiseerd kunnen worden. Dit wordt ook weerspiegeld in de daling van het aantal vrijstellingen vanuit de gesloten centra”* (DVZ, 2012, p. 161)¹⁶⁹. Deze toelichting moet gekoppeld worden aan de doelstellingen van de terugkeerrichtlijn, waarbij opsluiting enkel een optie is wanneer er reële vooruitzichten zijn op verwijdering¹⁷⁰.

¹⁶⁹ Dienst Vreemdelingenzaken, 2012, *Activiteitsrapport 2012*, FOD Binnenlandse Zaken, 291 p.

¹⁷⁰ MIG paper 2013, niet gepubliceerd (op cit.)

Figuur 118. Percentage jaarlijkse verwijderingen in vergelijking met de opsluitingen, 2001-2012 (Bron: DVZ)

Op basis van de beschikbare gegevens kan worden geanalyseerd op welke manier de verwijderingen uit die centra verlopen (Figuur 119). We stellen vast dat de repatriëringen en terugnames in toepassing van de Dublin-Verordening de belangrijkste manieren zijn, met ruim 70% van het totale aantal verwijderingen over de bijna volledige bestudeerde periode. Terugdrijvingen zijn een tweede manier. In absolute cijfers zijn ze gedaald tot in het jaar 2009, waarna ze de laatste drie jaar weer zijn toegenomen (met in 2011, een recordcijfer van 1.576 terugdrijvingen, goed voor 30% van het totale aantal verwijderingen). Begeleide vrijwillige terugkeer is de vorm van verwijdering die het minst voorkomt in gesloten centra: het record bedroeg 294 geregistreerde gevallen van terugkeer in 2005. In 2012 waren het er slechts 91.

Figuur 119. Verdeling van de wijze van verwijdering uit een gesloten centrum en totale aantal verwijderingen, 2002-2012 (Bron: DVZ)

